Kaltenburg

MARCEL BEYER

Almanca'dan Çeviren: Levent Bakaç

AYRINTI

MARCEL BEYER

Marcel Beyer 23 Ekim 1965 yılında Almanya'nın Tailgingen kentinde doğmuştur. Siegen Üniversitesi'nde Alman ve İngiliz Dili ve Edebiyatı eğitimi almıştır. Aynı üniversitede master tezini tamamlayan Meyer gençlik yıllarında daha çok şiirle ilgilenir. Şiirsellik genç yaşta yazdığı ve kendisini en iyi Avrupalı genç yazarlar sıralamasına sokan romanlarında da görülür. İlk romanı *Menschenfleisch* (İnsan Eti) 1991'de yayımlanmıştır. Edebiyat hayatını şiir, roman ve inceleme kitaplarıyla sürdüren Marcel Beyer, Berlin Edebiyat Ödülü (1996), Johannes Bobrowski Ödülü (1996), Alman Eleştirmenler Birliği Ödülü (1996), Uwe Johnson Ödülü (1997), Lessing Ödülü (1999), Heinrich Böll Ödülü (2001), Friedrich Hölderlin Ödülü (2003), Erich Fried Ödülü (2006) gibi Almanya'nın en önemli edebiyat ödüllerine değer görülmüştür. Şiir, roman ve inceleme dalında ürünler veren Meyer'in yayımlanan kitapları şunlardır: *Walkmännin* (1990), *Das Menschenfleisch* (1991), *Friederike Mayröcker* (1992), *Brauwolke* (1994) (Klaus Zylla ile birlikte), *Flughunde* (*Yarasalar*)(1995), *HNO-Theater im Unterhemd* (1995), *Falsches Futter* (1997), *Spione* (2000), *Zur See* (2001), *Erdkunde* (2002), *Kaltenburg* (2008).

Ayrıntı: 810
Edebiyat Dizisi: 211

Kaltenburg
Marcel Beyer

Kitabın Özgün Adı
Kaltenburg

Almanca'dan Çeviren
Levent Bakaç

Dizi Editörü ve Yayıma Hazırlayan
A. Ömer Türkeş

Son Okuma
Ahmet Büke

© Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main 2008.
All rights reserved by and controlled through Suhrkamp Verlag Berlin.
Türkçe yayım hakları Kalem Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir

Kapak Fotoğrafı
Diane Miller / Taxi / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Kapak Düzeni
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *İstanbul, 2014*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-975-539-947-8
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Marcel Beyer

Kaltenburg

EDEBİYAT DİZİSİ
SON ÇIKAN KİTAPLAR

HAVAALANI BALIKLARI
Angelika Overath

DAYICAN NAPOLYON
İyrec-i Pézéşkzâd

HARMATTAN
Gavin Weston

BİR SON DUYGUSU
Julian Barnes

HEZEYAN
Laura Restrepo

O ASLA GERİ GELMEYECEK
Hans Koppel

YARASALAR
Marcel Beyer

KAYBOLAN
Hans-Ulrich Treichel

BİR KÜÇÜK İMPARATORLUK
Christian Kracht

HAYAT DÜZEYLERİ
Julian Barnes

GÖZYAŞININ KİMYASI
Peter Carey

VÎS İLE RÂMÎN
Fahreddin Es'ad-i Gorgânî

ANATHEM
Neal Stephenson

BEYAZ DÜNYA
Andrew McGahan

MUTSUZLUK ZAMANLARINDA MUTLULUK
Wilhelm Genazino

KIRIK KÖŞELİ İLKBAHAR
Mario Benedetti

GECELERİ DAİRELER ÇİZEREK YÜRÜRÜZ
Daniel Alarcon

BİR BUĞDAY TANESİ
Ngũgĩ wa Thiong'o

PARROT İLE OLIVER AMERİKA'DA
Peter Carey

İSTİSNA
Christian Jungersen

Marcel Beyer

Kaltenburg

"Ah, yalnızca küçük bir kuş -özel bir adı yok."
Vladimir Nabokov: Konuş, Bellek

Birinci Bölüm

1

Ludwig Kaltenburg Şubat 1989'daki ölümüne kadar küçük kargaların dönüşünü bekliyor. Daha son kışında bile ziyaretçilerine karşı, bu sevdiği ve hayranlık beslediği beyaz gözlü kargaların bir çiftinin çalışma odasının şöminesini yuvalama yeri olarak seçeceği ve civcivleriyle yeni bir küçük karga kolonisi kuracağına ilişkin umudunu dile getiriyor. Viyana'dan yaklaşık bir saatlik araba yolculuğuyla Aşağı Avusturya'nın karla kaplı doğasını geçerek gelen yol arkadaşı, öğrenci ve gazetecilere "Birkaç aydan önce yuvalarını kurmaya başlamayacaklarını biliyorum" diye açıklıyor. Gelecek gözlerinin önünde. Bembeyaz saçlı büyük zoolog Ludwig Kaltenburg kare desenli bir battaniyeye sarınmış vaziyette pencerenin kenarında otu-

ruyor; kulakları pek iyi duymuyor artık fakat zihni tam anlamıyla yerinde.

"Kuşlar dumandan kaçar" diyor ve bu nedenle ilave binadaki sobanın sabahtan akşama kadar yakılmasını doğru bulmuyor. Yaşlı Kaltenburg'un etrafında birkaç elektrikli radyatör var. Rahat görünüyor. "Yeni doğan küçük kargalar başının çaresine ben olmadan bakmak zorunda kalacak, bunun pekâlâ bilincindeyim."

Kaltenburg, misafirlerin Sayın Profesörün herkesten daha uzun yaşayacağı şeklindeki kibar itirazlarına fırsat vermeden, bir şömine kargasının zifiri bir karanlık içerisindeki yuvasına inişini tarif etmeye başlıyor. Kuş biraz tereddüt ettikten ve sağa sola birkaç adım attıktan sonra gagası önde olmak üzere yapay mağaranın içine atlar, döner, iki yana açtığı kanatlarıyla pürtüklü şömine duvarlarına tutunur, bacaklarını öne doğru uzatır ve pençelerinden destek alır. Bundan sonrası, yani iki metre veya daha fazla tutan iniş çok dikkatli, deyim yerindeyse adım adım gerçekleşir. Patırtı, çıngırtı ve sürtünme sesleri. Her gün birçok kez tekrarlanan bu prosedürün enstantaneleri, küçük karganın büyük bir yükseklikten biçare bir vaziyette aşağıya düştüğü izlenimini uyandırır ancak bunun tam tersi geçerlidir ve her hareket, üzerinde düşünülmüş bir yöntemin ve olağanüstü becerinin kanıtıdır.

Hiç kimse profesöre karşı gelmeye cesaret edemiyor. Profesörün son kolonisi uzun seneler önce yok oldu fakat hâlâ hiç kimse küçük kargaları Ludwig Kaltenburg kadar iyi tanımıyor. Kaltenburg Ocak ayının buz gibi soğuğunda kendisi ve misafirleri için geleceğin küçük karga nesillerinin hayalini resmediyor ve tekerlekli sandalyesiyle olduğu yerde döndüğünde kimi misafir, lastik tekerleklerin parke zeminde bir ses mi çıkardığından yoksa tekerlek gıcırdamasını bire bir taklit etmesini becerebilen bir küçük karganın ince çığlığını mı duyduğundan emin olamıyor. Kaltenburg sanki bir şeye kulak kabartırmışçasına başını yana eğiyor. Radyatörler vızıldıyor. Ocağın bacasının isli taşına bir küçük karga kanadı sürtünüyor.

2

Kuşlar dumandan kaçar. Kaltenburg, giderek bir yük olarak duyumsadığı eski evraklarından kurtulmaya başladığında seksen yaşındadır. Günlük karalamaları ve ders notlarını, ajandaları ve makale taslaklarını ve ayrıca yazışmalarının bir kısmını ateşe vermek yerine, bunların hepsini peyderpey evlatlıklarına emanet etmekten keyif alıyor. 1964 yılında KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ başlığıyla yayımlanan araştırmanın bütün ön çalışmaları da böylece, yirmi yıldan fazla Maria Theresia tarzı bir sandıkta kilit altında tutulduktan sonra yeni bir kullanım alanı bulmuş oluyor.

Ludwig Kaltenburg birkaç güzel ilkbahar günü boyunca taslağın el yazmasını evinde yaşayan kemirgen ve ördekgiller

arasında yuva malzemesi olarak dağıtıyor. Yarım düzine kadar not dizinini, dostluk bağları kurduğu genç bir dişi gelinciğe bırakıyor. Kaltenburg sonra yazın evin arka tarafındaki terasta oturup geniş bahçeye, gölede ve çimenliğe bakarken dizlerinin üstünde duran ayakkabı kutusundan bir miktar not kâğıdı alıyor. Ördek yavruları güneş batarken anne ve babalarının peşinde eve dönünce selülozlu kâğıdı yalancı yem niyetine memnuniyetle kabul ediyor.

Kaltenburg, KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ'ni hep çalışmalarının dönüm noktası olarak gördü. On iki yıl süren bir ayrılıktan sonra yeniden anavatana dönünce yazılan ilk kitap. Her ne kadar önsözde, kitabı yazma fikrinin Florida sahillerinde şnorkelle dalarken doğduğu söylense de, Kaltenburg'un Dresden'de yaptığı gözlemlere açıkça başvurduğu ilk eser. Yeraltında dolaşan eksiklerle dolu bir özeti dikkate almazsak, Kaltenburg'un İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana derhal Rusçaya çevrilmeyen ilk kapsamlı araştırması. Ancak 1995 yılında, altıncı ölüm yıldönümünün anısına küçük bir Petersburg yayınevi tarafından, anlamların çarpıtıldığı çeviri hatalarının olmadığı noksansız bir baskı çıkartılıyor; bu sefer de maalesef kitabın adı yanlış anlamalara yol açacak bir şekilde koyulmuş ve Almanca olarak yaklaşık BEN LUDWİG KALTENBURG VE KORKU anlamına geliyor. Sovyetler Birliği haritalardan kayboldu ve Rus okurlar artık Kaltenburg isimli bir zoologun yazdıklarına ilgi göstermiyor.

Kitabın varlığı bile yadsındı. Yazarı yok sayıldı. Yüksek sesle lanetlendi. Ağır saldırılara maruz kaldı. Konferanslarda açıkça soyutlandı. ABD'deki meslektaşları onu gerçeklerden uzaklaşmayla, Avrupa'daki meslektaşları ise kirli yöntemler kullanmakla suçladı. Eğitim bilimciler ve ihtilaf araştırmacıları, korkunun doğa tarafından yaratılan ve hayata tutunmayı sağlayan harikulade bir mekanizma olduğu şeklindeki ifadeye karşı seksenli yıllara kadar ateş püskürdü. Bir televizyon tartışması sırasında Kaltenburg'un bir gençlik arkadaşı kameraya

odaklanıp "Ludwig, bizi şu anda seyrettiğini biliyorum" sözleriyle Kaltenburg'u kendi konusuna dönmeye ve insanın tabiatıyla ilgili spekülasyonlara sonsuza değin son vermeye çağırmıştı. Ludwig Kaltenburg KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ ile dünya çapında dikkate alınan bir figür oldu.

3

Baskı sayısı yalnızca birkaç ay içerisinde bir zoologun çalışmasından hiç beklenmeyecek adetlere ulaşıyor ve Kaltenburg'un kazandığı parayla üstü açılıp kapanabilen bir Mercedes satın aldığı söyleniyor.

Konuya yabancı bazı okurlar, daha Kaltenburg'un, hayvanlar âleminin her dikkatli gözlemcisine malum olan olası korku tepkilerinin genel bir görünümünü gözler önüne sermekten başka bir şey amaçlamadığı ilk bölümleri okuduktan sonra bile, zaman zaman rahatsızlık hissedebilir. Örneğin bazı genç ötücü kuşların -yazar burada özellikle çam baştankarasını kastediyor- yumurtadan çıktıktan sonra, şayet yuva uzunca bir süre sert ve düzensiz sarsıntılara maruz kalırsa, yeterli ısı ve besin almaları-

na rağmen çabucak telef olabilecekleri biliniyor.Kör ve tüysüz civcivler aşağı düşen bir dalın yuvaya temas etmesi halinde, henüz yumurtanın içinde olsalar bile çırpınıyorlar.

Uzunca bir pasajda tüy bırakma fenomeni, yani kuşların şok halinde bir veya birden fazla tüyünü atması anlatılıyor. Şiddetin bu bağlamda hiçbir rol oynamaması, fenomenin belirleyici bir özelliği ki, açık bir alanın üzerinde uçarken, yakınlarda ateşlenen bir silahın sesini duyan kumrunun örneği bu durumu bariz bir şekilde gözler önüne koyuyor. Kumru havada duruyor, sanki ateşlenen silahın hedefi kendisiymiş, hatta saçma taneleri gövdesine saplanmış gibi tüylerinin bir kısmını yere döküyor fakat yalnızca bir an sonra, şaşkın ve tüy kaybı nedeniyle güçten düşmüş olsa da uçuşuna devam ediyor. Kaltenburg'a göre tüy dökme fenomeni bir anlamda çocuksu şok korkusunun yetişkin kuşta yaşamaya devam etmesini betimliyor, aradaki önemli fark ise bu davranışı yalnızca bazı bireylerin göstermesi. Kaltenburg, ispinoz kafesinde son derece hassas bir dişi bulunduran bir yetiştiriciden bahsediyor. Yetiştirici, kuşlarını her zaman mümkün olduğunca dikkatli bir şekilde eline almaya özen göstermesine rağmen, uyuyan dişi ispinozu ilk defa kafesten çıkarmak isterken avucunda endişeye neden olacak kadar çok miktarda karın tüyü kalmış. Dişi kuş bu olaydan sonra bir atmaca veya bir kediyi her görüşünde tüy atmış.

Tüy atmanın tam tersi çakallarla ilgili bölümde anlatılıyor. Bu hayvanlar insandan kaçmıyor, korkunun ne olduğunu bilmiyor; çakal doğal yaşam ortamında bile, bir sopayla vurularak öldürülmeye olanak tanıyacak kadar insana yaklaşıyor. Sürünün diğer üyelerinin böylesi olayları tam bir kayıtsızlıkla izlediği söyleniyor.

Kaltenburg orta bölümde elli yıllık gözlemlerine dayanarak, daha sonra ÖLÜM KORKUSU başlıklı bölümde şebek portrelerinden oluşan ve en elverişsiz koşullarda maymunların doğal yaşam ortamında çekilmiş olup tanıdık bir hayvan

filmleri rejisörü tarafından kullanıma sunulan etkileyici bir fotoğraf serisine yönelmek üzere farklı korku deneyimlerinin kavramsal bir sınırlamasını gerçekleştiriyor. Kaltenburg'a göre, şebeğin saldırıdan kurtulamayacağını anladığı en son anına ait yüz ifadesinin, amansız düşmanına çaresiz bir şekilde teslim olan bir insanın yüz ifadesinden hiçbir farkı yok.

Kaltenburg incelemenin buraya kadar, ağırlıklı olarak yirminci yüzyılın başlangıcından bu yana elde edilen zoolojik bilgilerin sağduyulu bir bilançosundan ibaret olduğunu belirtiyor. Kaltenburg'un meslektaşları ve başka disiplinlerin temsilcileri itirazlarını gerçekten de özellikle UZAĞA BAKIŞ: İSİMSİZ KORKU başlığını taşıyan ve hayvan ile insanın ekstrem koşullar altındaki bağlantısına eğilen bölüme karşı yükseltiyorlar. İlk tepkilerde yazarın belli bir sınırın ötesine geçtiği belirtiliyor. Eski bir mesai arkadaşı Ludwig Kaltenburg'u, ait olduğu yeri göründüğü kadarıyla unutmuş olmakla suçluyor.

4

Kaltenburg, seneler boyunca tecrit hücresinde kalan ve yalnızlığını her gün penceresinin önüne gelen kargalarla dostluk kurarak gidermeye çalışan bir mahkûmdan bahsediyor. Sahipleriyle bağlarını güçlendirmek üzere görev köpeklerine eğitim sırasında elektrik şokuyla acı verici yaygın uygulamadan söz ediyor. Sıçandan, Stalingrad ve Leningrad önündeki kuş gözlemlerinden söz ediyor ve kendisine, tüm uzuvları felce uğratan ölüm yakınlığının insana olduğu gibi hayvana da özel berraklıkta bir bakış açısı sağlayıp sağlamadığını soruyor. Fakat Ludwig Kaltenburg örnek olaylarının malzemesini nereden temin ettiğini yanıtsız bırakıyor; ne yazılı ne de sözlü bir kaynak gösteriyor. Dolayısıyla doğrulanması

mümkün olmayan veriler kullanmak ve tezlerini kendi gözlemleri haricindeki fenomenlere dayandırmak suçlamasıyla karşı karşıya kalıyor.

Aynı durum 1945 yılının Şubat ayında Dresden'de geçen ve Kaltenburg'un "yakın bir tanıdığı" veya başka bir yerde söylendiğine göre "öğrencisi"nin, tahribata uğrayan hayvanat bahçesinden kaçan bir maymun sürüsüyle ilgili olarak, hayvanlarda son derece nadir rastlanan bir davranış biçimi gözlemlediği olay için de geçerli. Olay şöyle cereyan ediyor: O zamanlar henüz bir çocuk olan şahit, Dresden'in yerle bir edildiği gece şehrin en büyük parkında anne ve babasını ararken şaşkın vaziyette dolaşıyor ve ertesi sabah da hâlâ karmakarışık duygular içerisinde bulunuyor. Großer Garten isimli parkın bir kenarında, aralarına yarım düzine kadar şempanze, orangutan veya Rhesus maymununun karıştığı yılgın bir insan topluluğu duruyor; Kaltenburg'un şahidi, sürünün tam bileşimini hatırlayamıyor.

Hayatta kalanlar bakışlarını yere çevirerek tanıdık bir yüz arıyorlar. Bir süre sonra şempanzeler de hareketsiz bir şekilde yerde yatan insanlara bakmaya başlıyor; bir yanıt ararcasına dönüşümlü olarak ilk önce ölülerin sonra da canlıların gözlerine baktıkları bile söylenebilir. İnsanlar kayıtsızlıklarından sıyrılıp dağınık yatan cesetleri toplamak ve hasar görmemiş bir çimenlik şeridinin üzerine düzenli bir şekilde yerleştirmek üzere harekete geçince, hayvanlarda da belli bir rahatlama baş gösteriyor sanki. Şempanzeler ölü yakınların teşhis edilmesi, ölülerin yan yana çimenlerin üzerine yerleştirilmesi, bir cesedin omuz ve ayaklarından tutulup diğerlerinin yanına taşınması hakkında hiçbir şey bilmiyor. Ama buna rağmen maymunlar birer birer bu faaliyete katılıyor; Kaltenburg bu sahnenin kendisine kimin tarafından aktarıldığını söylemiyor. O çocuk, bendim.

İkinci Bölüm

1

Yaşlı bir adam olarak aslında takınmam gereken o duygular nerede kaldı, nerede o içimde yükselmesi gereken sıcaklık, tartıcı bir bakış eşliğindeki o şaşkınlık nerede? Ve en fazla yarı yaşımda olmasına rağmen, belki yalnızca kullandığım sözcüklerle ilgili de olsa, bir şekilde bana ilgi gösteren bir kadının yanında ortaya koymam beklenen o yaşlılara özgü böbürlenme nerede? Aramızda geçen konuşmada davranışlarım arasında gülünç bir salınma, kısık sesler çıkarma veya kabarma gibi, kendi gençliğimde bembeyaz saçlı bir beyefendiden bekleyeceğim kur yapma öğelerinin izinin bile olmamasına içten içe şaşırıyorum.

Bazen yaşlarından beklenen şeyleri yapan sıkça gözlemlediğim o adamlardan biri olmak istiyorum. O zaman pantolon cebimi bıktırıcı bir titizlikle karıştırıp hiç durmadan alnımı ve şakaklarımı sileceğim tertemiz ve bembeyaz bir mendil ortaya çıkartırdım; karşımda duran bu genç kadın ise, henüz Mart sonunda olmamız nedeniyle hava hiç sıcak olmasa bile, buna şaşırmayı aklının ucundan bile geçirmezdi. En fazla halden anlar bir tavırla bir bardak çeşme suyu getirmesini veya soluklanmak üzere mola vermemizi isteyip istemediğimi sorar, bu soru ise hayatı hakkında, aynı yaştaki erkeklere kesinlikle vermeyeceği bilgileri bana açabileceği anlamına gelirdi. Nemli mendille ensemi silip tenimin üzerindeki ter taneciklerinin üzerinden kendi parmaklarımın değil onun körpe parmaklarının geçtiğini hayal ederken başımı eğer ve önerdiği tarzda bir şeyden çok memnun olacağımı ima ederdim.

Latince ve Yunanca bilgileriyle sürekli övünen, hatta "Omnibüs" gibi bir kelimeyi bile, sanki yanlarındaki bayana gizli bir bilgi veriyormuşçasına fısıldayarak söyleyen yaşıtlarıma eskiden ne kadar üzülürdüm. Fakat o zamanların büyümüş de küçülmüş genç adamları, şimdi her Allahın günü sessizce birkaç ot sapını inceler veya neşe dolu bir bunama içerisinde eskimiş kinayeli fıkralarını yalan yanlış anlatırken, ben burada bu genç tercüman kadına Latincemi satıyor ve yazabilmesi için yavaş yavaş *carduelis carduelis*, sonra *carduelis chloris* ve nihayet *carduelis spinus* diyorum; hazırladığı tablo peyderpey tamamlanıyor.

Kuş adları. Saka kuşu, yeşil ispinoz, karabaşlı iskete. Beni telefonla arayıp çok yakında İngilizce konuşulan coğrafyadan yüksek konumlu bir konuğun beklendiğini ve söz konusu konuğun protokolde belirtildiği gibi yalnızca 1990 sonrası ekonomik gelişmeye ilişkin bilgiler aktarmakla kalmayıp tanınmış bir doğa dostu olarak daha dar bir grupta yerel bitki ve hayvan türleri üzerinde de konuşmak istediğini söyleyince, "Kuş adlarını ne amaçla öğrenmek istiyorsunuz ki?" diye sormuştum.

Aslında adların tek başına bir sorun teşkil etmediğini, bunları kolaylıkla ezbere öğrenebileceğini fakat söz konusu hayvanın dış görüntüsünün zihninde eksik olduğunu belirterek benden bir-iki saatimi ayırmamı ve örnekler temelinde kendisiyle birlikte İngilizce, Almanca ve Latince tanımların üstünden geçmemi rica etti.

Eski işyerim olan ve o zamanlar şehrin aşağısında bulunan koleksiyonda buluşmak üzere sözleştik. Karşı taraftaki şato harabesi görülürdü oradan. Turist grupları Fürstenzug resmine hayran kalır, yaz günlerinde sokaktan odama Rusça, İsveççe mırıltılar ve turist rehberinin her zaman aynı sertlikteki sesi dolardı. Burada yeni binada, çalışma odalarının bulunduğu koridorda bana da küçük bir yer ayrıldı; hâlâ neredeyse her hafta bir kere uğruyorum buraya, hayvan derileri beni çekiyor olmalı. Meslektaşlarımdan birisi Bayan Fischer'i bana havale etmişti. "Unutmayın" diye son anda ahizeye bağırdım, "Klotzsche'ye kadar gideceksiniz, eski Ständehaus'daki Zooloji Koleksiyonu artık yok"; sonrasında telefonu kapatmıştı.

Katharina Fischer'i merdivenin üst tarafında karşıladım, cam kapıdan ve LÜTFEN KOLEKSİYON BÖLÜMÜNDE GIDA MALZEMESİ BULUNDURMAYIN tabelasının yanından geçerek gün ışığından yapay ışığa ve koridordan koleksiyon kısmına girdik. Sessizlik. Neon lambalar beyaz kireçli duvarları, sarı ağır demir kapıları, ayaklarımızın altındaki beton döşemeyi eşit ölçüde aydınlatıyordu. OMURGALI HAYVANLAR, KURU yazısının yanındaki kanatlı kapı limon-kanarya sarısıydı ve her ne kadar artık içeride ağırlıklı olarak ceket cebinde taşınabilir hayvanlar bulunsa da, içi doldurulmuş bir yetişkin filin koleksiyon bölümüne sokulmasına izin verecek kadar genişti. Bu binaya hiç alışamayacağım, alışmak zorunda da değilim. Zaten, 1998 sonundaki taşınma sırasında Ornitolojik Koleksiyondan emekliye ayrıldım.

Ständehaus'un zamanla giderek boğuculaşan darlığı, kâh tatlımsı kâh tekrar keskinleşen ve hava durumuna göre tahnit

atölyelerinden odalarımıza gelen leş, alkol ve zehir kokusu, nem, üzerine derme çatma bir çatı örülen küflü duvarlar, uzun süreli yoğun yağmurlarda meydana gelen su sızıntıları, tahnitleri ve uzun vadede sağlımızı tehdit eden tehlikeler ve hatta seneler boyunca kendi ellerimizle açık çekmecelere sıktığımız DDT... Tüm bunlar benim için koleksiyondaki işimle o denli bağlantılı ki, öteden beri tanıdık hayvanlar olmasaydı bu yeni mekânda bizzat kendim de dâhil olmak üzere herhangi bir şeyi tekrar algılamakta büyük zorluk çekerdim.

Bayan Fischer selamlaşmamızdan kısa bir süre sonra "Doğuştan Dresdenli değilsiniz, öyle değil mi?" diye ihtiyatla sordu. Normalde bir insanın memleketini şivesinden en geç üçüncü cümlede çıkardığını ama benimle ilgili olarak hâlâ kararsız olduğunu belirtti. Sırt çantasından kalemlerini ve not defterini çıkartıp benim tarafımdan hazır edilen kuşlara göz gezdirirken "Herhangi bir yön tahmininde bile bulunamam" dedi.

Buralı olmadığım doğru; 1945 yılında 11 yaşımda Dresden'e gelmiş olmamı daha ziyade bir tesadüfe, yani zamanın koşullarına borçluyum çünkü annem ve babam Posen şehrini batı yönünde terk etmeye karar vermişti. Daha önceleri de defalarca taşınmış olmamız gerekiyor; baba evinden şive bir yana, yerel bir vurgu bile almadım. Hatta anne ve babamın çocuk bakıcısı seçiminde şivesiz bir yüksek Almancayı şart koştuğunu sanıyorum.

Hatırladığım bir karede kendimi Pazar giysilerim içerisinde mutfak bankında otururken görüyorum; bakıcım ıslak bir bezle çıplak bacaklarımı siliyor. Acaba annem ve babam o zamanlar Şubat ayında bakıcımı da Dresden'e birlikte mi getirmişlerdi?

Uzun süreli bellek, kısa süreli bellek. Tercüman kadın bir ara vermek istedi, kısa süreli belleğine aldığı tüm adların uzun süreli belleğine geçip geçmediğini kontrol etmek üzere yarım saat boyunca dikkatini dağıtmak niyetinde. Daha sonra benim tarafımdan imtihan edilerek adların aklında kalıp kalmadığını

tespit edecek; fakat bu yarım saat içerisinde içi doldurulmuş hayvanların göz önünde olmasını istemiyor. Belki nesne ve sözcüğün hayal gücü içerisinde bir araya gelmesi gerektiğini düşündüğü, belki de kuşların arasında kendisini rahat hissetmediği için. Kuşlar, dallarına sanki yeni konmuş ve göz açıp kapayıncaya kadar yine uçup gideceklermiş gibi görünüyor ve onların bu görüntüsüne alışkın olmayan herkes ani bir hareketle onları kaçırmaktan korkuyor. Bunun için tahnitlerin bulunduğu penceresiz koleksiyon odasından benim odama çekiliyoruz, bir sigara yakma ve Katharina Fischer'e bir fincan kahve ikram etme fırsatını buluyorum.

Bayan Fischer bakışlarını asma raf üzerinde gezdiriyor, rafta son haftalarda kütüphanemizden alıp kullandığım birkaç kitap var, bunların yanında benim küçük el altı kitaplığım bulunuyor; tercüman kadın JOURNAL FÜR ORNITHOLOGIE cildini üstünkörü algılıyor, sonra GRZIMEKS TIERLEBEN ve yanındaki DIE VOGELWARTE ile WASSMANN'ı. En üst gözdeki ciltli sözlükler bu ışıkta olduklarından çok daha eski gibi görünüyor; Almanca-Rusça-Almanca, Almanca-İngilizce-Almanca, birleşme öncesi ve sonrası baskılar, hafif darbeler almış ve sanki yıllardan beri elime değmemiş gibi kararmış. KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ raftaki kitapların arasında yok.

Hayır, geldiğimiz gece bir enkaza dönüşmek üzere olan ve "şehir" tanımını artık hak etmeyen bu şehirde, ben bir battaniyeye sarınmış vaziyette Großer Garten parkının çimlerinde yatarken bakıcım yanımda değildi. Etrafımda insanlar vardı, bütün park insan doluydu; karanlıkta çömelmiş oturuyorlar, bir ileri bir geri yürüyorlar, sessizce konuşuyorlar, hiç konuşmadan gökyüzüne bakıyorlardı, hepsi yabancıydı. Yakınımda büzülmüş oturan yaşlı bir çift vardı; ay adamın yüzünde mum ışığına benzer yansımalara yol açıyordu. Gözlerin kenarları, ağzın etrafındaki kırışıklar ve sakal dipleri kâh kırmızı, kâh sarımsı, sonra beyaz ve sonunda bulutlar ağaçların üstünden geçerken koyu gri bir renk alıyordu. Kadının üzerinde artık

yeni olmasa da iyi bir palto vardı, geniş bir şal vücudunun üst kısmını örtüyordu, bir kasket veya şapka mı taşıyordu ne, başını adamın omzuna yaslamıştı. Bir Şubat gecesi gökyüzünün altında bitkin bir vaziyette uyuyakalmışlardı. Daha önce hiç duymadığım bir gürültü dikkatimi çiftten çevirmeme neden oldu.

Öteki odada yan yana sıralanmış kuşların önünde bir süre oturduk, daha doğrusu o oturdu, ben ise çok geçmeden ayağa kalkıp ona belirgin farklılıkları göstermek üzere masanın arkasına geçtim; onun perspektifinden ispinozlar soldan sağa doğru gidiyordu: Bayağı ispinoz, dağ ispinozu, keten kuşu, sarı gagalı keten kuşu, kuzey keten kuşu, her zaman tam olarak belirlenemediği ve kafamızı karıştıracağı için Kuzey Kutbu keten kuşunu bir yana bırakalım, sonra küçük iskete, şakrak kuşu veya bayağı şakrak kuşu ve flurcun, güzel pembe tüy renklerine karşın dört çeşit çöl şakrak kuşunu yine bir kenara bırakalım, sonra çütre ve büyük çütre ve diğerlerine göre devasa sayılabilecek pinicola, çaprazgaga, İskoç çaprazgagası, bayağı çaprazgaga ve nihayet carduelis ispinozları olarak anılan karabaşlı iskete, yeşil ispinoz ve dikencil de denilen saka kuşu.

Ben kuş sırasının önünde gidip gelirken, o, not defterine bir tablo çizmeye başladı; tabloya ilkönce İngilizce karşılıkları yazdı. Bir İngilizce spesifikasyon kitabı tedarik etmişti; PETERSON'un sayfalarını çevirdi, ispinozlar bölümü: Chaffinch, Brambling, Linnet, Twite, Redpoll, Serin, Bullfinch, Hawfinch ve devamında Siskin, Greenfinch ve saka kuşu için Goldfinch. Araya girdim ve saka kuşunu kesinlikle kırmızı başlı ispinoz ile veya bir ispinoz değil serçe olan kar serçesi, yani Snowfinch ile karıştırmaması gerektiğini, ayrıca Scarlet Rosefinch türünün gül ispinozu olarak çevrilemeyeceğini, Almancada bu türe çütre denildiğini ve yalnızca İsveç'te gül ispinozu olarak adlandırıldığını belirttim.

Belki ona başlangıç için biraz fazla yükleniyorum; fakat beklenen şekliyle muhtemelen, hatta çok büyük bir ihtimalle

hiçbir zaman gerçekleşmeyecek olan bir görüşmeye bu kadar hayranlık uyandırıcı bir sorumluluk duygusuyla hazırlanan bir tercümandan kesinlikle hep daha fazlası talep edilmeli. Bayan Fischer'in kullandığı PETERSON isimli eseri çok sık yardım almıyorum çünkü her ne kadar yapısı genel alışkanlıklara uygun olsa da, her bir tablo, tarif ve haritanın bağımsız bir bölüm oluşturması nedeniyle PETERSON'u ilk bakışta hep biraz kavranması zor olarak duyumsadım. SVENSSON / MULLARNEY / ZETTERSTRÖM cildini PETERSON'un yanına koydum, solda tarifler sağda kuşların karşıdan gelen ışıkta zemin sisindeki siluetleri vardı; Katharina Fischer meselenin kuşları odada değil doğal ortamlarında tanımak olduğunu hemen anladı.

Bir anlığına çok fazla spesifikasyon kitaplarına gömüldüğünü düşündüğüm için, konuyu tümüyle karmaşık bir hale getirmek üzere sözü aldım: Sakın ola ki, Sparrow ile Sparrow'u birbiriyle karıştırmayın. Çünkü karşınızda bir İngiliz'in mi yoksa bir Amerikalının mı bulunduğuna bağlı olarak, bunlardan birisi gerçek serçeleri, diğeri ise buralarda en fazla Atlantik üzerinde yolunu kaybederse görülen kiraz kuşlarını kastetmektedir. İngilizler kiraz kuşlarına basitçe akılda tutmak üzere Bunting derler.

Söylediklerimin tercüman kadının kafasını karıştırıp keşke bu işi kabul etmeseydim gibi bir düşünceye yönlendirmesinden korktum. Bulunduğumuz bölgede hiç rastlanmayan ve dolayısıyla Bayan Fischer'in, kuşları lisanlar arası bir gezintiye çıkaracağı görüşmesi sırasında bahis konusu olmayacaklarını umduğum bazı ispinoz türlerini eleyerek önümüzdeki sorunu adım adım basitleştirmek istedim. Bazı numuneleri masadan kaldırdım. Çizgili çaprazgaga, Sina çütresi, akşam kocabaşı, sarı karınlı kocabaş, kırmızı alınlı iskete, Korsika isketesi, Alp isketesi, sarı gagalı keten kuşu ve harikulade gri tüyleri olan mavi ispinoz görüş alanımızdan çıkınca, Katharina Fischer her şeyin çok daha şeffaf hale geldiğini belirtti.

Gözlerimin önüne beyaz gömleğimle orada öylece oturduğum geliyor, mutfak lambasının ışık demeti bana ulaşmıyor, bakıcım beni maskeliyor; gömleğim bumburuşuk, ışık bana ulaşsaydı belki gömleğin üzerindeki koyu lekeler belli olurdu: Toprak, boyalı kalem, kurumuş kan lekeleri. Maria. Henüz yirmi yaşında bile olamaz.

2

Großer Garten parkındaki gecede bir anlığına annemle babam kafamdan geçti, sonra tuhaf bir şekilde düşüncelerimden yok oldular; aynı gerçekte de yok oldukları gibi, kimse onları bulamadı. Ölmüş olmaları gerekir fakat tüm mantığı bir kenara bırakarak hep kurtulduklarını, buna karşın benim öldüğümü sandıklarını ama yine de rahat vermeyip izimi bırakmadıklarını düşündüm; sonunda onlara muhtemelen bir oğlan çocuğunun alevler tarafından deforme edilmiş cesedi gösterilmişti ve annemle babam çaresiz kaldıkları ve kimseden yardım görmedikleri için birkaç hafta sonra yollarına devam etmişti. Bu düşünceye hep o çayırda çok yakınıma çömelmiş olan yaşlı adamla kadın gözlerimin önünde belirince sarıldığı-

mı biliyorum. O ikisi annemle babam olabilirdi. Ve ben onları o gece tanımadım. Bir andan diğerine yaşlanmış olan ve yüzlerinde yanık lekeleri bulunan iki kişi. Daha önce böyle bir şey hiç görmemiştim, hayatta olan anne ve babama ölüler üzerinden nasıl varacaktım. Çünkü kendi yüzümü de ilk kez aynada gördüğümde, gördüğüm şeyin resimlerden aklımda kalanla hiçbir benzerliği yoktu.

Başınıza nasıl bir iş aldınız siz öyle diye ağzımdan birdenbire çıkıveriyor ve o anda bunu önlemek için dilimi ısırmak istiyorum. Bu tercüman kadın Mart ayının ortasında burasının yerel kuş türlerini ezbere öğrenmek gibi nasıl bir iş yüklenmiş? O misafir Dresden seyahatini kış aylarına veya en azından yazın geç aylarına denk getirip birkaç hafta daha bekleyemez miydi? Oysa şimdi bazı kuş türleri henüz göçmediği, diğerlerinin hepsi ise hâlâ gelmediği için tüm kış misafirlerinin ve yumurtadan çıkacakların yanı sıra yaz misafirlerinin de akılda tutulması gerekiyor.

"Demek sonra Dresden'de takılıp kaldınız?"

Böyle denilebilir, Posen'den ayrıldıktan sonra Dresden'de yalnızca bir ara vermemize rağmen burada takılıp kaldım. Bitkibilimci olan babam hatırladığım kadarıyla meslektaşlarını ziyaret ederken, benim doğumumdan önce burada bir süre -kısa hayatının belki de en mutlu günlerini- yaşayan annem ise bana şehri gösterdi. On bir yaşındaki bir çocuğun sezgilerine ne kadar güvenilebilir bilmem ama annemle birlikte şehrin eski semtlerini gezerken burada mutlu günler geçirdiğini hissettim. Sanırım genç bir kız olarak yürüdüğü yollardan geçiyorduk ve annem Şubat ayının tam ortasında bizi saran açık, yumuşak, ilkbaharı andıran havada yolda durup bana bir şeyler anlatırken sokakların yeni adlarını hiç kullanmıyor, Theaterplatz, Augustus-Straße, Jüdenhof ve Frauenstraße gibi eski adlarda ısrar ediyordu. Öğleden sonrasında uzunca bir süre bir kafede oturup sokakta olan bitenleri seyrettik; Wilsdruffer Straße, Scheffelstraße, Webergasse, bu sokakların hepsi henüz

vardı, şehir insan doluydu ve ben kimi mülteci kızın ve yaşlıca, topallayan bir adamın bakışlarını yakalamaya çalıştım; öte yandan izlenmediğimiz bir saatte annem ile babamın, her ne kadar bizim için bir tehlike söz konusu olmasa da beynime iyice soktuğu bir şeyi titizlikle uyguluyordum, kesinlikle hiçbir SS muhafızının yüzüne doğrudan bakmamamı tembih etmişlerdi bana.

Beni utandıran ve dürüst olmam gerekirse yetişkinliğe adım attıktan sonra da uzun süre utanmama neden olan küçük bir olay meydana gelmesine rağmen, o gün benim için -bunun kulağa ne kadar tuhaf geldiğini biliyorum- gerçek bir tatil günüydü. Öğleden önce olması gerek, Theaterplatz'dan gelip Ständehaus boyunca Brühl Terası'na giden merdivenleri çıkarken, üzerinde YAHUDİLERE GİRİŞ YASAKTIR yazan bir tabela keşfettim. Evet, öyledir, çocuklar acımasızlık duygusunu kolay kolay bastıramaz ve zaman zaman çıldırmış gibi davranırlar. Bu bir özür olamaz, o anda içime neyin girdiğini bilmiyorum; durdum, bir zafer sarhoşluğuna kapılmıştım, yarı yolda yeniden o tabelaya baktım ve kurumla merdivenlerde ilerledim -artık yürümüyor, kurumla ilerliyordum- biz Brühl Terası'na çıkabiliriz, biz Yahudi değiliz der gibiydim. Yukarıda arkama baktım, altımda Hofkirche, Augustusbrücke ve Italienisches Dörfchen duruyordu, bu arada annem de düzlüğe ulaşmıştı. O da durdu. Aniden kıstığı gözlerini ve ağır paltosunun ucunda oynayan elini bugün gibi hatırlıyorum. Hayatında bana bir fiske bile vurmamış olan annem, beni sokağın ortasında neredeyse tokatlayacaktı.

Bakıcım gerçekten de bizimle birlikte gelmedi; mutfak bankında koyu lekeli beyaz bir Pazar gömleği ve şaşkına dönmüş bir oğlan. Belki de annem ve babam aynı gece onun işine son verdi.

Annem beni Faşing karnavalının bu Salı günü, Dresden zamanında herhalde sık sık ziyaret ettiği ve o zamanlar Zooloji Müzesi adını taşıyan Hayvanbilimleri Müzesi'ne bile götürdü;

fakat Postplatz'tan Ostra-Allee'ye dönünce binanın artık yerinde durmadığını gördük, geçen Ekim ayındaki hava saldırısında yanıp kül olmuştu. Annemin bu durumu bilmediği aşikârdı, seneler sonra içinde çalışacağım bir kurumun enkazı önünde durduğumu o zamanlar ben de bilmiyordum.

Öğlen yemeğinde babam da yanımızdaydı. Bir yerin birinci katında pencere kenarında oturmuş büyük bir meydana bakıyorduk, dolayısıyla muhtemelen Altmarkt'a dönmüştük; güneş pencereden içeriye vuruyor ve neredeyse gözlerimizi kamaştırıyordu, pencere kenarındaki masa üçümüze aitti. Işık çok soluktu, tabağımdaki patates püresinden sanki güneş tarafından ısıtılıyormuşçasına dumanlar tütüyordu. Patatesin yanında bezelye ile muhtemelen ufalanmış ekmek katılarak büyütülmüş ve bir kere ısırıp bıraktığım bir Alman bifteği vardı. Biftek, bu sözcüğü daha yeni öğrenmiştim, bizim evde köfte denilirdi; mönüde görünce aynı anda hem iştahımı kabartan hem de tiksinti veren yeni, yabancı bir kelime. Sipariş esnasında riske girmeye karar vermemin nedeni canımın köfte çekmesinden ziyade babamın dediğinin doğru mu olduğunu yoksa dış görünüş ve tat benzerliğine rağmen bambaşka bir şeyle karşı karşıya bulunup bulunmadığımı görmek ve tatmaktı. Her ne kadar annemle babam biraz da çaresizlik içerisinde, burada yalnızca aynı şey için iki farklı sözcüğün söz konusu olduğunu iddia etseler de, hayır, biftek ile köfte aynı şey değildi.

Annem yemek servisi yapılıncaya kadar koyu renkli harikulade samur başlığını beyaz masa örtüsünün üzerinde bıraktı. Her zaman olduğu gibi gözüme çok şık gözüken annem bütün bakışları üzerine çekiyordu; fakat o gün o restoranda yan masalardan kötü bakışlar da gelmekteydi, babam bunu fark etti.

"Lütfen artık samur başlığını ortadan kaldır."

Ama annem hiçbir şey duymamış ve görmemiş gibi davranıp babamın her zaman eğri bağlanmış olan kravatını çekiştir-

di, düğümü düzeltti, yakayı inceledi, babamın yüzüne baktı. Babam kıvranıyor, ağzını eğip büküyordu; fakat annem onun tüm bunlardan olduğu kadar annemin taktığı inci küpelerden, bilezikten ve küçük kolyeden de hoşlandığını biliyordu. Ne de olsa hiçbir şeyden kaçmıyorduk, büyük bir şehirde gezmeye çıkmıştık ve karşısında oturan bu kadın, diğer restoran müşterileri kılık kıyafetiyle ilgili ne düşünürse düşünsün onun karısıydı. Annemin üzerinde sade bir elbise vardı ve orta uzunluktaki saçları özenle toplanmıştı; babamın elbisesi ise bir şehir gezintisi ile kır gezintisi arasında bir şey için yola çıkıldığı intibaını uyandırıyordu, restorandaki diğer erkeklerin geyik derisinden yapılmış parmaklı eldivenlerini nasıl masanın kenarına iliştirdiklerini görünce, babamın elindeki kaba yarım eldivenler bana biraz utandırıcı gözüktü. Annem parmaklarıyla babamın her zaman karmakarışık olan saçlarını düzeltti, benim yanımda oynadıkları oyunlardı bunlar. Aşağıdaki meydana, sonra da güneşe baktım, yemekler geldi, samur başlığı pencerenin kenarına koydum.

Babam, burada lahana sarması denilen lahana dolmasını büyük bir iştahla yedi. Öğleden önce hangi işleri hallettiğini bilmiyorum, bitkibilimci meslektaşlarıyla buluşmaları öğleden sonrası için öngörülmüştü. Annem aniden ses tonunu düşürünce, konuşmalarına tekrar kulak kabarttım. Şimdi Brühl Terası'ndaki olayı anlatacağını düşündüm; fakat annem o olaydan tek kelimeyle bile bahsetmedi, Hayvanbilimleri Müzesi hakkında konuştu.

"Maalesef ona hiçbir şey gösteremedim, ne bir dev alk ne de bir böcek. Müze kapalı. Hayır, müzenin kapalı günü olduğu için değil. Müze artık yerinde durmuyor."

Babam başını salladı, geçen sonbahardaki hava saldırısının son derece üzücü olduğunu dile getirdi; fakat annem bununla yetinmedi.

"Ne yapabileceklerini görmüş olduk böylece, yapılamayan müze ziyareti ise faydalı oldu."

"Kimlerin ne yapabileceğine" ve annemin gerçekleşen tahribatın suçunu müttefiklere mi yoksa sergilenen parçaları, Dresden gibi bir şehrin tehdit altında olamayacağına inandıkları için ihtiyaten tahliye ettirmeyenlere mi verdiğine ilişkin tek kelime konuşulmadı.

Annem bana döndü, neredeyse biraz hoşnutluk hissediyor gibiydi: "İnsanların neler yapabileceğini görüyorsun, ileride bu günü hatırlayacaksın, tüm hayatın boyunca hatırlayacaksın."

Haklı çıkacaktı. Stalin'in ölümünü izleyen yıllarda annemin bu sözleri tekrar aklıma geldi; yirmi yaşımı çoktan geride bırakmıştım, koleksiyonun o zamanlar asla bütünüyle yok olmadığını, en değerli parçaların eskisi gibi gizli bir arşivde tutulduğunu öğrendim. Annemle babamı hatırladım; yalnızca yarım ağızla söylense de en azından gerçeğin yarısını öğrenmek için yeterli bir yaşa geldiğimi, hepimizin sonunda yeterli bir yaşa geldiğimizi düşünürken, aklımdan "Annenle babanın hiçbir şeyden haberi yoktu" diye geçerken yakaladım kendimi. Dev alk: Bu kuş türünün son Britanyalı temsilcisi 1840 yılında, kuluçkaya yatan en son İzlandalı çift ise 3 Haziran 1844'te avlandı. Elli yaşıma yaklaştığım yıllarda Dresden'deki dev alk ile ilk defa yüz yüze geldiğimde, bu tarihleri bir ilkokul öğrencisi gibi ezbere söyleyebiliyordum. Annemin ve babamın ulaştığı yaşı çoktan aşmıştım; fakat konuşmaları hâlâ kulaklarımdaydı, dev alk bugüne değin aile halinde yediğimiz son öğlen yemeği anısının ayrılmaz bir parçası olarak kaldı.

"Köfteyi gerçekten istemiyor musun?"

Olumsuz anlamda başımı salladım, patates püresi ve bezelye doymama yetmiş de artmıştı, böylece yemek boyunca gözlerini tabağıma dikmiş olan babam Alman bifteğinin üzerine atladı. Sonra ödeme sırasında annemle babam fısıldaşmaya başladılar, giyinirken bile sorunu henüz bir çözüme kavuşturamamışlardı. Isırılıp bırakılan köfteleri başkalarının tabağından yiyen babam ve samur başlığını kimsenin ne dediğine kulak asmaksızın zarif masa örtüsünün üzerinde bırakan annem,

işte benim ebeveynlerim olan ve bence görmüş geçirmiş insanlar olarak beni bu dünya şehrinde gezdiren bu iki yetişkin ne kadar bahşiş bırakmak gerektiğini ve Dresden'in bu iyi restoranında bahşiş bırakmanın yerinde bir hareket olup olmayacağını bilmiyordu. Onları daha önce hiç böyle görmemiştim, neredeyse utangaçtılar ve ancak yeniden aşağıya Altmarkt'a indiğimizde özgüvenlerini yeniden kazandılar.

Babamın, Großer Garten parkının kuzey kenarındaki botanik bahçeyi ve bahçenin bitki bölmelerini, fidanlıklarını ve hafif dalgalı küçük patikalarını on üç Şubat gününün erken öğleden sonrasında çok bakımlı bir vaziyette görmüş olması gerekir. Belli ki orada meslektaşlarını ziyaret etmek istiyor ve oradakiler tarafından bekleniliyordu. Hepsi hayatta ve sağlıklı olan ve sessizce gelecek yaz hakkında konuşurken yüzlerinde iyimser bir ifade beliren bir bitkibilimci grubun tam ortasındaydı. O günün akşamında babam bu sefer ailesiyle birlikte olmak üzere ikinci bir kez Großer Garten parkına gidecekti, çok yakında bombaların açtığı çukurlar, kökünden sökülmüş çalılar, ikiye ayrılmış ağaçlar ve kendisinin de arasında olacağı ölülerle dolu o parka.

Öngörülemeyen ölümünden önce son bir kez daha bitkilerin çekim alanına kapılan bitkibilimci babam... Belki yolu öğleden öncesinden tanıdığı için bizi Großer Garten parkına sürüklemiş, belki kendisini hep sakinleştiren ağaç, çayır ve çiçeklerin korumasını aramış, belki de ailesini kesin gibi gözüken ölümden kurtarmak üzere şehir merkezindeki yangınlardan kaçan insan yığınlarının peşine takılmıştı.

Hayatta kalan oğul olarak toplu mezarların birisinin önünde annemle babamı anmak için bir kez olsun Heide mezarlığına gitmedim. Bunu yapmak yerine Großer Garten parkına yürüyor, çayırın batı köşesinden karşıya geçiyor ve Dresdenlilerin şarapnelli meşe dediği bir meşe ağacının önünde duruyorum. Meşenin buraya sınır ağacı olarak dikilmesinin üzerinden yaklaşık üç yüz yıl geçtiği söyleniyor, o zamanlar herhangi bir

park henüz bahis konusu bile değildi. Ağaca hayvanat bahçesi tarafından yaklaşılırsa, ilkin hiçbir şey fark edilmiyor: Kabuğunun üzerinde yarıklar olan büyük, budaklı bir ağaç. Fakat gövde etrafında dolaşılırsa, ağacın kabuğu açılıyor ve kalın, kötü kaynamış boğumların arasından yalın, açık, duru ahşap gözüküyor. Yukarıya bakınca sanki eziyet verici, yoğun bir hava direncine karşı büyümüş olan eğri büğrü dallar, kırıklar, sık dallı tepenin hemen altında paramparça bir bölge, kopuk budaklar, ayrık kabuk parçaları, derin yarıklar göze çarpıyor. Tüm gövdeye dağılmış olan çentiklerin simetrik bir desen meydana getirdiği bir süre geçtikten sonra belli oluyor, ağacın kabuğuna şarapnel parçaları saplanmış ve hâlâ kabuğun içinde öylece duruyor. Ağacın yan tarafı alışılmadık, parlak kahverengi bir renk almış. Yerde ölü ahşap var, ayak ucuyla bastırınca ufalanıyor, çürümüş. Giderek zayıflayan ağacın içinde yıllardan beri bir mantar yayılıyor, bombardımanın gecikmiş bir sonucu. O geceyi atlattı fakat kükürt hücreleri onu eninde sonunda yok edecek. Şarapnelli meşe anılarımın yeri, burada annemle babamı buluyorum.

3

Ornitolojiye nasıl geldiğimi öğrenmek isterken, babası bitkibilimci olan birisi için kuşlara yönelmenin çok da uzak bir seçenek olmayacağını ekledi tercüman. Belli bir doğa tasavvuru erken yaşlardan itibaren kuşkusuz hep bana refakat etti, ebeveynlerin canlılar âlemine gösterdiği ilginin çocuğa geçmemesi düşünülemez. Fakat bu baba ocağının beni zorunlu olarak biyolojiye götürdüğünü, hele zoolog veya kuşbilimci olmak için elimden gelen tüm gayreti gösterdiğimi iddia edemem. Çocukluğumda bu hayvanlardan hiç hoşlanmadığım bir dönem oldu. Kuşu yakalayan kediyi, dostluğumu kazanmak üzere heyecanla ve gururla ayaklarımın dibine bıraktığı hediyesinden uzunca bir süre daha çok sevdim.

Annem ve babam, antipatimin benim neredeyse hiç hatırlamadığım, onların ise sıkça bahis konusu yaptığı bir olaydan kaynaklandığını tahmin ediyordu. Buna göre bir seferinde ben evde yalnızken küçük bir kuş yolunu şaşırıp evimizin salonuna dalmış ve geldiği kapıdan açıklanamayan nedenlerle yeniden bahçeye uçmayı başaramayan kuşun paniği bana da sirayet etmiş. Telaşla kanatlarını çırpan ve bunu yaparken korkunç sesler çıkartan bu şeyden kaçmak istemiş fakat bahçeye çıkmak veya kendimi güvene alabileceğim koridora geçmek yerine ben de tüyleri darmadağın olmuş kuş gibi bir köşeye büzülmüşüm. Sonunda büfeyle soba arasında bulunduğumda son derece şaşkın bir görüntü sergilemiş olmam gerek. Bu olayı hatırlamıyorum; fakat annemle babam bana bunu bu şekilde aktardı.

Gözlerimin önüne yalnızca, koyu renk perdelere dolanan ve ne yapacağı kestirilemeyen bu yaratık geliyor; bakışlarımı öğlenin ılık havasında yavaşça dalgalanır gibi gözüken parlak dikdörtgenin kenarındaki karanlık şeride dikiyorum, kuşun şiddetli hareketleri ağır kumaşın titreşmesine yol açmayıp yalnızca dalgalanmasına yetiyor. Küçük kuş pençeleriyle perdeye tutunup biraz daha yukarıya tırmanıyor ve bir kıvrımın içinde kayboluyor; fakat hâlâ orada olduğunu biliyorum, perdenin eteği sessizce parkenin üzerinde geziniyor. Kuş gerçekten kendiliğinden mi salona girdi yoksa onu kedi mi getirdi? Kuş hafızamda giderek bir ebabilin şeklini alıyor oysa aynı anda içimdeki ornitolog bir ebabilin asla açık bir kapıdan evin içine uçmayacağını, uçsa bile türüne özgü uçuş hızıyla kafasını duvara çarpacağını ve şayet hayatta kalmayı başarırsa perdelerin arasında kaybolmak üzere yerden kalkamayacağını söylemekte.

Bir an sonra mutfak bankında sersemlemiş bir vaziyette oturuyor ve annemin, öğleden sonra beni evde yalnız bırakıp hayranlarından birisiyle kırlarda gönül eğlendiren, şimdi ise ıslak bir bezle çıplak bacaklarımı silen bakıcı kızı azarlamasını neredeyse hiç duymuyorum. Oysa hepsi benim suçum. Ye-

mekten sonra salonda oynamama izin vermesi ve yalnız başına gezmeye çıkması için yalvardım, annemle babama hiçbir şey söylemeyecektim, daha önceki Pazar günlerinde de çenemi tutmuştum. Daha sonra huysuzlaştım ve yumruklarımın bakıcı kıza değmemesine dikkat ederek ellerimi kollarımı salladım, hatta belki de bağırıp çağırdım. Öfkeyle ağlamaya başvurmak aklıma gelmeden önce, hep pes eder ve yalnız başına gezmeye giderken bir yandan rahatlamış, diğer yandan da endişeli olurdu; dile getirmesek bile her ikimiz de Pazar öğleden sonraları "yalnız" sözcüğünün ne anlama geldiğini biliyorduk.

Rahatım yerindeydi, perdeleri yarı kapalı serin odada yalnız başıma oynuyordum; bakıcı kız ise başıma bir şey gelip gelmediği, yaramazlık yapıp yapmadığım hakkında kafa yormak zorundaydı; o benim ne yaptığımı bilmezken, buna karşın ben en azından hayranının uzak kırlarda onunla ne yaptığına ilişkin bir fikir sahibiydim. Daha sonraları büyüyüp yetişkin bir insan olunca aşığıyla birlikte olmanın verdiği huzursuzluğa, ihmal edilen çocuk için duyulan endişenin eklendiğini anladım.

Tüylerim ürperdi; daha biraz önce sıcak suyun ve bacaklarımın üzerinde gidip gelen elin tatlı bir ılıklık verdiği bez, ısıtılmayan mutfakta ve akşam serinliğinde bir anda soğuyor. Bakıcım gezmeden geri döndüğünde hiçbir şey söylemedim, hiçbir şeye cevap vermedim, neden yarı karanlıkta sobayla büfenin arasına büzüldüğüm, kollarımı böylesine gergin bir şekilde göğsümün önünde kavuşturduğum ve normal bir çocuk gibi yürümediğim sorularını yanıtsız bıraktım. Bakıcı kız pantolonumdaki koyu lekeyi ve son gördüğümde kalbi hızla atarak felç olmuşçasına halının üzerinde yatan ebabili fark etmedi. Bakıcımdan her şeyi gizleyebildim fakat yaptıkları bir ziyaretten akşam yemeğine zamanında yetişen annemle babamdan gizleyemedim; şimdi üzerimde Pazar gömleğimle mutfak bankının üzerinde oturuyorum, kalbim deli gibi çarparak pantolonuma kaçırdım, korkudan çişimi tutamadım.

Sesleri duyuyor ama kulaklarımın çınlamasından hiçbir şey anlamıyorum. Bakıcım suçlamaları, annemin inanılmaz ağır sözlerini sessizce sineye çekiyor; önümde otururken göz kapakları kapalı, bana bakmıyor, şu anda onun bakışına ben de kesinlikle katlanamam ama buna rağmen gözlerimi kapatmaya ve korkunç bir yankının hâkim olduğu bu fayanslı mutfaktan sessiz odama kaçmaya cesaret edemiyorum. Ağzım kupkuru, yutkunmaktan ve "Hepsi benim suçum, lütfen onu rahat bırakın, hiçbir şey yapmadı o" diye bağırmaktan bile acizim. Belki de hayatımda hiç bu denli büyük bir haksızlık ve acıya maruz kalmadım; küçük ebabil kuşu, ıslak pantolon ve sevdiğim bakıcım.

Uyumam için çoktan yatağa yatırıldığımda annemin babama sürekli tekrarladığı lafları hayal meyal hatırlıyorum; yatak odasından kulağıma gelen ve bağlamını anlamadığım "Zavallı", "Çıplak elleriyle" ve "Kendi oğlumuz" gibi cümle kırıntıları; daha sonraları ise, şayet yarı aralık kapıdan doğru duyduysam, yorgunluktan mı yoksa tiksintiden mi bilmem ama her halükârda sürekli fısıltı halinde tekrarlanan tek bir sözcük geldi kulağıma: "Gözleri."

Ebabile o zaman ne olduğunu bugün artık bilmiyorum. Mümkündür ki, hayatta kalmayı başaramamış ve babamın onu şefkatle cehenneminden kurtarıp ellerini hiç dokundurmaksızın bahçeye yönlendirmesinden sonra telef olmuştur. Veya gücünü iyice tüketmiş ve akşama doğru desenli beyaz halının üzerinde ölmüştür. Uzak bir ihtimal de olsa, her şeye karşın uzun bir hayat yaşamış olması, her yıl birkaç haftalığına bizim coğrafyamıza yolu düşmesi ve o Pazar öğleden sonrasının dersini almış bir kuş olarak koyu perde, serin salon ve gaddar çocuklardan uzak durarak onları yalnızca yükseklerden, güvenli bir mesafeden seyretmesi de pekâlâ olasılıklar dâhilinde.

Hemen farkına varmasam bile, ben de dersimi aldım. Huzursuz ve dumanlı bir uykudan sonra aynı bir önceki gün ol-

duğu gibi ilk önce koridora, oradan da geniş merdivenden aşağıya inerek sütümün verildiği mutfağa ve sonunda salona varıp burada dünkü yenilgimle yüzleşmem ertesi sabahı buldu. Çarpışmanın tüm izleri -şayet olduysa- yok edilmişti; zeminde hiçbir iz yoktu ve perde, içinde hiçbir zaman bir ebabil kuşunu hapsetmemişçesine düzgün bir şekilde salınıyordu. O sabah, daha doğrusu çoktandır yaptığım ama o anda, yani bakışlarımı önceki günün boş savaş alanında gezdirirken bilincine vardığım keşif belki de günün birinde yüzümü ornitolojiye döneceğimin işaretini taşıyordu: Ebabil kuşunun bacaklarını görmüştüm.

Nihayetinde bu kuşun ne bacak ne de pençelerinin olduğu ve hayatının büyük bir kısmını havada geçirdiği görüşü günümüze değin son derece yaygın. Neredeyse hiçbir zaman yakın mesafeden görülemeyen, yerdeki gözlemciyi hünerli kanat çırpışları ve hızlı uçuşuyla etkileyen, bazen insanın gayrı ihtiyari eğilmesine neden olacak kadar alçaktan uçup hemen akabinde gökyüzünde küçücük bir nokta haline gelene kadar yükselen ve giderek uzayda kaybolacağa benzeyen bir hayvan. Bir ebabil kuşunu hiçbir zaman bir dala konmuş vaziyette veya yerde hareket halinde görmek mümkün olmaz. Bu durumda bilgi yokluğunun batıl inanca dönüşmesine şaşmamak gerek. İnsanlar eskiden ebabil kuşunun aydan geldiğine inanmaktaydı.

Her ne kadar genç ebabil kuşundan hoşlanmasam da, beni yine de uzun bir Pazar öğleden sonrasının salonundaki düşmanımla bir şey bağlıyordu: Onun insanlardan gizlemeye çalıştığı kendisiyle ilgili bilginin bir miktarını zorla söküp almıştım. Şayet perdeye tutunabildiyse, bunun için gerekli olan pençelere de sahip olmalıydı. Ve ayrıca çaresizce iki yana açtığı titreşen kanatlarıyla halının üstünde sırtüstü ölüme yattığında, biraz kısa ve aksak gibi görünmekle birlikte ebabil kuşunun yerli yerinde olan bacaklarını kendi gözlerimle gördüm. Her kuşta olan bacaklardı bunlar. Ebabil kuşu böylece gizemli, olağanüstü güçlere sahip efsanevi bir yaratık olmaktan çıkmıştı.

Salondan, kahvaltımın hazırlanmış olduğu mutfağa doğru sürekli "Ebabilin bacakları var" diye bağırarak koştum; nefes nefese bir vaziyetteydim ve her şeyi en küçük ayrıntısına varıncaya değin açıklamak istiyordum; fakat mutfak bankındaki yerime en sonunda oturunca, üzerinde ortadan ikiye ayrılmış bir francala bulunan tabağı önüme koyan bakıcım yalnızca hüzünle başını sallamakla yetindi.

Bir şey parçalanmıştı. Ne olduğunu hiçbir zaman anlamasam da, bu boğucu duyguyu bugün hâlâ hissediyorum. Bakıcımın bakışı, bir yandan diğer yana yavaşça çevrilen başı, ışığın arkadan vurduğu ve çenesine ve yanaklarına hafifçe değen açık saçları. Kahvaltımı son kez mi önüme koymuştu Maria? Ebabil kuşuna ilişkin basit bilgimin çok ötesine geçen, bir yetişkinin bile katlanamayacağı bir bilgiye sahipmişçesine karşımda öylece oturuyordu. Bir çocuk nasıl katlanabilirdi ki bu bilgiye?

Maria'ya tapıyor muydum acaba? Küçük bir çocukken, evet, kesinlikle. Başını sallaması yıllar sonra anladığım kadarıyla işten çıkarılmaktan daha çok sevgilisiyle ilgiliydi. Fakat o zamanlar bana bu hareket, sanki bakıcımın gizli bilgisi, önceki günün ebabil kuşuyla ilgiliymiş gibi görünmüştü, en azından öyle görünmüş olması gerekiyor.

Bir yandan elimdeki tüm imkânlarla ebabili, bu garip mahlûku incelemem gerektiğini, bu sayede çaresizliğinin sorumluluğunu taşıdığım bakıcımın bu sabah neden bu denli hüzünlü olduğunu keşfedeceğimi düşünüyor fakat öbür yandan da yolunu şaşırmış küçük bir kuşa hayatımda bir kez daha yaklaşmak düşüncesini kafamdan atmak istiyordum; çünkü ebabil kuşu olmasa bu boğucu kahvaltı sahnesi yaşanmaz ve bakıcımın karşısında çaresiz, güvensiz, ne yapacağını bilmez, mahzun ve aynı zamanda ebabilin cılız bacakları onun hiç ilgisini çekmediği için biraz hayal kırıklığına uğramış bir vaziyette oturmak zorunda kalmazdım.

Ağzımdaki lokmayı sessizce çiğnemeye devam ettim. Sanki ebabilin neslinin tükenmesine ben katkıda bulunmuşum, bu

kuş türünü yeryüzünden nihai olarak yok etmek üzere önceki gün belirleyici, geri alınması mümkün olmayan adımı ben atmışım ve türün son örneğini ben öldürmüşüm gibi bakıcım hiç konuşmuyordu.

4

Bana bu soruyu yöneltmeniz ne kadar garip diyorum Bayan Fischer'e çünkü sonraları ben de kendime hep, okuldan sonra kırlara çıkıp uzun Pazar öğleden sonralarını geçirebileceğim benimle yaşıt oyun arkadaşlarım olup olmadığını sordum. Okula başlangıç zamanları, çocukluk arkadaşları? Bunlarla ilgili geriye kalan hiçbir şey yok.

Karşıda ormanın kenarında, siluetleri güneşin batışından sonra karanlık arka cepheye karşı giderek öne çıkan bir grup karaca. Babam keşif gezintilerine bazen beni de götürürdü. Uyumamın mümkün olmadığı yaz akşamlarında odama gelir, uyanık olup olmadığıma bakar ve kalkıp yeniden giyinmeme izin verirdi. Uykuyla aram hiç iyi olmadı.

Babamın anlık bir ruh halinden kaynaklanıp gökten düşer gibi payıma düştüğü için nedenini hiçbir zaman anlamadığım gece gezintilerinin bana muhtemelen olağandışı bir mükâfat gibi gelmesi nedeniyle, bu keşif gezintilerimizde son derece itaatkâr ve öğrenmeye hevesliydim. Babamdan çalı çırpı üzerinde sessizce nasıl yürüneceğini ve sürekli konuşmak yerine uzaklardan gelen seslere nasıl kulak kabartılacağını öğrendim. Yalnız başına gezmek istemiyor muydu? Başvurduğu bir kurnazlık, eğitim anlayışının bir parçası mıydı bu? Akşamın ilerleyen saatlerinde yola koyulduğumuzda, tabii görülecek pek fazla bir şey olmuyordu, böylece zayıf izlenimlere yoğunlaşmayı ve dikkatimi önemsiz gibi gözüken görüntülere çevirmeyi öğrendim.

Konuşmazdık. Babam önden giderdi. Eliyle bir çamur yığınına veya bir kayın ağacının aldığı taze bir hasara işaret ederdi. Ormanın kenarına kadar sessizce ilerler ve orada beklerdik. Evde ben alelacele giyinirken bana söylediği gibi, bazen gerçekten de karacalar ortaya çıkardı. Bu gezintilerde hayvanların birbirleriyle hiç durmaksızın konuştuğunu öğrendim; sık sık bizimle de konuşurlar ama biz onların ne dediğini nadiren algılar ve kendimizin kastedildiğini fark etmeyiz. Hayvanlar ağaç yapraklarının ve yol kenarlarındaki çalıların arkasına gizlenip uzaktan bize sorular yöneltir veya hakaret ederler, "seni fark ettim" derler. Fakat bir insanın hayvanlara yaklaşabilmesi, onları keşfedebilmesi için sessiz olması gerekir. Konuşan hayvanlarla yüz yüze gelebilmek için özellikle bir şeyin yapılmaması şarttır: Onlarla konuşmak.

Yüz hatları gözlerimin önünde belirmese de, şimdi eskilerden bir gölgeyi hatırlıyorum: Posen'de benimle yaşıt bir arkadaşım vardı, bazen sokakta karşılaştığım bir komşu oğlan. Çok yakın arkadaş değildik herhalde. Bende merak ve antipatinin aynı ölçüde söz konusu olması mümkün, o oğlanla zaman geçirmemin bir nedeni de acıma duygusu olsa gerek. Zekâ özürlü müydü acaba? Bana oldukça sakar görünüyordu, birlikte bir

şeyler yapmak pek olası değildi. Neredeyse hiç konuşmuyordu, konuşunca ise ne dediği çok iyi anlaşılmıyor, bunun yerine bağırarak söylüyordu söyleyeceklerini. Yayarak ve büyük bir zahmetle ağzından çıkardığı ve bütünlüklü sözcükler oluşturmaya çabaladığı sesler. Birlikteyken ondan biraz korkuyor fakat evde onu taklit ediyordum.

Güneş battıktan sonra yaptığımız keşif gezilerinden haberdardı ve katılmak istiyordu. İzin alana kadar anne ve babasına yalvardı. Babamın, neredeyse hiçbir ilişkimizin olmadığı komşularımıza çağrıldığını hatırlıyorum. Orada babam bazen akşamları kır gezintilerine çıkarken beni de yanına aldığını ve onların çocuklarının da birlikte gelebileceğini belirtmiş. Kim bilir, belki oğlanın anne ve babası çocuklarının yalan söylediğini düşünmüş veya oğulları bu keşif gezilerinden birisi hakkında bir rapor verene kadar babama inanmamayı kararlaştırmışlardır.

Sözleştiğimiz gün oğlan bize geldi; fakat içeriye girmek istemeyip utangaç bir şekilde kapıda durdu. Çok heyecanlıydı, onu daha önce hiç böyle görmemiştim. Normalde ağzından tek bir kelime bile çıkaramayan zavallı çocuk, o gün çenesini hiç tutamadı. Babam ve ben can sıkıcı bir akşam geçirdiğimiz konusunda aynı fikirdeydik. Tek bir hayvan bile gözlemleyememiştik. Sürekli dırdır eden komşu çocuk yaklaşırken, hepsi sessizce geriye çekilmiş olmalı.

Fakat bunun haricinde gözlerimin önüne hiçbir şey gelmiyor. Sanki Dresden'deki ilk gece bir dizi eski resmi silmiş gibiydi, açık ile koyu arasında gidip gelen izlenimler daha eski ve narin ışıklandırmaya uyumlu anıları hafızamdan alıp götürmüşçesine.

"Büyük anne ve büyük babanız belki?"

Hayır anlamında başımı sallıyorum.

"Amca, dayı, teyze, hala, kuzenler?"

Hayır. Annemle babam akrabalarla yakın bir ilişki içerisinde bulunmayı muhtemelen istemiyorlardı. Kim bilir, belki de

Posen'e giderken ailevi arka plandan kurtulduklarına seviniyorlardı.

"Peki, anne ve babanızın arkadaş ve tanıdıklarını hatırlıyor musunuz?"

Yalnızca daha sonraları bir yetişkin olarak tekrar karşılaştıklarımı hatırlıyordum. Gerçeküstü bir durum olabilirdi bu, on-on beş senelik bir aralıkla ne yaparsan yap bir insanı hatırlayamamak korkusu. Bir anlığına bir çaresizlik hissettim, nerede olduğumu bilemiyordum fakat dengemi yitirmeden önce, yeni yüzlerle birlikte bu insanların çocukluğumdan tanıdığım gençlik çehreleri, sesleri ve hareketleri de bilincime geri döndü.

Tercüman kadının dediği gibi "Daha eski bir hayatta".

Daha eski bir hayatta, evet, belki böyle denilebilir. Fakat bu kişilerin etrafımda olduğunu bir yetişkin olarak bildiğim için, o hayatın bir parçası hep içimde kaldı.

5

Evde iki üniformalı var. Yalnızca gözlerimle de olsa, bakıcımın bileklerine sarılıyorum, bir eliyle yayık et tabağını dengelerken diğer elinde, Pazar günleri kullandığımız takıma ait beş büyük fildişi rengindeki tabağa ikişer dilim rosto koymak üzere çatal ve bıçağı tuttuğu için, ona şu anda dokunamam; tabakların kenarında başlangıcı ve sonu belli olmayan açık yeşil bir şerit var, buna rağmen her seferinde gözlerimle şeridin başlangıcını arıyorum. Sonra Maria çatalı elinden bırakmaksızın herkesin tabağına biraz sos koyuyor, dökmeden, sakin ama hızla, hep sol taraftan omzun üstünden eğilerek. Misafirlerle başladı, sonra annemle babama et servisi yaptı; buharlar çıkaran rosto bir anlığına servis yapılan kişinin yüzü-

nün, kulağının, neredeyse gözlerinin tam önünde havada asılı kalıyor; fakat benden başka hiç kimse bunun farkına varmıyor, umursayan yok, şatafatlı masadaki konuşmalar devam ediyor, bakıcım en son bana geliyor. Benim için her zaman olduğu gibi çok güzel, sinirsiz bir rosto dilimi ayırmış olduğunu umuyorum; sinirli olursa eti nafile bir çabayla çiğniyor, yutamıyor ve misafirlerin önünde tabağın kenarına koyamayacağım için, masa toplanıp tuvalete gitmeme izin verilinceye kadar ağzımın içinde gizlemek zorunda kalıyorum. Sonra Maria patates kâsesinin kapağını kaldırıyor ve babam kâseden yükselen dumanın içine "Buyurun baylar, lütfen alın" diyor.

Evde iki üniformalı var ve onlara "sen" diye hitap edebiliyorum. Biraz önce geldiklerinde yukarıdan annemle babamın onları karşılayışını duydum; odamda halının üstünde oturmuş oyunumu bitirmek istiyordum, berrak ve kibar sesler duydum, sonra annem aşağıya inip Bay Spengler ile Bay Sieverding'e "Merhaba" dememi istedi. İki adamı holde gördüğümde ilkönce çizmeleri ve çizmelerinin taş zeminde çıkardığı ve bizde o ana kadar hiç duyulmayan şaklama sesleri dikkatimi çekti; evimiz hakkında konuşuluyordu, annem saçımı okşarken ziyaretçilerle el sıkıştım. Bu durumu nasıl değerlendirmek gerektiğini hâlâ bilmiyorum; dizlerine varan cilalı çizmeleri seslerine hiç uymayan iki üniformalı adam, insan çizmenin cilasında neredeyse kendi yansımasını görebiliyor. Çizmelere gözlerimi diktim, şimdi yetişkinler de bakışlarını simsiyah parlayan konçlara çevirdi ve adamlardan birisi gülmeye başladı: "Bu, benim başarım değil, ben yapmadım, Martin'i kutlaman lazım; tüm öğleden sonrası boyunca çizme parlatmaya derinleşme yeteneğine sahip olan kişi Martin."

"Git" babam ne diyeceğini bilemez gibiydi, "git ve ellerini yıka."

Daha küçük olanının adı Martin Spengler, bakıcımdan daha büyük olamaz, diğerinin adı Knut Sieverding -sabunu musluğun altında ellerimin arasında çevirdim- bu ikinci adın

akılda tutulması daha zor. Knut daha büyük olanı ama her ikisi de annemle babamdan çok daha küçük -sabunu hâlâ çeviriyor, kaygan parmaklarımla tutuyordum- bu isimleri aklımda tutacağım. Spengler ve Sieverding, Knut gülüyor ve Martin çizmeleri cilalıyor; fakat çizmelerin taş zeminimizde çıkardığı şaklama sesi her ikisinde de aynı -uzun süre akıtınca, su ne kadar soğuk oluyor- uzun boylu, zayıf, sessiz adamın adı Martin, daha kısa boylu olan karışık saçlının adı Knut.

"Geliyor musun? Yemeğe oturuyoruz."

Bakıcım tuvaletin kapısına bir kez daha tıkladı.

Bir damla rosto sosu yeşil şeritte bir kesintiye neden oldu. Etimde sinir ve kıkırdak yok. Evde misafir olmasına rağmen, patatesleri tabağımda çatalımla ezmeme izin var. Karşımda oturan Knut, onun solundaki ise Martin. Babam akşama okuldan öğrencilerinin geleceğini haber vermişti, şimdi masada iki üniformalı adam oturuyor. Adamlar şehirden geliyor, biz şehrin çok dışında oturuyoruz, tren yolunun arkasındaki ormanda, etrafımız kır, sokağımızın yakında çalılıklarla kaplı bir patikaya dönüşüp dönüşmeyeceğinden bile emin değilim, tarlaların içinde kaybolan bir patikaya. O kadar uzaklara hiç gitmedim. Çok fazla komşumuz yok, bizimkine en yakın evin nerede olduğu, yazın yeşilliklerden dolayı neredeyse tahmin edilemiyor. Babamın serası arka taraftaki dereye bakıyor, oradaki çalılıkların arasında saklanıyorum. Teras tarafından salonumuza giriliyor, onun üstünde solda annemle babamın yatak odası var, sağdaki pencere benim odama ait. Evimizin her kuytu köşesini tanıyorum, benden başka hiç kimsenin bilmediği birçok karanlık kuytu köşe var. Geçen hafta yaşanılanlar çoktan unutuldu. Bugün büyüklerle birlikte akşam yemeğinde oturmama izin verildi. Maria et tabağını ikinci kez dolaştırıyor, kimseye çaktırmadan bana göz kırpıyor. Gülümsüyor. Şimdi Martin'e gülümsüyor.

"Hermann, duymuyor musun?"

Babam masanın başındaki yerinden ilkönce bana, sonra da Knut'a bakıyor. Çatalıyla bıçağı tabağının kenarında. Maria

servis tabağını iki eliyle havada kıpırdatmadan tutuyor. Knut, Bay Sieverding bana ne sordu, ne sormuş olabileceğini düşünüyorum, düşünmüyorum, tabaklardaki patatesler artık duman çıkarmıyor, kimse konuşmuyor, aklıma hiçbir şey gelmiyor.

"Hayır, bacakları var, kendim gördüm. Yani, ebabil kuşu."

Annem kulağıma "Ama o kaçıncı sınıfa gittiğini bilmek istiyor" diye fısıldıyor.

Ağzımdan tek kelime bile çıkartamıyorum.

"Şey" diye araya girdi çizmeleri cilalayan Martin, "okul zaten o kadar önemli değil, ilginç bir tarafı yok, öyle değil mi? Şayet şanslı değilsen, okulda pek bir şey öğrenemezsin, en azından önemli bir şey öğrenemezsin, hayvanlar, bitkiler veya örneğin kameralar hakkında. Uyanık bir çocuğa ilginç gelebilecek şeyler, kâğıt ve kalem gibi, iyi bir foto yapmak için gerekli olan şeyler. İddia ediyorum, bir ebabil kuşunun bacakları olduğunu yakında hiçbir biyoloji öğretmeni bilemez."

"Latince adı da zaten *Apus apus* bu kuşun" diyor Knut, "ayaksızlığını adında taşıyor, hem de çift olarak, bir nevi ikinci tasdik gibi veya kayda değer tek özelliğinin ayakları olmadığına işaret ederek."

"Gördün mü, bunu da herhalde derste öğrenmedin."

Martin, Knut ile konuşurken bana bakıyor, şimdi Knut da başını bana doğru çevirdi.

"Hayır, haklısın. Zaten liseyi güç bela bitirdim ben. Boş zamanlarımda ders çalışmak yerine doğada gezinirdim, tek başıma, sınavlardan geçince annemle babam öylesine rahatladı ki, uzun zamandır özlemini çektiğim kamerayı hediye ettiler. Oysa tam da hayvanları gözlemleme tutkum okuldaki sorunlara neden olmuştu."

Dışarıda hava yavaş yavaş kararıyor. Bakıcım mutfakta kahve ile tatlıyı hazırlıyor. Annem elini benimkinin üzerine koydu. Knut'un sorusunda ne kadar mahcup olduğumu artık kimse hatırlamıyor.

"Belirtmemde mahzur yoksa, örnek bir öğrenci olmadığınız bugün hiç belli olmuyor" diyor babam. "Yirmi bir yaşında birisi Alman Ornitoloji Derneği'nin yıllık olağan toplantısı için Berlin'e davet edilince, sizin sınıf birincisi olduğunuzu sanmıştım, Bay Sieverding."

"Hiç öyle değil. Kuşlar âlemini gözlemlemek zorundaydım. Kaliningrad çevresindeki çulluklar üzerine çektiğim ve Berlin'de gösterdiğim filmi yalnızca annemle babamdan aldığım kamera sayesinde çekebildim."

"Sen bir profesyonelsin, kuş profesyoneli" diyor Martin ve dirseğiyle Knut'un yan tarafına vuruyor. "İlk konferansının nasıl geçtiğini anlatsana, sizin oradaki, Kaliningrad'taki ilk konferansının."

"Tanrım, o kadar heyecanlıydım ki. Kuronya Uzantısı'nın yabanıl kuşlar âlemini tanıyordum ve çekim malzemelerimin yardımıyla Zooloji Enstitüsü'nün salonunda bunun hakkında bir konuşma yapacaktım. Ellerim terliyordu. Annemle babam da oradaydı. Tanınmış ornitologlar salonda oturuyordu. Şanslıydım, konuşmamı kazasız belasız atlattım, hatta Kaliningrad Postası'nda çalışmam üzerine KAMERA, KUŞLARIN SIRLARINI GÖZLER ÖNÜNE SERİYOR başlıklı bir makale çıktı. Elbette göz ardı etmemem gereken eleştiriler de vardı, eleştirenler bambaşka beklentiler içerisinde olmuştu. Ben çok sade bir şekilde dünyayı göstermek istemiştim; fakat eleştirenler herhalde bir büyükannenin torununa dünyayı açıkladığı gibi benim de dünyayı açıklamamı beklemişlerdi."

"Sanki dünyayı göstermek çok kolaymış gibi."

Knut ve babam gülüyor. Martin bir yudum su içiyor. Bir süreden beri yine dinlediğim için kafama birdenbire okul, kuş ve film konularının ötesinde bir şey dank ediyor: Annemle babam güzel sesli ve siyah çizmeli bu iki adamı, Knut ve Martin'i yalnızca benim için davet etti.

6

Bugün annemle babamın ebabil olayından sonra benimle ilgili olarak endişe duyduğunu görüyorum. Şaşkınlığımın hemen geçmediğini, hafta boyunca içime kapandığımı ve tek başıma odamda oturduğumu, cesaretlendirici sorulara belli belirsiz bir "Evet" veya "Hayır" ile cevap verdiğimi veya hiçbir tepki göstermediğimi elbette fark ettiler. Neşesizliğimi aynı benim gibi neşesiz olan bakıcımla değil ebabil kuşuyla bağlantılı gördükleri için bir plan yaptılar: Kuşlar âlemiyle onların yönetiminde doğrudan ve yoğun bir ilişki kurarak tanışacaktım.

Geriye baktığımda bana sevecen gelen bu kaygı, yani anne ile babanın, biricik çocuklarının küçük bir ebabil kuşuyla kar-

şılaşmasının oğullarının gelecekteki hayatı açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceği kaygısı, çocukta o zamanlar çelişkili duygular uyandırdı. Bir yandan ilginin odak noktasında bulunmaktan gurur duyuyor, her şeyin her zaman olduğundan daha fazla benim etrafımda döndüğünü görüyordum, hatta benim için genç ornitologlar akşam yemeğine davet edilmekteydi; fakat öbür yandan da sanki küçük bir hayvanmış gibi karanlıkta bırakılan birisini kurtarmak üzere önlemler alındığı için ihanete uğramış hissediyordum.

Annemle babamın o zamanlar için olağanüstü modern mi yoksa tam tersine geleneksel düşünceler paralelinde son derece otoriter mi olduğu tartışmaya açık bir konu; her halükârda kuş korkumu kontrole almak üzere başvurdukları önlemler adım adım kapsamlı bir eğitim programına dönüştü. Knut ve Martin bu programın daha başlangıcında annem ve babam için son derece uygun bir destek oldu.

Knut ve Martin babamın gözüne ders esnasında çarptı, aslında zıt nedenlerle meydana geldi bu durum ve aralarında dört yaş bulunan genç adamların arkadaşlığını ifade etmiş oldu. Daha küçük olan Martin -yani çizmeleri cilalayan- bir öğleden öncesinin Botaniğe Giriş dersinde amfinin üst sıralarından birinde kaba demeyelim ama en azından yakışıksız davranışlarda bulunuyor. Not tutarken elindeki kâğıtları çılgınca sallaması ve hücrenin yapısı anlatılırken sesli bir şekilde inlemesi nedeniyle, babam onu uyarmak zorunda kalıyor. Dersten sonra -babam bunu anneme açık bir huysuzluk ve belki biraz da acı içerisinde anlatacak- beklenildiği gibi kürsüye gelip özür dileyen kişi rahatsızlığa neden olan Martin değil, kendisinden daha büyük arkadaşı Knut oluyor; Knut kibar kelimelerle anlayış değil özür dilerken, Martin umursamazca yerinde oturup göz kapaklarının arasından Knut'un tahtanın ve babamın önünde nasıl defalarca eğildiğini seyrediyor.

Her ikisinin de Posen'de Havacılık Okulu'na gittiği ortaya çıkıyor, bunun yanı sıra Knut biyoloji ve zooloji öğrencisi.

Martin, komutanı Knut ile birlikte zaman zaman üniversiteye gidiyor. Sanki tam anlamıyla bu dünyadan değilmiş gibi gözüken Martin, özgüven eksikliğini haşin tavırlarla örtmek istiyor; arayış içerisinde, hayalperest bir genç, başkaları onun için utanmaz da diyebilir. Buna karşın Knut daha sağlam ve olgun, ne istediğini biliyor ve kendisinden daha küçük olan arkadaşına olumlu bir etkisi var, neredeyse bir nevi ağabey gibi.

Knut bize geliyor ve Kuronya Uzantısı'nda çektiği kuş resimlerini gösteriyor. Knut fotoğraf makinesini yanına alıyor, Martin ile ikisini gizli patikalardan ormanımızda gezdiriyor, onlara karacaların geldiği yeri gösteriyorum.

"Yukarıda. Görüyor musun? Bir ağaçkakan."

"Yeşil mi, renkli mi?" Ağaçkakanı duyuyorum ama onu henüz keşfedemedim.

"Şimdi öbür ağaca geçiyor."

Knut elindeki değnekle yerdeki yapışkan tüy yığınını karıştırıyor. "Burada bir kulaklı orman baykuşu küçük bir ötücü kuşu yemiş ve artıklarını tükürmüş."

Soru sorar gibi bana bakıyor.

"Buna artıkları yumak halinde atmak deniliyor."

"Ben bunu bilemezdim" diyor Martin.

Bazen Martin yalnız başına da geliyor. Savaştan sonra çocuk doktoru olmak isteyen bu pilot, bir süre sonra annemle babamın evde olmadığı zamanlarda bile evimize girip çıkmaya başlıyor.

Sıcak bir esinti sokağı toza boğuyor, bir anlığına hiçbir şey göremiyorum. Birisi öksürüyor. Sonra elleriyle ağız, burun ve gözlerini kapatmış vaziyette Martin toz bulutunun içinden çıkıyor ve beni görür görmez ellerinden birini kaldırıp sallıyor. Çizmeleri ne kadar da tozlu. Knut hava güneşli olmasına rağmen, yarınki derslere hazırlanmak için odasında kaldı. Öğleden sonrasını kendimize ayırdık. Fakat ilk önce Martin'e mutfakta büyük bir bardak soğuk musluk suyu verilecek, kendi deyimiyle atlara özgü hararete karşı. Maria masada sebze

temizliyor, içeriye benimle birlikte kimin girdiğini görünce ellerini önlüğüne silip neşeyle gülümsüyor. Normalde birisi kirli çizmelerle mutfağa girince öfkeden köpürür. Martin bakıcımla daha ilk görüşte çok iyi anlaştı. Evet, hatta bazen ikisinin arasında, o akşam yemeğinden çok daha önce tanışmış olmalarını gerektiren bir samimiyet seziyorum; zaten o akşam Maria yemek servisi yaptığı için nezaket icabı birkaç söz konuşmuşlardı. Neredeyse birbirlerini uzun bir zamandan beri tanıdıklarını düşüneceğim.

Öğleden sonraları Martin ile birlikte kırlarda oturuyoruz. Şehrin ona dar geldiğini söylüyor, sokak ve evlerden dolayı değil insanlardan dolayı. Kırlara giderken yanımıza bir resim bloknotu ve kalemlerden başka hiçbir şey almıyoruz. Önümüze ne çıkarsa onun resmini yapıyoruz: Çiçek salkımları, kaya parçaları, böcekler. Martin büyük bir sükûnetle denemelerime bakıyor, bakışları kâh uykulu kâh pür dikkat. Şu ya da öteki çizgi, çizginin kalınlığı, derinliği, koyuluğu hakkında bir şey söylüyor, kâğıdın üzerindeki renk dağılımını, bir hareketin yönünü, sayfanın kenarından taşan bir çizgi veya bükümü izliyor. Kurşunkalem çizgilerinin şekilsiz gibi görünen toplamı büzülmüş veya zıplayan bir tavşana benziyorsa, uzun kulaklara sahip olması gerekmez. Martin bir kuş resmi çizmemin daha iyi olacağı hakkında tek kelime etmiyor.

İlk fotoğraflarımı Knut'un makinesiyle çekiyorum: Bahçede annemle babam arkadaşlarıyla birlikte, bir yaz akşamının erken saatleri, herkes masadan bana doğru bakıyor, sağ köşede seranın bir bölümü. Biz keklikleri beklerken, Knut çimenlerin içinde saklanmış. Evimizden uzaklarda bir gezinti sırasında sokağın tam ortasında çektiğim Martin; hayır, sokak bir patika olarak tarlaların arasında kaybolmayıp yakın zamanda granit döşenmiş bir yol olarak bir sonraki yerleşkeye gidiyor. Arka fonda gökyüzünde lekeler var, lekelerin formasyonlarından bunların göçmen kuşlar ve kaz sürüleri oldukları anlaşılıyor.

Böylece sonbahar geliyor. O aylarda meydana gelen bir olay, olayın konusunu artık hatırlamasam da benim için özel bir şekilde öne çıkıyor. Günün birinde birisi -Martin? Annem?- Knut'un çulluklar üzerine çektiği ve birlikte yenilen ilk akşam yemeğinde bahis konusu olan filmi sunmasını öneriyor. Bu, başlangıçta yalnızca bir saplantı; böylesine cüretkâr bir girişim nasıl gerçekleştirilebilirdi ki? Bir sinema salonu bulmak gerekirdi, sonra uygun bir projektör sorunu ortaya çıkacaktı ve tüm bunların da ötesinde Knut hem Hava Kuvvetleri mensubu hem de öğrenciydi, ayrıca da film elinin altında değildi.

Giderek herkes kendisini bu saplantıya kaptırıyor. Gerekirse bizim evde bir sunum imkânı ayarlanabilir, koyu perdeli salon hiç de elverişsiz değil. Şayet herkes ciddiyse, Knut elbette filmi temin etmeye çalışacak. Martin ortalığı ayağa kaldırmadan bir projektör ayarlamanın peşinde. Annemle babamı hiç bu kadar hummalı görmedim. Bununla birlikte meseleyi çok fazla dillendirmeme karşılar. Oğullarının okul arkadaşlarına caka satmasını ve komşu çocuklarının önünde aile içi meselelerle böbürlenmesini istemiyorlar. Martin, tam bir günlüğüne ödünç alabileceği uygun bir projektör buldu. Annemle babam bana bir söz verdiğimi hatırlatıyorlar. Knut bize uğruyor ve yakında Kaliningrad'ta yaşayan anne ve babasına gidip filmi güvenli bir şekilde Posen'e getirecek birisini bulduğunu söylüyor. Cuma olmasını iple çekiyorum, daha fazla dayanmam mümkün değil.

Büyük olaydan önceki gece muhtemelen çok az uyudum, annemle babam da çok heyecanlıydı, gecenin bir yarısı ilkönce merdivende ayak sesleri, sonra da açık pencereden mutfaktan gelen konuşmalar duydum. Fakat çulluk filminden tek hatırlayacağım şey bir sözcük: "Rossitten". Sözcük aslında filmden de değil çünkü film sessiz. Knut "Rossitten" sözcüğünü, bize kuzeydeki kuş gözlemevini anlattığı yorumunda kullanıyor.

Sabah hazırlık seslerinden uyanıyorum, giriş katında koltuklar parkenin üstünde oraya buraya çekiliyor, bakıcım perde

olarak ütüleyip düzlemek üzere koridordaki çamaşır dolabından bir çarşaf çıkartıyor. Perdelerin defalarca açılıp kapandığını duyuyorum, sonra babam bağırarak koyu renk bir tavana ihtiyaç olduğunu söylüyor. Salonumuz film gösterimi için hazırlanıyor. Soba ve büfe çarşaftan olma perdenin arkasında kayboldu. Babam merdivenin üstünde pencere çerçevesiyle kornişin arasına battaniyeler sıkıştırıyor.

Üstümdeki pijamalarla, film sunumu nedeniyle duvara yaslanan küçük masaya oturuyorum. Uzaktan bakıcımın sesi geliyor, kahvaltım mutfakta beni beklemekte.

Neden mi çulluk filmiyle ilgili olarak aklımda bir şey kalmadı? Sanırım Knut'un kendi filminde hiç görülmemesinden dolayı biraz hayal kırıklığına uğramıştım. Başka türlü olamayacağı üzere beklentilerim abartılı, bunun da ötesinde tümüyle yanlıştı. Bana hayatında hiç sinemaya gitmemiş ve hiçbir film seyretmemiş bir çocuğun nasıl olup da kafasında filmlerle ilgili, sanki dünyanın bütün filmlerini görmüşçesine kesin bir tasavvur oluşturduğunu sormayın. Şayet filmden ne beklediğim sorulsaydı hiç tereddüt etmeden Knut'un nadir kuşların izinde memleketinin kırlarında gezinirken, koluna bir kuş konmuş olarak ve sahilde güneş batımında titreşerek yavaşça gözden kaybolan bir kuş sürüsünün peşinden bakarken görüleceğini söylerdim.

Film projektöre koyuldu. Babam ışığı kapattı ve bizim yanımıza oturdu. Solunda annem, onun yanında ben oturuyorum. Bakıcım ve Martin karşıdalar. Projektör takırdamaya başlıyor, perde şimdi siyaha büründü, yalnızca kenarlarda açık renk çizgiler yanıp sönüyor. Kısa bir jenerik, evet, yanılmamışım, büyük harflerle onun ismi görülüyor: KNUT SIEVERDING. Filmde ses yok, projektörün yanında ayakta duran Knut açıklamaları üstleniyor. Knut adının bir çulluk türüyle -*Calidris canutus*, büyük kum kuşu*- benzerliğinin farkına ilk kez ne zaman vardığımı hatırlamıyorum.

* Büyük kum kuşunun Almancası "Knutt".

Hasırotları rüzgârda yavaşça süzülüyor. Bulut kümelerinin hâkim olduğu geniş, parlak bir gökyüzü. Şimdi yine zemin görüntüde -suyun yansıması, çimen ve başaklar- orada bir şeyler kıpırdıyor. Birazdan Knut resme girecek. Bekliyorum. Çulluklar şimdi geliyor, sonra yine doğa, gökyüzü, bulutlar, çimen. Knut'un her şeyi noktası noktasına açıklayan sesini duyuyorum, gerçek hayatta, evimizin salonunda. Öylesine sabırsızım ki, kuşlara doğru dürüst bakmıyorum bile.

Daha sonra bir yetişkin olarak ne kadar çok hayvan belgeseli -özellikle de Knut'un çevirdiği- seyrettiğimi ve bunların beni, insanların oyuncu olarak görüldüğü filmlerden çok daha fazla coşkulandırdığını düşünecek olursam, hayatımın ilk hayvan belgeseline, hatta ilk filmine karşı bu denli kayıtsız kalmamı hâlâ garipsiyorum.

Perde yine parlak beyaz bir alan haline geldi, karanlıkta sessiz konturlarımız görülüyor; gözlerimiz hâlâ, sanki retinamızın üzerinde kalan ardıl görüntüyü biraz önce gördüklerimizle karşılaştırıyormuşçasına perdeye çevrili. Fakat film sona erdi. Birkaç kere daha döndükten sonra makara boşa sarıyor ve selüloit şerit film kasnağına vuruyor, düzenli ve zayıf bir şaklama sesi. İnsan düzenli aralıklarla gelen bu sesin sonsuz bir zaman dilimini ölçtüğü hissine kapılıyor, ortalıkta başka hiçbir şey kıpırdamıyor. Üç devir ve üç kez daha o kaygılandırıcı şaklama, sonra film lambası sönüyor ve uğuldama yavaşça bitiyor. Birisi avizeyi yakıyor, başka birisi öksürerek boğazını temizliyor, bütün seyirciler alkışlamaya başlıyor, Knut eğiliyor. Hemen yanı başımda duruyor fakat onu kendi filminde hiç görmedim.

7

Dışarıda bir ilkbahar sağanağı gökten aşağıya iniyor, gökyüzü karardı, belki bir fırtına çıkar. Pencerenin ötesindeki dünya koyu mavi görünüyor: Bulutların oluşturduğu cephe, evin önünde beton bir piste açılan girişin ağzındaki duvar, girişin solundaki büyük kayın ağaçları -yapraklar yazın o kadar sık ki, insan bir ormanda olduğunu sanıyor- ve sağımızda, eski depo binasının arkasında yavaşça yükselen yamaçtaki huş ağaçları, hepsi mavi bir parıltıyla kaplı. Çamurun içinde hemen büyük su birikintileri oluştu, şimdi park yerindeki ark lambaları bile parlıyor.

Martin'in bugün bütün müzelerde sergilenen çalışmaları, kabalık ve kırılganlığın garip bir bileşimini içeren çizimleri

üzerine konuştuk. Martin'in mekânları üzerine, kısmen manik kısmen de aşırı titiz bir havası olan ve sıradan nesnelerle, vaktiyle çok az sayıda sanatseverin heykel olarak tanımlayacağı oymalardan oluşan bir aranjmanlar bütünü. Uzun raf sıraları, kavanozlar, karton kutular, bunlara ilaveten yapışkan gibi gözüken koyu renkli bir sıvının yerde oluşturduğu ve bir zooloji koleksiyonuna zorla girilmiş intibaını uyandıran lekeler.

Bayan Fischer seyahatlerde annesi ve babası tarafından düzenli bir şekilde sergilere götürüldüğünü anlatıyor; bir tatil yeri belirlendiğinde en az bir gününü çağdaş sanatın eserleri arasında geçireceğinden emin olurmuş. Martin'in döşediği mekânlarda o zamanlar kötü hissediyormuş, hatta buna tehdit altında demek bile mümkünmüş. Kullanılan malzemenin etrafında tehlikeli bir sessizlik hâkimmiş, hem ölü hem de canlı bir sessizlik. Bir sünger, bir parça çuval kumaşı veya sıradan bir terzi makası bile aynı duyguyu veriyormuş; bu nesnelere dokunmayı aklının ucundan bile geçirmezmiş.

"Bir süre sonra tatillerde uzaklara gitmek istemiyordum, yurtdışına çıkmamaya ise yemin ettim. Sonra tercüman oldum."

Boş kahve fincanlarımız, yarı dolu kül tablası. Aşağıda giriş katında mavimsi alacakaranlıkla çevrili otursaydık, yere düşen yağmur damlalarına karşı mücadele edercesine çimenlerin üzerinden yükselen buharı görürdük. Oralarda bir yerde, dışarıda, yaprakların korumasında, hiç ses çıkarmadan büzülmüş, kabarık tüyleriyle oturuyor ve sağanağın sona ermesini bekliyorlar.

"Knut Sieverding hamsterler üzerine de bir film çekmedi mi?" diye soruyor Katharina Fischer ve öğretmenin beşinci sınıf öğrencilerini karartılmış biyoloji salonuna götürdüğünü hatırlıyor; çocuklar beklenti içerisinde ama aynı zamanda biraz da endişeli, ilkokul zamanlarından Noel tatili öncesi son okul gününde kendilerine bir hikâye okunmasına alışmışlardı. Burada ise sınıf öğretmeni video aygıtında bir takım ayarlarla

oynarken kendi kendine mırıldanıyordu ve ancak kaset aygıta yerleştirildikten sonra arka sıradaki öğrenciler de sessizliğe büründü.

"Hepimizin tüylerinin diken diken olmasına yol açan bir sahne vardı."

Bir kakım sürünerek hamster yuvasına giriyor ve Katharina Fischer davetsiz misafiri o zamanlar ne kadar büyük bir gerilimle izlediğini hatırlıyor, ne de olsa yuvada hamster yavrularının olduğunu biliyordu. Kakım yuvada giderek ilerliyor, anne hamster ya ayak tabanlarının bir takım titreşimler algılamasından, ya bıyıkları vasıtasıyla bazı olağandışı hava akışlarını duyumsamasından ya da basitçe kakının kokusunu almasından yuvanın karmaşık tünel sisteminde bir şeyler olduğunu fark ediyor ve başını kaldırıyor sonra bir anlığına sanki tedirginlik verici duyu algılarını bir resim olarak düzenlemek zorundaymışçasına duruyor. Dönüyor, tünelde yukarıya doğru ilerliyor ve birdenbire kakın ve anne hamster karşı karşıya geliyor.

Evet, Knut'un filmini gördü Katharina Fischer.

"Ekranın hemen yanında oturan öğretmenimiz tamamıyla kayıtsızdı."

Öğretmen kesinlikle kalpsiz birisi değildi.

"Hayır fakat o anda daha da tedirgin olduk; kakım genç bir hamster ailesine saldırıyor ve öğretmen kılını bile kıpırdatmıyor."

Mücadelenin nasıl sonuçlanacağını biliyordu.

Sonunda kakım yuvadan geri çekiliyor. Tüm sınıf derin bir nefes almıştı. Bu korkusuzluk örneği. Katharina Fischer'in gözlerinin önünden buna rağmen anne hamsterin şişirilmiş yanakları, sivri dişleri ve küçük pençeleri gitmedi.

"Savunma başarısızlıkla sonuçlanıp kakım yuvanın içerisinde korumasız yavrulara kadar ilerleseydi Knut Sieverding ne yapardı?"

Knut çocukların böyle bir sahneyi görmesine izin vermezdi. Ölü bir anne hamster ve korumasız bir yuva, asla.

"Özellikle güçlü bir hamster mi seçti yani?"

Kakımı, hamster yuvasında belli bir yere kadar ilerleyip orada durmak, sonra da geri dönmek üzere terbiye etmişti. Olay en küçük ayrıntıya varıncaya değin planlanmış, deyim yerindeyse sahneye koyulmuştu ve kakım açısından anne hamsterin ortaya çıkıp çıkmaması hiçbir rol oynamıyordu.

Bayan Fischer başını sallıyor, çok dalgın. "Evcil bir kakım evcil bir hamsterle karşılaşıyor."

Bu arada mola olarak planlanan yarım saatten çok daha fazla zaman geçti, kuşlara geri dönsek iyi olur. Yağmur giderek hızlanıyor. Uzun süreli belleğe henüz girmeyi başaramamış her şeyi, ister istemez tekrarlamak zorunda kalacağız.

Koleksiyonun kapısını tekrar açıyorum; büyük sarı demir kapı, arka tarafında daha yüksek bir basınç hâkimmiş gibi belli bir direnç göstererek açılıyor, bunu her seferinde aynı şekilde hissediyorum. Kapı kapanır kapanmaz yağmur sesi kesiliyor ve çevremizdeki havanın düzenli uğultusu şimdi boğuk bir şekilde ve yumuşak bir halı gibi kulağımızı dolduruyor.

Duvarlar çepeçevre küçük vitrinlerle kaplı, insan her tarafta cam benzeri kuş gözleriyle karşı karşıya geliyor; fakat bu parlak düğmeler görme duyusunun kuşun sağlığında nerede olduğuna dair kaba saba göstergeler olmaktan başka bir şey ifade etmiyor, yani sonsuz bir çeşitlilik gösteren zarif gölgeli gökkuşağı renkleri yerine koyulan tekdüze koyu noktalar bunlar. Çalışma yerimize giden kısa yolda, bakışlarıyla bizi masa ve sandalyeli küçük kare girintiye kadar izler gibi görünen sayısız numunenin önünden geçiyoruz. Bir yanda binlerce görüntü, renk, tüy ve duruş kombinasyonundaki cennet kuşları, diğer yanda çeşitliliğini yalnızca sabırlı bir gözlemcinin algılayabileceği serçeler. Her bir kuş canlı bir izlenim uyandırmak amacıyla doldurulmuş. Kıdemli bir gözlemcinin bile burada cansız numunelerle değil sessizce etrafı gözetleyen kuşlarla çevrelenmiş olduğu hayaline kapıldığını, zaman zaman düşüncelere dalmış bir vaziyette bir vitrinin önünde dururken bir kuşun kaidesinden düştüğünü görüp irkilince algılıyorum.

Tekrar ahşap masanın bir köşesine yan yana oturuyoruz, Bayan Fischer not defterine kabataslak bir ispinoz resmi çiziyor, sonra sayfaları çevirerek defterin başına geri dönüyor ve tamamıyla konuya yoğunlaşmış olarak bana bakıyor. Bu, benim için ayağa kalkmak üzere bir işaret. Masanın arkasına dikiliyor, İngilizce spesifikasyon kitabını başparmağımla açık tutuyor ve tercüman kadını karşımda bir öğrenci varmışçasına sorguya çekiyorum. Doğa kuşları grubunda hızlıca ilerliyor, ötücüleri, beneklileri, kızılkuyrukları ve ardıçları ele alıyoruz; Bayan Fischer her şeyi çok iyi aklında tutmuş, ben bazen İngilizce bazen de Latince adı söyleyince, kuşların Almanca ve İngilizce karşılıklarını anında yapıştırıveriyor. İskete ve serçeleri aynı hızla geride bırakıyor ve başladığımız noktaya, yani ispinozlara geri dönüyoruz.

Parmağımın ucunu yavaşça gri kafalı, kırmızı alınlı ve rengârenk göğüslü serçe büyüklüğünde bir kuşun üstüne koyuyorum, kuşun sırtı tarçın kahverengisi bir renge sahip. Cevap anında ve hiç tereddütsüz geliyor: Keten kuşu, the linnet, Latince *Carduelis cannabina* veya şaşırtıcı olmakla birlikte *Acanthis cannabina*. Bayan Fischer cevabı verdikten sonra keten kuşu çiziminden GÖZE ÇARPAN BEYAZ KANAT DIŞ TÜYLERİ sözcüklerine bir ok çekiyor.

Öğretmen soruyor, öğrenci yanıtlıyor; fakat bir süre sonra soru-cevap şeklinde geçen konuşmamıza birisi daha katılıyor: "Şayet günün birinde birlikte Viyana'ya gidersek, sana Veliahdın son kartallarını göstermemi bana mutlaka hatırlatmalısın."

Hocam Ludwig Kaltenburg'un sesi. O bana içi doldurulmuş kuşları canlı varlıklar olarak görmeyi öğretti.

Bayan Fischer'e, şayet günün birinde Viyana'ya giderse Doğa Tarihi Müzesi'nde, Veliaht Rudolf von Habsburg'un intihar etmeden birkaç gün önce avladığı iki deniz kartalını mutlaka görmesi gerektiğini söylüyorum. Başka hiçbir yerde bedenin duruşu, yüz ifadesi ve tüyler açısından bu denli garip dolgu örnekleri görülemez. Ne de olsa kartalları dolduran kişi-

nin önünde, işe başlarken yalnızca iki ölü kuş değil, bunların haricinde zihninde üçüncü bir ölü daha vardı ve böylece iki kartal -belki ikibaşlı kartal demek daha doğru olur- bu ellerin altında, sanki avcılarının çok yakında kendi hayatına kıyacağını biliyorlarmışçasına elemle çökmüş, hüzünle bakan, düşük kanatlı iki kuşa dönüştü. Bir İmparatorluk armasının sembollerinden başka her şeye benziyorlardı, üstünde bir açıklama bulunan küçük levha belki de bunun için kuşların yanına koyuldu; şayet koyulmasaydı bu tahnit çalışması 1889 yılında Tahta hakaret olarak kabul edilirdi. Tuna'nın bataklıklarla kaplı Orth bölgesinden gelen bu iki kartal yine de çok güzel, şatafatlı hemcinslerine göre çok daha güzel.

"Hocanız... DIE FÜNF APOKALYPTISCHEN REITER* kitabının yazarı olan Ludwig Kaltenburg mu?" diye soruyor Katharina Fischer.

Evet

"Ve EIN ENTENLEBEN** kitabının yazarı?"

Aynen.

"KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ ve KÜÇÜK KARGA İNCELEMELERİ de ondan değil mi?"

Küçük karga incelemeleriyle genç bir bilim adamı olarak bir isim yaptı.

Ludwig Kaltenburg'tan bahsetmemeliydim, şu anda bahsetmemeliydim çünkü tercüman kadın şimdiye değin olduğu kadar dikkatli değil artık, önünde duran numunelere rağmen sürekli bir şekilde goldfinch ile sarı kiraz kuşunu, saka kuşu ile yellowhammer kuşunu karıştırıyor. Carduelis chloris, yani Florya veya yeşil ispinoz ve Greenfinch de bir türlü oturmuyor. Ya bir isim diğeriyle ya da isimlerden birisi bahis konusu hayvanla örtüşmüyor.

"Goldfinch şu parlak sarı kafalı ve sarı göğüslü kuş değil mi?"

Hayır, o kuşun adı sarı kiraz kuşu, Emberiza citrinella, yani limon sarısı, aslında kolayca akılda tutulması gerekirdi. Gold-

* MAHŞERİN BEŞ ATLISI. (ç.n.)

** BİR ÖRDEK HAYATI. (ç.n.)

finch ise saka kuşu. Bu kuşun adının son hecesi* Slav kökenini açığa vuruyor. Bu kuşun adının okunmasının doğadaki özelliklerini yansıttığı ve muhtemelen bu nedenle zaman içerisinde Almanca eski adı olan "Distelfink" ile eşit değerde yan yana kullanıldığı söylenir. Yani bir anlamda bir tercüman kuşu. Fakat tüm bu açıklamalar tercümana Goldfinch sözcüğünü uzun süreli belleğine alabilmesi için yeterli olmuyor ve bakışları bir destek almak istercesine dolabın üstündeki karton kutuların üzerinde dolaşıyor -HASARLI YUVALAR, ETİKETLEMESİZ, KAİDELİ YUVALAR- belki de gözlerini benden kaçırıyor. Saka kuşunun kırmızı ve siyah-beyaz yüz maskesi göze batar derecede renkli, sırtı kahverengi, kuyruk ucu yine beyaz ve kuyruğunun üst kısmıyla kanatları, üzerlerinden boydan boya sarı, yani altın renginde bir şerit geçmek üzere siyah.

İlkin yaklaşık altmış yıldır Dresden'de yaşamama rağmen buranın şivesini hiç almadığımdan bahsetmiştik. İnsanın günbegün duyduğu bazı deyimler, şu veya bu cümle yapısı, özellikle yorgunken farkında olmaksızın meydana gelen bazı telaffuz kaymaları elbette istisna teşkil etmekte. Fakat Saksonya şivesi benim için hep yabancı bir lisan olarak kaldı. Bazen karakteristik bir şive veya yerel bir vurguyu benimsemiş olan insanları gizliden gizliye kıskandım, hep dikkatle kulak kabarttım ve nereye gidersem gideyim, kiminle konuşursam konuşayım şuradan bir vurguyu, oradan birkaç sözcüğü alıp baba evinden miras kalan konuşma tarzıma gelişigüzel eklemeler yaptım. Böyle birisi için "Onun dili bir saka kuşu, her yerden farklı bir renk almış" denir.

"Öyleyse sizi bir Goldfinch olarak görmeliyim."

Tercüman kadından bana masanın üzerindeki saka kuşunu (eski Almanca adıyla) göstermesini rica ediyorum.

"Şuradaki, renkli olan" diyor ve defter sayfasındaki saka kuşu çizimi etrafına bir daire konduruyor.

"Ludwig Kaltenburg hocanızdı demek? Doğru, Kaltenburg'un Leipzig'te yıllarca zooloji dersleri verdiği kolayca unu-

* Saka kuşunun Almancası "Stieglitz" (ç.n.)

tuluyor. Ben Avusturyalı Kaltenburg'u hayatı boyunca Viyana'ya bağlı kalmış birisi olarak görüyorum. Kaltenburg'un o meşhur Dresden enstitüsü. DDR'i (Demokratik Alman Cumhuriyeti) ne zaman terk etmişti?"

Berlin Duvarı'ndan kısa bir süre sonra. Bu arada Ludwig Kaltenburg'un gerçekten hiç DDR'de bulunup bulunmadığından emin değilim; kendisi muhtemelen Dresden'de yaşadığını ve buradan zaman zaman DDR'e bazı geziler yaptığını söylerdi.

"Fakat politik nedenlerle orayı terk etmedi mi?"

Bunu yadsır ve "İdeolojik inceliklerden bir şey anlamam. Ben zoologum. Taş düştüğü yerde ağırdır" derdi. Şayet karşısındaki başını sallar, parmağını dudaklarına götürür veya kuşkuyla bakarsa, Kaltenburg dudaklarının etrafına dostça bir gülümseme yerleştirir ve "Her şeye karşın bir zoolog olarak aşılmış koşullara geri dönmenin mümkün olmadığını biliyorum" diye eklerdi. Darwin'i gündeme getirir, "çetin savaşlar"dan ve "karşı devrime karşı kazanılan zafer"den bahseder, genetik biliminin ateşli bir taraftarı olan Dresdenli zoolog Adolf Bernhard Meyer'i hatırlatır ve sonunda ağzını yakmaksızın "tarihsel zorunluluk", "tesadüf değil" ve "burada, bu mekânda" gibi ifadeler vasıtasıyla kendi uzmanlık alanına geri dönmeyi başarırdı.

Evet, politik nedenler vardı. Veya da Ludwig Kaltenburg çaresizlikten gitti.

"Onunla öğrenciyken Dresden'de tanıştınız, değil mi?"

Bu, ellili yılların başında gerçekleşen bir yeniden karşılaşmaydı. Annemle babam da Kaltenburg ile tanışıyordu. Şayet bu ortak arka plan olmasaydı, herhalde onun dikkatini pek çekmezdim. Şehirde yaşayan ve Elbe nehri boyunca gezerken büyük Ludwig Kaltenburg'un hayvanlarıyla birlikte oturduğu Oberloschwitz enstitü bölgesine hayranlıkla bakan pek çok delikanlıdan biri veya sınavda adını kodlaması istenen sıradan yeteneklere sahip bir öğrenci olurdum.

8

Çocukluğumun Posen'i garip bir şehirdi herhalde. Polonya'da olduğumun aklıma gelmesi mümkün değildi, sokakta birisinin Lehçe konuştuğunu hiç duymadım, Lehçe konuşmak yasaktı; bizim evde de hiçbir zaman Lehçe bir söz duymadım, zaman zaman Viyana, Kaliningrad ve Ren şivesi konuşulurdu; fakat tek bir Lehçe kelime bile duyulmazdı. Tüm sokakların isimleri Almancaydı ve Sankt-Martins-Straße'den yaklaşılan şato da elbette bir Alman binasıydı. Annemle babamın şehre giderken neden kocaman bir zindan ile bir şövalye kalesi arasında bir şey olan bu devasa binanın yamacındaki yolu seçmekte ısrar ettiklerini bilmiyorum. Bu kısa mesafede suskunlaşıyor ve başımı omuzlarımın arasına gömüyordum.

Havuzlu ve Bismarck heykelli meydandan geçen yol bana sonsuz bir uzunluktaymış gibi geliyordu; yürürken bir çıkıntı gibi yükselen köşeli kuleyi gözden kaçırmıyordum, etrafı sürekli bir inşaat iskelesiyle çevrili taştan bir kutuya benziyordu kule. Göründüğü kadarıyla şatoda, sanki Ortaçağdan kalmışçasına hiç durmadan bir takım onarımlar ve değişiklikler yapılıyordu; zaman, savaş ve hava koşullarının etkisiyle giderek köhneleşmişti, belki de çökme tehlikesi vardı, her halükârda hiç sona ermeyen bir tehdit altındaydı şato; fakat öte yandan o da beni tehdit eder gibi görünüyordu; şatonun duvarları çökmese bile her an kapıdan karanlık ajanların fırlayacağı ve kaldırımda karşılaştıkları ilk yayayı yakalayıp zindanlarına götüreceği hissine kapılırdım. Kasvetli, tarih öncesine ait bir kaleye benziyordu burası oysa en fazla otuz yıllıktı.

Nazi Bölge Valisi'nin şatoya yerleşeceğini herkes biliyordu; bu, annem ve babam açısından aslında buradan uzak durmak için bir neden sayılırdı, beni hep asık bir surat ve kendi içine çekilmiş bir tavırla şatonun yanındaki yoldan götürmeleri dik başlılık mı yoksa bir zorunluluk muydu bilmiyorum, her halükârda böyle olmalıydı. Buraya yığılan kumtaşı, mermer ve granit miktarları, bir çocuğun algılama sınırlarını zorlayacak boyutlardaydı. Bir seferinde durdurulduğumuzu ve bir işçinin yaya yolunu kestiğini hatırlıyorum; fakat babam geri çekilmeyip kimsenin oğluyla birlikte büyük taş blokları arasından bir patika aramasını yasaklamasına izin vermedi. Sanırım bir tartışma çıkmak üzereydi ve durmak zorunda kaldık, belki de babam taş bloklarının arasından nasıl geçeceğini bilememişti. O anda bir mermer levhanın kesik kenarının içinde hayatımın ilk hapis deniz salyangozunu keşfettim.

Oysa alışveriş pasajlarının dünyası bu yukarıdakinden ne kadar farklı, yaz ve kış konforlu sıcaklığı, ışığı ve kaybolmamı imkânsız kılan sesleriyle beni ne kadar farklı kucaklıyor. Camdan bir çatı mekânı örtüyor ve demir putrellerin üzerinde güvercinler oturuyor. Annemle birlikte şehirdeyim ve annem kış

için bir başlık arayışında, tavşan, samur ve tilki arasında karar veremediği için bir dükkândan diğerine geçip tekrar ilk girdiğine geri dönerken, ben pasajın içinde oynuyorum. Yarı içerde, yarı açık havadayım; güvercinler biraz hantal görünen sesli kanat çırpmalarla sokağa uçmak üzere yükseklerden yetişkinlerin başları hizasına doğru aşağıya süzülürken, gün ışığı boyunlarının parlamasına yol açıyor.

Her bir şeyi seyretmek için vaktim var, tasmasının bağlı olduğundan ve fazla hareket alanı bulunmadığından emin olduktan sonra, sahibini bekleyen genç bir tazının önünde uzun bir süre çömeliyorum. Annemin alışverişlerini çok çabuk tamamlayamayacağını biliyorum, biraz önce kürkçü dükkânındaydı, şimdi tuhafiye dükkânının içinde kayboldu. Bu anı mümkün olduğunca uzatabilmeyi isterdim; ama pasajda boydan boya adım yankılanıyor, insanlar dönüp bana bakıyor, satıcılar dışarıya çıkıp kimin kaybolduğunu görmek istiyor, tanıdık sese doğru bir yol açıyorum ve sonra kapanış niyetine gerçekten ihtiyacımız olan şeyleri almak üzere her zaman olduğu gibi karşıdaki mağazaya gidiyoruz.

Annem samur başlığı seçti. Sonunda kendisi için bir çift süet eldiven de bulabildi. Alışverişe ayrılan öğleden sonrasının doruk noktası olarak, yürüyen merdivenle galeriden galeriye geçerek üçüncü kata çıktık, aşağıya bakınca her seferinde karın boşluğumda bir karıncalanma hissediyorum. Nihayet benim için sıcak iç çamaşırı da aldık; kışın sert geçmesi bekleniyor. Eve gitmek istiyorum, sonunda dışarıya çıkmak üzere merdivenlerden aşağıya iniyoruz, aşağıya inerken her katta uzaktan baktığımız satış köşelerine bizi artık kimse çekemez, adımlarımızın yankılandığı merdivenlerde mal, insan ve seslerle ilgilenmiyor, satış faaliyetlerini umursamıyoruz. Daha şimdiden tramvay durağını, yolculuğu, mutfağımızı ve bakıcımı düşünüyorum; neredeyse çıkış kapısına vardığımız anda karşımıza Profesör Kaltenburg, babamın üniversiteden bir meslektaşı çıkıyor.

Selam vermek zorunda kalıyoruz. Annem iki kat arasındaki düzlükte duruyor, daha biraz önce mümkün olduğunca çabuk erkekler bölümüne varmak üzere merdivenleri tırmanan Profesör de yanımızdan geçerken şapkasını yalnızca kısaca kaldırmakla kalmayıp duruyor, annemin elini sıkıyor, benim saçımı okşuyor ve gülümseyerek "Ne güzel sürpriz", "Hanımefendi" ve "Nasılsın bakalım, oğlum" gibi şeyler söylüyor. Ne düşüneceğimi bilemiyor, kendimi çoktan yine salonumuzda görüyorum; Profesör Kaltenburg bizimle birlikte eve gelemez mi diye düşünüyorum; fakat tam o anda annemle Profesör çıplak ve penceresiz merdiven düzlüğünde uzun bir sohbete başlıyor, çocuklar sohbetin uzun olacağını daha ilk cümlelerde fark ederler. Kaltenburg'un annemden hoşlandığı elbette gözümden kaçmadı; ama babama ve bana da yakın gözüküyor. Anneme iltifatlarda bulunurken bana bakıyor. "Merakımı bağışlarsanız, ne gibi güzel şeyler aldığınızı sorabilir miyim?"

Neyse ki annem iç çamaşırları göstermiyor; fakat Profesörün hayran kaldığı başlığı dikkatli bir şekilde çantasından çıkartıyor, pelür kâğıdına sarılı eldivenler meydana çıkınca Profesörün aklına bir şey geliyor. Bir bayana Noel hediyesi olarak bir çift deri eldiven almak istediğini belirtiyor ve anneme seçimi yaparken yardım edip edemeyeceğini soruyor.

Profesör daha biraz önce merdivenlerden acele acele yukarıya çıkarken, şimdi anında çark ediyor ve tekrar alışveriş yolculuğumuzun başına, çoktan geride bıraktığımız giriş katına geri dönüyoruz; satıcı kadın eldivenleri yine birbiri ardına sergilemeye başlıyor.

Daha sonraları kendime Profesör Kaltenburg'un mağazanın üst katlarına çıkarken neden diğer insanlar gibi yürüyen merdiveni kullanmadığını soruyorum; bu, bu garip adamın bir başka sırrı olsa gerek. Profesör Kaltenburg hayatımda bir güneş gözlüğü kullandığını gördüğüm ilk insan, bizi motosikletiyle ziyarete gelirdi, sürekli yeni ve bilinmeyen yanlarını keşfettim onun ve benim hayatım üzerinde belirleyici bir etki-

si oldu. Bir yürüyen merdiven olmasına rağmen merdivenleri kullanmasından radikal ve gizemli özeleştirilerde bulunduğu beyanatlarına varıncaya değin tüm sırlarını, bana seksenli yılların sonlarında uzaklardaki Viyana'dan ulaşan son mektuplarına sakladı.

Keskin bir bakış, gülerken gözlerinin etrafında oluşan kırışıklar. Hareketleri somut bir hedefe yönelikse çabuk ve kesin, sonra yine sanki bedeni onun haberi olmaksızın tesadüfî dalgalanmalara ve tuhaf kasılmalara maruz kalıyormuşçasına sakarca ve sallapati. Ludwig Kaltenburg, pusuda avını bekleyen ama büyük sürünün içinde sarsılmaz bir kararlılıkla yumuşak huylu bir göçmen kuş gibi yol almayı hayal eden bir şahin.

Şimdi, seçimini sanki en baştan beri yapmış intibaını uyandıran bir hareketle koyu kahverengi bir çift deri eldiveni diğerlerinin arasından alıyor. Şimdi elindeki çifti gülerek diğerlerinin arasına geri koyuyor. Annem pahalı bir çiftin deri kalitesini ve sağlam dikişlerini ortaya koyarken, yandan ona bakıyor.

"Özenle yoklamak lazım. İşte şimdi, eldivenin sol yanını çevirin."

Korkarım akşam yemeğine evde olamayacağız. Mağazanın suni ışığında, dışarıda gün çoktan bitmiş gibi görünüyor. Süet deri. Hayvan kokusu. Buradaki bu kokuya katlanamıyorum.

"Hayır, yanlış anladın herhalde, Profesör Kaltenburg babanın üniversiteden bir meslektaşı değil."

"Ama adı profesör değil mi?"

"Evet, profesör ama burada değil Kaliningrad'ta. Biliyorsun zaten, hatırlamaya çalış, biraz önce Kaliningrad'tan bahsetti. Ayrıca botanikçi de değil."

Kaliningrad'ı biliyorum, Knut oradan geliyor.

"O halde bizim şehrimizde ne yapıyor?"

Annem bir anlığına tereddüt ediyor: "Profesör Kaltenburg, buradaki büyük bir sinir kliniğinde kafası karışmış insanlara yardım eden bir zoolog."

"Kafası mı karışmış?"

"Yalnızca kafası karışmamış tabii, ağır hasta."

Annemin kendi yanıtını beğenmediğinin farkındayım. Düşünüyor. Sonra bir şey görüyor ve "Yerini bayana ver" diyor.

Sıradan çıkıyorum, bir kadın sanki ben yokmuşum gibi yanımdan geçiyor ve başıyla teşekkür etmeksizin yerime oturuyor.

"Peki, bir bayan için bir çift güzel eldivene ihtiyacım var derken kimi kastediyordu?"

"Herhalde karısını, sen ne sandın ki?"

Şimdi koridorda ayakta duruyorum, tramvay giderek doluyor, annem bir koluyla beni, diğer koluyla kucağındaki çanta ve kutuları tutuyor.

"Görüyor musun, yağmur yağıyor, birazdan eve varırız."

Fakat kelimeler yok olmadı. Bir sinir kliniğinde çalışan bir zoolog. Süet kokusu ve şimdi tramvay durdu, yolcuların paltolarından yükselen nem. Bir seferinde komşularımızın birinde bir veterineri inek ahırında elinde kaba saba aletlerle kan ve böğürmeler arasında çalışırken seyretmiş miydim? Profesör Kaltenburg'u beyaz bir önlük içerisinde görüyorum, hayvanlarla ilgili maharetlerini hastalar üzerinde uyguluyor. Tramvayın rayları kıvılcımlar saçıyor. Şehirde ağır yaralıların sedyeyle bir avlu girişine taşındığını gördüm mü; sargılı kafaları, acı haykırışları ve ilkyardımcıların "çabuk, çabuk" seslerini algıladım mı? Profesör Kaltenburg vahşi kuşları terbiye eden bir avcıya benziyor, bakışları yukarıya dönük ve kolunu öne uzatmış. Onu elinde deri eldivenlerle, kabloları bir sedyeye uzanan tıbbi bir aygıtı kurcalarken görüyorum. Onu daha o zamanlar gerçekten görüyor muyum? Bir çocuk böyle bir fanteziye nasıl sahip olabiliyor?

9

"Kuşa seve seve yakından bakarım." Mağazanın önünde vedalaşırken, Profesör Kaltenburg bu cümleyle kendisini bize davet ediyor. Annem ona, türünün özelliklerine aykırı olmak üzere aileye uyum sağlamak istemeyen, insanların yakınlığını aramayan, doğru dürüst yem yemeyen ve babamın dediğinin aksine bir insan gibi konuşma yeteneği olmayan sığırcık kuşumuzdan bahsetti.

Sığırcık ilk kuşumuz değil, babam şimdiye değin evimize giren tüm kuşları bağrına bastı. Onun gibi kuş yuvalarını gözlemleyen, yuvadan düşüp hâlâ yavaş yavaş nefes alan veya çoktan kaskatı kesilen yavru kuşları yerde arayıp bulan, ilkbahar sonlarına doğru yuvalardaki eğitimi ve ilk uçuş denemelerini

seyretmeye doyamayan herkes eninde sonunda babam gibi evine bir kuş alır. Babam belki bu hayvanlara kelimenin tam anlamıyla hayran, belki de beni adım adım kuşların evdeki varlığına alıştırmak gibi bir planı var. Kısa bir süre sonra kış bahçesinde ilk yavru kuşlar ortaya çıktı; toprakta solucanlar aranıyor, serada tohumlar toplanıp yem yapılıyordu, bundan sonra evde yaralı halde bulunup bakıma alınan kuşların yanı sıra, ilkbaharda öksüz kalıp babam tarafından itinayla beslenen yavrular da oldu. Yumurta sarısı, kenevir, keten tohumu ve haşhaş. Sütün içinde yumuşatılan arpa bulguru veya francala. Kanarya otu ve tavuk bağırsağı, ayrıca yeşil salata. Babamın mutfakta sıkça söylediği bir cümle: "Hayır, bu kuş için inek sütüne biraz su eklemem lazım."

Babamı seyrediyorum, kuşları da; ancak onlara hiç yem vermedim, kafeslerini de temizlemedim, ıslık bile çalmadım, içlerinden birisine elimi sürmek aklımın ucundan dahi geçmedi. Talaşla beslenmiş bir karton kutunun içindeki kör, tüysüz, buruşuk hayvanlara yaklaşmaya hiçbir zaman cesaret edemedim ve hep belli bir mesafeyi korudum.

"Kuşa seve seve yakından bakarım." Profesör Kaltenburg bizi ziyarete geldiğinde, Martin çoktan gitmişti. Bazen kartpostalları geliyor, ilkin Erfurt, sonra da Hradec-Králové'den. Kartpostallar hep aileye hitap ediyor, yalnızca Botanik profesörüne değil, içerikleri de hepimize hitaben yazılmış, sözcükler yetişkinler için, aralara sıkıştırılmış küçük çizimler de çocuk için. Sonra kartpostallar kesiliyor, sonuncusu -bu konuda yanılabilirim- Kırım'dan geliyor, yarımadayla irtibatın kesilip tahliyenin başladığı zamanlarda, yani herhalde Kasım 1943'te.

Toz bulutunu henüz çok uzaklardayken görüyorum, şehir yönünden bir motosiklet gelip hızla sokağımıza giriyor. Evin arkasına koşuyorum, babam serada olmalı, annem öğlen yemeğinden sonra dinlenmeye çekildi. Babamı serada görmememe rağmen "Geldi" diye bağırıyorum, "Geldi". Babamın

kafası kenardaki otların arasında görünüyor, yanıma gelirken ellerini pantolonuna siliyor, tam "Profesör mü?" diye sorarken evin önünde motosikletin sesini duyuyoruz. Kaltenburg motoru istop ediyor ve NSU marka motosikletini evin girişine koyuyor; ellerinde deri eldivenler, üstünde deri bir ceket ve gözlerinde, bu saatlerde neredeyse yatay düşen ışıktan korunmak için bir güneş gözlüğü var.

Bakıcım mutfak penceresinde duruyor. Profesör Kaltenburg gözlüğünü alnına doğru ittiriyor, eldivenlerini çıkartıyor, mutfak penceresine el sallıyor, annemi arıyormuşçasına etrafına bakıyor, sonra elini babama uzatıp gülüyor.

"Küçük hastamız nerede?"

Kaltenburg ile babamın peşinden kış bahçesine gidiyorum. Sığırcık kuşu sanki bizi bekliyormuş gibi bir izlenim uyandırıyor, kafesinde enerjik bir şekilde öteye beriye hoplarken babam kafesin küçük kapağını açar açmaz ilkin Profesör Kaltenburg'un eline, oradan da omzuna ve sonunda kafasına sıçrıyor. Profesör Kaltenburg ürkerek gerilemiyor, küçük sığırcık saçlarını dağıtıp gözlük yere düşene kadar sağını solunu çekiştirince de korkmuyor, tersine gülüyor ve hayvanla konuşuyor. Babamla birlikte onun yanında duruyoruz, daha sonraları bu öğleden sonrasından beri babamla ilgili anıların hafızamda solmaya başladığını anlıyorum.

Bugün Ludwig Kaltenburg'un hayatı hakkında bildiklerim, annemle babamın hayatı hakkında bildiklerimden çok daha fazla. Elbette, Kaltenburg bana uzun yıllar boyunca hep kendisini anlattı, ölümüne kadar hayatındaki farklı olayları farklı açılardan değerlendirdi, annemle babamın bu kadar vakti olmadı. Her şeyin, Kaltenburg'un bizi ziyarete geldiği o öğleden sonrasında başladığını sanıyorum. Bunu takip eden günlerde Kaltenburg'un daha çocukken hayvanlara baktığını ama Posen'de şu anda yanında tek bir canlı bile bulunmadığını, bir seferinde nasıl neredeyse hayvanat bahçesi müdürü olduğunu ve babası tarafından okumak üzere Amerika'ya gönderildiğin-

de İngilizce derslerden hiçbir şey anlamadığı için hep sahile gidip su hayvanları topladığını öğrendim. Kaltenburg Avusturya kökenliydi, Kaliningrad'ta profesördü ve bir süredir Posen'deydi. Annemle babamın yaşadığı yerlere ilişkin olarak aklıma Posen'in haricinde yalnızca Dresden'de geçirdiğimiz günler geliyor. Nerede büyüdüler, nerede tanıştılar, babam nerede üniversiteye gitti? Posen'e gelmeden önce nerede yaşıyorduk? Annemle babamın ortak bir Dresden geçmişi var mıydı? Tüm bunlar hakkında hiçbir şey bilmiyorum.

Posen'de annemle babam birer yabancı olarak kabul edilmiş olmalı, onların topluluklar içerisinde görüldüğü çok az resmin gözlerimin önüne gelmesi başka türlü açıklanamaz. Evimizde verilen hiçbir davet hatırlamıyorum, babam meslektaşları arasında belki de gerçekten biraz yalnız başına kalmıştı. Kaltenburg'un arkadaşlığını bu nedenle aramış olması mümkün, aynı Kaltenburg'un babamın arkadaşlığı için çaba harcadığı gibi. Her ikisi de otuzlu yaşlarının sonunda olmasına rağmen, şimdi Kaltenburg bana daha yaşlı, babam ise daha genç geliyor; bu durum hiç kuşkusuz daha sonraki yıllara ait resimlerle bağlantılı, yani Kaltenburg'un sıhhatli, bronz yüzünü çevreleyen bembeyaz saçlı görüntüsüyle.

"Kaliningrad'a canlı ördekler getirdiğiniz ve diğer tüm profesörlerin buna şaşırdığı gerçekten doğru mu?" diye soruyorum Kaltenburg'a.

"Doğru, sandıklar dolusu, evet, ayrıca balık da getirdim ve enstitünün odalarında besledim."

Profesör Kaltenburg dünya çapında bir üne kavuştu; fakat babamın kendi alanında önemli bir yer tutup tutmadığını bilmiyorum; daha sonraları da -herhalde acı veren anılara katlanmak zorunda kalmamak için olsa gerek- babamın kitap veya makalelerinin hiçbir zaman peşine düşmedim. Ancak büyüyünce teselli niyetine Knut, Martin ve babamın Posen Üniversitesi'ndeki derslerine giden başka öğrencilerden babamın iyi bir hoca olduğunu ve bitkiler dünyasını öğrencilerine

coşkuyla aktarmayı başardığını öğrendim. Botanik olguların büyük bir kısmının sadeliği göz önünde bulundurulacak olursa, hiç şüphesiz küçümsenmeyecek bir durum.

Kaltenburg sığırcık kuşuna verdiğimiz yemi ve bakımın ayrıntılarını öğrenmek istiyor, babam kibarca yanıtlıyor, Kaltenburg tasdikler anlamında başını sallıyor ve babamın kuşu kendisinin mi yakalayıp büyüttüğünü soruyor; hayır, kuş satın alındı; sığırcık kuşu kış bahçesinde Profesörün üstüne uçuş yapabileceği yeni noktalar ararken, Kaltenburg kuşun kimden satın alındığını bilmek istiyor, babam kuş satıcısının adını söylüyor ve Kaltenburg omuzlarını silkiyor: "İyi tanıyorum, aslında güvenilir birisidir."

Anlaşma sağlanıyor, Kaltenburg sığırcık kuşunu gözlemlemek için birkaç günlüğüne yanına alacak. Sanki benim onayım önemliymişçesine bana bakıyorlar, tamam anlamında başımı sallıyorum, benim için mahzuru yok, bu kuşa herhangi bir bağlılığım söz konusu değil. Gizliden gizliye Profesör Kaltenburg'un babamın başaramadığını başarmasını ve kuşa konuşmayı öğretmesini umuyorum.

Misafir çay istemiyor, en azından şimdilik, belki sonra annem de aramıza katılır. Profesör Kaltenburg serayı gezmekle çok ilgili. Babam ona en sevdiği bitkileri gösteriyor; babam bitkiler âleminde gezinirken, Kaltenburg sert bir ifadeyle veya daha çok şaşkınlıkla babamın yüzüne bakıyor. Babam pek dikkat çekmeyen, hatta sıkça göz ardı edilen ot, bitki ve çiçeklerin çekiciliğine kapılıyor, yetiştirilen, insan eli tarafından ekilen türler ilgisini çekmiyor. Kaltenburg daha geçenlerde buraya taşınan bir bitkiyi mercek altına alırken, başını aniden kaldırıp Kaltenburg'u yandan seyretmek sırası babama geliyor. Bir gözlemci iki adamın serada birbirini dikkatle kolladığı hissine kapılabilir; burada bir dostluğun temellerinin mi atıldığı yoksa bir kavganın hazırlıklarının mı yapıldığı belli değil.

Beyaz ve çizgili hoşkıran otu, karapazı, horozibiği, köpek üzümü ve eşek marulu: Babam bana tüm bu bitkileri gezileri-

miz sırasında gösterdi, hepsini ezbere sıralayabilirim ancak yakında yeniden unutacağım. Uzun yapraklı karapazı ve uzun süpürge otu, yabani roka, dikenli marul, Kanada şifa otu. Babam evimizin yakınındaki demiryolu imlasını düzenli bir şekilde denetliyor. "Bak, şu çiçeği şimdiye değin hiç görmedik, şu salkımı da." Otların arasında sürünüyor, küçük kürekle dikkatli bir şekilde kökleri ortaya çıkartıyor. Yukarıda demiryolu imlasının üstünde ise yalnızca birkaç yolcu vagonuyla sayısız hayvan vagonundan oluşan ve vagonların içindeki hayvanların hiç hareket etmediği yavaş trenler yol alıyor; babama bunların nereye gittiğini soruyorum.

"Doğuya yoksa sen yönleri bilmiyor musun?"

Beyaz banotunu siyah banotundan ayırmayı öğreniyorum, babam gözlerimin önüne tüylü yapraklı ve küçük çiçekli iki dal tutuyor. "Ne birine, ne de diğer bitkiye elini bile sürmeyeceksin, anladın mı?" Ne beyaz, ne de siyah banotuna elimi sürmeyeceğim. "Seni uyarıyorum, şayet yakalarsam..." Yeşil, sarı, beyaz, siyah çiçekler; babam uyarıyor fakat tehdit etmeyi hiçbir zaman beceremiyor.

Nasıl bir resimdi hayalimde beliren diye kendime soruyorum birdenbire, Ural'ın ötesinden ve batı vadilerinden gelen kuş sürüleri gözümün önüne geliyor, yeni kaynatılmış veya soğukta kırılan katran gibi gölgeli güzel tüyler, sonra uzun zamandır üzerinden bir rüzgâr esintisi geçmemiş kor halindeki eski ahşap gibi o narin kül grisi tabaka.

Profesör Kaltenburg yanına önümüzdeki günler için yem de alıyor. Bir battaniyeye sardığımız kafesi motosikletin bagaj yerine bağlıyor ve arkadan el sallıyoruz, babam, annem ve ben.

Sığırcık kuşu alışkın olduğu ortama geri döndüğünde, sanki aynı hayvan değilmişçesine bitkileri, uyuma yerini, tüm kış bahçesini ilgi ve neşeyle inceliyor. Fakat konuşmayı hiçbir zaman öğrenmedi.

10

Babamdan aklımda kalan son berrak resimleri gözlerimin önüne getirmek için kendimi zorlamam gerekiyor, aynı o zaman olduğu gibi onunla göz göze gelmekten korkuyorum. Başımı yere eğmiş bir vaziyette duruyor -holün taş zemini, kış bahçesinin ahşap döşemeleri, salonun halısı- ve babamın yüzünü artık görmüyorum. Utanç mı? Hiç kuşkusuz öyle, utanç hissiyle yere bakıyorum, babam utandırıldığı için utanıyorum. Acı da hissediyorum, elbette çünkü insan birisini acıya teslim ederse, onu korumamış olur ve kendi acılarını da hafifletemez, yaralı hisseder. Fakat bundan daha ağırı ihanet. Babama ihanet ettiğim için onun gözlerine artık bakamıyorum ve ona ihanet ettiğimi benim gibi bildiğini biliyorum.

Kış bahçesinde evcil sığırcığımızın yanında vakit geçiriyorum. Hangi yıldayız acaba? Kaltenburg'un ilk ziyareti 1942 sonbahar sonuna rastlıyor ve o andan itibaren iki adam arasında yakın bir bağ kuruluyor. Babam dersten sonra Profesör Kaltenburg ile şehirde buluşuyor. Hayır, Maria akşam yemeğine onu hesaba katmasın, son makalesinin bir suretinin sözünü veren Kaltenburg ile randevusu var. "Her zaman olduğu gibi, Profesörün ev hayvanları ile yabani türler arasındaki farklar üzerine söyledikleri çok ilginç. İlginç olmaktan da öte, bu bakış açısı kuşkusuz yeni bir çığır açacak. Profesörün Cuma günü yemeğe geleceğini lütfen unutma."

Profesör Kaltenburg'un bir seferinde bizimle birlikte Noel kutladığını bile düşünüyorum. Bu, en az bir kış boyunca böyle sürüyor. Sonra ilkbaharda, en geç 1943 veya 1944 yazında evimizde bir günden diğerine Kaltenburg adı sözlükten siliniyor.

Kuş kumu ayaklarımın altında gıcırdıyor, dağ palmiyesiyle kauçuk ağacı arasındaki koltuğun arkalığına yaslanmış kıpırdamadan durmaya çalışıyor ve sığırcık kuşumuza hâlâ konuşmayı öğretmek istercesine ağzımı açıp kapatıyorum. Kafesin kapısı çoğu zaman açık duruyor, köşede ise içinde yaralı gökgerdanın olduğu kutu var; yem ve su kapları, pipetler, ahşap çubuklar ve tohum karışımları gibi ıvır zıvır eşyalar zamanla içinden çıkılması zor bir mühimmat deposuna dönüştü. Babamın çalışma odasının kapısı yarı aralık, içeride arka planda iki sessiz erkek sesi var, seslere yoğunlaşırsam bazı cümleleri anlıyorum, özellikle Profesör Kaltenburg konuşurken.

"Bu konuda kesinlikle emin olabilirsiniz."

Sığırcık kuşu -ona bir isim vermiş miydik?- kauçuk ağacının altlığını karıştırıyor, bana pek fazla ilgi göstermiyor, Profesörün kafasına konduğu gibi kafama da hiç konmadı.

"O halde rahatladım."

Babamın sesi, sanki Kaltenburg ile aynı odada değilmişçesine çok hafif geliyor. Hâlâ ne hakkında konuştuklarını tahmin etmeye çalışıyorum, içeriye birisi girerse sığırcıkla ilgileniyormuş izlenimini uyandırmaya her an hazırım.

"Öbür konuya gelecek olursak, bunun hakkında çok konuştuk zaten."

Gülüyorlar. Sonra göründüğü kadarıyla babam, Kaltenburg'un konuşmaya devam etmesini bekliyor.

"Gökgerdan."

"Evet?"

Sığırcık kuşu tam da şimdi kauçuk ağacının kuru yapraklarını kurcalamak zorunda mı? Çaresizim çünkü kuşu şimdi kovarsam keşfedilirim. Elimi yavaşça kuşa doğru uzatıyorum, ona dokunup dokunmayacağımı henüz bilmiyorum, o anda palmiyeye uçuyor. Babam ve Profesör Kaltenburg şimdi daha yüksek sesle konuşuyorlar.

"Benim görüşümü biliyorsunuz, görüşümü aynen koruyorum."

"Ama lütfen, bu çok gülünç, kırık kanatlı bir gökgerdan yüzünden."

Şimdiye değin yarı şaka yarı ciddi konuşuyor gibi görünse de, bundan sonrası için çok emin değilim. Birisi çalışma odasında bir ileri bir geri yürüyor, babam mı bu yoksa Kaltenburg mu, birisi bir sigara yakıyor, birisi pencereyi kapatıyor.

"Evet, hasta hayvanları eve almak zararlı, hayvan için değil, oğlunuz için."

"Canlılara anlayış göstermek mi zararlı? Bana bir çocuğun hasta bir canlıya şefkat göstermesinin neresinin zararlı olduğunu söyleyin."

Babamın sesi kararsız. Buna karşın Kaltenburg ise, babamın duyguları karmaşıklaştığı ölçüde sakinleşiyormuş gibi gözüküyor.

"Yardım etmek istiyor fakat edemiyorsunuz. Dışarıda hiçbir şekilde hayatta kalma şansı olmayan bir hayvan, sizin iyi niyetli ama tamamen yersiz bakımınız altında da telef olur."

"Fakat bir ölüm atmosferinden bahsetmek yine de saçma."

Bu kelimeyi -ölüm atmosferi- babamın ağzından ilk ve son kez duyuyorum. Aslında bir Kaltenburg ifadesi. Babam bu ifadeyi bir alıntı gibi vurgulamaya çalışıyor, yalnızca bir Avustur-

yalının dile getirebileceği bir teslimiyet. Viyana şivesini taklit ederek Kaltenburg'a bir darbe indirmek, onu susturmak istiyor. Fakat Profesör Kaltenburg gibi birisi bu kadar kolay yaralanmaz, daha da ötesi Profesör Kaltenburg gibi birisi böylesi atakları görmezden gelmeyi bilir.

"Hasta veya yaralı bir hayvanı bir kez olsun kurtarmayı başarabildiniz mi, bu kuşların tek bir tanesi hayatta kalabildi mi, onların bir tanesini olsun özgürlüğüne bırakabildiniz mi? Bana bunun cevabını verin, bir daha ağzımı açmamak üzere susacağım."

Bakıcım beni çağırıyor. Başka bir ses yok. Kaltenburg hoşnut, bekliyor, vakti var, babam yanıtını iyice düşünsün. İki yetişkin erkek arasındaki bu çatışmadan galip çıkmak Kaltenburg'un umurunda değil, Kaltenburg "oğlan" için endişeleniyor, benim için. Onu babamın yazı masasında otururken görüyorum, elleri deri sumenin üzerinde, solunda açık bir botanik kitabı, sağında bir kül tablası duruyor. Kendi odasında misafir konumunda olan babam bir yanıt ararken, Kaltenburg arkasına yaslanıyor.

İki adam da uzun bir süre konuşmadan duruyor. Kaltenburg geri çekilmiyor. Ona göre ölüm atmosferinin bana olumsuz etkisi olacak, muhtemelen dünyaya bakışımı belirleyecek.

Babam artık odanın içinde bir ileri bir geri yürümüyor. Sonra duyulması zor bir sesle "Hayır" diyor.

Maria sesleniyor. Bakışımı, kutusunun içindeki gökgerdandan zorlukla ayırabiliyorum. Mutfaktan ismimi üçüncü kez duyunca, nihayet arkamı dönüyorum. O öğleden sonrasında babamın sözünden döndüremediği Kaltenburg'un "ölüm atmosferi" ifadesinden ne anladığını büyüyünce ve adım adım anlayacaktım. "Ölüm atmosferi" Kaltenburg için kendi savaş tutsaklığından bahsetmek, kasvetli anlarda Dresden'i düşünmek ve bazı insan ve mekânların onda, sanki ilacı olmayan bir mikrop bulaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışçasına bir korku hissi uyandırmasıydı. O gün yan odada konuşulanlara

kulak kabarttığımda, "ölüm atmosferi" sözcüğü odada öylesine asılı kalmış, bu sözcük benim için daha önce söylenen cümlelerden –Kaltenburg'un bağlayıcı "Bu konuda kesinlikle emin olabilirsiniz" sözleri ve babamın "O halde rahatladım" şeklindeki yanıtı– daha fazla bir şey ifade etmemişti.

Akşam yatağa yatınca kendime acaba ölüm atmosferi bu mu diye soruyorum, babamla Profesör tek bir kelime bile konuşmaksızın yalnızca el sıkışarak vedalaştıklarına göre -Profesör Kaltenburg planlandığı gibi bizde kalmadı, babam ise tüm akşamı çalışma odasında geçirip yalnızca yemek için kısaca dışarıya çıktı- şimdi bir ölüm atmosferinin içine mi daldık? Kendi kendime de defalarca yinelediğim üzere yalnızca hasta bir gökgerdan söz konusuydu ve buna rağmen Kaltenburg'un gidişi evin üzerinde bir yük gibi asılı kaldı.

Annem bir kez daha bana bakıyor, o da telaşlı, telaşlı olduğunu yatağımın kenarına oturup bana tartışmayı açıklamak isterken bluzunu çekiştirmesinden anlıyorum. "Burasının bir veteriner muayenehanesi olmadığı bizim için de açıkça ortada. Fakat Profesör seni nasıl eğiteceğimize karışamaz, bizim görevimiz bu, sen bizim çocuğumuzsun. Anne ve babasının hiçbir haberi olmaksızın aslında yabancı bir çocuğa aşılayabileceği başka ne gibi görüşleri olduğu hakkında ne biliyoruz ki. Fakat Kaltenburg'un bu şekilde parlaması büyük bir ihtimalle kuşlarla veya seninle alakalı değildi, yalnızca gergindi. Hayır, hayvanlarla ilgili bu meselenin hiçbir anlamı yok fakat öte yandan bu durum babanla Profesör Kaltenburg arasındaki tartışmayı daha da üzücü kılıyor."

Gözlerimin önünde beliren bir resimde kargalar var. Resmi nereye koyacağımı bilemiyorum, hafızamda yalnızca bir anlığına parıldayıp tekrar sönüyor. İlkönce her yöne gaklayan bir öncü görülüyor, bir an sonra bütün gökyüzü siyaha boyanıyor. Sibirya ve Elbe bölgesinden gelen dev sürüler. Kışın bir araya toplanan ekin kargaları, leş kargaları, kuzgunlar.

Kaltenburg yok oldu; başına kaskını geçirdi, motosikletine bindi ve ufukta kayboldu. Saçlarımı hüzünle okşayıp gidişin-

de, sanki bizi kaderimizle baş başa bırakıyormuş, tüm iyi niyeti fayda etmemiş ve artık onu görmemiz mümkün değilmiş gibi bir hava vardı. Fakat ben Profesör Kaltenburg'u tekrar görmek istiyorum. Kendi kendimle ihtilaf halindeyim; ne demek istediğini anlamasam bile, Profesörün sözlerine başımı sallarsam kendi annemle babama ihanet mi etmiş olurum? Ya annemle babamı ya da Kaltenburg'u mu seçmek zorundayım?

Kırık kanatlı küçük bir gökgerdan. Bana kalsa kuşu bahçeye salabilirdik. Böylece Profesör Kaltenburg geri dönebilir, dostluklar tazelenebilir ve bu kasvetli gün çok geçmeden unutulabilirdi.

Birdenbire başlayan kar yağışında kendilerini rüzgâra bırakmayı seven Sibirya kargaları, kömür siyahı kanatları havada açılmış vaziyette, kar taneleri tüylerinin etrafında oynaşıyor. Kor halinde bir şey; kıpkırmızı, masmavi ve yumuşak bir kahverengi halinde. Geceleri uyurken saklanma yerlerini ezberleyen bir bayağı alakarga.

Ludwig Kaltenburg bana hayvanlar âleminin yasalarını tanıtacak, onların ne gibi yeteneklere sahip olduğunu ve neleri başaramadıklarını, hangi durumlarda biz insanların hayvanlara karşı aşırı yüksek ve yanlış beklentiler içerisinde olduğumuzu ve hayvanlar bu yersiz beklentileri karşılayamadığında hayal kırıklığı yaşadığımızı gösterecek. Çocukken böylesine seve seve kollarına atladığımız ve her şeylerini mazur gördüğümüz insanlar neden hep Profesör Kaltenburg gibi hayatımızda ikinci planda bulunan insanlar olur? Profesöre meydan okumak zorunda kaldığı için, kendi oğlunun nezdinde babamın en ufak bir kazanma şansı yoktu.

Kaltenburg ile babam arasındaki ihtilafın gerçek nedenini otuz yıl sonra öğrendim. Nedeni hiçbir zaman araştırmadım, günün birinde ondan kaçınmamı imkânsız kılacak bir şekilde birdenbire yüz yüze geldik. Çoktan beri yaşamayan babamdan af dilemek ve onun tarafında olmak için ne kadar geç olduğunu düşündükçe, göğsüme hâlâ bir hançer saplanıyor.

11

İçinde kargaların olduğu resmi ilk kez nerede gördüm? Aralarına gri lekelerinden tanıdığım bazı ekin kargalarının karıştığı simsiyah, yoğun, karanlık bir leş kargaları sürüsü. Şimdi gri lekeler yön değiştirip siyahları peşlerinden sürüklüyorlar, kargalar bulutu yana kayıp resimden çıkıyor.

"Radyoda Paris'in kurtarıldığını söylediler."

Babam sigarasının külünü fincanın ağzına dokunduruyor. Kül soğuk çayın içinde cızırdıyor. Babam şaşırarak başını gazeteden kaldırıyor ve fincanı önünden ittiriyor. Bir boşboğazlık etmişçesine bana dönüyor: "Biliyorsun, sokakta ve okulda arkadaşlarına karşı ağzından böyle bir şey kaçırmak yok."

Annemin güldüğünü görüyor ama nedenini hatırlamıyorum, üstünde yeni kolalanmış beyaz bluzu var. Kaltenburg'un son ziyaretinde de üstünde olan bluz mu bu? Babam aksi bir tavırla gazeteyi katlayıp kenara koyuyor.

"Ne kadar dayanılmaz ve aptalca bir gazete."

Annem servis büfesinden temiz bir fincan çıkartırken "O kadar kafana takma bu meseleyi" diyor.

Uzun zamandan beri hiç misafirimiz olmadı. Profesör Kaltenburg cepheye gitti, Knut'un bildiğimiz kadarıyla Girit adasında olması gerekiyor, Martin'in hangi delikte olduğunu bilmiyoruz. Babam bir sigara daha yakıyor ve bakışını bahçeye çeviriyor, oda aniden güneş ışığıyla doluyor, sobanın üstü, koltuğun kenarı ve halının üstündeki üçgen; babam bir plan yapıyormuşçasına gözlerini kısıyor.

İşte orada öylece oturuyor annemle babam -birbirine pek benzemeyen bu çift- oğullarıyla birlikte. Annem saçlarını yukarıya toplamış, sanki silinecek kırıntılar varmışçasına elini küçük masanın örtüsünün üzerinde gezdiriyor. Şehir onun için hep daha çekiciydi, kırların ortasındaki bu evi başlangıçta pek onaylamamıştı. Babam "Çocuğumuzu düşün" demiş olmalı, annem bunun üzerine geri adım attı; kocasının doğaya ihtiyacı var, beton ve insan yığınının içerisinde körelirdi, zaten mağazalara, pastane ve alışveriş pasajlarına götüren tramvayın son durağı da çok uzaklarda değil. Şatoda bir süreden beri inşaat işleri yapılmıyor.

Babamın daha sonra Dresden'de şehir merkezinin izdihamında rahat hissetmemiş olması mümkün. Nihayet botanik bahçeye doğru yola koyulurken, yüz ifadesi rahatlar gibi olmuştu. Kesinlikle depresyona meyilliydi, tek bir satır bile okumaksızın saatlerce bir gazetenin önünde öylece oturabilirdi. Hatırladığım bir olay daha var; ne zaman olmuştu, Paris'ten bahsettiği gün mü, Profesör Kaltenburg gittikten sonra mı, ikisi arasında bir bağlantı var mıydı?

Babam o zamanlar araştırmalarını elbette yararlı bitkiler üzerine yoğunlaştırmak zorundaydı. Buğday mahsulü artırılmalıydı. Petrolün yerini bitki yağının alıp alamayacağı araştırılmaktaydı ve yaralılar için yeni ilaçlara ihtiyaç vardı. Fakat babamın şahsi serası kendisine ait bir dünyaydı, serayı tüm hak iddialarına karşı uzun süre korumayı başardı. Rüzgâra, hayvanlara, farkında olmadan ayakkabısında veya ceketinin kolunda taşıdığı tohumları buraya getiren insanlara borçlu olduğu yabanıl otları korudu. Babamın elimi sokmama izin verdiği özel ısıtılmış egzotik vitrinleri de hatırlıyorum, hiç kıpırdamadan durup elimin ısınmasını beklerdim; babam Profesör Kaltenburg gibi yetişkinlerin bile dikkatsizlik nedeniyle herhangi bir çiçeği kıracaklarından korkardı.

Ancak bitkibilimci babam, oğluyla ilgili yoğun eğitim önlemleri vesilesiyle şimdi kuşlar âlemi için yanıp tutuşuyordu. Bu durum ise, kuşların yalnızca birer tablo gibi dallarda oturmaması ve bitkilerin sunduğu güzellikleri bir anlamda müze ziyaretçileri gibi seyretmekle yetinmeyip bu güzelliklerle beslenmesi nedeniyle tahmin edilebileceği üzere önemli sorunlara yol açmıştı. Babam buna rağmen, her şeyi yavaş yavaş yiyip bitiren kuşları eve aldı ve bu kararından dolayı hiçbir zaman en ufak bir yakınmada bulunmadı. Tam tersine, kuşları botanik mevcudun içerisindeki en nadide numunelere dadanmaları için cesaretlendiriyor ve yabancı bir çiçeğin tadının yerel bir kuşun hoşuna gidip gitmediğini keşfetmekten sınırsız, hatta delicesine bir zevk alıyor gibiydi. Ama belki de sevinmesinin nedeni, tahribat manzarası karşısında benim her çocuk gibi dizginlenmesi mümkün olmayan bir sevince kapılmamdı; birçok insan bu sevinci çocuklara özgü bir gaddarlık olarak görürken, bu, aslında yetişkinler tarafından sabit ve değişmez olarak kabul edilen dünyanın sürekli bir devinim içerisinde olduğunun farkına varıldığının ifadesidir. Kış bahçemizin sonunda nasıl bir görünüm aldığı gözlerimin önünden gitmiyor.

Babam serada seneler boyunca büyüttüğü koleksiyonunu muhtemelen günün birinde bir günden diğerine tümüyle de-

ğiştirmek zorunda bırakıldı. O gün olanları şimdi kendime böyle açıklayabiliyorum. Onun için büyük bir yenilgi anlamına gelmiş olması lazım bunun. O günü şamatalı bir bitki tahribat şenliği olarak yaşayacaktım. Belki de babam çaresizliğini gizlemek istiyordu.

Akşamın erken saatlerinde, gelecek haftanın planlamasını yapan bakıcım ile annemin yanında oturduğum mutfaktan aldı beni babam. İşaret parmağını dudaklarına götürdü, mutfaktan çıkarken dikkatleri üzerime çekmeyecektim oysa herhalde benim dışımda herkes ne olacağını biliyordu. Babamın peşinden, artık o tanımı neredeyse hak etmeyen kış bahçesine doğru yürüdüm, bahçe yeşermekten ziyade saksıların içinde varlıklarını bin bir güçlükle sürdüren kurumuş yapraklı, dazlak saplarla doluydu. Babam benden himayemiz altında büyümüş evcil kuşu, kapısı her zaman açık duran büyük kafesinden çıkarmamı istedi. İsimsiz sığırcık kuşu muydu yoksa başka bir kuş, bir karatavuk muydu o kuş, artık hatırlamıyorum. Bahçeden geçerken babam kuşu itinayla elinde tutuyordu, seraya girip kapıyı arkamızdan kapatınca kuşu serbest bıraktı.

Göründüğü kadarıyla her şey önceden planlanmış, babam küçük bir alanı saksı ve aletlerden temizleyip bahçe iskemleleri getirmişti. Hava kararıncaya değin, saatlerce kuşun bitkilere dadanmasını, saksıların topraklarını eşelemesini, yeni filizleri didiklemesini ve gagasının sert darbeleriyle yemyeşil yaprakları tarif edilmesi güç ve lime lime edilmiş ıspanağa benzeyen bir yığına dönüştürmesini izledik. Oturduğumuz yerde büyülenmiş gibi bakıyor, kuşun bir sonraki hedef olarak hangi bitkiyi seçeceğine dair iddiaya giriyor ve tahribatın nihai boyutlarını tahmin etmeye çalışıyorduk.

Gece yarısı uyandım. Bahçeden düzenli sürtme sesleri geliyordu, sonra uzunca bir sessizlik oldu. Yataktan kalkmadım, pencereye gitmedim, hatta gözlerimi bile aralamadım. Babamın seranın yanında bitki çöplerini süpürerek toparladığını biliyordum. Ertesi gün tüm tarhlara keneotu ekildi.

12

Sabahın çok erken saatleri, ortalık henüz aydınlanmadı. Kulak kabartıyorum. Evde herkes uyuyor, göründüğü kadarıyla ilk kalkan benim. Pencerem buzlu, dışarıdaki dünyadan henüz hiçbir şey görünmüyor. Fakat tek kalkan ben isem yalnızım, o halde her gün bizden önce kalkan ve ocağı ısıtan bakıcım da yok. Odamdan pijamalarımla çıkıyorum, koridorda ışık yok, merdivenlerde çıplak ayaklarımın üstünde yarı ihtiyat ve yarı sabırsızlıkla ilerlerken aklımda bir kelime var. Ne demek olduğunu ve nereden öğrendiğimi bilmiyor fakat bakıcımın kısık sesini duyuyorum: "Jerzyk."

Yavaşça, kelime kulağımda yankılanıyor, bu sesi yazıya dökemesem bile net bir şekilde duyuyorum; mutfağın kapısını

sessizce açıyorum. Lambanın altındaki masada bakıcım oturuyor, hırkası omuzlarında, bana bakıyor: "Niye bakıyorsun öyle? Hâlâ uyuyor musun yoksa? Günaydın demeyecek misin? Yoksa bir şey mi oldu?"

Hayır anlamında başımı sallıyor ve her sabah sıcak giysilerimin bulunduğu sobaya yürüyorum. Bu anı, Posen'i terk etmeden önceki son kışımızdan olmalı. Demek ki, bakıcım işten çıkarılmamış.

Maria. Bakıcımla ilgili birçok anım var. Bu, onların sonuncusu. Ayrıca resimler biraz belirsiz, şüphelerle dokunmuş, ilerleyen yaşım onlara berraklık kazandırmadı. Bakıcımın daha sonraları ne yaptığına dair hiçbir şey bilmiyorum. Maria'nın yumuşacık kolları, böylesine ince, hatta zayıf denilebilecek kolların nasıl bu denli yumuşak olabildiğine hep biraz şaşardım. Kokusunu anımsıyorum, bugün bile tanırım. Sanki hep aroması tenine yansıyan meyveler yermiş gibiydi. Ya saçları, Maria'nın çok ince saçları olduğunu biliyorum, küçük kulağının üzerinden arkaya taranıp tutturulmuş başa yapışık saçların her bir teli gözlerimin önünde. Ama saçlarının rengi -hafızamda açık kahverengiden siyaha kadar giden bir şerit var... Maria'nın saçlarını benim kadar yakından gören birisi gelip saçların renginin kumral olduğunu söylese, aksini iddia edemezdim. Hafızamda kalan renkler o andaki ışık durumuna göre değişiyor galiba. Maria'nın saçları beni öğleden sonraları ev ödevlerimi yapmam için uyardığı, hava kararana kadar oynamama izin verdiği, beni yatağa götürdüğü zamanlar birbirinden çok farklı; bir de sabahın erken saatlerinde demir kor halindeyken sobanın üzerinde parlayan saçları var Maria'nın.

Giyiniyorum, Maria kakao yapıyor, ateşe odun atıyor, büyük mutfak saati yediye on kalayı gösteriyor. Üzerimde pantolon ve kazağımla soğuk pencerenin önünde duruyorum, şimdi tekrar kar yağıyor. Birazdan ortalık aydınlanacak, yerdeki kar sanki içerden ışık tutuluyormuşçasına morumsu parlıyor. Şarkı söyler gibi söylenen Lehçe sözcüğü artık duymuyorum; ben

içeriye girince Maria'nın masadaki yerinden benimle konuşmaya başlamasıyla birlikte ses kesildi. Kuşları da henüz duymadım. Yanımızdaki evin çatısını gökyüzünden ayırmak biraz sonra mümkün olmayacak ve dışarıda kar koyu mavi bir yüzey oluşturacak. Sonra çabucak bir çocuk yatağı gibi açık maviye ve nihayet kül mavisi gökyüzünün altında beyaza dönüşecek. Daha sonra hafif kar yağışı altında bugünün ilk Sibirya kargaları süzülerek gelecek.

"Haydi, gel, kakaon hazır."

Yüzümü masaya doğru dönüyor ve mutfak bankının kenarındaki seyahat çantasını ancak şimdi görebiliyorum.

13

Jerzyk. Ebabil kuşu. Seneler sonra Polonyalı bir meslektaşımla konuşurken algıladığım üzere ilk Lehçe kelimem. Bu kelimeyi ebabil kuşuyla yaşadığım çatışmanın akşamında mutfak bankında oturmuş başıma nelerin geldiğini anlamaya çalışırken Maria söylemiş olmalı. Çocukluğumda başımdan geçen bu olay beni değiştirdi, bunda şüphe yok fakat şayet Dresden'e ulaşır ulaşmaz, beni sanki ebabil kuşu daha dün perdelere takılıp kalmışçasına bir şaşkınlık içerisinde bırakan yeni bir kuş vakasıyla karşılaşmasaydım, söz konusu bu olaya geçici bir olgudan daha fazla anlam yüklemezdim. Annemle babam yine yoktu, bu sefer muhtemelen hiçbir zaman haberleri de olmadı, en azından ben anlatmadım. Ama şu anda aklı-

ma geldiği gibi, şayet hayatta olsalardı eşzamanlı olarak aynı tecrübeyi edinmiş olabilirlerdi.

O gece Großer Garten parkında gördüğüm kuşlardan bahsediyorum. Yani aslında bu gördüklerimin kuş olduğunu algılayamamıştım ve bu nedenle bu şeyler, nesneler, topaklar gözüme daha da korkunç gözüküyordu. Ne olduklarını güneş çoktan doğduktan sonra anlayabildim -solgun, neredeyse fark edilmeden tüm ufuğa yayılan ve göklere yükselen siyah yangın dumanlarının arkasında çoğu zaman gizlenen güneş.

Gece parkta hedefsiz bir şekilde dolaşırken omzuma birdenbire sert bir cisim çarptı oysa yakınımda hiç kimse yoktu. Birisinin attığı bir yumruk veya arkamdan saldıran bir hayvan değildi, havada hızla dönerek yerde parçalanan bir dal da değildi. Cisim yere düşünce hem boğuk hem de tok bir ses çıkardı ve biraz yuvarlanıp durdu. Cismi buldum, siyahtı, dokundum; hafif yapışkan, kırıntılı gibiydi ve pürüzlü bir yüzeyi vardı; topağı yerden alıp göz hizasına kaldırdım, bir katran külçesine veya mucura benziyordu. Gayri ihtiyari burnuma tuttum ve hemen atabildiğim kadar uzağa attım. Kokladığım nesne yanık etti.

Bir sonraki cisim kafama geldi. Koşmaya başladım. Ağaç, krater ve sonra da ağaçsız alandaki insanların arasından koştum; fakat koştukça çaresizliğim artıyor, yanık topaklar her yerden üstüme yağıyordu; büyük bir meşenin devrik gövdesinin altında veya açık alandaki bir duvarın gölgesinde bir anlığına soluklanabileceğimi sandım ama etrafım yere düşen, giderek yaklaşan, gökten yağan ölü kuşlarla çevriliydi.

Yanan ağaçtaki yuvalarından kaçan ağaçkakanlar. Pusuda beklerken birdenbire çıkan yangınlar ve uçak gürültüleri yüzünden soğukkanlı sessizliğini ve cesetlerin katılaşmasını andıran sükûnetini bir yana bırakıp kuyruğundan kanatlarına doğru yayılan alevleri söndürmek için havada panik halinde hareketler yapan bir alaca baykuş. Gümbürtüler başlayınca Elbe nehri yönüne veya başka bir tarafa kaçmak üzere havala-

nan ve havanın üst tabakalarındaki inanılmaz sıcaklık sonucunda uçuşlarının tam ortasında alev alan tahtalı kuşları. Bir göledin buzsuz kısmında yığılışmış ve burada kendilerini tüm düşmanlara karşı güvende hissetmiş olan bir sürü ördek. Şimdi bir çamurcunu bir kaşıkgagadan, bir Fiyu ördeğini bir tepeli patkadan veya bir altıngözü bir elmabaş patkadan nasıl ayırabilirdim, tüm hayvanlar suyun üstünde bir arada yanmıştı.

Großer Garten parkında kimi hayvanın öylesine buharlaşmış olması mümkün. Kargaların elbette, ağaçların üst dallarında uyuyan büyük leş kargası, ekin kargası ve kuzgun sürülerinin. Bunların arasında dağ ispinozları da olabilir. Ve kuzeyin en ağır kış koşullarından gelip burada hiç beklemedikleri bir şekilde kızartılan bayağı ipekkuyruklar.

Parkta geceleyen tüm kuş mevcudunun peyderpey alev alıp ertesi sabah -şayet tümüyle yanıp kül olmamışsa- deforme kalıntılardan tespit ettiğim üzere biçimsiz bir madde yığını halinde civara serpiştirilmiş olduğunu gördüm. Şubat ayında olacakları büyük bir bilgelikle öngörebiliyormuşçasına geçen sonbahar buralardan uzaklaşan göçmen kuşlar ne yaptıklarını biliyorlar gibiydi.

Tüysüz boyunlu ve çıplak kanatlı yanıklar içerisinde bir sessiz kuğunun bilinci göründüğü kadarıyla tam yerinde değildi; doğrulmaya çalışıyor, yana kaykılıyor, bir süre uyukluyor, sonra tekrar doğrulmaya çabalıyordu, bir müddet sonra artık ayaklarının olmadığını fark ettim.

Flamingolar da vardı, evet, yanlış hatırlamıyorsam bir dizi çıplak, gri flamingo gördüm, herhalde bombalanan hayvanat bahçesinden Großer Garten parkına sığınmışlardı. Ateş sıcaklığındaki hava akımı muhteşem pembe tüylerini yakıp kavurmuş olmalı, ne oldukları kömürleşmiş ve hafif bükülmüş büyük gagalarından zorlukla tespit edilebiliyordu. Boynuz kokusu. Gerçekte de olduğu üzere bir şok işlemi vasıtasıyla içlerinden tüm sıvısı çekilip alınan deriden çuvallar. Mumyalanmış hayvanlardı bunlar, flamingoların kutsal Mısır ibislerine dö-

nüştürülmesi için yalnızca tahnit edilmesi ve bezlere sarılması gerekiyordu.

Koştum. Ve konuşuyordum. Ertesi gün, on dört Şubatta tanımadığım ve senelerden beri burada yaşayanların da o sabah artık tanıyamadığı bu şehrin sokaklarında yürürken sesli bir şekilde kendi kendime konuşmuş olmalıyım. Daha geçen gün, beni şehirde gezdirip şurada mimari bir ayrıntının altını çizen, burada eski Dresden zamanlarından kalma bir olayı hatırlayan annemi sessizce takip etmiştim; öğleden sonra pastanede otururken de pek konuşmuyor, yalnızca merak içerisinde sokağa bakıp kakaomu kaşıklıyordum.

Ama şimdi yüksek sesle konuşarak şehirde yürüyorum; şayet çenemi tutsaydım belki kimsenin dikkatini çekmez ve dolayısıyla durdurulmazdım çünkü Paskalya öncesi bu son Çarşamba günü sayısız insan yakınlarını veya kendi evini arayarak Dresden'de gezinmekteydi. Sonrasında öğlen gerçekleşen üçüncü saldırıdan hiçbir şey hatırlamıyorum. Kalabalıkların peşine takılarak Elbe kıyısındaki çayırlara mı gittim, istasyonun arka tarafına mı sığındım -bildiğim tek şey hem şafak sökerken hem de güneş batarken her tarafın yandığıydı. Binalar çöküyor, havada bir uğuldama sesi duyuluyor, buna rağmen güne bir köy sessizliği yayılıyordu; bağırma çağırma sesleri duyulmuyordu artık, insanlar hiç konuşmadan ve çatırdamalardan hissizleşmiş bir ruh hali içerisinde alevlere bakıyordu. Öğlen saldırısı geldiğinde şehir merkezini geride bırakmış, Heidenau yönünde bir banliyöde hedefsiz bir şekilde gezinmekteydim herhalde; kendi kendine konuşan ve hiçbir soruyu veya hitabı dikkate almayan birisiydim. Yakışık almayan bir görüntü sergilemiş olmalıyım. Neler söylediğimi, kimin benimle konuşmaya çalıştığını, bana ne gibi sorular sorulduğunu ve uyarılar yapıldığını bilmiyorum. Belki bu nedenle annemle babamın son saatlerine ilişkin hâlâ kesin bir bilgim yok, belki aynı akşam veya daha sonra her şey bana tüm ayrıntılarıyla anlatıldı fakat söylenen hiçbir sözcük kulağıma ulaşmadı.

14

Kuşkularım nerede kaldı? Katharina Fischer'in zooloji koleksiyonuna adımını attığı anda buharlaşıp yok oldular. Ona Ludwig Kaltenburg'un beni defalarca uyardığını anlatıyorum: "Kendini kadın tercümanlardan sakın, özellikle mesleki konuşmaların ötesinde birkaç kelimeden ibaret de olsa özel bir sohbete açık ve genç, güzel olanlardan. Evet, kibar olurlar, hep kibardırlar ve herkesten daha iyi dinlerler."

Yan yana dizili kuşları daha sonra cam dolaplarına geri koyacağım, eve gitmeden önce penceresiz odada bir süre de yerli ispinozlarımızın yanında geçireceğim. Bayan Fischer evraklarını toparladı, defter ve kalemlerini de, az kalsın unuttuğu

PETERSON'u uzatıyorum ona. Dolu sırt çantasını omzunda taşıyor, yuva koleksiyonunu kilitliyorum.

"Hocanızın tavsiyesine uydunuz mu?"

Kırk yıl boyunca. Profesör Kaltenburg bazen samimi bir tonda konuşur, bazen de uyarısını alevli bakışlarla ilan ederdi. Oysa uyarması hiç de gerekli değildi, en azından benimle ilgili olarak. Ben Kaltenburg'tan farklı olarak hiçbir zaman bir delegasyonun başkanlığını üstlenmedim, yalnızca şahsım için bir tercümanın atanması da hiç söz konusu olmadı; nihayetinde ben bir otorite değilim, hiçbir zaman şeref misafirliği de yapmadım. Ayrıca Kaltenburg'un sözleri benim için bir sır değildi. Yalnızca güvenilir bir kişi tercüman olabilir, mutlak güvenilir, gayretli, dikkatli ve aydınlatıcı. Bunu herkes bilir.

"Şayet herkes bunu biliyor ve kelimelerini itinayla seçiyorduysa, Ludwig Kaltenburg'un ifadesiyle ideolojik inceliklerin hedef saptırmasına fırsat tanımamak konusunda meslektaşlar arasında sessiz bir mutabakat var mıydı?"

Ne inceliklerin ne de kabalıkların. Kendilerini mutabakatlara bağlı kalmak zorunda hissetmeyen insanlar elbette her zaman vardır. Fakat uluslararası düşünce alışverişi olmaksızın bilim dalımız çoktan yok olurdu. Koleksiyonun normalde son derece sakin olan koridorunda durmuş konuştuğumuz şu anda bile, kendi kanatlarının gücüyle değil, pamukla desteklenmiş zarfların içinde olsa da sayısız kuş dünya üzerinde bir yerden diğerine doğru hareket halinde veya uzak bir ülkenin bir enstitüsünde herhangi bir meslektaş masanın üzerindeki numunelere eğilmiş onları incelemekte. Her yerde, her zaman numuneler toplanıp gözlem yapılıyor. Bir ornitologun kendisini en zor koşullarda bile kuşlar âlemine adamış bir insan olduğu söylenebilir.

Katharina Fischer gitmeden önce, ona bir şey daha göstermek istiyorum. Peşimden tahnit koleksiyonuna geliyor; burası ziyaretçiler için ilk bakışta kuşhaneye göre hayal kırıklığı yaratıyor. Burada eski vitrinler, ahşap dolaplar, doldurulmuş nu-

muneler ve siyah pamuğun üzerinde duran yumurtalar yok. Mekânın içine doğru sıra halinde dizilen çekmeli dolaplar, içlerinde ne olduğunu gözlerden gizliyorlar. Hemen kapının arkasında ilk büyük çalışma masası duruyor, diğer masalar odanın içine doğru peş peşe sıralanmış. İnsan gözleriyle gayri ihtiyari bir yere tutunmaya çalışıyor.

Bayan Fischer merakla masanın kenarında duranlara bakıyor: En son giriş, dün dolgu bölümünden gelen özel bir şahsa ait genç bir florya, boynu muhtemelen bir cama çarpınca kırılmış. Bakışı, müze böceklerinin önünü almak üzere çekmecelere koyulan BAYGON plakalarına, hayvanların içine koyulup dondurulduktan sonra doldurulmak üzere tekrar çıkartılan şeffaf kuş torbalarına ve üst üste yığılmış ödünç gönderim talepleri içeren mektuplara kayıyor.

Meslektaşlar paylaşım içerisindedir ve birisi her ne kadar gizlilik içerisinde de olsa yakın bir gelecekte aklını oynatacağını belli ederse, talep ettiği destek kayıtsız şartsız karşılanır. Kaldı ki söz konusu talep zaten -örneğin bir miktar kuş halkası gibi- küçük bir jestten fazlasını gerektirmez. Bavyera'da savaş esiri olarak tutulan Britanyalı bir ornitolog 1944 yılında Berlinli meslektaşı Reinhold'tan kendisine kuş halkası göndermesi ricasında bulundu. Tutsak ornitolog boş durmamak veya diğer tutsakların insanı köreltici faaliyetlerine katılmak zorunda kalmamak için kamptaki kır kırlangıçlarını gözlemlemeye başlamıştı. Sabahtan akşama kadar kuşların baraka çatılarının altında yaptığı yuvaları göz altında tutuyor, onları kuluçka dönemlerinde ve yavruları büyütürken gözlemliyordu; sonunda boş, belirsiz saatlerini bir araştırma için kullanabileceğini düşündü. Ancak hangi kırlangıç çiftlerinin ikinci kuluçka dönemlerinde ilk kuluçka dönemlerinde kullandığı yuvayı kullandığını saptamak için kır kırlangıçlarının halkalandırılması gerekiyordu.

"Reinhold ona kuş halkalarını gönderdi mi?"

Hem de düşmandan pek hoşlanmamasına rağmen. Özellikle de Doğa Tarihi Müzesi'nin ötücü kuşlar salonuna bir bomba düşmesinden bu yana.

Kadın tercüman bir gündüz düşünden gerçek hayata dönüyormuşçasına başını sallıyor. Belki de yabancı birisinin içi doldurulmuş kuşları dikkatle inceleyebilmesi için ilkin biraz zamana ihtiyacı vardır ve bu yabancı ortama alışması gerekir. Genç floryayı elime aldım; doldurulmuş kuşların ele iyi oturması, insanın içinde onu eline alma arzusunun uyanması gerekir. Ancak bir numunenin derisi ne kadar büyük bir hünerle yüzülmüş olursa olsun, ne kadar özel bir itinayla pamukla doldurulursa doldurulsun ve tüyleri ne kadar dikkatle korunup düzeltilirse düzeltilsin, numunenin en önemli öğesi yine de etiketidir. Etiket elbette türün adını, kuşun bulunduğu yer ve tarihi, bulan kişiyi, ebat ve cinsiyet bilgilerini, icabında tahnit eden kişiyi ve tahnitte kullanılan zehri içermelidir; bu bilgiler kaybolmuşsa, en mükemmel kuş numunesi bile basit bir dekorasyon eşyası olmaktan öteye geçemez.

"Yani bir kuş numunesi kendisi ve türdeşleri hakkında bilgi vermekle kalmayıp, onu bulan, tanımlayan, derisini işleyen ve muhtemelen yaşarken son kez gören insanlara da işaret ediyor."

Ne zaman bir ornitolog GUSTAV KRAMER adını bir etikette okusa, bu meslektaşının kuşların güneş pusulasını ortaya çıkardığı aklına gelir ve aynı zamanda Kramer'in 1959 yılında Güney İtalya'da bir kaya güvercini çiftinin yuvasına tırmanırken kaza geçirip öldüğünü hatırlar.

Bayan Fischer'i bir çekmeli dolabın önüne götürüp, içinde saka kuşu koleksiyonumuzun bir parçasının bulunduğu bir çekmeceyi çekiyorum. Kuşlar birbirlerine çok yakın bir şekilde yan yana dizili, Rusya ve İtalya'dan gelen saka kuşları. Kazakistan'dan gelen bir gri kafalı saka, bizdeki saka ile gri kafanın bir karışımı. Son büyük saka kuşu teslimatımızı, Beyaz Rusya'dan bir Brüksel restoranına yola çıkarılan kuşlara el koyan Görlitz gümrüğünden aldık. Sınıra vardıklarında ölmüş

olan tüm kuşlar bize bırakıldı. İkinci bir çekmecede son yüz elli yılın Saksonya sakaları duruyor. Bir keten kuşu ile sakanın karışımı, hemen yanında eskiden kuşçularda görülen bir saka-kanarya karışımı.

"Doldurulmuş kuşlara bakınca tanıdığınız insanları görüyorsunuz."

Veya eskiden tanıdığım. Arkadaşlar. Şehirden yeni koleksiyon binasına taşınmanın hazırlıkları sırasında bunu daha önce hiç hissetmediğim kadar açıkça hissettim. Birkaç hafta boyunca tüm demirbaşları elden geçirdim, yıllardan beri göz atmadığım kuşları inceledim ve farklı bölümleri birer birer paketlerken yıllar içerisinde sistematik düzenin ötesinde gizlice bambaşka bağlamlar temelinde bir örgüler ağının oluştuğunu saptadım. Hayatımda ilk defa Knut Sieverding'in bir filminde karşılaştığım kuşlar, bahsi geçen Reinhold tarafından keşfedilen bir türle birlikte aynı çekmecede bulunuyordu. Öte yandan Knut'a ilk büyük film işini sağlayan da işte bu Reinhold oldu. Gece balıkçılları, büyük baştankaralar, cennet kuşları, saksağanlar, sığırcıklar ve Ludwig Kaltenburg'un enstitüsünden gelip Christian Ludwig Brehm tarafından 1810'da bulunan ve bizzat tahnit edilen camgözlü bir karganın yanına koyulan başka bir karga. Her çekmecede yeni komşuluklar söz konusuydu.

Kuşlar sonra bu odada yeni yerlerini bulunca, onları düzenlerken, elli yıl boyunca barış içinde yan yana yatmış olan iki tanesi dikkatimi çekti: bir yanda bataklık kiraz kuşunun maalesef bugün artık bilinmeyen ve öncellerimden birinin Ludwig Kaltenburg'un anısına *kaltenburgi* olarak adlandırdığı bir alt türü, diğer yandan ise Kaltenburg'un daha sonraları inatla en büyük rakibi olarak gördüğü Eberhard Matzke tarafından tahnit edilen ve bu bölgenin kuşlarından biri olan sıradan bir bataklık kiraz kuşu.

"İnsanın kuşları bu kadar iyi tanımasının bazen ürkütücü olabileceğini tahmin edebiliyorum. Ama belki de tam tersi geçerlidir ve insan onları ne kadar iyi tanıyorsa onlarla o denli içli dışlı olur."

Çekmeceyi dolabın içine ittiriyorum. Katharina Fischer'in daha paltosunu alması gerekiyor. Şayet gözlemlerim doğruysa, kuş adlarını tekrarlamaktan ve sıra sıra dizili ispinozları dikkatle incelemekten başka bir şey yapmamamıza rağmen, o da öğleden sonrası boyunca kuşlarla giderek içli dışlı oldu. Ona dalının üzerinde duran bayağı ispinozu hatırlayıp hatırlamadığını soruyorum.

"Tabii hatırlıyorum."

İşte bu bayağı ispinoz bir zamanlar Martin Spengler'in oda kuşuydu, yani Martin'in atölye olarak kullandığı ve aynı zamanda uyuduğu, ev olarak tanımlanması mümkün olmayan odada tutuluyordu. Bayağı ispinoz günün birinde daldan düşüp kaldı. Böylesine küçük bir organizmanın teneffüs edilen havada bu kadar yoğun terebentin yağına dayanması mümkün değil. Aslında çoktan unutulup giden kuşlara dâhil olurdu fakat Martin onu koleksiyona bıraktı.

Tam vedalaşmak üzereyken Bayan Fischer ispinoz kuşlarına özel ilgimin nereden kaynaklandığını soruyor. "Bu ilgi Posen'de de var mıydı ya da çocuklukta?"

Hayır, yoktu, ne ilkinde ne de diğerinde, daha sonra oluştu, oluştuğunda ise artık Posen veya çocukluk dönemi yoktu. İspinoz kuşu benim için Dresden'e ait bir fenomendi. Birkaç ay, belki de yalnızca birkaç hafta süren karmakarışık bir geçiş döneminde farklı yerlerde kaldım ve şayet bir aile benim gibi bir öksüzü kendi üç çocuğuna ilaveten yanına almak istemeseydi, yurtlarda büyüyen bir çocuk da olabilirdim. Ailenin anne ve babası bana yönelik çok çaba harcamasına rağmen, kendimi orada hiçbir zaman tam anlamıyla evimde gibi hissetmedim. Ne de olsa insan on bir-on iki yaşında bir kardeşler sürüsüne uyum sağlamak için biraz büyük oluyor. Böylece bir süre sonra şehrin terk edilmiş bölgelerinde, enkazlardan oluşan tepelerde ve devedikeni tarlalarında gezinmeye başladım; şehre devedikeniyle birlikte ispinozlar da geldi.

Katharina Fischer anladığını belirtir gibi başını sallıyor, elimi sıkıyor ve gitmek üzere arkasını dönüyor. Yağmur durdu.

Sonra açık kapının önünde bir kere daha bana doğru dönüyor ve "Şayet bilmek isterseniz, sizi daha sonra arar ve tercümanlık işimin nasıl geçtiğini bildirebilirim" diyor.

Hava kararmak üzere, Katharina Fischer'in arabasına binmesine bakıyorum, son bir kez elini sallıyor, fren lambaları yanıyor, sonra motor çalışmaya başlıyor. Araba park yerinden park girişine dönüyor, arka ışıklar kayboluyor; cam kapı gözlerimin önünde yavaşça kapanırken, çocukluğumda sumru kuşunun en önemli özelliğinin bir deniz kuşu olması olduğunu, bataklık kırlangıcının kırlangıçgillere dahil olmadığını ve fırtına kuşunun fırtınalı havaları tercih etmediğini kabul etmekte ne denli zorlandığımı anımsıyorum. Tepeli karabatağın tepesinde her zaman bir taç yok, kırmızı gagalı dağ kargası aslında bir karga değil, aynı sarı gaglı dağ kargasının bir küçük karga türü, bıldırcın kılavuzunun bir bıldırcın türü olmadığı ve dere kuşuna yalnızca dere kenarlarında rastlanmadığı gibi; tüm bunlar bir türlü kafama girmek istemiyordu; koyulan isimlerin ne denli yanıltıcı olduğunu görsek bile, insanlar bir şekilde isimlere bağlı kalıyor, kuşlar öyle değil. Annemle babamın açıklamaları son derece doyurucu olmakla birlikte, dağ ispinozunun dağlarda yaşamadığını, bayağı poyraz kuşunun poyraz rüzgârıyla bir alakasının bulunmadığını, boz ördeğin vakvaklamadığını, yalıçapkınının bütün gününü yalı kenarlarında çapkınlık yaparak geçirmediğini ve saz horozunun aslında yelvegiller familyasına dâhil olduğunu kesin bir tavırla reddediyordum. Annemle babam ebabil kuşu olayındaki en önemli keşfimin, ebabil kuşunun -Latince adına karşın- bacakları olduğunu belirlemem üzerinde ısrar etmelerine rağmen, ebabil kuşuyla ilgili hiçbir şey duymak istemiyordum. Bugün Eski Yunanca ve Latincede görülen yozlaştırmadan, kaba yanlışlık ve tahrifatlardan, tüyleri diken diken eden gözlemleme ve çeviri hatalarından haberdarım. Buna rağmen bir kuşun özelliklerini algılayabilmek için, söz konusu kuşu şahsen tanımak gerektiği düşüncesini hiçbir zaman terk etmedim.

Üçüncü Bölüm

1

Bir seferinde altı hafta boyunca küçük kargaların içini doldurmakla uğraşmıştım. Altmışlı yılların ortalarında olması gerekiyor, o zamandan beri küçük karganın kokusu peşimi hiç bırakmadı. Yalnızca bu kuşların karakteristik kokusunu tanıyan birisi ne demek istediğimi anlayabilir. Biraz keskin bir koku. Her şeyin üstünü örten naftalin kokusu maskelenebilirse, buruna ilkin deri kokusu gelir. Bu algı da bir kenara koyulduktan sonra içi doldurulmuş kuş hâlâ buruna tutulursa, insan, dilinin ucunda tükürükle karışmaya karşı direnen bir toz varmış gibi hisseder, parmakların arasında ovalanırsa yanık katran gibi bir his ama soğuk kül gibi değil. Hayır, soğuk kül bana iyi gelmez.

Danimarkalı bir meslektaş bizdeki küçük kargalara istinaden kendisi için bir şeyi gözden geçirmemiz ricasında bulunmuştu, sanırım son yıllarda yaptığı keşifler onu bir ize yönlendirmişti ve o anda gaganın anomalileri üzerinde çalışmaktaydı. Yalnızca küçük bir hatır işi, ornitologların birbiri için sıkça üstlendiği bir rutin inceleme; bir karşılaştırma numunesi dünyanın öbür ucunda bir yere gönderilir ve yalnızca oradaki meslektaş bir takım farklılıklar tespit ederse, yabancı kuş numunelerini incelemek üzere oraya doğru yola çıkılır. Kendi küçük kargalarımızı çok iyi tanıdığım için, meslektaşlar arası bu ricayı büyük bir titizlikle en kısa sürede yerine getirebilirdim; fakat Danimarka'dan gelen karşılaştırma numunesi çoktan geri gönderilmesine rağmen, kendimizin küçük karga numuneleri kış aylarının yarısı boyunca masamın üzerinde öylece kaldı. Ludwig Kaltenburg'un küçük kargalarıydı bunlar.

Ludwig Kaltenburg ile birlikte büyük balkonda dururken, sanki bize bir gösteri yapmak istercesine Elbe üzerinde Dresden'in gökyüzünde oynayan küçük kargalar gözlerimin önüne geliyor. Ve bu gösteriyi sayısız kez seyretmiş olması gereken, güneşin şehrin üstündeki batışını akşam kızıllığında bir yandan öbür yana süzülen siyah lekeler olmaksızın muhtemelen hiç tanımayan Kaltenburg aldatmaca hava mücadelelerini, pikeleri ve cambazlıkları sanki evlatlıkları yeteneklerini yalnızca ziyaretçiler önünde sergiliyormuşçasına izliyor. Karanlık çökerken eve dönen küçük karga sürüsünün gösterisi, sanki hayatında ilk defa seyrediyormuş gibi onu esir alıyor.

Kaltenburg'un hiç kimse, daha doğrusu başka hiçbir hayvanı için küçük kargaları için olduğu kadar endişelendiğini görmedim. Onları her akşam neden toplaması gerektiğini bana bir seferinde büyük bir zahmetle açıkladığını hatırlıyorum. Açıklamasının zahmetli olmasının nedeni karmaşık cümlelerden veya ifade yetersizliğinden kaynaklanmıyordu, bir konuyu Profesör Kaltenburg kadar akla yatkın ortaya koyabilecek hiç kimse yoktur. Hayır, zahmetin nedeni benimle konuşurken ça-

tının üstünde küçük kargaların dikkatini çekmek üzere kollarını öteye beriye sallamasıydı. Ben ise merdiveni tutarken, Kaltenburg'un son basamaktaki ayaklarını görüyor ve bir an sonra vücudunun üst kısmını hangi yöne doğru savuracağını tahmin etmek zorunda kalıyordum. Öne uzanıyor, elini kolunu sallıyor, dengesini kaybeder gibi oluyor ve aynı anda benimle konuşuyordu.

Küçük kargaların doğal düşmanlarına karşı doğuştan gelen bir korkuları yoktur, tehlikenin nereden ve hangi biçimde yaklaştığını anne babalarından öğrenirler. Ancak Kaltenburg'un küçük karga sürüsünün büyük bir bölümü yumurtadan çıktığı andan itibaren insana, kedilerden veya yırtıcı kuşlardan korkmayan bir insana alışıktı ve böylece Profesör Kaltenburg'un da, kuşlarını kaybetmek istemiyorsa onları akşamları eve alıp bir kafeste gecelemelerini sağlamaktan başka bir çaresi yoktu. Bu iş her akşam bir-iki saat alıyordu; hayvanlar kısmen kendiliğinden odaya giriyor, kısmen yeniden kaçıyor, uçma yeteneği olmayan arkadaşlarıyla oynuyor, onu çatının kenarına çekmeye çalışıyorlardı; sonunda Kaltenburg nihayet küçük kargalarını mutlulukla güvenceye almayı başarıyordu.

Bu kuşların kokusu parmaklara bir kez sinerse bir daha gitmez. Dakikalarca ellerinizi yıkayabilir, sabun ve dezenfektan ve kum kullanabilir, parmak uçlarını kanayana kadar fırçalayabilirsiniz: Nafile, en küçük kalıntı bile inanılmaz koku anılarının geri dönmesine yol açar. Bir küçük kargaya türdeşlerinin yanında dokunmamak gerekir. Çünkü bu, kaçınılmaz bir şekilde bir saldırı olarak görülür. Katiyen kafese girmek istemeyen bir küçük kargayı hafifçe kavradığı için, diğer kuşlardan birisi Kaltenburg'un elinin dış tarafını kaç kez parçalamıştır acaba. Şimdi ise ben yarasız beresiz ama küçük karga kokusu sinmiş ellerle masada oturmuş cansız küçük kargaları öteye beriye sürüyordum.

Her sabah erkenden koleksiyona geliyor, henüz uyuşuk parmaklarla çalışmaya oturuyor ve her seferinde içi doldurul-

muş küçük kargaların ellerimin sıcaklığının bir kısmını gece boyunca koruyucu tüylerinin içinde depolamışlar gibi hissediyordum. Kış soğuğu eklemlerimden çekilirken, oda yavaşça bir küçük karga mekânına dönüşüyordu. Sıradaki işleri erteliyor, kendi yerime bir meslektaşımı kuş satıcısına gönderiyordum. Saka kuşlarının göç hareketleri ve tür sınırlamaları hakkındaki makalemi Ocak ayında teslim etmiş olmam gerekiyordu. İptal ettim. Masamda bu sıralar içi doldurulmuş saka kuşları için yer yoktu. Güneş öğlen vakti sırtıma vururken, hep bir küçük karga bulutu içerisinde oturuyordum.

İçi doldurulmuş küçük kargalar arasında Kaltenburg'un ilk küçük kargası Tschok'un soyundan gelen Taschotschek de vardı. Elbette Kaltenburg'un tüm küçük kargalarını tanıyordum, şimdi gözleri olmasa bile onları yüzlerinden ayırt edebiliyordum. Fakat Taschotschek çok özeldi, bu türden başka bir kuşla hiç olmadığı kadar çok anılarım vardı onunla.

Hayatı boyunca gözlem altında tuttuğu, belki de kendi eliyle büyüttüğü bir hayvan ölünce keder gibi bir duygu hissedip hissetmediğini sormuştum bir seferinde Kaltenburg'a. Hayır, keder değildi bu duygu ama hüzün, her sağlıklı insan gibi hüznü elbette tanıyordu. Tschok'u sık sık düşünüyordu, Viyana'da genç bir adam olarak uğradığı hayvan satışı yapılan karanlık ve nemli bir dükkândaki ilk karşılaşmalarını. Dükkânın arka tarafında bir köşede tüyleri darmadağınık genç ve ürkek bir kuş vardı, kadın satıcı göstermeye bile değer bulmamıştı bu kuşu; fakat Kaltenburg kuşun gagasıyla gözlerini görmüş ve bu küçük kargaya anında sahip olmak istemişti. Satıcı, hayvanı neredeyse hediye edecekti. Kaltenburg Tschok vesilesiyle kuşları gözlemlemeye başlamıştı. Bu küçük kargayla birlikte yaşadıkları, önüne yeni bir dünya açtı. Tschok sayesinde ornitologlar arasında büyük bir üne kavuştu. Özel ve belirleyici bir bağ söz konusuydu aralarında, bunda hiçbir kuşku yoktu. Ama yine de, keder hiçbir zaman hissetmemişti.

Acaba ilk küçük kargasının hâlâ yaşıyor olmasını ister miydi? Bu, doğaya aykırıydı. Peki, Tschok'un gece gündüz yanında

olduğu günlere geri dönme imkânı olsaydı? Hayır, böyle bir şey düşünemezdi, şimdiyi savaş arası zamanla değişmek istemiyordu. Zaten Tschok belli bir anlamda ölmemişti ve soyundan gelen kuşlarda yaşamaya devam ediyordu, her bir kuluçkanın civcivlerinde Tschok'un tipik özelliklerine hayretle tekrardan rastlıyordu. Böylece Tschok'a en çok benzeyen küçük karga yavrusuna Taschok ve onun yavrularından en çok benzeyene de Taschotschek adını verdi, bunu ikinci bir Tschok izledi ve bu yöntem nesilden nesle devam etti.

Canlı Taschotschek ile samimiyetim, şimdi diğerleri gibi yumuşak, tüylü bir gözlem numunesi olan içi doldurulmuş haline bakışımı bloke ediyordu. Numuneleri özelliklerine göre gruplar halinde düzenlerken, her zaman Taschotschek'i temel almaya, onu neredeyse daha keşfedilmesi gereken bir alt türün holotipi olarak görmeye meyilliydim. Diğer numuneleri kenara koyuyor, yalnızca Taschotschek'i önüme alıyor ve diğerlerini, yani Taschotschek'in akrabalarını, aynı soydan gelenleri ve aynı zamanda tesadüfen sürüye katılıp sürüde kalanları peyderpey önümdeki numunelere ekliyordum.

Taschotschek diğer küçük kargaları çekiyordu. Sanki Kaltenburg'un, sürünün büyüyüp gelişmesine ne kadar sevindiğini ve sürüsünün büyüklüğünü sabit tutmayı ne denli önemsediğini biliyormuşçasına beraberinde yeni kuşlar getiriyordu. Çünkü doğal olarak sürekli kayıplar oluyordu; iki genç küçük karga birbirine tutuluyor ve terk-i diyar ediyor, başka hayvanlar akşam olunca diğerleriyle birlikte geri dönmüyor, belki de dikkatsiz bir uçuş manevrası ve yırtıcı bir kuş sonlarını getiriyordu, geri dönen kuşlar Kaltenburg'a bunları anlatamazdı.

Komşular, her gün güneş batarken kuşlarını toparlamak ve uykuya yatırmak üzere çatıda kısa hırkasıyla öteye beriye sürünen Kaltenburg'un deli olduğunu sanıyordu herhalde. Kaltenburg kısa sürede o denli tanınmıştı ki, insanlar ona ölü küçük kargalar getiriyordu. Hatta bir seferinde mahcup bir

tavırla kapıyı çalıp özür dileyerek arabasıyla bir kuşu ezdiğini itiraf eden ve lekeli bir torbanın içindeki kuşun Sayın Profesörün küçük kargalarından birisi olup olmadığını soran birisi gelmişti.

Bacaklara ve bir gagaya sahip olan bu tüy yumağında, yaşayan Taschotschek'in hareketlerini, bakışını ve Kaltenburg ile beni onca kez güldürmeyi başaran davranışlarını görüyordum. Güvenmediği birisi ziyarete gelince nasıl Kaltenburg'un omzuna sıçrayıp heyecanla onun saçlarını çekiştirdiği de gözlerimin önüne geliyordu. Kaltenburg da oyunu sever, kendisine sınırlar çizer ve arada bir bunların ötesine geçerdi; fakat şayet Kaltenburg küçük karga sürüsünü göklere izleyerek onların fırtınalı havalarda yaptıkları tehlikeli uçuş manevralarını taklit edebilseydi, buna hiçbir şekilde itiraz etmeyecek olan ve ona kuşlara ait tüm özellikleri yakıştırmakta herhangi bir sakınca görmeyen Taschotschek, diğer insanlara aynı hoşgörüyü göstermekte bazen çekingen davranıyordu. Tehditkâr gözüken birisi eve girer, Kaltenburg bu kişiyle arasında belli bir mesafe bırakmaz ve hele yapılan konuşmalar havada tehlike olduğu intibaını uyandırırsa, küçük karga yabancılara her zaman olduğu gibi davranıp ilkönce sessizce gözlemledikten sonra yavaş yavaş bağlantı kurmaz, ani tepki gösterirdi. Dostunun düşmanı olarak gördüğü birisi odadaysa, Taschotschek odadan uçup gider, çatının kenarına yerleşir ve Kaltenburg'un şüpheli konuşmaya son vermekten ve şaşkın ziyaretçiyi yalnız bırakıp dışarıdaki merdivene tırmanmaktan başka çaresi kalmayıncaya kadar ortalığı velveleye verirdi.

Bunu defalarca yaşadım ve daha sonra bunların bazılarında Taschotschek'in yanılmadığını anladım. Bir seferinde, yolun önemli bir bölümünde küçük kargaların bize refakat ettiği bir inceleme gezisinden daha yeni dönmüştük ki, ziyaretini daha önceden haber vermemiş olan bir bey Kaltenburg ile mutlaka görüşmek istediğini belirtti. Onu tanımıyordum, Kaltenburg da adama bir yabancı gibi davranıyordu; fakat çok geçmeden

bu adamın bir yanının Kaltenburg'un ilgisini uyandırdığını fark ettim. Taschotschek masanın üstünde huzursuz bir şekilde pıtır pıtır ileri geri yürüyor, şeker kavanozuna dadanıyor, Kaltenburg'un yabancı ziyaretçiye bakışını bedeniyle kapatmak ister gibi görünüyor, kanatlarını açıyordu, kanatlarından birisi çayın içine girdi; genelde bir hayvanın serinkanlılığını bozmasına izin vermeyen Ludwig Kaltenburg hırçın bir tavır göstererek Taschotschek'i kaba bir el hareketiyle koltuğun dirsekliğine ittirdi.

Taschotschek'in bakışlarından -bir kuş için ne ölçüde söylenebilirse- artık yalnızca endişe değil düpedüz çıplak korku okunuyordu. Sonunda firar etti, tüm sene boyunca hafif aralık duran balkon kapısından çıkıp gitti ve dostunu çatıya çekmek üzere kanatlarını çırpmaya başladı. Çıkardığı gürültüleri duyuyorduk. Kaltenburg ilkönce küçük karganın çıkardığı gürültüleri duymazdan geldi, sonra bir ara bana "Yine ne istiyor, bir bakar mısın?" dedi.

Merdivene tırmandım, Taschotschek sakinleşmedi ve ona dokunmama izin vermedi; merdivenin üstünde, huzursuz bir şekilde kanat çırpan küçük karga burnumun dibinde olmak üzere öğleden sonrasının ışığına boyanmış eski şehre bakarken odayı terk ettiğime pişman oldum. Benim bir yabancı olarak gördüğüm misafiriyle neler konuşuyordu Kaltenburg, ne gibi dikkatsizliklere kapılıyordu? Hayır, el altından hep iddia edildiği gibi kendisini bir şeylere kaptıracak bir insan değildi Kaltenburg. Fakat ziyaretçisiyle rahatsız edilmeden görüşmeyi neden bu denli önemsiyordu ve neden o gün yalnızca en sevdiği küçük kargayı değil, aynı zamanda beni de rahatsızlık verici bir unsur olarak görmüştü? Belki de bu kuş onu zor bir durumdan defalarca kurtarmıştır, belki Taschotschek olmasaydı, Kaltenburg Dresden'den çok daha önce ayrılırdı.

Bu gibi duygusallıklardan her sabah yeniden kurtulmak ve kendimi bu kuşu tanımadığım ve Taschotschek'in bir yüzyıl boyunca çekmecelerde biriken diğer doldurulmuş kuşlardan

hiçbir farkının olmadığı konusunda ikna etmem gerekiyordu. Onu tarafsız bir gözle incelemek istiyorsam, onunla içli dışlı tanışıklığımın beni aceleci sonuçlara yönlendirmesine izin vermemeliydim; bir seferinde Danimarkalı meslektaşıma, onu Kopenhag'tan Dresden'e getirmek ve Taschotschek'i göstermek üzere neredeyse ikinci bir mektup yazıp yanıldığımı, özensiz davrandığımı ve kendimin tahnit ettiği bu kuşta belirgin bir gaga anomalisi tespit ettiğimi bildirmek üzereydim. Gülünç bir duruma düşerdim bunu yapsaydım. Neyse ki, bu gibi uysal kuşların etiketlerine adları yazılmıyor. Hayır, Taschotschek türünün ideal bir örneği değildi; haftalardan beri hangi amaçla yaptığımı bilmeksizin, üzerlerine sabır ve inatla eğildiğim bu kuşları adım adım, yavaş yavaş tanıyacağımı, tüylerini, gagalarını, kokularını zamanla algılamayı öğreneceğimi söylemek zorunda kalıyordum kendi kendime. Tüm bunlar sonraları, çok sonraları, seksenli yıllarda küçük karga ve alacalı kargaların tüyleri üzerine bir araştırmada sonuçlandı.

Hatta Taschotschek'in biraz da Kaltenburg'un kokusunu taşıdığı duygusuna kapılıyordum. Bazen öğleden sonraları evin etrafındaki sis kalkmamakta direnirken Kaltenburg'un tıraş losyonunu, sonra hava kararınca nefesini algılar gibi oluyordum. Gözlerimi kapatıyor, kuşları gelişigüzel burnuma tutuyordum; evet, elimde hep Taschotschek var gibiydi oysa kuşların hepsi elbette dezenfekte edilmişti; büyük bir delilik, hep Tschok, Taschok, Taschotschek düşüncesinden sıyrılamıyordum, çalışmama bir gün ara vermek zorunda kaldım.

Sonra akşamları eve gidince ellerimin hali... Sanki etrafıma bir küçük karga atmosferi yayıyor gibiydim. Eldivenlerimi giyiyor, ellerimi paltomun cebine sokuyor ama yine de tramvayda hayretlere kapılıyordum; burada her gün masasının üzerinde ölü küçük kargaları tasnifleyen birisinin durduğunu fark etmeliydi insanlar, bundan da öte, bu adamın Profesör Ludwig Kaltenburg'u Dresden'de yaşadığı yıllarda herkesten daha yakından tanıdığını da fark etmelilerdi.

Profesör Ludwig Kaltenburg'un, kendi alanında bir kapasite olan bu adamın belki Loschwitz'e taşınacağı haberi kulaktan kulağa dolaşmaya başlayınca semtte herkes ne kadar gururluydu. Ünlülerin oturduğu Weißer Hirsch'te, villa bölgesi Blasewitz'te coşku hâkimdi; daha da ötesi, Kaltenburg'un ders vereceği Leipzig'te de insanlar seviniyordu. Sabahları fırında herkes birbirine "Duydunuz mu?" diye fısıldıyor, öğleden sonraları "Evet, Kaltenburg buraya uyuyor" deniliyor ve akşamları ise yakın arkadaşlar arasında "Leipzig'e kim yerleşmek ister ki?" diye soruluyordu.

Bütün bunlar 1951 ilkbaharına rast gelmiş olmalı yoksa ilk belirtiler şehre kış aylarında mı ulaşmıştı? On iki yıl sonra şehrin bazı sakinleri Kaltenburg'un şehri tekrar terk etmesine sanki Loschwitz yamaçlarının üzerinden bir lanet kalkmışçasına sevinecekti. Kimileri tüm dünyanın, yani Blasewitz ve Weißer Hirsch'in önünde rahatlamış görünüyor ve Kaltenburg denilen "baş belası", "uçuk" ve "kendini beğenmiş" adamın nihayet çekip gittiğinden dem vuruyordu; Kaltenburg'un uluslararası alanda giderek artan önemi fazla kabul görmemişti.

Hayır, Ludwig Kaltenburg ölen bir hayvanın ardından yas tutmazdı; bunu daha ziyade yeni hayvanlarla tanışmak için bir vaat olarak görürdü. Ancak küçük kargalarının ölümünün üstesinden pek iyi gelemedi. Bir akşam karanlık basmadan önce son anda eve vardı; acele etmiş, o bitmek bilmeyen sonuçsuz toplantılardan birini yarıda kesmişti; Elbe boyunca hızla gelip köprünün üstünden geçti, kendisini bekleyen siyah noktaların havada uçuşmadığını uzaklardan fark etti. Açık mavi, kırmızı renginde berrak bir güneş batışının altında bir felakete doğru yol alıyordu. Giderek artan bir panik halinde daracık sokakları geride bıraktı, yayalar motosikletinin önünden çekiliyorlardı, Kaltenburg vites değiştirdi, frene basmadı, bir duvarın yanından sürtünerek geçti, nihayet girişe saptı ve çimenlerin üstünde ilk kuşları gördü.

Daha aynı akşam beni çağırdı. Parkenin üzerinde ölü küçük kargalardan oluşan küçük bir öbek vardı. Kaltenburg ne-

redeyse ayakta bile duramıyordu, merdivene çıkamadı, çatıya ben çıktım ve yağmur oluğundan iki genç küçük karga çıkardım. Birlikte komşu bahçeleri gezdik, birkaç gün boyunca nehre kadar uzanan arsaları taradık ve bir veya ikisi hariç tüm ölü küçük kargaları gerçekten de bulabildik.

Dresden'de geçirdiği son haftalarda Kaltenburg'u neredeyse tanıyamıyordum. Sonra bir günden diğerine yok oldu. Sanırım benim haricimde hiç kimse planlarını bilmiyordu.

"Bulduğun kuşları özenle zehirlemeyi unutma." Bunu bana bir seferinde Kaltenburg söylemişti. Bana bir kuşun nasıl doldurulacağını gösteren Profesör Ludwig Kaltenburg. Kendisi bir sodyum arsenit çözeltisi kullanıyor ve zehir kullanma izni olmayan herkese boraks veya naftalin kullanmasını tavsiye ediyordu. "Kuşlarını özenle zehirlemeye her zaman dikkat et." Kaltenburg'un küçük kargalarının gerçekte nasıl öldüğünü hiçbir zaman öğrenmedim. Kaltenburg Dresden'i terk eder etmez şehirde söylentiler dolaşmaya başladı; bazıları zararsız, bazıları ise aptalcaydı, bugün bunların içinden yalnızca en kindar olanını hatırlıyorum: Bazıları Kaltenburg'un kendisi için daha dramatik bir ayrılış sağlamak üzere küçük kargalarını bizzat zehirlediğini yaymışlardı.

Sağ ve sol elimde birer ölü kuşla balkonda duruyorum, Kaltenburg çökmüş bir vaziyette çalışma odasının yarı karanlığında oturuyor, elimde cansız tüy yumaklarıyla yanına gitmeye cesaret edemiyorum. Bir karton kutu bulmayı düşünüyorum ama Kaltenburg'un evinde içinde canlı bir hayvanın bulunmadığı bir karton kutu yok. Küçük kargaları kazağımın içine sokmak aklıma geliyor, o anda Kaltenburg'un donuk sesini işitiyorum, konuşurken başını kaldırmıyor. "İçeri gel. Zaten artık yapacak bir şey yok."

Kuşları bahçeye gömmeyi öneriyorum. Uzun bir süre hiçbir tepki gelmiyor. Sonra Kaltenburg hayır anlamında başını sallıyor. "Onları sen al. Hepsini al ve güzelce doldur. Ben gittikten sonra onlara bakıp bu şehirde birlikte geçirdiğimiz zamanları hatırlarsın."

2

Menü önümüzde açık duruyor; fakat henüz seçimimizi yapmadık. Katharina Fischer pencereden dışarıya bakıyor, yüzünde tüm anlattıklarımdan sonra sanki Ludwig Kaltenburg'un küçük kargaları gözlerinin önünde belirmişçesine bir ifade var.

Telefonda bana tercüme randevusunu anlattı, söylediğine göre uzun ve ufak tefek yanılmalara karşın üstesinden geldiği yorucu bir gün olmuş. Hayır, yerel kuş türleri üzerine tek kelime bile edilmemiş ve ara verilen bir anda İngiltere'den gelen misafirin dikkatini geçen kış meydana gelen ipekkuyruk istilasına çekmek istediğinde protokoldeki otoriter bey derhal araya girmiş. Bununla birlikte buluşmamız sonuçsuz kalmamış çün-

kü Kaltenburg'un eserlerini, günün birinde kendilerini bir muz sandığında bulan, her taşınmanın akabinde gayri ihtiyari bodruma kaldırılan ve ileri okul yıllarında yoğun bir şekilde kullanılmış olan o yırtık pırtık, yazıların altı çizgili ve kahve lekeleriyle bezenmiş ciltleri tekrar gözden geçirme fırsatı bulmuş.

Katharina Fischer bunca yıl sonra sayfaları gelişigüzel çevirirken her nedense metindeki her yer isminin yanına bir ünlem işareti koymuş olduğunu fark etmiş. Kaltenburg'un aynı öğrenciler gibi Sovyetler Birliği'ni sert bir şekilde eleştirdiği 1968 değişimlerinin şehirleri Prag ve Paris. Sonra Kaliningrad, Bayan Fischer'in gençliğinde yaşadığı ve aynı bugün oturduğu şehir gibi pek yakınlık kuramadığı bir yer. Ayrıca Moskova, Paris, Florida, Londra, Rotterdam; tercüman kadın bana Profesörün hiçbir yerde Posen'den bahsetmediğini fark edip etmediğimi sorunca, onu doğrudan doğruya yemeğe davet etmeye karar verdim; çünkü telefonda söylenebilecek "Tabii", "Elbette" gibi yanıtlar yeterli olmayacaktı. Davetimi tereddütsüz kabul etti ve Blasewitz semtinin Elbe kıyısındaki bu restoranda bir masa ayırtmayı kararlaştırdık.

Nehir, adacıklar, karşı tarafın yamaçları, sağımızdaki Mavi Mucize*; Katharina Fischer hayalinde, motosikletiyle hızla köprüyü geçen Kaltenburg'u izliyor. Deri elbisesi, beyaz saçları, direksiyonun üzerine kapanması, yalnızca Kaltenburg olabilir bu; Profesör çoktan karşı yakaya geçip virajı aldıktan sonra Körnerplatz'daki evlerin arasında kaybolurken tekerleğin çelik çubuklarına vuran ve sürücünün şeritler halinde yanıp sönmesine neden olan güneş ışınları burada bir fantomun yolda olduğuna dair kuşkular yaratsa bile, Kaltenburg'dan başkası olamaz bu.

Bu durumun ne olarak tanımlanabileceğini hep düşünmüştük ikimiz birden: eve dönüş, kaçış, aslında Kaltenburg'un şehre gelişiyle başlayan uzun bir vedanın sonu? Okul günlerimin

* Loschwitz Köprüsü'nün Dresden'de halk arasındaki adı, ç.n.

sonunu, Profesörün yanındaki öğrenimimi ve enstitüsünde mesai arkadaşı olarak geçirdiğim önemli yılları kapsayan uzun soluklu bir veda. Onun bir dizi çalışması için malzeme tedarik ettim, bayağı kuzgunlarda çiftlerin birbirine bağlılığını araştırdım ve farklı hayvan türlerinde hemcinslerin öldürülmesini gözlemleyerek Kaltenburg'un bu anormal davranış hakkında daha kapsamlı bir görüş edinmesine katkıda bulundum. Gece balıkçılı üzerine yapılan ama sonuçlandırılamayan araştırmaya katılmama izin verildi; Kaltenburg maalesef, onlarca yıl boyunca gözlemlenmesine rağmen sırlarını ifşa etmeyip gizemini tam tersine giderek artıran bu kuşa bir daha geri dönmedi.

Kendi araştırmalarım kapsamında büyük baştankaranın ilk aylarını izledim, bacalarda yuva yapan küçük kargalar hakkında daha ayrıntılı bilgiler elde etmek için tüm ülkeyi dolaştım. Bugün geriye bakınca her iki araştırmaya da tam anlamıyla itibar etmediğimi söylemem gerek, ayrıca bayağı serçenin taklit yeteneği hakkında o zamanlar ileri sürdüğüm tezler de bana artık inandırıcı gelmiyor.

Hayır diye yanıtladım Katharina Fischer'i, Kaltenburg'a katılarak Viyana'ya gitmek benim için söz konusu değildi, zaten böyle bir olasılık da yoktu. Bir taraftan Enstitü Başkanı artık işinin başında olmadığı için, aramızda konuşulmamasına rağmen enstitüdeki hayvanlarla ilgilenmeyi görevim olarak görüyordum, öbür taraftan ise kızları Batı'ya geçseydi kayınvalidem ile kayınpederim büyük bir çöküş yaşardı. Zaten karım yanımda olmadan hiçbir yere gitmezdim. Ayrıca kabul etmem gerekir ki, şansımın yaver gittiği bazı gelişmeler sonucunda Ornitolojik Koleksiyon'da bir yer edinince özgürleştiğimi hissettim. Hayır, Ludwig Kaltenburg Viyana'ya tek başına dönmek zorundaydı.

Kaltenburg, villasının önündeki birkaç gazlı sokak lambası tarafından aydınlatılan dar yola saparken, nehrin biraz yukarısında, görüşü kapatan köprünün öbür yakasında, yamacın bir yerinde motosikletinin kırmızı arka lambası parlardı herhalde.

Garson bekliyor, siparişimizi almak niyetinde; hayır, köprüde hiçbir motosikletli yok, aynı yamacın üzerinde küçük kargaların da olmadığı gibi; güneş battı, Bayan Fischer gözlerini pencereden ayırıyor, daha demin camdaki yansımasına bakıyordum.

3

Ne zaman Kaltenburg'un çalışma odasına girsem, babamın odasına adım atıyorum. Daha doğrusu, şayet hayatta olsaydı odası buraya benzerdi herhalde. Bazı ayrıntılar gerçekten de uyuşuyor gibi, yazı masasının odanın tam ortasındaki yeri, kollukları aşınmış olan ve salonda şimdi eksikliği hissedilen küçük, rahatsız, her nasılsa yazı masası sandalyesi olarak belirlenen kokteyl koltuğu, oturunca arkada kalan koyu renk ahşaptan oynak kitap dolapları. Kapıda durup pencereye doğru bakılırsa, hafif sağ eğimli bu resim tam ortada yer alıyor. Fakat yazı masasında oturulursa ilkin koridora ve oradan da, bizde kış bahçesine açılan yan odaya bakılıyor. Masanın geniş çalışma alanındaki düzenleme şöyle: Deriden bir sumen, solda

sayfaları açık duran bir temel eser, sağda bir kül tablası, bunların arasında gözle görülür bir düzen olmaksızın kıvır kıvır ders notları, ceviz kabukları, kurşun kalemler ve üstünde bir seyahat yazı makinesi duran bir tutam boş kâğıt.

Kaltenburg'un çalışma odasına girince, ilk anda babamın postasını bile görüyorum; yumuşak, içi dolgulu, iyice yapıştırılmış zarflar, gönderenin adresi karaladığı el yazısından Kiril harflerle yazmanın Latince harflere göre daha kolay geldiği anlaşılıyor. Leningrad'tan gelen tohumlarla dolu küçük torbalar. Bir şeyi kafama sokmam gerekiyor: Senin baban o zamanlar Sovyetler Birliği'nden botanik numuneler almış olamaz, burada uzak geçmişe özel bağları olan bir adamın bugünkü çalışma masasını görüyorsun. Bana bir anlığına uzak bir dünyayı, özellikle kış aylarındaki öğleden sonralarını hatırlatan şey, uyum halindeki detaylardan ziyade bu mekânın atmosferi. Babamın beni fark etmeksizin masa lambasının altında veya gölgede, parıldayan saçlarla ve ışık demetinin içinde yalnızca elleri, bir sayfa yazılı kâğıt ve öğleden beri dikkatle incelediği bitki numuneleri olmak üzere öylece oturması.

Kaltenburg'un odasında aynı babamın odası gibi hiç tavan lambası yok, şaşırtıcı alışılmışlık hissini bu durum yaratıyor olsa gerek. Profesör villaya yerleşirken -belki de hayvanlar villayı kontrollerine alırken demek daha doğru olurdu- eskiden kalan tüm tavan lambalarını söktürdü. Villanın eski sahipleri tarafından geri bırakılan devasa avizeler, müstesna incelikte cam üfleme çalışmaları; Kaltenburg hepsini arkalarından tek bir gözyaşı dökmeksizin hediye olarak dağıttı.

Giriş kapısının hemen önündeki çimenlerin üstü bir lamba dükkânını dolduracak kadar avizeyle kaplandıktan sonra, çalılıkların arkasında görülmez olduklarını sanan komşulara Kaltenburg "Gelin, gelin, içinden istediğinizi seçin" diye seslenince, herkesin gözleri şaşkınlıktan fıldır fıldır olmuştu. İnsanlar yerdeki malları daha yakından incelerken, bir yandan da yeni komşularına kaçamak bakışlar atıyorlardı; Kaltenburg ise onla-

rı "pılı pırtı" olarak tanımladığı lambaları eve götürmeleri için cesaretlendiriyor ve "Bakın, bunlar birbirine uyuyor, lütfen bana bir iyilik yapın ve şu müstesna parçayı da alın" diyordu.

Nihayet herkes koltuğunun altına sıkıştırdığı ganimetle geri çekilmeye başladı; insanlar Profesörün önünde eğiliyor, teşekkür ediyor, diğerlerinin arkasından dikkatle bir adım daha atıyor, yine teşekkür ediyor, geri geri yürürken bir yere takılmamaya özen gösteriyor ve saygıyla tekrar teşekkürlerini sunuyordu. Kaltenburg ise teşekkürleri elinin tersiyle bir yana süpürüyor ve "Ne yapayım bu kadar avizeyi evimde? Hayvanlar bunları bir dolaptan diğerine uçarken ve benden kaçarken emniyete almak için ara vermek için kullanacak veya lambaların üzerinde oynayacak. Yazık olur. Ayrıca da tehlikeli" diyordu.

Babamın odası: Bu izlenim hiçbir zaman tümüyle yok olmayacak; evet, hatta Ludwig Kaltenburg Dresden'i terk edip ben geride kalan hayvanlarla ilgilenmek üzere hiçbir insanın olmadığı evin içinde gezinirken daha da güçlenecekti. Çünkü beni tasavvurlarımdan kurtaracak tek şey Kaltenburg'un kendisiydi, yani ben babamın çalışma odasında bulunduğum için Kaltenburg resme dâhil olamazdı. Kaltenburg beni her seferinde gerçekliğin içine geri çekiyor.

Kaltenburg Dresden'e geldikten sonra tekrar karşılaştığımızda bana şöyle demişti: "Gördün mü, oğlum, benden kurtulamayacağını sana daha önce de söylemiştim."

Günün telaşı içerisinde ilkin kaybolan bir cümle. Kaltenburg biraz önce avizelerini mi dağıtmıştı, şehrin tanınmış kişileri hoş geldin ziyaretine geleceklerini mi bildirmişlerdi yoksa Profesör evin arka tarafındaki çimenlerin üstünde bir barış çağrısında mı bulunmuştu? Etrafta gazetecilerin olduğunu hatırlıyor gibiyim, kameraların çıkardığı sesleri duyuyor ve Ludwig Kaltenburg'u kâh merdivenlerde, kâh o zamanlar henüz boş akvaryum odasında soruları yanıtlarken görüyorum. Ona bir bardak su götürüyorum, bir fotoğrafçı çantasını topluyor

ve bu arada Kaltenburg sanki yalnız başınaymışız gibi bana doğru yöneliyor:

"Benden bu kadar çabuk kurtulamayacağını sana söylemiştim."

Yanımdan ayrıldı bile, boş bardak elimde; Moskovalı bir kadın gazeteci Profesörün bahçe kapısına gelmesini işaret ediyor, kadın tercüman nakliye sandıklarının resmini çekmek istediklerini belirtiyor. Kaltenburg canla başla merdivenlerden aşağıya koştururken ilk bitkinlik belirtileri gösteriyor, bayanlara karşı her zaman kibar davranmayı önemseyen ve kamuoyu önünde bir tür güler yüzlülük zırhını üzerine geçirmeyi seven adam, kadın tercümana usulca çıkışıyor: "Nakliye sandıklarının yanında, elbette anladım. Rusçam sizin sandığınız kadar kötü değil."

Kırdığı bu potu daha sonra telafi edecek Kaltenburg ve hatasını kabullenerek kadın tercümanı bir akşam yemeğine davet edecek. O gün herkesin gergin olduğunu ve olayın kendisini gerçekten üzdüğünü belirtecek, tercüman ise Kaltenburg'un cazibesine karşı koyamayacak. Bana daha sonra anlattığına göre tercümanın adı Karin idi, çok becerikli bir kız, daha doğrusu kadın; sanırım Kaltenburg hatta daha sonraları bir kuşa bu kızın adını koydu.

Fakat Kaltenburg Posen yıllarında bana ne zaman kendisinden kurtulmamın kolay olmayacağını belirtmiş olabilir acaba? Bu soru o akşam yatmadan önce ve sonraki günlerde kafamın içinde dolaşıp durdu ama bir yanıt bulamadım. Aradan geçen seneler içerisinde bu cümle tekrar tekrar aklıma geldi ve şayet Kaltenburg o öğleden sonrasında bir anlık bir ruh halinin sonucu olarak bunu söylemiş olsa bile, haklı çıkacaktı.

Ludwig Kaltenburg açık bir nakliye sandığının önüne yaklaşmaya çabalıyor. Dikkat ve azimle bir ayağını diğerinin önüne koyuyor, ördekler kanatlarını çırparak etrafa kaçışıyor, inanılmaz bir gaklama ve karmaşa hâkim, ördekler kaçmak istiyor, her yerde yabancılarla karşılaştıkları için çok şaşkınlar

ve sonunda tekrar efendilerine yöneliyorlar, Profesörün kıpırdayacak hiç yeri kalmıyor: Kaltenburg'un ördeklerinin Loschwitz'e ulaştığı günü yazıyoruz. Tüm Avrupa'da dikkatleri üzerinde toplayan ve o zamanki şartlara göre sansasyonel bir taşınmaydı bu. Bir gazete başlığında ÜÇ YÜZ ÖRDEK DRESDEN'DE YENİ BİR YUVA BULDU deniliyordu; konu Viyana'da bir parlamento tartışmasına bile taşınırken basında başlık olarak AVUSTURYA İÇİN AĞIR BİR KAYIP atılmaktaydı.

Neredeyse tüm kuşlar seyahati kazasız belasız atlatmıştı, popülâsyonun yalnızca küçük bir bölümü seyahati izleyen süre içerisinde kayıplara karıştı, olağanüstü bir performans. Kaltenburg başarısının keyfini çıkarıyordu. Leipzig'te bir kürsü başkanlığı kabul etmiş, Viyana ve Graz ne yapacaklarına karar veremezken Leipzig onu kapmayı başarmıştı; bilgisini gençlere aktarmayı sevdiği için, üniversiteleri hep bir çekim merkezi olarak görüyordu Kaltenburg. Kendi ülkesinde reddedilmesinin verdiği acıya karşın, aynı konuda Avusturya'nın dünya kamuoyu önünde dahili bir blokaj politikası ve çapsız çekişmeler nedeniyle gölgede kalmasından mutlaka bir tür haz duymaktaydı. Fakat sonuçta Kaltenburg'un, Leipzig'e çağrılmasıyla birlikte Dresden'de kendi enstitüsünü kurma taahhüdünü de elde etmesi belirleyici oldu; maddi veya manevi tüm gerekli destek sözü verildi, hem de en yüksek çevrelerce.

Çocukken Kaltenburg'a bir seferinde kuşku duyan bakışlarla Kaliningrad'a canlı ördekler getirdiğinin doğru olup olmadığını sormuştum; benim gibi yaklaşık on yaşında bir oğlan için böyle bir şeyi tahayyül etmek muhtemelen mümkün değildi, aynı o zamanlar Kaltenburg'un meslektaşları için de mümkün olmadığı gibi. Şimdi ise çok daha büyük bir ördek transferinin yakinen şahidi olmaktaydım, bundan da öte nerede edebilirsem yardım ettim, bazen Profesöre bir bardak su götürdüm, bazen yolunu kaybetmiş bir sürüyü sokaktan Kaltenburg'un bahçesine yönlendirdim veya korkudan kaskatı kesilmiş bir va-

ziyette veranda merdiveninde oturan bir erkek ördeği insanlardan güvenli bir yere kaçırdım. Akşam vakti nihayet her şey bitip gazeteciler ve yerli halk ortalıktan elini ayağını çekince su ısıttım, kova ve yer fırçası elimde olmak üzere kapının önüne çıktım ve güneş batarken bahçe patikasını, girişi ve villanın önündeki yolu koyu yeşil lekelerden, evet, geniş bir şerit oluşturan koyu yeşil lekelerden temizledim. Üç yüz ördek aşırı heyecan nedeniyle sürekli bağırsaklarını boşaltmış ve ziyaretçiler pisliği farkında olmadan ayaklarıyla her yere dağıtmıştı.

Ludwig Kaltenburg mükemmel bir başlangıç yaptı; gazeteler mutluluğu yüzünden okunan kısa pantolonlu adamın resimlerini basıyor; beyaz gömleğinin kolları yukarıya katlanmış, gömleğin üst düğmeleri açık. Kaltenburg ördeklerin arasında otururken, dikkatle kulak kabartan Moskovalı kadın gazeteciye bir şey açıklarken, Loschwitzli çocukların arasında onlara bir ördeğin nasıl doğru bir şekilde tutulacağını gösterirken; okurlar açısından tam anlamıyla ferahlatıcı, iç açıcı manzaralar bunlar, kaldı ki böylesine resmi önem taşıyan durumlar belgelenirken, şimdiye değin resmin bir köşesinde hep gri takım elbiseli, sert görünümlü, yüzlerine soluk bir gülümseme yerleşmiş yaşlı beyler, erimiş balmumundan yapılmış figürlere benzeyen insanlar görmeye alışkındı herkes.

Sonra bir sabah kapının önünde yepyeni siyah bir SIS-Limuzin durdu, limuzinle birlikte gelen yazı göründüğü kadarıyla Walter Ulbricht tarafından bizzat kaleme alınmıştı ve Stalin'in fabrikalarından çıkmış olağanüstü taşıtın yeni memlekete bir hoş geldin hediyesi olduğunu haber veriyordu. Ancak Dresden Belediye Meclisi'ne göre yeni bir memleket için yeni bir memleket şehri de gerekli olduğundan dolayı, birkaç gün sonra Walter Weidauer Profesöre yine yepyeni ve siyah bir AWO 425 model motosiklet takdim etti, Kaltenburg'un çoktan beri bu modelde gözü vardı. Planlama mı yanlış yapılmıştı yoksa basınla bir uyumsuzluk mu söz konusuydu bilinmez ama her halükârda hediyelerin ne ilki ne de diğeri kamuoyun-

da kısa süre önce gerçekleşen ördek transferi kadar yankı bulmadı. Üç yüz sade ve bilgisiz ördek Dresden ve Berlin'in temsilcilerini herhangi bir çaba sarf etmeksizin gölgede bırakmışlardı. Kaltenburg daha sonraları bu izlenimini yakın çevresinde defalarca dile getirdi.

Sovyet limuzinini kendisinin kullandığını hiç görmedim, kasvetli lüks arabaya pek ısınamadı, belki de bunun nedeni Berlin'den gelen hediyeye bir de şoförün dâhil olmasıydı. Profesörün "Krause çok iyi, sakin birisi; ondan neden hoşlanmadığımı hiç bilmiyorum" demesi hâlâ kulaklarımda.

Araba yalnızca işle ilgili amaçlar için kullanıldı, özellikle de Profesörün Berlin'e gitmesi gerektiğinde; Kaltenburg Dresden'de motosiklet sezonu haricinde yalnızca küçük Opel'ine binmekteydi. Limuzinden konu açıldığında hararetle başını sallıyor, limuzinin biraz hantal olmakla birlikte elbette çok güzel bir araba olduğunu, dar Loschwitz sokaklarında limuzinle dolaşmanın zorluklar çıkardığını belirtiyor ve özellikle kendisi gibi vahşi bir şoför direksiyonda oturuyorsa bunun daha da geçerli olduğunu ekliyordu.

Kaltenburg Dresden'de böyle tanınıyor ve böyle seviliyor. Toplum önüne her çıkışını küçük bir gösteri olarak düzenlemek doğasında var, nerede olursa olsun, kapının önünde aceleyle eldivenlerini değiştirirken, gösterişli cav cav cinsi köpeğini yanında getirirken veya sonraki yılların birinde bir bahçe partisi sırasında "Kuşların bana harfiyen itaat ettiğine inanmıyor musunuz?" diyerek küçük karga sürüsünü tiz bir kuş çığlığıyla Elbe nehrinin diğer kıyısından yanına çağırırken bile. Bu arada her gösteri gizli bir güç tarafından hazırlanıyor gibi, insanlar merak içerisinde bekliyor, Kaltenburg'un motosiklet, güneş gözlüğü, eldiven numarasından bahsediyor. Enstitü ile ilgili bir şeyler anlatacak mı, yeni bir hayvan numarası gösterecek mi? Kaltenburg ise bunu "Herhangi bir numaradan bahsedilemez, burada yalnızca doğal davranışlar söz konusu" diyerek reddederdi.

Yakın bir çevrede verilen bu gösterilerin pekâlâ enerjiye mal olması çok az kişinin dikkatini çekerken, çoğu insanın umurunda olmuyor. Bu hareketli hayatın bir de öbür yüzü var, Kaltenburg kendisini geri çekecek bir yere ihtiyaç duyuyor ve hayvanları da içine alan villayı "yuva" olarak tanımlıyor. Günlerce çimenlerin üzerinde yatabilir, çevresindekiler onun uyuduğunu sanır oysa hayvanları gözlemlemektedir. Etrafında birkaç ördek dolaşıyor, bir bayağı kuzgun bodrum merdiveninde bağıra çağıra kilitli bir sandığı gagalıyor, kükürt taçlı kakadu evin arkasında çamaşır ipiyle kavgaya tutuşmuş, köpekler havlaya havlaya bahçede koşturup duruyorlar. Kaltenburg "Hayat gözlemlemek demek" diyor ve hayvanların dostluğunu aramanın gerekliliğini ekliyor.

Kaltenburg hayatı boyunca hayvanlarla yalnız başına çok zaman geçirdi, temel bir ihtiyaçtı bu onun için; nasıl insanlar diğer insanlardan yoksun kalınca huzursuz hissediyor, nasıl diğer insanlar arasında olmak için sokağa çıkıyor ve tiyatroya gidiyorsa, Kaltenburg da hayvanlarından yoksun kalmaya tedirgin olmaksızın yalnızca birkaç saat dayanabiliyordu. Hayvanların varlığından yoksun kalmamak için daha çocukluğundan beri onları kendisine bağlamaya çalışmış olabilir, küçük karga numarasını severek yapmasının bir nedeni de, misafirleri şaşırtarak kafasının üstünde daireler çizen kuşlar vasıtasıyla sıkıcı bir yaz eğlencesinden bedenen olmasa bile en azından ruhen uzaklaşmak da olabilir. Eğlencedeki misafirler bir mucizeye şahit olduklarını düşünürken, Profesör küçük kargalarının onu çağırdığını, ona "Bizimle gel" dediğini bilirdi.

4

Kaltenburg'un evinde bir küçük karga sessizce geri çekilip herhangi bir yerde bir eşyayı kurcalarken defalarca duyduğum hafif bir tıngırdama. Bir küçük karga gagasının uzakta bir yerde bir mobilyanın gevşemiş bağlantı elemanına dikkatle vurduğunu, bir vidanın yere düştüğünü duyuyorum; pirinç somunun da bir şakırdamayla parkenin üstüne inmesi artık fazla sürmeyecek. Fakat gerçekte duyduğum ses Katharina Fischer'in bileziğinden gelmekte; tercüman kadın peçetesiyle oynarken, bileziği devamlı çatalına değiyor.

"Ne zaman bir küçük karga görsem, beyaz gözleri beni büyülüyor. İnsan elinde olmadan küçük karganın her hareketimizi takip ettiği ve içimize bakabildiği hissine kapılıyor."

Veya küçük karganın kendine bizim tarafımızdan içine mi bakıldığı sorusunu yönelttiği düşüncesi beliriyor kafamızda. İnsan ne denli içli dışlı olsa da, bir kuşla doğrudan göz temasında bulunmanın askıda duran, henüz kesinlik kazanmamış bir yanı vardır.

"Sanki her temasta her iki taraf da merakla bir an sonra ne olacağını bekliyormuş gibi."

Ancak Katharina Fischer Dresden'de nadiren küçük kargalara rastlamış. Bir seferinde geçen yaz çok sıcak bir havada Goldener Reiter heykelinin etrafında dolaşan iki sıska karga ve iki küçük kargaya rastlamış; kuşlar gagaları açık vaziyette hedefsiz bir şekilde geziniyormuş ve koyu kırmızı gırtlakları seçilebiliyormuş.

Bugün şehirde yıl başına düşen çok az sayıda kuluçka çifti var, küçük kargalar Dresden'den çoktan çekildiler. Bu gelişme Kaltenburg'un zamanlarında başlamıştı, Kaltenburg'un kuşlarının bu denli bilinmesinin bir nedeni de buydu. Kuşlar telef olduktan sonra yeni bir koloni yaratmak muhtemelen zor olurdu. Küçük kargaların giderek tükenmesini genç yaşlarımda algılamış olmam mümkün fakat Ludwig Kaltenburg'un sürüsü çevremde olduğu sürece herhangi bir endişeye kapılmadım.

"Sanki enstitüde oturmuş gibi konuşuyorsunuz."

Hemen hemen. Orada yatmıyor ve nadiren yemek yiyordum, bunun haricinde orada oturuyor olmaktan aslında pek fazla bir şey eksik değildi. Eve yalnızca yemek ve uyumak için gidiyordum, bakıcı aileme karşı bu denli az itinalı davranmış olmam, daha sonraları bir yetişkin olarak beni bazen üzdü. Hobi bahçesinde yazın geçirilen uzun öğleden sonraları, Erzgebirge'deki akrabalara yapılan ziyaretler veya ebeveynlerin biz çocukların derslerine yardım ettiği akşamlar, bu resimleri hafızamdan çıkarmak için özel bir gayret sarf etmiş gibiyim.

Bir seferinde üvey kardeşlerimin bana yaş günümde hediye ettiği dürbün hâlâ duruyor sanırım; şayet üçünün bu oturaklı,

kaliteli modeli tedarik etmeyi nasıl başardığını tam olarak hatırlayabilseydim, hikâyeyi bugün hediyenin bir parçası olarak görürdüm. Üvey annemle babam bile dürbün planına sırdaş edilmemişlerdi ve böylece akşam yemeğinde çocuklarının üvey kardeşlerini sevindirmek için nasıl bir riske girdiğini aynı benim gibi hayretler içerisinde dinlediler. Oturma odasındaydık, masada iyi yemek takımı ve iyi masa örtüsü vardı, o zamanlar en sevdiğim yemek olan Königsberger Klopse yiyorduk, patatesler harikaydı. Fakat dürbün tedariki macerası hakkında hatırladığım tek şey, bir okul otobüsü şoförünün olayın içinde olduğu ve üvey kardeşlerimin en küçüğünün ona Rusça bir şeyler söylemek için tüm cesaretini toplaması gerektiğiydi; en küçük olan kız bisiklette abisinin arkasında oturuyordu, abisi ise gerektiğinde hemen sıvışabilmek üzere bir ayağını kaldırımın üzerine, diğerini de pedalın üzerine koymuştu. Üvey kardeşlerim sanki tüm olay bir eğlenceden ibaretmişçesine gülüyor, kendi rollerini anlatıyor ve otobüs şoförünün taklidini yapıyorlardı; oysa masadaki herkes üvey kardeşlerimin kendilerini büyük bir tehlikeye attığını biliyordu. Ne de olsa Sovyet askerleriyle her türlü temas yasaktı, takas işlerinden hiç bahsetmeyelim bile; bu yasağı ihlal eden bir askerin hesaba katmak zorunda olduğu ağır cezalarla ilgili olarak iki hafta boyunca dar ve karanlık bir deliğe tıkılma söylentisi dolaşmaktaydı.

Güzel, huzurlu bir akşam, gözlerimin önünde beliren nadir akşamlardan birisi. Üvey ebeveynlerime, bu yabancı insanlara "anne" ve "baba" diye hitap etmeyi bir türlü beceremiyor, sözcükleri dudaklarımın arasından çıkartamıyordum. Çocuklara, anne babalarının isteği doğrultusunda "kardeşlerim" demem bekleniyordu; fakat bu sözcük kafamda hiçbir zaman bir yer bulmadı ve dürüst olmam gerekirse "kardeşlerim"den ilk günden itibaren hiç hoşlanmadım. Herta, Gerlinde ve Hans-Georg için uzun süre "sokakta bulunan çocuk" olarak kaldım, aramızda kavga çıkınca bana "piç" diyor, daha doğrusu anne ba-

baları yanımızda değilken acımasız ve yakıcı bir şekilde kulağıma fısıldıyorlardı. Ancak bugün geriye bakınca bunların hepsi haksız görünüyor, üvey ailemi daha baştan beri çarpık bir bakışla algılamış olmalıyım. Yeni kardeşlerimin doğum günü hediyem için ne gibi zahmetlere katlandığını ve ben ağır nesneyi ne olduğunu bilmeden gazete kâğıdının içinden çıkarmaya çalışırken nasıl sevindiklerini düşününce bunu daha iyi anlıyorum.

Bu dürbünün Kızıl Ordu'nun bir subayının elinde Dresden'e doğru ilerlerken görevini yerine getirdiğini ve o zamanlar bakılan her şeyin okülerde bir iz bıraktığını tahayyül ediyorum. Subayın üstü açık bir arazi arabasında ayakta durduğunu, etrafa baktığını, solda alevler içinde bir çiftliği, sağda daha birkaç gün önce birliklerinden kopmuş Almanların bulunduğu bir çam ormanını incelediğini görüyorum. Yol hafif kavisli tepeler üzerinden batıya doğru devam ediyor, ufukta karınca büyüklüğünde küçük bir grup var; mülteciler, asker kaçakları, belki de bir SS takımı. Arazi arabası tekrar hareketlenirken, subay dürbünü gözlerinden çekmiyor; şimdi arazi arabasını izleyen tank birliği de bir anlığına resme giriyor.

Subay Elbe vadisine bu dürbünden baktı, nehirde bir köprü aradı, sonunda çok uzaklarda harabelerin içinden yükselen parlak bir çelik konstrüksiyon keşfetti. Dresden yolunda görüş alanına elbette -aynı şu anda bana olduğu gibi- kuşlar da giriyor. Gündüzleri güneyden gelen yaban kazlarının bir gölde mola verişini izliyor, konaklama yerinin üstünde kazların kanat çırpışlarını duyduğunu sanıp uykudan uyanmadığı neredeyse tek bir gece bile olmuyor. Haftalar ilerledikçe boş leylek yuvalarının sayısı azalıyor, bir süre sonra artık dolu yuvaları değil öksüz kalanları sayıyor. Subay bir seferinde de, şekilsiz ve karanlık bir nesne etrafında kümelenen bir grup ekin kargasını gözetliyor; kargalar ilkin kuşku dolu, sonra giderek meraklanıp nesneye yaklaşıyorlar ve sonunda içlerinden birisi yerde yatan yığını gagasıyla tutup dikkatle çekiştirmeye cesaret edi-

yor. At kılı belki veya çürümüş ot, yanık kâğıtla doldurulan bir çuval, kayıp bir yorgan, ebatlarından hareketle neredeyse bir insan olduğu bile düşünülebilir.

Benim gibi savaş öksüzü olan iki okul arkadaşımla -Klaus ve Johann- birlikte düzenli gezintiler yapıyordum. Hatta Johann diğer ikimizi eve bile davet edebiliyordu ve yeterince uzun bir süre yalvarırsa üvey annesiyle babası üçümüzün birlikte çatı aralığında gecelememize izin veriyordu. Ellerimizde battaniye, sandviç ve çayla pek de sağlam olmayan merdivenden yukarıya tırmanıyor ve orada Cumartesiyi Pazara bağlayan gece Kayser zamanından kalma mobilya ve ıvır zıvır arasında çadırımızı kuruyorduk. Mum yakmak yasaktı.

Birlikte şehir merkezindeki ÖLÜ BÖLGELERİ tarıyorduk, enkazlar bütün çocukları büyülü bir şekilde çekerdi ve bu bölgeleri gündüzleri incelemek bizim için herhangi bir özellik taşımıyordu. Esas mesele karanlık çöktükten sonra o bölgelerde yolunu bulmaktı, bu ise elbette kesinlikle yasaktı. Çökme tehlikesi olan enkazlar arasında öteye beriye tırmanmamız ebeveynlerce hoş karşılanmıyordu. Buralarda ne idüğü belirsiz tipler dolaşıyordu ve yetişkinler ÖLÜ BÖLGELERİ akıllarına getirmekten bile korkarken -ki bundan emindik- biz cesaretimizi kanıtlamaktan çekinmiyorduk.

Ne de olsa insanlar uzunca bir süre bodrumlarda enkazların altında hâlâ on üç Şubat gecesinin kurbanlarının bulunduğunu sanmışlardı; fakat arada sırada gerçekten de bir ceset ortaya çıktığında cesedin daha yakın bir zamana ait olduğu kuşkuya yer vermeyecek bir kesinlikle belli oluyordu. Elleri arkasına bağlanıp yakın mesafeden kafasına sıkılan bir kurşunla öldürülen bir adam, hiç düşünmeksizin karaborsacı çeteler arası bir çatışmanın kurbanı sayılabilir ve bir hesaplaşmanın sonucu olduğu varsayılabilirdi. Bir seferinde çalılıklar arasında gözleri kaykılmış ve boğazında boğma izleri olan genç bir kadın bulundu. Bir "fahişe" olduğu söylenmekteydi, bu sözcüğü bilmiyorduk, "sadakatsiz sevgili" ve "hayat kadını" sözcük-

lerine daha aşinaydık; yetişkinlerin kendi aralarında yaptığı bir konuşmadan kaptığımız "fahişe" sözcüğüne bir anlam veremediğimiz gibi, genç kadının öldürülmeden önce süslü püslü giyinip makyaj yapmış olması da şaşkınlığımızı artırdı.

Issız şehir merkezinden eve hikâyelerimizi süsleyen eşyalar, keşif ganimetleri getiriyor, dışarıdaki dünyadan çatı aralığındaki koleksiyonumuza bazen çürük bir deri kayış, bir sonraki sefer bir çanak kırığı veya bir çatal ekliyorduk.

Hayır, bölgeler bize o zamanlar ölü gibi gelmiyordu. Yalnız başıma da oralarda dolaşıyordum; dürbünümü boynuma asıyor ve bayağı kuyrukkakanı, tepeli toygarı, kır incir kuşunu, halkalı küçük cılıbıtı, bayağı atmacayı ve keten kuşunu yakından veya daha doğrusu yeniden tanıma fırsatını buluyordum. Ancak bitki isimlerinde demiryolunun arkasındaki evde ulaştığım bilgi seviyesine hiçbir zaman ulaşamadım. Süpürge otu, dikenli marul, horoz ibiği; bu isimler hafızamdan yok olmamıştı, ayrıca okulda doğal bitki örtüsünün üç aşamasını ayırt etmeyi de öğrenmiştik; solucan otu, köygöçerten ve banotu adları aslında bana yabancı gelmemeliydi. Ancak araziyi tararken, dürbünüm bana az veya çok farklılıkta şekil ve renklere sahip yaprak, çiçek ve otları gösteriyordu; yalnızca sarı bir kanat, kırmızı bir kafa lekesi, beyaz bir yanak veya fildişi renginde bir saka kanadı görüş alanıma girerse araziyi dürbünle taramaya ara veriyor ve hareketsiz kalıyordum.

Devedikeni çalılıklarının arasındaki sakaların yanı sıra, o zamanlara ait anılarım arasında Kore krizi sırasında hepimiz üçüncü dünya savaşının çıkmasını beklerken yaşanan bir Kasım akşamı da var. Tüm okulların katıldığı ve gençliğin barış uyarısında bulunduğu bir fener alayı hatırlıyorum; ürkütülmüş, özgür gençlik örnek oluyor, diğer okul arkadaşlarım gibi ben de bu hareketin bir parçasıydım, toplanma noktasında onların ortasında durup meşalemi teslim aldım. Sessizce yürüyüşe geçtik, hafta sonu keyfi yok, cesur ve dimdik Straße der Befreiung boyunca Platz der Einheit'a kadar yürüdük, kortejin

ucu çoktan Bautzner Straße'ye varmış ve Elbe yamacından yukarıya Pionierpalast'a doğru yönelmişti.

Geniş alana nasıl girdiğimiz gözlerimin önünde beliriyor, ağaçların altında uzayıp giden alev denizini görüyorum, Eyalet Barış Komitesi'nin Başkanı konuşmasını yapıyor, sonra sınıflar birbiri ardına yamaca kadar ilerliyor ve hepimiz elimizdeki meşaleleri toprağa saplıyoruz; yoksa savaş öksüzleri en önde miydi ve meşalesini donmuş toprağa ilk saplayanlardan biri de ben miydim? Hemen bir geri adım attığımı ve okul arkadaşlarımdan ayrılıp biraz kenarda durduğumu hatırlıyorum. Daha o zamanlar Klaus ve Johann ile pek yakın bir ilişkim kalmamıştı.

Herta, Gerlinde ve Hans-Georg ile karşılaşmayı da hiç canım istemiyordu, muhtemelen salondaydılar ve başka konuşmalar yapılıyordu, belki de akşamın ciddiyeti ve gerginliği sona ermişti ve dans ediliyordu. Bir süre parkta hedefsiz bir şekilde gezindim, yamaca çıktım, aşağıdaki vadiye baktım. Yalnızca tek tük ışıkların göze çarptığı dümdüz, siyah bir alan. İnsan bu tek tük hayat belirtilerinin de yakında sönmeye mecbur olduğu hissine kapılıyordu, sanki bu sevimsiz bölgenin üzerinde hiç durmadan sert bir rüzgâr esiyormuş ve direnç gösteren son mukimleri günün birinde pes etmeye zorlayarak büyük karanlığın kenarına kadar önüne katıp sürükleyecekmişçesine.

Yakınlarda duran birisi elindeki meşaleyle sigarasını yaktı. Çayırın üzerinde, burada bulunmakla birlikte diğer katılımcılara törenle bir ilgisinin olmadığını sergilemek istercesine biraz ayrık duran bir gruba dâhildi. Bir daire oluşturmuş altı kişilerdi, benden birkaç yaş büyük, sigara içen genç adamlar. Boyu diğerlerinden daha uzun olan birisi kasketliydi, hepsinin giyim kuşamı derbederdi, bana sırtı dönük olduğu için daha yeni fark ettiğim bir kadın hariç, üstüne meşale ışığı düşen kadının başında siyah ipek bir kep vardı. Kadın uzun bir kürk paltoya sarınmıştı, savaştan korumayı başardığı ve itinayla

baktığı bu kürk onu bir bayan yapıyordu; grubun en yaşlısı o muydu acaba? İnsan sesleri. Kim konuşuyordu? Genç adamların bakışı -aynı benimki gibi- kadına çevrilmişti. Bir tek ben yüzünü göremiyordum, yalnızca kürkün yakası, kep ve paltoya sarılı siluet. Konuşmalar kesildi. Kafasında kasket olan uzun boylu adam başını kaldırdı, enselenmiştim. Gözlerimi kaçırıp arkamı döndüğüm anda bir gülme sesi duydum.

Yeni kardeşlerime bakmak üzere salona girerken, gülme sesi hâlâ kulaklarımdaydı, eve dönme vakti çoktan gelmişti. Köşeli vücut yapısı ve gözlerinin müstakbel kabalık imasıyla Hans-Georg; Alman tipi örgülü saçlarıyla Gerlinde; kardeşlerin en büyüğü Herta, dans delisi ama maalesef bu işte pek yetenekli değil. Dans pistinin kenarında dikilmek ve figürleri sakince seyretmek niyetindeydim, o anda göz ucumda belirip yok olan bir hareket fark ettim: Ağır kürk palto insanların arasından geçip gitmişti.

Ailesi son anda doğru tarafa geçen bir Rus soylusu? Hayır, bu kadar büyük bir şans tahayyül edilemezdi. Bir kardeş ülkenin ulusal barış komitesi delegesi? Baltıkların o zamanlar çok genç bir kadın partizanı belki de. Fakat kadının yüzünü yine göremedim, yanımdan çok çabuk geçti. Kafasında şimdi, daha önce iri yarı herifin kafasında olan kasket vardı, kasket biraz büyük gelmişti ve sol kulağının altına kadar inmişti. Demek ki dışarısının karanlığında yanılmıştım, yarı karanlıkta parıldayan şey siyah ipek kep değil, kadının koyu saçlarıydı. Yabancı kadın salonun diğer ucunda kalabalığın içinde yok oldu, dans edenlerin açtığı koridor kadının arkasından kapandı. Çıkış kapısına yöneldim, yeni kardeşlerimin mekânı terk etmiş olduğu belliydi.

Eve giden uzun yolu kardeşlerimin bir plan yapıp yapmadığını umursamaksızın ve kasten ortadan kaybolup şimdi anne ve babalarının önünde benim törenden izinsiz ayrıldığımı ve saklandığımı iddia edip etmeyecekleri hakkında hiç kafa yormadan yürüdüm. Benim mi yoksa herkese göz kulak olmadığı

için Hans-Georg'un mu dayak yiyeceği umurumda bile değildi. Yolun kenarında çalılıkların içinde gizlenip beni korkutmak için Rusça bir jargonla bağıra çağıra sokağa fırlamalarından bile korkmuyordum.

Ses giderek azaldıktan sonra da her şeyin, öfkeli gençlerden oluşan grubun, çayırın ve yamacın, saçma sapan müzik de dâhil olmak üzere tüm törenin üstünü örten içten, gamsız, uygunsuz bir gülüştü bu. Savaş tehlikesini ve barış arzumuzu, karanlık geçmişimizi ve geleceğimizi, don ve kar dolu sert bir kışı haber veren açık havadaki bu Kasım gecesini de umursamıyordu. Gözlerinin ne renk olduğunu bilmiyordum ve onunla hiç konuşmamıştım; fakat bu yabancı kadının gülüşü uykuya daldıktan sonra bile yanımdan ayrılmadı.

5

Ludwig Kaltenburg'a üvey ailemle ilgili sıkıntılarımdan, bir yeni yetmenin sorunlarından kesinlikle bahsetmedim, bu bana utanç verici geliyordu. Hayır, belki bu bile değil; enstitüye adım attığım anda ne üvey aile ne de beni sıkboğaz edebilecek kız ve oğlanlar kalıyordu ve akşamları her seferinde güçlenmiş bir vaziyette eve gidiyordum. Bu konu hakkında tek kelime etmedim; öğleden sonraları bir saatliğine, bazen nefes nefese, dağınık, işkencecilerinden kurtulup bir sığınak bulmuş birisi gibi ürkek bir vaziyette ona gittiğimde, Kaltenburg gerginliğimi mutlaka hissetmiştir. Kendisini bana karşı kapamaz ve beni sabırla dinlerdi, buna eminim; fakat ben hiçbir şey söylemediğim için, huzursuzluğumu dile getirmemeye karar verdi. Bu-

nun yerine ceketimi çıkarır çıkarmaz beni hamsterlerin köşesine götürüyordu: "Bak, dün gece kitaplıktan ne almış, birkaç sayfa Kant."

Veya görevlerimi ihmal ettiğimi belirterek beni yem mutfağına gönderiyordu: "Ceketini hemen askıdan alabilirsin. Meyveyi unuttun mu? Herkes öğlenden beri seni bekliyor."

Ben merdivenlerden koşarak inerken arkamdan bakıyordu, koşmakla birlikte artık kaçmıyordum. Çünkü delirmiş gibi yolun kenarındaki el arabasının üzerinden sıçrar, bahçıvan yamağına çarpmadan yanından geçer, çalılıklara sürtünerek yoluma devam eder ve uyuklayan köpeklere doğru koşarken içime huzur doluyordu. Yemcinin ayçiçeği kafalarını kuru tutmak için tasarladığı ahşap kafes konstrüksiyonu, un larvası üretimi. Çürük çilekleri ayıklamaya girişir girişmez, gagaya uygun ebatlarda kesilmesi gereken elmaları gördüğüm anda ve evet, en geç kirazlara elimi daldırırken Loschwitz semtine özgü yaşam ritmimi tekrar buluyordum.

Herkes beni bekliyordu -buradaki "herkes" uzun süredir evde yaşamını sürdüren ev sakinlerini kapsadığı gibi, değişken ve tesadüfî misafirleri de kapsıyordu. Duyguları Profesör tarafından en ince ayrıntısına varıncaya değin bilinen hayvanlar. Hem yeni keşfedilmesi gerekenler, hem de keşfedilmesi mümkün olmayanlar. Ve "herkes"in içine Ludwig Kaltenburg'un kendisi de dâhildi, aynı benim dâhil olduğum gibi.

Profesör, hayvanlara yemek vermeye bile yaramayacağımı fark ettiği durumlarda ceketini üstüne geçiriyor ve "Haydi, Elbe kıyısına gidiyoruz" diyor veya hava kuşları gözlemlemek için uygun değilse "Opel'i garajdan çıkartıyorum" haberini veriyordu.

Arabayla yaptığımız gezilerin adı "Görerek bağlanmak"tı. Küçük spor arabanın içindeki dana derisi kokusunu, Kaltenburg'un yanımda direksiyonu iki eliyle kavramış bir vaziyette yola nasıl yoğunlaştığını hatırlıyorum. Yedek koltuğun üzerinde her zaman istif halinde kitap ve broşürler dururdu; sol

kolumla arkaya uzanır, Profesöre tanınmış kuşbilimcilerin hayatlarından pasajlar okurken, Profesör de bizi bu tanınmış kuşbilimcilerin doğum yerlerine, yaşadıkları ve çalışmalarını yaptıkları şehirlere götürürdü. Kaltenburg beni bu vesileyle bir seferinde Naumann'ın evinin bulunduğu Ziebigk çiftliğini ziyaret etmek üzere Elbe nehrinin aşağı taraflarına Köthen'e götürdü. Brehm'lerin evini görmek için Renthendorf'a, Maikammer'in doğum yeri olan Waldheim'a, Vogtland'daki Reichenbach'a ve Waldenburg'a gittik. Greiz şehrinde edindiğim hiçbir izlenim kalıcı olmadı; fakat yerel ve egzotik kuşları toplamaya tutkuyla bağlı olan şekerci ustası Carl Ferdinand Oberländer'in bir portresini tüm ayrıntılarıyla hatırlıyorum. İnsan bu yüzde hüzün ve yas görüyor gibiydi; kalın kaşlar, göz çevresi, ağız: Tutkusunun yıkımla sonuçlanması fazla zaman almadı ve harikulade kuş koleksiyonunu satmak zorunda kaldı.

Bir seferinde ise çok güzel bir havada bütün bir gün boyunca Moritzburg göller bölgesinde yol aldık, bunun yerine bir yığın gözlem yapabilirdik; fakat Ludwig Kaltenburg'un aklında Hans Steingruber'in kariyerinin başladığı küçük göledi bulmaktan başka hiçbir şey yoktu. Steingruber 1923 yılının bir Mart gününde bisikletiyle buradan geçmiş ve suyun üzerinde parlayan iki mercan kırmızısı gaga görmüştü; Kaltenburg kıyıdaki sazlığın içinde bata çıka ilerlerken "Steingruber o zamanlar senin yaşındaydı" dedi oysa bir Macar ördeği son kez görüleli yetmiş yıldan fazla zaman geçmişti. Kimse Steingruber'e inanmıyordu, Berlin'de yaşayan Reinhold bile genç adam yanına geldiğinde, onu kuşkuyla karşıladı. Hayır, Moritzburg'ta *Netta rufina*, hatalı bir gözlem olmalıydı, buna emindi Reinhold, zamanımızın en büyük ornitologuydu.

İnsan şimdi geriye bakınca, yaptığımız iki kişilik gezilerin yaşayan kişilerle karşılaşmalara yönelik bir hazırlık olduğunu düşünüyor. "Görerek bağlanmak" Profesörün en ufak bir çaba göstermesine gerek kalmaksızın Loschwitz'te de devam etti, tüm dünyadan otoriteler kendiliğinden bir araya geliyordu.

Ludwig Kaltenburg ayrıca oldukça aksi de olabiliyordu, onun özellikle hayvanlarla içten birlikteliği rahatsız edilince sinirlendiğini gördüm. Her şeye açık olan, heyecan verici bir gözlem için gece yarısı bile yataktan kaldırılmaya kızmayan Kaltenburg, yanlış zamanda verilen bir rahatsızlığa -akvaryumla henüz haşır neşir olmamış yeni bir asistan, çatı padavralarını değiştirmek için nihayet teşrif eden bir çatı kaplamacısı- zaman zaman sert bir tepki gösterirdi.

Reinhold enstitüyü ilk kez ziyaret ettiğinde, Kaltenburg zor bir dönemden geçmekteydi; o yıl yumurtadan çıkan birkaç küçük karga onu bir odadan diğerine takip etmek istemediği için uzadıkça uzayan gece uçuşu deneyleriyle uğraşıyordu. Koridoru boydan boya geçip mutfağa giriyor, tekrar çıkıyor, çalışma odasına gidiyordu, bu arada Reinhold'un geleceğini tamamen unutmuştu.

Bunca büyük ornitologun bu akıl hocasını merak ediyor ve sabahın erken saatlerinden beri evin önünde bekliyordum. Arka plandan kâh seslenme, kâh tepinme, kâh kanat çırpma sesleri geliyordu. Yine bir seslenme. Sessizlik. Hoşnut bir mırıldanma; yumurtadan son çıkan kuşlardaki olumlu gelişme bahçede bu sesler bazında takip edilebiliyordu. Sonra limuzin girişte durdu, Krause arabanın çevresini dönerken koluyla motor kapağını sildi, arka kapıyı açtı, hazır ola geçti, başını dimdik yukarıya kaldırdı. Zinde, yaşlıca bir beyefendi arabadan indi, Reinhold o zamanlar altmışlı yaşların başında olmasına rağmen bana seksen yaşında gibi gözüktü. Ziyaretçiyi alarak birinci kata götürdüm. Nazik bir şekilde karşılanmamasına bozulamayacak kadar şaşkındı Reinhold; Kaltenburg'un "Saat yarım oldu mu?" diyen sesi duyuldu, gardırop ile yatak odası arasında yolunu kapatıyorduk. "Randevumuz saat yarımda değil miydi?"

Başlarımızı sakındık, küçük bir kuş koridordan uçarak geçti, Reinhold gülümseyerek başını sallamakla yetindi ve enstitü içerisinde beni izledi. Her ne anlatırsam anlatayım, emin ol-

mak için hayvanları süzüyordu, her an sözümü kesmesini ve "Yeşil paraket mi dediniz? Olamaz. Loschwitz kolonisinin son yeşil paraketleri siz muhtemelen henüz doğmadan şehri terk etti" diye araya girmesini bekliyordum.

İki saat sonra Ludwig Kaltenburg bambaşka birisi olmuştu; adeta bir nezaket timsaliydi, misafirine methiyeler diziyordu ve hatta özür bile diledi. Fakat Reinhold herhangi bir özür beklentisinde değildi, olanlardan endişelenmeyecek kadar uzun bir süredir tanıyordu Kaltenburg'u. "Sevgili Ludwig, şayet beni küçük kargalarınızdan daha fazla önemseseydiniz, işte o zaman gerçekten endişelenirdim."

Ben de buna benzer kırılma anlarına şahit oldum; fakat varlığım Kaltenburg'u hiçbir zaman hayvanlarla alışverişinde rahatsız etmedi.

Berbat rüzgârlı ve yağmurlu bir sonbahar öğleden sonrası -Kaltenburg'un Dresden'deki ilk sonbaharı- villa sessizliğe bürünmüş, ben salona girerken de her yer sessiz, tüm canlılar kötü havadan dolayı kendi köşesine çekilmiş. Evde her şey dengeli bir sistem temelinde hayvanlara göre ayarlanmış, konuya yabancı birisine ilk bakışta muhtemelen tam bir kaos olarak gözükebilecek düzenleme kırk yıllık bir tecrübeye dayanıyor. Örneğin bir odanın mobilyaları duvardan bir parça ayrık duruyor, arkada belki de Kaltenburg'un haricinde hiç kimsenin yüz yüze gelmediği bir hayvanın yuvası yer alıyor. Başka bir oda eski püskü eşyalarla dolu, masa ve sandalyeler, içi boş kitap sırtları inanılmaz bir karmaşa oluşturuyor; burası çoktan hayvanat bahçesine giden bir kapuçin maymununun favori mekânıydı, şimdi ise burada hamsterler kendilerini çok rahat hissediyorlar. Hemen yanında kupkuru, ciddi görünümlü bir başka mekân var, bir öncekinin tam zıddı, bir köşeye ince bir kum tabakası yapılmış, ürkek bıldırcınlar buraya çekilmeyi seviyorlar. Depo olarak kullanılan odalarda şömine ile dolap arasında olması gereken mesafeye santimi santimine uyulmak zorunda, bir seferinde bir hamsterin bir tür kaldırma tekniği geliştirerek fark

edilmeden dolabın üstündeki eski evrakların arasında bir yuva yapmasından bu yana Kaltenburg gerekli ölçüyü titizlikle koruyor. Hiçbir yerde tavandan ışıklandırma yok, buna karşın her odada kornişler -perdelerin aksine- olduğu yerde bırakılmış. İspinozlar için uygun uyku yerleri gerekli.

Merdivenler boyunca yükselen tırabzanlar egzotik hayvanlar için oturma imkânı oluştururken, halı ve yolluklar süsten ziyade, ördeklerin yuva yaparken tercih ettiği ip kaynağını meydana getiriyor. Başlangıçta salonda asılı duran perdeler çamaşırhaneden hiç geri gelmedi. Hayvanların olduğu kadar insanların ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduran kırılgan bir sistem, buna rağmen Kaltenburg'un bu sistemin dayanıklılığını test etmekten hoşlandığı, hatta eve yeni bir hayvan türü getirdiğinde, o zamana değin denenmiş sisteminin kendi içine çökmesini beklediği söyleniyor.

Çalışma odasının kapısında duruyorum, hayır, burası babamın odası değil, çalışma masasında Ludwig Kaltenburg oturuyor, önünde bir fincan çay ve büyük bir ekmek yığını var. Gazete açık duruyor, Kaltenburg başını gazeteden kaldırmaksızın elindeki beyaz ekmeği ufalıyor ve ekmek parçalarını yanında havada tutup yere bırakıyor. Benim gelişimden rahatsız olmuyor, ördekler de öyle, bana hiç bakmıyorlar bile, yazı masasının yanında efendilerinin elinden geleceğini bildikleri -bundan eminler- bir sonraki ekmek parçasını beklerken yavaşça vakvaklıyorlar. Ördeklerin huzursuzlaşmaya gerek duymayacak kadar beni tanıdıklarını iddia etmem mümkün değil, Kaltenburg yanlarındayken kendilerini emniyette hissettiklerini söylemek daha doğru olur. Kaltenburg bir şeyler mırıldanıyor, belki insan ile hayvan arasında yatıştırıcı bir şey, sonrasında sesi berraklaşıyor: "Evin kapısını kapadın mı? Yeni dişi çoban köpeğinin bir süre daha dışarıda kalması lazım, ördekleri çok kıskanıyor."

Başımı sallıyorum, Ludwig Kaltenburg'un başka bir şey söylemesine gerek yok, beyaz ekmeklerden birisini yazı masa-

sından alıp ördeklerin ikindi kahvaltısı için doğranmasına yardım ediyorum. Kaltenburg'un evinde hayvanlar için ekmek tedariki veya gıda stokları hakkında neredeyse tek kelime bile edilmiyor, Profesörün yalnızca bir seferinde bir ziyaretçiye "Gıda fişleriyle uğraşacak ne zamanım ne de gücüm var" dediğini hatırlıyorum. Başka bir seferinde de "Sonbahar oldu, erkek ördeklerim tüy döküyor ve çok iyi besine ihtiyaçları var, bunu çocuklar bile bilir" demişti.

Bu konu zaman içerisinde oturmuş bir deyime dönüştü. Kaltenburg "ördeklerin tüy dökümü"nden bahsedince, yüksek makamlarla noksanların giderilmesi hakkında görüşmeler sürdürdüğünü anlıyorduk ve çok keyifli olup fazladan bir şeyler koparabileceğini umduğu zamanlar "tüy dökümü" pazarlığı bile yapıyordu.

Hayır, sumenin üzerinde Leningrad'dan gelen içi tohum dolu küçük torbalar değil, yalnızca beyaz ekmek kırıntıları taşıyan bir gazete sayfası var. Kaltenburg gazete sayfasını kenarlarından tutarak dikkatle kaldırıyor, sayfayı bir boru haline getiriyor ve ekmek kırıntılarını tüyleri henüz dökülmeyen ördeklerin sevinmesine vesile olacak bir şekilde kar taneleri gibi halının üstüne yağdırıyor.

6

Gelmemin gerekli olmadığını, zaten yeni bir şey duymayacağımı ve aslında her seferinde aynı şeyleri anlattığını belirtmesine rağmen, Profesöre konferanslarında refakat etmekten vazgeçmeyi aklımın ucundan bile geçirmiyordum. Profesöre "Yarın akşam her zamanki gibi dikkatle kulak kabartacağım" dediğim her seferinde bana "Şayet akşam için başka planların varsa, sana kızmayacağımı biliyorsun" diye karşılık veriyordu. "Korkarım içerisi çok dolu olacak ve tüm konferans boyunca ayakta kalacaksın" cümlesi aramızda neredeyse bir ritüel haline gelmişti, aslında benim salonda bulunacağımdan emindi Profesör. Bir ritüel, bir oyun; Kaltenburg'un "Bunu yapmak zorunda değilsin, okul arkadaşlarınla sinemaya git-

mek istiyorsan, bunu anlarım" sözleriyle sonlandırmak istediği bir oyun; son sözleri benim tarafımdan duymazdan gelinip yanıtlanmayınca beni caydırmaktan vazgeçiyor ve "Pekâlâ, madem böyle istiyorsun... Ama seni uyardım" diyordu.

Sanırım o süre içerisinde büyük konferanslarının hiçbirisini kaçırmadım. Ludwig Kaltenburg'a refakat ediyor fakat akşamları hemen yanı başında bulunmuyordum. Toplantı öncesinde bir arada durmuyorduk, toplantı sonrasında ise, Profesör dinleyiciler tarafından sarılmış durumdayken, ben vedalaşmaksızın eve gidiyordum. Ayrıca hiçbir zaman ön sıralarda oturmak da istemiyor, sanki sıradan bir dinleyiciymişim gibi ortalarda bir yer seçiyordum. Evin dışındaki buluşmalarımız bunlardı, tek kelime bile konuşmadığımız ve Profesörün beni yüz, iki yüz, üç yüz bulanık çehre içerisinde görmediği buluşmalar.

Konuşmaya başladığı anda salona hâkim olduğunu biliyordu Kaltenburg. Bununla birlikte ona toplantıdan sonra dinleyicilerin bir değerlendirmesini yapmak zorundaydım; genel havayı kürsüden değerlendirebiliyor fakat nelerin dikkatimi çektiğini öğrenmek istiyordu -yanımda oturan ve ilk kelimeden son kelimeye kadar her söyleneni not alan bir adam, önümdeki sırada oturup bir süre sonra sıkılan genç bir çift. Salonda göz gezdirdim, sol taraftan hafif bir öksürük sesi geldi, sağ tarafta ise bir kadın çantasının içinde hiç durmadan bir şeyler arıyor gibiydi. Endişeye kapılmak için bir neden yoktu, kalabalığın içinde oturuyordum ve insanlar Profesör Kaltenburg'u dinliyordu. Söylediklerinden daha çok sesini takip ediyordum; Kaltenburg'un Viyana aksanı ve berrak telaffuzu salonu kaplıyordu, bir buçuk saat boyunca sarih, canlı ve telaşsız bir tonda Saksonya sessizliğinin içine konuştu. Son anda bir şey hatırlayıp aklının karışması veya başladığı cümlenin sonunu getiremeyip elinin ayağının birbirine dolanması gibi bir duruma hiç tanık olmadım; kâğıttan içi boş formüller okurken başvurulan o çok bilindik eveleme gevelemeye hiç

düşmezdi Kaltenburg çünkü Ludwig Kaltenburg'un verdiği konferanslarda böylesi boş formüller yoktu.

Her ne kadar spekülasyonda bulunmak enstitü çalışmalarının önemli bir öğesi olsa da, Kaltenburg kamuoyu önünde her türlü spekülasyondan uzak duruyordu, ayrıca kendisine -kendi deyimiyle- "felsefe yapmayı" da yasaklamıştı. Titizlikle hayvanlar âleminin somut gerçeklerine bağlı kalıyor, bu ise Dresdenli izleyicilerin takdirini kazanıyordu; mantık sahibi hiç kimsenin kuşku duyamayacağı çıplak gözlemlerden, güvenilir bilgilerden ve yadsınması mümkün olmayan gerçeklerden bahsedilmesi insanları rahatlatıyordu. Zamanla bir tür kemikleşmiş izleyici kitlesi oluştu, insanlar birbirine tanıdık geliyor, sessiz bir muvafakat halinde "Bu akşam da hayvanlara ve onlarla ilgili gerçeklere ayrılmış olacak" dercesine selamlaşıyordu.

Profesör Kaltenburg ile izleyiciler arasındaki ilişkinin gerçekte ne denli yakın olduğu, konferansı izleyen soru-cevaplar sırasında belli oluyordu. Kaltenburg'un yanıtları hiçbir zaman yalnızca kibar veya kaba değildi; yıl sonuna doğru ebeveynler hep çocuklar için hangi ev hayvanlarının uygun olduğunu bilmek istiyorlardı, o zaman "Hint domuzu almayın lütfen" cevabını duyardık, izleyicilerin çoğu bunun nedenlerini çoktan biliyordu; fakat Kaltenburg nedenleri buna rağmen sabırla her seferinde yeniden ortaya koyardı.

"Şimdi de kanıtlanmamış gerçekler, daha doğrusu dayanaksız oldukları ortaya çıkan objektif gerçekler alanına adımımızı atalım." Bu anda bütün salonun nefesini tuttuğu tahayyül edilebilir fakat hayır, Profesör gözlerini yuvarladı, kürsüde diz çöktü, herkes gülmeye başladı sonra Kaltenburg yine toparlandı, ciddileşti, çok pişmanmış gibi yaptı ve "Bayağı ispinoz" dedi.

Ludwig Kaltenburg'un bir konferansına ilk defa giden herkes, yanında oturan katılımcıdan şimdi bayağı ispinoz sorularının ve yapılan şakanın böylesi akşamların ayrılmaz bir

parçası olduğunu öğrenebilirdi. Profesör bir seferinde herkesi bayağı ispinozlarla ilgili olarak uyarmış ve yalnızca sahibi hiç kımıldamadan kafesin önünde durduğu taktirde bir bayağı ispinozun güzel, vakur ve içten öten bir oda arkadaşı olabileceğini belirtmişti. Aksi durumda ani ve sert hareketlere çok asabi tepkiler veren bu kuş kafesinin çubuklarına atlamaya başlayacak ve sonunda kafasını kıracaktı.

Dinleyicilerin itirazı çok yoğun olmuştu, bayağı ispinoz sahipleri birbiri ardına söz alıp Kaltenburg'un söz konusu gözlemleri herhalde ağır hasarlı bir kuşta yaptığını veya gözlem süresince kendisinin son derece asabi bir dönemden geçtiğini belirtmişlerdi. Kaltenburg yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldı, Profesör Ludwig Kaltenburg bu konuda yanılmıştı, bunu itiraf etmek zoruna gitmedi. "Kesin bir şekilde bildiğimiz konuları dile getirmemiz daha doğru olur" diyordu hep ve bayağı ispinozlara ilişkin alanı uzun süreli gözlemciler lehine seve seve terk etti.

Bir akşam Profesör dinleyicileri tam evlerine göndermek üzereyken, birisi beklenmedik bir şekilde söz alarak bir soru sormak istiyor. Kaltenburg bakışını son bir kez izleyici sıralarının üzerinde gezdirdi ve alışıldık veda sözlerine başladı: Tam anlamıyla doyurucu olmasa da -hayvanlar âlemine ilişkin eksiksiz yanıtlanabilecek çok fazla soru maalesef yok- bugün için tüm soruların açıklığa kavuşturulduğunu umuyor ve zarif sözlerle kendisinin de bitkin düştüğünü belirtip izleyicilerin henüz yanıtlanmamış sorularını lütfen bir sonraki konferansa saklamalarını rica ediyor. Daimi izleyicilerin arasında bu imayı anlamayıp Kaltenburg'un sözünü kesmeye kalkışabilecek hiç kimse yok. Herkes koltuğun altındaki çantasını çıkardı, paltosunu kolunun üstüne yerleştirdi ve toplantı bitişinde Profesörü bir kez daha alkışlamak için bekliyor. "Önümüzdeki haftalarda çevremizdeki hayvanlara ilişkin yeni keşifler yapacak ve yeni sorular bulacağız." Şimdi artık yalnızca "Bu kadar uzun bir süre beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim" ve

"Evlerinize sağlıkla varmanızı diliyorum" cümleleri eksik -Kaltenburg'un salondaki dikkatli sessizliğin bir kez daha tadını çıkarmak üzere kısa bir ara vererek dile getirdiği iki cümle.

"Sayın Profesör, izin verirseniz..." -arka sıralardan birinde bir adam ayağa kalktı, mırıldanmalar duyuluyor, hayır, hiç yakışık almıyor bu, Profesörün yorgun olduğu açıkça görülmekte, soruyu soran kişi yeni olmalı, geçerli kuralları bilmeyen bir yabancı. "Sayın Profesör, izin verirseniz kısa bir sorum olacak." Ses tonu, Profesörün yirmi konferansını ziyaret ettikten sonra bile geçerli kuralları dikkate almayan ve onlara saygı duymayan birisinin söz istediği hissini uyandırıyor. Herkes arkasına dönüp bu şahsı görmek istiyor; bu arada çok az kişi Profesörün, sanki kendi kendisine şimdi neyin geleceğini sorarcasına kaşlarını yukarıya kaldırdığını fark ediyor.

"Örneğin kuşların yavrularını kanatlarının altına alarak kötü hava koşullarına karşı koruması -bu davranış biçiminin hangi öğesi öğrenilmiştir, hangisi doğuştan gelmektedir, hangisi deneyime dayanmaktadır? Kısacası: Yetişkin bir kuş, henüz bir yavruyken annesinin kanatlarının altında korunduğunu bilir mi?"

Bir tuzak soru mu? Birisi onu yaş tahtaya mı bastırmak istiyor? Sonunda izleyicilerin arasına bir provokatör mü koyuldu? Bir akıl hastası? Profesör akla gelen ve daimi izleyicilere dâhil olan tüm kuşkulu aday türlerini biliyor: Konferansın konusu ne olursa olsun hep aynı soruyu soranlar. Her şeyi hep daha iyi bilip konuşmacıyı önemsiz bir ayrıntıda düzeltmek için tetikte bekleyenler. Sonunda hiçbir soru yer almayan uzun bir nutka girişenler. Hepimiz bunları tanıyoruz fakat bu şahıs bilindik kategorilerin hiçbirisine uymuyor. Profesör hafızasında bu yabancı, genç adama benzeyen bir çehre mi arıyor, sanki ben bu anda yardım edebilirmişim gibi gözleriyle beni yakalamaya mı çalışıyor? Amacının zaman kazanmak olduğunu anlıyorum bu nedenle ilkin konuya yabancı olan izleyiciler için tanıma açıklık getiriyor.

Kanat koruması: Bu tanım bana elbette yabancı değil. Bununla bağlantılı olan "toz banyosu"nun ne olduğunu çok erken yaşlarda öğrendim. Bana bunu kimin öğrettiğini de hâlâ hatırlıyorum. Bir öğleden sonrasında yolunu şaşırıp civcivleriyle birlikte bahçemize giren tavuğun resmini yapmak istediğimde bana kimin yardım ettiğini ve ben civcivleri kâğıdın üstüne attığım birkaç sarı daireyle resmettikten sonra işin büyük kısmını kimin yaptığını. Zayıf silueti, kafatasına elle geçirilmiş gibi duran gergin deriyi, yüksek elmacık kemiklerini, göründüğü kadarıyla kirpiksiz oluşlarının daha etkili kıldığı garip yuvarlak gözleri hayalimde canlandırmam için dönüp bakmama gerek yok. Evet, Ludwig Kaltenburg'a yabancı izleyicinin kim olduğunu açıklayabilirdim. Ren bölgesindeki bir çiftlikte büyümüş birisi, çocukluğundan beri tavukların kanatlarını açıp civcivlerini yağmur, soğuk ve aşırı güneş ışınlarına karşı nasıl koruduğunu defalarca gördü. Sesinden, sesinin tonundan hemen tanıdım onu. Sesinde Saksonya'ya ait bir tını yok. Bir yabancı. Ludwig Kaltenburg'u bir buçuk saat boyunca dinleyen ve kendisini onun melodik Viyana aksanına teslim eden herkesin duyma yetisi daha sonra, sanki kulak zarları ıslık, gırtlak ve ağız boşluğu seslerinden temizlenmişçesine keskinleşmiş olur. Kanatların altında korunma konusunu, akıcı bir yüksek Almancayla konuşan bir Renanyalı açtı fakat insan bu Renanyalı'nın çocukluğunda büyüdüğü aksan olan Aşağı Ren aksanıyla da konuşabileceğini hissediyor.

Kaltenburg kanatların korumasını çoktan geride bıraktı, tavuklardan ördeklere geçiyor, bu arada göknar kargasına, bayağı kuzguna ve bülbüle değiniyor, kavramları basitleştirdiğinin özellikle altını çizerek "aptal" ve "akıllı" hayvanlardan bahsediyor. Belki de hâlâ istismar edildiğinden kuşku duyuyor ve bir an önce ayaklarının altında güvenli bir zemin hissetmek istiyor. Dresden'deki küçük karga kolonisi şu anda kuruluş aşamasında, Kaltenburg sık sık seneler önce Viyana'da dağılan küçük karga sürüsünü düşünüyor; şimdi hayvanlar âleminde

görülen gelenek oluşumu fenomenine geçiş yapmak kolay geliyor.

Genç küçük karga yaşlı kuşlara katıldığı için, atalarının uçuş güzergâhlarını izliyor ve deyim yerindeyse bu bilgiyi öte yandan kendi yavrularına aktarıyor. Güzergâh terbiyesi nesilden nesle bozulmadan ayakta kalıyor ama idrak edildiği için değil, yalnızca bir gelenek olarak. "Kedim hep bahçenin belli bir kısmında avlanırdı" diyor Profesör ve öne eğilip dirseklerine yaslanıyor, "kuşlar onun bölgesinden uzak durmayı öğrendiler. Kedi öldükten yıllar sonra bile genç küçük kargalar farkında olmaksızın böylece yaşlı bir kedinin anısını canlı tutmaktaydı."

Fakat bir şeyi hatırlamak veya daha doğrusu dar anlamda bellek performansları ele alındığında -Kaltenburg uzunca bir süredir yalnızca yabancıya yoğunlaştıktan sonra, tekrar izleyicilerin bütününe yönleniyor- hayvan türleri arasında köklü farklılıklar mevcuttu, hatta belli türlerde bireyler arasında bile. Aslında aynı insanlar arasında da olduğu gibi ve işte bu nedenle belleğin gücünden bahsedeceksek insan ile hayvanı zıt kutuplar olarak görmek doğru değildi.

Profesör bu dönüşle salondaki ağır havayı dağıtmayı nihayet başarıyor, ötede beride gülüşmeler bile görülüyor, rahatlama gülüşleri, huzursuzluk ve felç karışımı hava ansızın dağılıyor. İnsanlar kuşkusuz bahis konusu olmayacaktı, Kaltenburg ile izleyicileri arasındaki anlaşma bunu gerektiriyordu ancak bu özel durumda Profesörün yapabileceği başka bir şey yoktu. Daha önce hiçbir konferansta buna benzer bir atmosfer hâkim olmamıştı; karamsar bir sessizlik, tedirginlik, endişe, sıkıntı; neredeyse tüm akşam mahvolacaktı. Ludwig Kaltenburg da rahatlamış gözüküyor, izleyicileri başları yere bakar ve omuzları düşmüş bir şekilde evlerinin yolunu tutmuş olsaydı, kendisini affetmezdi. Yüzündeki gerginlik kayboluyor, hafifçe eğiliyor, ilk izleyiciler yerlerinden doğruluyor.

Şimdi zaman kaybetmemem lazım. Bulunduğum sıradan orta koridora çıkıyorum; yoğun bir kalabalık, Martin araların-

da değil. İtiş kakış arasında kapıya kadar ilerliyorum, Martin ile benzerlik taşıyan birisi bile yok ortada. Yaşlı bir çiftin arasından süzülerek fuayeye geçiyorum, Martin çok değişmiş olmalı. Ama evet, işte orada. Azimle çıkış kapısına doğru ilerliyor, şimdi bir sigara yakıyor.

7

İnsanlar Martin'in geçmesi için bir adım kenara çekiliyor, hiçbir şeye ve hiç kimseye bakmadan dışarıya çıkan genç adamla göz göze gelmeye cesaret edemiyordu. Tek bir gecikmiş, düşüncesiz soruyla Profesör Kaltenburg'un bir konferans akşamının neredeyse dengesini bozmak üzere olan yabancıdan çekiniyordu herkes. Fakat Martin sesini çıkarmayan bir izleyici olarak da insanlara muhtemelen pek güvenilir gelmezdi. Evet, belki de o gün dikkatleri üzerime çekerek fuayede Martin'in peşinden yürürken bir şeyi anlamış oldum: Nerede ortaya çıkarsa çıksın ve amacı birilerini kışkırtmak olsun veya olmasın, Martin Spengler'in görüntüsü insanlar arasında her zaman açıklanması zor, belli bir şaşkınlık yaratıyordu.

Martin'in Dresden'de yaşadığı iz bırakan ilk olaylardan birisi bir çocuk çetesiyle neredeyse kapışmasıydı; kendisini aslında kimseye zarar vermeksizin enkazların arasında çapulculuk yapan bir grup sümüklü çocuk tarafından provoke edilmiş hissetmişti; çocuklar ise, görünmez bir mıntıka sınırını zedeleyen tüm yetişkinleri gördükleri gibi, muhtemelen Martin'i de bir tehdit olarak algılamışlardı. Martin'in kolunun altına sıkıştırdığı dosyasıyla trenden inip istasyondan çıktığı ve Güzel Sanatlar Akademisi'ne doğru yürüdüğü gözlerimin önüne geliyor. Fakat tesadüfen tekrar karşılaştığımızda, Martin bir süreden beri şehirde yaşamaktaydı. Belki de bu olayı hep onun öğrencilik yılları, hatta tüm hayatı açısından karakteristik bulduğum için hafızamda Dresden'deki yıllarının başlangıcına koyuyorum.

Martin Dresden'de çocuk seslerinin oluşturduğu bir yankıyla karşılanıyor; uzaklardan gelen bu sesler, yalnızca bir yetişkine yakıştırılabilecek denli tiz ve kindar olsa da çocuk sesleri olmalı. Martin ilkin bağırtıların içinden herhangi bir sözcük anlayamıyor ve bağırtıları bölgenin tamamıyla ölmediğine ilişkin bir işaret olarak yorumluyor. Ortalıkta yol gösteren hiçbir levha yok, Martin keçi yoluna benzeyen patikaların ve boşaltılmış sokak bölgelerinin oluşturduğu karmaşa içerisinde yolunu bulmakta zorlanıyor. Bir randevusu var, içinde çizimler olan dosyayı vücuduna bastırıyor, çizimler üzerinde uzun bir süre çalıştı, sürekli yeni çalışmalar ekledi, eskilerini ayıkladı, şu anda bir buçuk yıllık bir çalışmanın özetini içeriyor dosya.

Taş yığınları, toz, ötede beride bir çalılık. Buna benzer bölgelere aslında yabancı değil Martin fakat bunları yalnızca kuş bakışıyla, pilot kabininden tanıyor. Akdeniz'in kuzeyindeki kayalık bölgede de dolaşıyor olabilirdi bu anda. Veya doğunun derinliklerinde. Kırım üzerinde uçarken, altında Dresden'in her yöne, ufuğa kadar yayılıp gittiği bölgeler gördü. Martin savaş pilotu olarak pek çok nişan aldı fakat nişanlarını hangi operasyonlara borçlu olduğunu tam olarak hatırlamıyor artık,

çok sayıda operasyona katıldı ve altında çoğu zaman savaş sonrası Dresden haricinde hiçbir şey görmedi. Boynunda çenesinden sol kulağının arkasına kadar giden bir yara izi var, yara izi sorulunca parmağıyla oraya hafifçe dokunup "Bunun için savaş yaralısı altın nişanını verdiler bana" diyor.

Hayır, Martin yolunu bulmakta zorlanmıyor, terk edilmiş yerde yolunu çoktan kaybetti. Harabelerin içinde bir yerlerde çocuklar oynuyor, çökmüş bodrum koridorlarında sürünüyor, yok olan sokaklar boyunca arsadan arsaya geçiyorlar; yetişkinlerin giremediği bir yer altı ağı. Sonra hiç beklenmedik bir yerde tekrar meydana çıkıp bir bodrum deliğinden kalaslar çıkartıyorlar, aşılamaz gibi gözüken mekânlara, dört kat yüksekliğindeki gizemli odalara giriş imkânı sağlanacak bunların yardımıyla. Ganimetleri inatçı bir çabayla tuğla enkazının içinden taşırken, çocukların birbirini cesaretlendirdiğini düşünüyor Martin veya iki düşman çete savaşa hazırlanıyor, belki de inanılmaz bir keşif heyecan uyandırıyor, çocuklar daha önce hiç görmedikleri, yabancı bir cisim buldu ve tüm bağırtılar bundan kaynaklanıyor; fakat hiç görmedikleri, yabancı bir cisim ne olabilir ki?

Martin yönünü çocuk seslerine göre ayarlamak niyetinde. Arazideki bir işareti atlamış olması mümkün, belki oradan dönmesi gerekiyordu -bir taş yığınından, göze çarpan büyüklükte bir katırtırnağı çalılığından; belki de yol tarifinin ayrıntılarının sıralamasını birbirine karıştırdı, dikkatini trendeki nazik yaşlı kadının verdiği bilgilerden ziyade ses tonuna yoğunlaştırdı. Tren yolculuğu sırasında sessizlik hüküm sürmüştü, sessizliğin nedeninin kendisiyle, yani yabancıyla ilgili olup olmadığına kafa yorsa da nahoş bir sessizlik değildi bu; göründüğü kadarıyla tüm yolcular şehrin sakinlerinden oluşuyordu. Hayır, sessizliğin nedeni kendisi değildi, Martin bunu demiryolu boyunca sağda ve solda vadi daralıp Elbe yamaçları yolculuğun sonuna doğru trenin pencerelerine yaklaşırken ilk sohbetlerin başlamasından anladı. Giderek daha fazla ses ko-

nuşmalara katıldı; Martin'in kulağına meslek ve semt isimleri, soyadları, hatta bir önad ve bir adres geldi. Rahatlamıştı ve memnundu, insanlar yolculuk boyunca nezaketsiz gözükmek istememiş ve birbirini rahatsız etmemişti. Bazıları kitap okuyor, bazıları uyukluyordu, bazıları ise gündüz rüyalarına dalmıştı; ama şimdi inilecek yerden kısa bir süre önce başka bir yolcuyla sohbet etmek rahatsızlık vermek sayılmıyordu.

Sonra Weinböhla yakınlarında o yaşlı bayan, Martin ile bir sohbete başladı; Martin'in çizimlerden, Güzel Sanatlar Akademisi'nden, oraya yapacağı bir başvurudan bahsetmesi üzerine yaşlı kadın bu anlatılanları zaten baştan beri biliyormuşçasına başını sallamaya başladı. Kocası da bir sanatçı, sanat tutkunu bir adamdı. Tam da o karanlık yıllarda korkutucu bir hırs ortaya koymuş, yüzlerce resim yapmıştı, hem de kamuoyuna tanıtılmasına yönelik en ufak bir olasılık söz konusu olmaksızın. Tam tersine, resimleri hiç kimse görmemiş ve kocası birbiri ardına tablolar hazırlarken, bunları ortalıktan yok etmek görevi de yaşlı kadına düşmüştü. Bunun için hep yeni zulalar bulmak zorunda kalmıştı; çatı arasında iki iğrenç köy dolabının arası, kameriyede duvar kaplamasının arkası, alet deposunda eski eşyaların altı gibi. Bir yandan çalışma hırsıyla gözü hiçbir şey görmeyen kocasına hayranlık duyuyor fakat diğer yandan çaresizlik içinde kıvranıyor, ümitsizliğe kapılıyor, çizim bloklarını yastıkların içine dikiyor, yarım düzine resmi ambalaj kâğıdına sarıp sanki burada son derece olağan bir zemin söz konusuymuşçasına kilerdeki duvar rafının arkasına yerleştiriyordu. Ancak birkaç gün sonra ambalaj kâğıdı yırtılarak açılmış ve yırtık kâğıt parçalarının üstü mikroskobik incelikte çizgilerle bezenmiş oluyor, bu yeni sorunlara karşın kocası herhangi bir şey hatırlamıyordu.

Daha Martin kadının kocasının ismini, çalışmalarının bugün müzede sergilenip sergilenmediğini ve aynı hırsla çalışmaya devam edip etmediğini sormaya fırsat bulamadan, kadın "Her şey yandı" dedi.

Böylece konu kapanmıştı. "Her şey yandı.": Resimler, çizimler ve krokiler mi yoksa gizli eserleriyle birlikte sanatçının kendisi de mi, Martin bunu sormaya cesaret edemedi. Yaşlı bayan toparlandı, Güzel Sanatlar Akademisi'ne geri döndü ve oraya götüren en basit yolu tarif etmeye başladı. Martin'in kadından dosya kapağının üstüne yolun krokisini çizmesini rica etmesi daha iyi olurdu çünkü kadın şimdi güzel ve düzgün cümlelerle alakasız konulardan bahsederken, Martin yalnızca kadının kullandığı üsluba yoğunlaşmıştı.

Elbe nehrinin karşı tarafına geçtiler, yaşlı bayan yol tarifini Martin'e tekrarlattırdı, düzeltmelerde bulundu, hatırlatmalar yaptı; tren merkez istasyona girdi, herkes kendi yoluna giderken şehrin topografyası Martin'in kafasında yalnızca parçalar halinde bir yer edinmiş ama buna karşın Dresden'de öğrendiği ilk ders belleğine derin harflerle kazınmıştı: Burada düzgün bir Almanca kullanmaya büyük önem biçiliyordu. Örneğin birisine "Ön taraftan inmemiz lazım" demek fazlasıyla doğrudan ve dolayısıyla zarafetten yoksun kabul edilirdi, özellikle de bunun söylendiği kişiyle daha yeni tanışılmışsa. Burada "Ön kapıdan çıksak daha iyi olur" demek gerekiyordu. Kaba bir "Önden inelim" veya "Önden iniyoruz" ise Dresden'de söz konusu bile olamazdı.

Martin daha Dresden toprağına ayak basmadan yeni bir kelime bile öğrenmişti, neredeyse bir yabancı sözcük, bir lehçe sözcüğü değil, kesinlikle değil. Yaşlı bayan cümlelerinin birisine büyük bir doğallıkla bir "wöllte" dâhil edince, Martin yüksek Almancanın da ötesinde azami Almancaya hâkim olmanın ne anlama geldiğini öğrendi. Kabul, kısa bir süreliğine duraksadı, "wöllte" gibi bir şey daha önce hiç duymamıştı; ancak Dresden'de insanlar isteme kipinin bu biçimini daha ilkokulun ilk sınıfında öğreniyorlarmış gibiydi. Bavulları taşımada yardım ettikten sonra, Martin peronda nazik yol arkadaşıyla vedalaşırken, kelime haznesindeki bu eksikliği bir an önce gidermeye karar verdi.

Daha sonra istasyonun önünde bir annenin çocuğunu "Burada kal" diye uyardığını duyunca, bu, Martin'e neredeyse alışıldık geldi; burada her nedense "Söylesene" veya "Açıkla bana" deniliyor, aksi bir çocuk annesinden kaçıp yayalar arasında kaybolmaya yeltense ve annesinin öfkeden kudurmasına neden olsa bile, zavallı anne biraz daha sert bir tonda olmakla birlikte yine de "Burada kal" uyarısından öteye gitmiyordu. Bavullarını taşımakta zorlanan bir anne bile herkesin önünde kaba ve köylüce "Dur" diyecek kadar kendisini kaybetmez ve seviyesini düşürmezdi. Burada her koşulda yazılı Almanca geçerli, insanlar Luther'i içselleştirmiş, Martin bu durumu hemen anlıyor.

Martin Dresden'e geldiğinde buranın şivesinin çeşit ve derinlikleri hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyor. Her türlü lehçesel etkileşimi haşin ve abartılı bir yüksek Almancayla kendisinden uzak tutmaya çalıştığı bir toparlanma döneminin akabinde, giderek artan bir merakla kulak kabartmaya ve hiçbir zaman tam anlamıyla benimsememekle birlikte Saksonya şivesine hâkim olmaya başlıyor. Şivenin özellikle Chemnitz bölgesinde konuşulan şeklini taklit etmeyi öğreniyor; evet, hatta sonunda Chemnitz aksanında, belki de bu aksan onun kendi aksanından çok farklı olduğu için mükemmelliğe ulaşıyor. Kendi aksanıyla Chemnitz aksanı arasında en ufak bir melodik akrabalık yok; Martin akıcı ve doğru veya yanlış geçişler için bir his yetisi geliştirmek zorunda kalmayacak.

Ancak şimdi Martin ne yapacağını bilmez bir vaziyette iki enkaz yığınının arasındaki bir yol ayrımında duruyor, keşke yol tarifini hafızasına daha iyi kazısaydı. "Ohren" -olay yerinden çok uzakta olmadığı için, kulağına buna benzer bir kelime geliyor, boş arsaların üzerinden bir esinti halinde süzülüp enkaz yığınlarına çarpan bir koro. Biraz sonra bir hece daha duyduğu hissine kapılıyor, "aus" gibi bir şey, alanın sol tarafındaki çocuklar "raus", "saus" veya "Haus" gibi bir sözcük sesleniyor, "Ohren aus" ile neyin kastedildiğini belki bir sonraki kavşakta öğrenebilir.

O sapaktan döndükten sonra ilk gördüğü şeyin yukarıdaki enkaz odada pencere deliklerinden dışarıya sarkan bir düzine kadar oğlan ve kız -avazı çıktığı kadar bağıran dizleri yaralı ve giysileri yamalı zavallı mahlûklar- olduğunu daha sonraları hatırlamayacak Martin. Söylediklerinin şimdi daha zor anlaşılıyor olması ne kadar tuhaf, kabakulağa mı yakalandılar acaba veya dişleri mi yok?

Belki de Martin ilk olarak aşağıdaki dar yolda duran adamı gördü, aşağı yukarı yüz metre ötede; adam eski arka avlular üzerinden bir gizli yol alıp Martin'in köşede durduğunu fark etmeksizin bir geçitten sokağa çıkmış olmalıydı. Arkadan bakınca yaşını tahmin etmek zor, Martin otuz ile kırk arasında derdi. Koyu renk elbise, pardösü ve şapka yok. Adamda dikkati çeken herhangi bir şey bulunmuyor. Böyle bir yerde elindeki evrak çantasıyla ne aradığını yanıtlamak da pek kolay değil, belki bugün mesaisini yalnızca biraz daha erken bitirip büroyla ev arasında her zamanki kestirme yolu kullanan birisi.

Benzer bir kariyer yapmak ve her Allahın günü herhangi bir küçük Alman şehrinin enkazları arasında yürümek düşüncesi Martin'in tüylerini diken diken ediyor. Tapu kadastro dairesinde tekdüze bir iş ve çekilmez iş arkadaşları, evde ise yeni aile bekliyor, çocuklar günün birinde çıkıp gidecek, bunun haricinde her şey bugün olduğu gibi kalacak. Aslında Martin son yıllarda pek bir şey başarmış sayılmaz. Fakat hiç olmazsa elinde bir evrak çantası değil, içinde kendisine ait çizimlerin bulunduğu bir dosya var.

Çocuklar kafayı bu memura takmış durumda, buna hiç kuşku yok, belki de tüm yol boyunca onu takip ettiler. Şimdi artık kurtuluş yok, bağırıp çağıran çocuk sürüsünün arasından geçmek zorunda. Sırtını doğrultuyor. Yavaşlıyor. Duraksıyor. Duruyor. Eğilip yeden bir taş alıyor. Çocuklar ona saldırmakla o kadar meşgul ki, niyetini anlayamıyorlar. Hayır, bu sürünün hiçbir şeyden korkusu yok. Taşı atmak için eliyle hız alırken arkasını dönüyor, arkada Martin'i görüyor, taşı elinden yere

bırakıyor. Martin nihayet çocukların ne dediğini anladı, "Ohren"* gibi bir sözcük söz konusu değil, bu çetenin "Ohren" ile bir alıp veremediği yok, çocuklar Saksonya şivesinde "Oochen aus, Oochen aus"** diye bağırıyor.

Üzerinde koyu renk bir elbise olan şapkasız ve pardösüsüz genç adamın gözlerinin birinde bir bağ var. Takipçileri tek gözlünün taşı zaten birisine isabet ettirmesinin pek mümkün olmadığını biliyorlardı herhalde; ne kadar şiddetle atılırsa atılsın, taş hedefsiz bir şekilde havada uçar ve binanın cephesine çarpıp yere düşerdi.

"Augen aus, Augen aus" -gözlerinden birisi bir bağ ile kapatılmış adam kavşağa, sonra da bir sonrakine ulaşıyor ve biraz sonra gözden kayboluyor. Martin yerinden hiç kıpırdamadı, dosyası elinde; adamı durdurmuş, yolu sormuş ve bir konuşma başlatmış olmayı isterdi. Geri dönmenin hiçbir anlamı yok, çocuklar ondan daha çabuk ve buraları tanıyorlar. Sessizlik hâkim şimdi, çocuklar Martin'in yaklaşmasını bekliyor. Onun arkasından ne diye bağıracak, hangi bedensel kusurunu gözlerine kestirecekler, yarayı mı yoksa duruşu, tüm siması, içinde çizimlerin olduğu dosyayı kavrayan uzun kolları, elmacık kemikleri, omuzları, yürüyüşü, saçlarının başladığı çizgi yoksa şimdiye değin kimsenin dikkatini çekmeyen yeni bir şey mi keşfedecekler? Çocuk bakışının her şeyi gördüğünü ve kandırılmasının mümkün olmadığını biliyor Martin.

Birdenbire içinden tek gözlünün yaptığının aynısını yapmak geliyor, daha doğrusu gözleriyle yerde köşeli, büyükçe bir taş aradığını fark ediyor; taşın ağır ve sağlam olması, hemen ufalanmaması lazım, yani bir enkaz artığı değil, silah. Sokakta beklenmedik birisi belirirse, Martin taşı usluca yere bırakmayı düşünmüyor. Son derece ciddi. Çocukların sayısal üstünlüğüne karşı koyamaz, bir taş yağmurunun altında kalacağını biliyor; ama bugünü hiç olmazsa çetenin bir üyesi uzun süre unutamasın.

---

* Kulaklar. (ç.n.)

** Gözünü çıkart, gözünü çıkart. (ç.n.)

Aradaki mesafe birkaç ev boyuna indiği anda, sanki bir yerden bir işaret gelmişçesine koro halinde bağırmaya başlıyorlar. Martin hızla dümdüz yürüyor, yukarıya bakmıyor, hiçbir şey duymuyor. Sonra yine o belirsiz seslenmeler ve yarı anlaşılır sözcükler. Çeteyi geride bırakıp bir sonraki köşeye ulaştı Martin. Çocuklar en baştan beri, hatta yılın başından beri bağırdıkları gibi "Oochen aus, Oochen aus" diye bağırıyorlar, tekdüze bir savaş çığlığı ama buradan gelişigüzel geçenleri korkutmak için yeterli, gözbağı yalnızca bir tesadüftü.

Martin yavaşlıyor, çocukların hedefinde ne kendisi ne de tek gözlü vardı, her şey bitti, Dresden'de aldığı ikinci ders. Ayakkabılarına bakıyor, toz, pantolonunun paçaları da, kum taşı ve kiremit unu narin bir tabaka oluşturmuş. Şimdi artık omuzlarını ve ensesini de yeniden hissediyor. Sol eliyle dosyayı tutuyor, sağ eli boş.

8

Martin bana Dresden'e varışını anlatırken sırılsıklam giysilerle Elbe'nin yukarılarında küçük bir meteoroloji istasyonunda oturuyorduk. Bir adım ötemizde bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu, uzun zamandır beklenen bir fırtınanın içine düşmüştük, bizden başka hiç kimseler yoktu ama kükürt sarısı gökyüzü ikimizi de kendisine çekmişti. Daracık bankın üzerinde oturuyorduk, sağanak yağmur üzerimizden geçip şehre yönelmişti, ceketlerimizin nemli kolları birbirine değince nasıl irkildiğimizi ve Martin'in anlatırken sanki beni yalnızca belli bir mesafeden görebiliyormuşçasına bankın üzerinde sürekli bir parça daha geri çekilmesini bugün

gibi hatırlıyorum. Sonra korunaklı yerden açık havaya çıktık. Martin susmuştu. Çayırlardan buhar yükseliyordu.

Katharina Fischer çatal ve bıçağını tabağın üstüne koydu, peçetesini katladı. Martin'in sarmalandığı o atmosfer -kendi mekân düzenlemelerinin aynısı. Yan masalardaki müşteriler günün olayları ve tatil planları üzerine konuşmaya devam ederken, tercüman kadın bir süre düşünüyor. "Martin Spengler tarafından düzenlenen bir mekâna girdiğimde beni eskiden ürküten o saklı saldırganlığı bugün belki de artık hissetmezdim. Ne dersiniz? Amacı gerilimi uyuma dönüştürmek miydi?"

Çocukluğumdan beri Martin'in yanımda olduğu zamanlar son derece uyumlu anlar da yaşadığım için bunu değerlendirmekte zorlanıyorum. Martin'in o zamanlar da çakallara gidip gitmediğini tam olarak hatırlamıyorum, onun öğrencilik zamanında hayvanat bahçesinde yine çakalların olup olmadığını bile söyleyebilmem mümkün değil artık. Fakat Martin sık sık hayvanat bahçesine gidiyordu, en baştan beri. Çatal tırnaklılar. Yırtıcı kediler. Büyük kuş kafesleri. Bir hayvan ağılının önünde elindeki çizim bloknotunun üstüne eğilmiş hali gözlerimin önüne geliyor, Martin gün batımına kadar çalışıyor. Hayvanat bahçesi kapılarını birazdan ziyaretçilere kapatacak, Martin kalan zamanın tadını son dakikaya kadar çıkartıyor; çitin öbür tarafındaki hayvan onu merakla izlerken, siyah ayı onu gözlerken, Martin başını neredeyse hiç kaldırmıyor.

Martin'in yanında saatlerce oturup kâğıtlarının üzerindeki figürlerin şekillenmesine baktım. Özellikle sabahları ona refakat etmekten hoşlanıyordum, hayvanların bakıcılarını kabul ettiği saatlerde çizim yapabilmek için izin istemişti Martin, o saatlerde içtenlik ve neşeli beklentiler hâkim olurdu, gün içerisinde kaçınılmaz bir şekilde yerleşen huzursuzluğun izi bile bulunmazdı; ilkokul sınıfları, aileler, hayvan çizimlerini can sıkıcı bir alıştırma olarak gören gürültülü güzel sanatlar öğrencileri ortalıkta görünmezdi.

Böylesi bir sabah zamanı Martin'e Ludwig Kaltenburg'un konferansında meydana gelen olayı hatırlattım. Martin kaçamak bir tepki gösterince, Profesörle zıtlaşmasından dolayı biraz üzgün olduğu sonucuna vardım.

"Hayır, hayır, tam olarak doğru değil bu" diye düzeltti beni, Kaltenburg'a sorusunu yönelttiği aynı dostane tavırla. "Profesörün huzursuz hissetmesine neden olmak bana sıkıntı vermiyor. Tam tersine."

Konferansın konusu onu hiç ilgilendirmiyordu, yalnızca konferansı verene odaklanmıştı; gazetedeki bir anons dikkatini çekmişti, daha doğrusu şayet Profesörün adı belli belirsiz bir takım anıları uyandırmasaydı, anonsu hiç umursamazdı. Gazete sayfasını geri çevirdi; evet, büyük harflerle yazılıydı, KONUŞMACI: PROFESÖR LUDWİG KALTENBURG. Martin uzun uzun baktı yazıya, karıştırma söz konusu olamazdı, isim benzerliği de mümkün değildi; Profesörün bir dublörü de yoktu herhalde, aradığı adamdı bu. Bu adam yüzünden uykusuz geceler geçirmişti Martin. Hiç karşılaşmışlar mıydı? Hayır, Kaltenburg ile hiç karşılaşmamıştı. Yalnızca ismen tanıyordu. Profesörü bir bitki bilimcinin akıp giden el yazısından, babamın el yazısından tanıyordu, tozlu uçuş pistlerinin kenarında geçen başka bir hayatta okuduğu mektuplardan.

"Dürüst olmam gerekirse, tüm akşam boyunca izleyicilerin arasında büyük Profesör Ludwig Kaltenburg'u kışkırtmak amacıyla oturdum. Hem de konferansın bitişine yakın ve hiç kimsenin, en az da Profesörün kendisinin sıra dışı, muğlâk bir soru beklemediği anda."

Martin yakın bir yerde yeminin başında durmuş zaman zaman bize bakan bir dişi bizona yoğunlaştı. Kâğıdının üstünde hafif bir baskıyla yavaşça dağıtmaya başladığı kalın çizgiler belirdi.

"Bakıcını mutlaka hatırlıyorsundur, değil mi? Bazen şimdi ne yaptığını merak ediyorum. Benim yaşlarımdaydı, belki bir, bir buçuk yaş daha küçük. Posen'e ilk geldiğimde çocuk dok-

toru olmak için hâlâ yanıp tutuşuyordum, sen ise onun himayesindeydin, böylece birbirimize anlatacak çok konumuz vardı. Aynı seninle yaptığımız gibi, onunla da etrafta gezintiler yapıyorduk. Hatta bazen beni şehirde gezmeye bile ikna ettiği oldu. Pazar öğleden sonraları. Sana bunları anlatıp anlatmadığından hiçbir zaman tam emin değildim, kendisi anlatmadığını söylüyordu; fakat senin her şeyi bildiğinden şüpheleniyordum. Senden bir şey saklaması mümkün değildi."

Hayvan bize arkasını döndü. Martin başladığı çizimi bloknottan kopardı, kâğıdın üzerinde bizonun göğsünden başka pek bir şey görünmüyordu. Hayvana kısa bir bakış attı ve yan tarafını çizmeye koyuldu.

"Sana şimdi bunları anlatmamdan rahatsız olmuyorsundur umarım. Seni seviyordu, bunu mutlaka bilirsin. Zaman zaman zor bir çocuk olmana rağmen. Belki de seni tam da bunun için seviyordu. Bir seferinde onun başına büyük sorunlar açtığın bir olay yaşanmış olmalı fakat ne yapsam da senin kabahatini söyletemedim ona. Kesinlikle senin tarafındaydı. Adının ne olduğunu hatırlıyor musun? Annenle baban ona 'Maria' diyorlardı; fakat belki de gerçek ismi bu değildi. Hayatta olup olmadığını bilmek isterdim. Nerede olduğunu. Ve ne yaptığını. Evli mi, çocukları var mı? Umarım vardır. Annenle babanın koruması altında olduğunu hissederdim hep. Sen bir şeyler fark ettin mi hiç? Yani onunla ilgili değil, insanların ona nasıl davrandığıyla ilgili. Ama sana ne diye soruyorum ki bunları, yedi-sekiz yaşındaki bir çocuk bunlar hakkında ne bilebilir. Fakat annenle babana artık bir şey soramayız. Sizinle birlikte Dresden'e geldi mi?"

Hayvanın yanı, göğsü, bir kulağı -bakıcı son bir kez ağılı kontrol etti, pek zamanımız kalmadı. Martin hayvanlara bakmadan acele çizgilerle dağınık bir post çizdi.

"Annenle babanın mektuplarından Profesör Kaltenburg'un size bir süre gidip geldiğini ama nahoş bir olaydan sonra ziyaretleri kestiğini öğrenince kıskançlık duydum. Maria'ya yanaş-

tığından emindim. Maria onu reddediyor, tam bir rezalet, annenle baban Maria'nın tarafında duruyor ve Profesörle ilişkilerini koparıyorlar. Düşüncelerim bana o kadar mantıklı görünüyordu ki, neredeyse kaçıp size gelecektim. O zamanlar neredeydim acaba, Hırvatistan belki veya Puglia, Ukrayna. Nasıl kaçabileceğim konusunda da hiçbir fikrim yoktu. Uçakla. Askerden firar. Aradaki büyük mesafe neredeyse çıldırmama neden olacaktı. Düşünsene, bir sabah aniden çıkagelen bir uçak evinizin önündeki tozlu yola iniyor. Sen o anda kakaonu yudumluyorsun. Gürültü. Maria senin yanına pencereye geliyor. Beni pilot kabininden inerken görüyorsunuz. Kırk yaşlarında bir profesör, ayrıca fanatik bir motosiklet sürücüsü, böyle adamlar tehlikeli olabilir. Bunları düşünürken bakıcından gerçekten hoşlandığımı anladım. Profesör Kaltenburg'dan ne kadar nefret ettiğimi tahmin bile edemezsin."

İlk ilkokul öğrencileri girişte duruyordu. Martin veznedeki kadınlara selam verdi, sonra hayvanat bahçesini ve sessiz sabahı arkamızda bıraktık.

"Maria için resim yaptığımı, Maria'nın resmini yaptığımı biliyor muydun? Bu çalışmalara POSEN BLOĞU diyorum, şayet günün birinde sergilenirlerse, bana bu adı hatırlatmalısın, tamam mı?"

Bayan Fischer bu çizimlerin hâlâ var olup olmadığını soruyor.

Elbette. Çizimler Posen yıllarını, savaşı atlattı, Martin onları birkaç dosya içerisinde itinayla sakladı ve hatta bir şekilde Batıya kaçırmayı da başardı. Bu çizimler bugün Martin'in erken dönemlerine ait en önemli çalışmaları arasında gösteriliyor.

"POSEN BLOĞU adı altında mı?" Bayan Fischer bu adı taşıyan bir eserler bütününü hiç duymamış.

Hayır, POSEN BLOĞU gerçekten de bu isim altında hiç sergilenmedi. Bir çocuk bakıcısıyla ilgili hatıralar -fakat eser dizininde RUS HEMŞİRE deniliyor, bir bloknotun içinde yer

alan çekingen bir çizim: Yumuşak saçlar, haçlı kep, yalnızca gözler ve burun daha güçlü çizgilerle işlenmiş. Bir başka çizim: ATEŞTE ÜÇ KİŞİ, bilinçli seçilmiş belirsiz bir isim, iki karanlık insan figürü bir ışık demetine bakıyor, solda uzun saçlı berrak bir figürün konturları görülüyor, çömelmiş ve yere bakmakta. Daha sonraki çalışmalarda yine rastlanan genç kadın belki de gizli tutulan bir fantezi.

Katharina Fischer'e bir tatlı veya kahve isteyip istemediğini sorarken, Martin'in öğrencilik zamanından kalma çalışmalarının yabancı durduğunu düşünüyorum. İnsan geriye bakınca çizimlerin baskı altında yapıldığını hissediyor. Birisinde hocalarının beklentilerini yerine getirmeye çabalıyormuş gibi bir hava var, diğerinde ise kendi elini ve bakışını inkâr etmiş. Bunların çoğunu muhtemelen Dresden'de bıraktı, belki de çöpe attı. Fakat ben, Martin'in başladığı tüm bizon çalışmalarını sakladım.

9

Ludwig Kaltenburg benim için ne kadar önemli olsa da, "Hagemann" adını ilk defa onun ağzından değil Martin Spengler'in ağzından duydum. Martin'in Dresden zamanını gözlerimin önüne getirince, onu üniversite çevresinden gruplar içerisinde, gülümseyen öğrenciler arasında, bir faşing şenliğinde görmüyorum. Kızılderili kostümlü Martin, Martin dans ederken, Martin bowling oynarken -düşünülmesi bile mümkün değil. Benim için Hagemann ailesinin yemek masasına, salonuna ait Martin. Onu mutfağın arkasındaki küçük odada görüyorum, elleri kolları kitap, resim gereçleri ve bloknotlarıyla dolu. Daracık bir yatak, iki tabure, eski bir yazı masası: Bu meskeni ona en sevdiği profesör sağlamıştı, ailenin bir

dostu ve aynı zamanda başına buyruk, dışarıya karşı kapalı görünen güzel sanatlar öğrencisinin ilk hamisi. Hatırladığım kadarıyla Martin daha sonraları çakal çizimlerini yalnızca bu profesöre, Hagemannlara ve bana gösterdi.

Hagemann ailesi Martin'in yanlarında olmasından çok hoşnuttu, birinci kata yerleştirilen yaşlı çift ve pek de genç olmayan oğullarının durumunda olduğu gibi her şey pekâlâ çok farklı da gelişebilirdi. Bunlar taşınırken, iki ailenin erkeklerinin daha önce savaş sırasında da karşılaştıklarından bahsedilmiş, hatta adam, sanki evin patronluğuna talipmişçesine o zamanki rütbesini belirtmişti. Bay Hagemann ise amirlerinin hatırlatılmasını istemiyordu, özellikle de hatırlatan kişi eski bir amirse.

Aileler arasındaki ilişki zaruri olanla sınırlandı, yeni kiracılar yukarıya kendi dünyalarına çekilmek üzere kınayıcı bir yüz ifadesiyle holden geçerken karşılıklı selam veriliyordu. Hagemannların kızları için, Klein ailesi bir süre sonra yalnızca "Başkiracı ailesi" oldu, bu gizli takma isim zaman zaman anne ve babanın bile ağzından kaçıyordu. Yeni kılıklara girmeye yatkın eski tüfek Bay Klein bir resmi tatil günü, yıldönümü, anma günü veya doğum gününün arifesinde Bay Hagemann'a dekorasyon gerekliliğini sessizce hatırlatmak üzere merdivende görününce, daha önceden elindeki cep takvimine bakarak "Başkiracılar yine... Bodrumdan karton defneyi çıkarmam lazım" diye düşünen Bay Hagemann bir seferinde neredeyse "Bay Başkiracı, artık fazla oluyorsunuz" demek üzereydi.

Hagemannlar bir davet verince, Martin salonda kendisine bir köşe arar ve tüm akşam boyunca hiç kıpırdamazdı. Hagemannların davetlerinde sanat ve bilim dünyasından temsilciler görülür, yurtdışından gelen misafirlere de sık sık rastlanırdı. Martin dinler ve gözlemlerdi. Yüzler, eller, kül tablaları, koltuklar, ayakkabılar, perdeler, tavandaki sıvayla işlenmiş gül yaprağı. Bazen bakışı avizeyle yaprak arasında küçük, siyah bir noktanın üstünde takılır kalırdı. Ölümde katılaşmış bir karasi-

nek? Fakat dikkatlice bakıp da sineğin kitin zırhının aslında küçük bir delik olduğu ortaya çıkmış olsa bile şaşırmayacağını bilir ve üst katta üç kişinin -anne, baba, oğul- asık bir suratla içlerinden hangisinin kulağını muşambadaki oyulan yere dayayacağına ilişkin sessiz bir tartışmaya giriştiklerini hayal ederdi.

Misafirler uğurlanıp aile yatmaya gidince, Martin küçük odasından salona süzülür, sessizliğin keyfini sürer, her zaman Bayan Hagemann'ın oturduğu yeşil koltuğa oturur, karanlıkta duvarlara bakardı.

"Bu duvarlar kendi başına bir dünya" demişti bir seferinde. Hagemann ailesinin evinin her yerinde çakal sanatı asılıydı.

Martin ile her buluştuğumda, Hagemannlardan da bahsedilirdi, bir süre sonra aile üyeleriyle şahsen tanışıyormuş ve hem anne-baba hem de iki kızlarıyla yıllardan beri görüşüyormuş gibi hissetmeye başladım. En baştan beri onlarla iyi anlaşan Martin, bana bu aileden kesitler sundu. Anlattığı hikâyelerden birisini, belki Martin'in hikâyeyi benim için uydurup uydurmadığını hiçbir zaman ortaya çıkaramadığım için, belki Großer Garten parkında geçtiği için veya belki de yalnızca hikâyede Klara Hagemann'ın başrolde olduğu için özellikle iyi hatırlıyorum.

Klara bir gün hafta sonu gezintisi sırasında parkta ailesinin yanından aniden uzaklaşıyor. Uzaklarda bir siluet, garip bir hareket dikkatini çekti ve annesiyle babası veya kız kardeşi orada bir adamın elindeki tasmayla köpeğine vurmak üzere olduğunu daha anlamadan koşmaya başladı. Çayırın üzerinden bağıra çağıra koşuyor, burada daha önce hiç duyulmayan ve muhtemelen bundan böyle de duyulmayacak olan bir sözcük tufanı bu. Basenin sahibi hemen kendisinin kastedildiğini hissediyor, etrafına bakıyor, durumu anında idrak edemiyor, neyle karşı karşıya kalacağını anlamıyor ve yalnızca Pazar elbisesinin içinde bağırıp çağıran bir kız çocuğu görüyor. Önünde çimenlere gömülüp inleyen karmakarışık tüylü hayvanın varlığını bir an-

lığına unutuyor ve elini indiriyor. Klara Hagemann o zamanlar on bir veya on iki yaşındaymış. Savaştan hemen sonra. Annesiyle babasının neredeyse kalbi duracaktı herhalde.

Martin "Klara o zamanlar küçüktü" dedi.

Dresden'in yarısı beyaz elbiseli, uzun çoraplı ve sandaletli küçük bir kızın hiç tanımadığı bir köpek sahibini nasıl paylaşıdığını seyrediyor. Hagemannlar Klara'nın bu sözleri nereden öğrendiğini kendilerine açıklayamıyor.

"Klara bugün çok farklı" dedi Martin.

Martin sanki kendisi de orada bulunmuşçasına bana Bay Hagemann'ın nasıl derin bir nefes aldıktan sonra çayıra adım attığını anlattı. Yoldan bakınca Hagemann'ın yürüyüşü ve omuzları biraz sert gözüküyor. Oraya varınca adamın gözlerine bakıyor ve ağzından iki-üç kısa cümle çıkıyor. El sıkışıyorlar. Sonrasında Bay Hagemann kızıyla birlikte geri dönüyor. Şapkasını çıkartıyor, eliyle saçlarının üstünden geçiyor. Terlemekte. "Tek kelime etmeyin. Kahve içmeye gidiyoruz."

İki kız önden yürüyor. Büyük olan Ulli hep Klara'nın bir adım arkasında. Bayan Hagemann kocasının koluna giriyor. Gözleri, Klara'nın haklı olduğunu söylüyor. Bay Hagemann'ın buna karşı gelmesi mümkün değil. Aslında sakin bir aile gezintisi amaçlamıştı. Fakat Klara onun kızı, o da Klara'nın babası. 1946 veya 1947 yılının sıradan, ılık bir Pazar öğleden sonrası.

Tahmin edilebileceği gibi bu kızı veya genç kadını oldukça merak ediyor ve dört gözle Martin'in beni onunla tanıştırmasını bekliyordum. Fakat öte yandan Martin beni yeterince tanıyor ve planlanmış bir buluşmayı son anda sabote edebileceğimi biliyordu; buluşma yerine gelmez ve gözümü bile kırpmadan onu rezil ederdim. Böylece beni oyuna getirmekten başka çaresi yoktu ve bir seferinde hayvanat bahçesinde birlikte geçirdiğimiz bir öğleden sonrasının sonunda eşyalarını toplarken "Sana söylemeyi unuttum, birazdan Klara ile görüşeceğiz" dedi.

Tiergartenstraße'de ilerledikçe huzursuzluğum arttı. Martin hiçbir şey yokmuş gibi davranıyordu ve Querallee'ye saptı, "Bizi bekliyordur mutlaka, biliyor musun, hep vaktinden önce gelir" hızlandı, ceketimin kolunu çekiştirdi, eliyle saray enkazını işaret etti: "Ne demiştim, şuradaki mavi elbiseli kadın, gördün mü?"

El sıkıştık, Klara o kadar terbiyeli bir şekilde "İyi günler" dedi ki, neredeyse dizlerini kırarak selam vereceği hissine kapıldım. Fakat yeşil gözleri, sanki nezaketini kendime yönelik sanmamam için beni uyarırcasına yanıp söndü. Martin eliyle ilkönce çizim dosyasını, sonra da beni gösterdi: "Hermann benimle birlikte hayvanat bahçesindeydi."

"Hayvanat bahçesinde mi?"

Klara, uzun bir süre önce kendisinin de oraya gittiğini hatırlarcasına kaşlarını kaldırarak bana baktı. Hiç değilse Martin yanımdaydı. Benden çok daha büyük olan Martin'in düzenli bir şekilde hayvanat bahçesine gitmesinde göründüğü kadarıyla yadırganacak bir durum yoktu. Hatta şimdi Martin'in yeni çalışmalarını incelemek istiyordu, ağaçların altında bir yer bulduk; Klara daha ne içeceğine bile karar vermeden, Martin dosyasını açmak zorunda kaldı. "Maden suyu... veya bir limonata... hayır, hayır, su." Ne içeceğini umursamıyordu, çizimler önümüze, masanın üstüne serildi. Hayvanlara ilgi göstermiyor gibi görünen Klara, tavşanı boz kazla karşılaştırdı, kartal çizimlerini önüne çekti ve bir yerde bir çizgiyi, başka bir yerde kâğıda hareket halindeki bir kuş gibi kondurulan ince taramayı veya sakallı akbabanın kafasındaki bir noktayı izlerken "Bardağı lütfen kenara çeker misin" dedi.

"Baksanıza, Kokoschka'nın hangi köşke yerleştirildiğini biliyor musunuz?" Martin eliyle küçük saray göledini gösterdi. "Şurada mı? Yoksa şurada ön tarafta mı? Yoksa bombalanmış olanların birinde mi? Klara, sen mutlaka biliyorsundur."

Klara, Kokoschka'nın oturduğu köşkü mutlak bir kesinlikle biliyormuşçasına başını salladı. Ben ise "Oskar Kokoschka"

diye birisini tanımıyor ve bu ressamın adını hayatımda ilk defa duyuyordum; uzaktan sevdalı olduğu kadına benzeterek yaptırdığı ve Dresden'de esinlenmeyi umduğu insan büyüklüğündeki çirkin, kaba saba bebekten de hiçbir haberim yoktu.

"Bebeğin bir sabah, üstüne kırmızı şarap dökülmüş ve kolları bacakları bükülmüş bir vaziyette bahçenin bir yerinde yattığını duymuştum. Tam yerini bilmek isterdim doğrusu."

Martin'in anlattığı kadarıyla devriye gezen bir polis, ölü yüzlü pörsük kumaş bedeni ilk anda bir kadın cesedi sanmıştı, Martin hiç durmadan anlatmaya devam ediyordu; Klara onu cümlesinin tam ortasında bölerek "Kusura bakma, Martin ama sanırım bu kadar yeter" deyince minnettar oldum.

Saray göledinin etrafını dolaşıp sel çukuruna yürüdük, daha doğrusu Klara Martin'in yanında yürüyor, ben de onu seyrediyordum. Ayakkabılarının ucuna baktım; evet, Klara uzak bir gelecekte hayali bir metropolün bulvarında nasıl gezileceğini gösterircesine Dresden'de dolaşıyordu. Ayak bilekleri. Koyu, hafif dalgalı saçları.

"Martin bana basen sahibiyle olan olayını anlattı" diyerek onunla bir konuşma başlatmaya cesaret edebildim.

"Ah, şu eski hikâye." Neşeli mi yoksa bu anekdotu anlatmaktan gına mı gelmiş diye düşündüm. Klara'nın sanki Martin ona engel oluyormuş gibi yana doğru bir adım atıp bana gülümsemesine hazırlıklı değildim.

Martin bir kayık kiralamayı önerdi. Göründüğü kadarıyla bu fikir Klara'nın da hoşuna gitmişti, Martin bizi kayık gezintisine davet ediyordu, Klara ile benim yan yana oturduğumuzu, Martin'in ise karşımızda kürekçi yerine oturacağını düşündüm. Fakat sonra kayığa binerken Martin "Hayır, hayır, Hermann, öne oturman lazım" dedi. İkimiz de soran gözlerle Martin'e baktık, omuzlarını silkti, "Siz gidin." Kayığı ittirdi, "Su beni korkutuyor." İskelede kaldı. "Bir saat sonra karanın güvenliğinde buluşuruz."

Klara ve ben Carolasee'de kayıktayız. Martin karadan bizi takip ediyordu, daha doğrusu kürek çekmede çok beceriksiz

olduğum ve kayığı neredeyse hiç ilerletemediğim için sürekli durmak zorunda kalıyordu. Sürekli çarpışma tehlikesi yaşıyorduk; etrafımızdaki kayıklar suyun içinde huzurla süzülüyor, güçlü kuvvetli genç adamların hiçbiri üst bedeninin, omuzlarının, kollarının ve ellerinin çıkardığı işe gereğinden fazla odaklanmıyordu. Kürek hareketlerinin simetrisi hayranlık uyandırıyor, her şey kendiliğinden akıp gidiyordu; genç adamların hepsi kayık gezintisinde sevgililerinin gözlerine, dudaklarına, burnuna yoğunlaşmıştı.

Kayığı kimseye çarpmadan köprünün altından geçirmeyi başardım, sıkıntılı bölümü geride bırakmıştık, bir süre fıskiyeye doğru sürüklendik. Martin yeniden ortaya çıktı, gezinti lokalinin önünden geçerken Klara onu gördü, Martin yem yerinde ailelerin arasına karışmıştı. Ördeklerin oluşturduğu karmaşa içerisinde duruyordu, inşallah bize el sallamak aklına gelmezdi.

Martin bize el sallamaya başladı.

Kıyıda çömelip sığ sularda balıklara bakan ve ördeklere yarı korku ve yarı taşkınlıkla kuru ekmek parçalarını tutan sürüyle çocuk, ayrıca bunlara ilaveten onlara göz kulak olan anne ve babalar -bunların hepsi şimdi tam ortalarında durmuş el sallayan adama dönecek, adamın göle doğru bakışını izleyecek ve birbirlerine oradaki kayığı gösterip güleceklerdi; sular etrafa sıçradı, birisi telaşla küreklere sarıldı. Klara'nın kılı bile kıpırdamadı. Sağ kolumla küreği çekiyor, hemen orada dönmek istiyordum, Klara beni yönlendirdi. Hırslanmıştım, en azından kuğu yuvasının bulunduğu küçük adanın etrafını dolaşmak istiyordum. Diğer kayıkları artık algılamıyordum. Kayığı bir sefer kıyıdaki setten ittirerek uzaklaştırmak zorunda kaldım, bir sefer de dallar Klara'nın saçlarını sıyırıp geçti. Tam rahatlamış bir şekilde Martin'in bizi burada göremeyeceğini düşünürken, Klara "Başardık" dedi.

Hayır, Klara gülmedi. Az çok sakin bir şekilde kıyıyla ada arasında sürükleniyorduk, ben Klara'nın çalılıkların arasında-

ki beyaz tüyleri daha iyi görebilmesi için kayığı biraz çevirmeyi başarmışken, çok geride kalmış bir Kasım akşamında gülüşünü duyduğum yabancı bir kadının karşımda oturduğuna yemin edebilirdim. Karanlık Elbe yamacında elinde sigara, başında kasket ve sırtında kürk paltosuyla durup salonda yanımdan hızla geçip giden kadınla, Carolasee'deki adacığı dikkatlice incelemek üzere elleriyle kayığın kenarına yaslanan mavi elbiseli Klara aynı kişiydi, bundan kesinlikle emindim.

10

Klara kapıda yalınayak duruyordu. Sanki yeterince şaşkın değilmişim gibi. Üstündeki mavi yaz elbisesini Großer Garten parkında yaptığımız kayık gezintisinden tanıyordum; fakat burada, Klara'nın alışıldık çevresinde elbisenin mavisinin Klara'nın yeşil gözleriyle garip bir zıtlık oluşturduğunu Carolasee'de fark etmemiştim. Bunun nedeninin girişteki büyük gürgen ağacı, ışığın açısı, yaprakların arasından geçerek yansıması olabileceğini düşündüm. Ben yaklaşırken, Klara sakin bir tavırla bana baktı, muhtemelen demir kapıda durup zildeki yazıyı okuduğumu ve bahçenin içinden geçtiğimi de görmüştü; Hagemann ailesinin mülkü, Klara ve Martin'in oturduğu ev. Evin girişindeki merdivenleri çıktım, sonra mavi

elbise, yeşil gözler; kapının eşiğinde Klara'nın çıplak ayaklarını fark edince nereye bakacağımı bilemedim.

Martin'i almaya gelmiştim, sözleşmiştik; şaşkınlıktan olsa gerek, herhalde "Merhaba" bile diyemedim.

"Öyle mi? Martin yok. Belki birazdan gelir. Bildiğim kadarıyla Elbe'ye inmişti. İstersen onu aramaya gidebilirsin."

Beni hemen gerisin geriye göndermek istercesine çabucak ve kesin bir tavırla bunu söylerken, aynı zamanda kapıda bir adım yana çekildi. Peşine takıldım, küçük bir giriş odasından geçtik, bir tür havalandırma kanalı, Klara kanatlı bir kapıyı ittirerek açtı, arkasından birisinin geldiğini unutmuş gibiydi. Kapının kanatları kapanırken son anda aradan süzülmeyi başardım.

"Neredeyse arada kalacaktım."

"Ah, zavallı çocuk."

Bana hemen Martin'in odasını göstereceğini ve Martin'i orada bekleyebileceğimi sanmıştım ama Klara durdu: "Kanatlı kapıda hep oynardık, Ulli ve ben, her akşam yemekten sonra geceliklerimizle holden vestibüle ve sonra gerisin geriye koşturup dururduk. Annemle babam soğuk girişte gürültü etmememizi söyler, tabii ikimizden biri mutlaka kapı kanadını kafasına yediği için her seferinde yaygara kopardı. Yatağa her zaman nefes nefese, deli gibi, kıpkırmızı yanaklarla giderdik."

"Vestibül" bir tür "havalandırma kanalı" veya "küçük bir giriş odası" değil; bu kelime benim için ayrılmaz bir şekilde, onu ilk defa Klara'nın ağzından duyduğum öğleden sonrasıyla bağlantılı.

"Güzel bir ev, kanatlı kapılı" ve "Ne kadar çok yeriniz var" gibi bir şeyler söylemiş olmalıyım.

"Burada tek başımıza oturmuyoruz ama korkma evde kimse yok."

Fakat kendime tam anlamıyla güvenmiyorum. Ne Klara'nın peşinden holde yürüyen şaşkın, budala yeni yetmeye, ne de bugün hatırladıklarını anlatan genç adama. Klara'nın baştaki

soğuk, neredeyse kaba davranışı birkaç dakika içerisinde nazik ve ilgili bir şekle bürünmüştü; Martin'in bir arkadaşının daha önceden haber vermeksizin çıkagelmesi durumunda Klara'nın nazik ama mesafeli bir tavır takınması daha inandırıcı olurdu. İlkin dengesiz, sonra da biraz kendini beğenmiş gözükmek Klara'ya uymuyor. Bana gerçekten de "Yoksa benden korkuyor musun?" diye sordu mu?

Martin gerçekten evde yok muydu, buluşmamızı unutmuş muydu veya tek başına bir gezinti yapmayı mı tercih etmişti -bunların yanıtını bugüne değin bilmiyorum. Tüm bu süre boyunca evde de olabilirdi, belki uzun bir öğleden sonrası uykusu çekiyordu, belki çalışmaya dalmıştı ve Klara onu rahatsız etmek istemiyordu; Klara'nın beni Martin'in odasına, yani mutfağın arkasındaki odaya verdiği adla "mürebbiye odası"na götürmemesi için olası bir açıklama olabilir bu.

Salona daha yeni oturmuştuk ki, benim için bir kitap ayırdığını hatırladı: "Annemle babamın bir hediyesi, Martin kırlangıçların senin çok ilgini çektiğini söyleyince, sana uyacağını düşündüm."

Kırlangıç değil, ebabil. Klara kitabı almak üzere dışarıya çıkarken arkasından böyle seslendim mi yoksa böylesine fuzuli bir düzeltmeyi bastırabilmeyi başarabildim mi? İnsan bu gibi durumlarda dünyayı daha keskin gözlemlediğini sanıyor, sonra da heyecandan ne kendisine ne de karşısındakine bakabildiğini itiraf etmek zorunda kalıyor.

Klara bana bez ciltli bir kitap uzattı. Kitabın iç kapağını açtım ve dehşetle tanıdık bir isim gördüm: LUDWİG KALTENBURG. Dehşete kapılmamın nedeni bu kitapla ilgili hiçbir şey bilmememdi, adına bakılacak olursa bir hayvan başvuru kitabı.

"Tanıyorum."

"Okudun mu kitabı?"

"Hayır, tek bir satırını bile okumadım. Şaşırdım. Yazarı tanıdığım için şaşırdım."

"Başka bir kitabını mı okudun?"

"Yok. Böyle kitaplar yazdığını bilmiyordum. Profesör Kaltenburg'u uzun bir zamandan beri tanıyorum, henüz bir çocuktum; fakat o zamanlar hayvan kitapları yazmıyordu, yalnızca bilimsel eserler."

"Hım, bilimsel eserler, anlıyorum."

Pes etmek üzereydim. Klara hiçbir şeyi kaçırmıyor, sesimdeki en ufak kararsızlığı, aynı öylesine söylenen bir cümlenin sahte olağanlığı gibi anında algılıyor, ufacık bir kendini beğenmişliği ve bunun öncesindeki küçük yalanı hissediyordu. İşin peşini bırakmadı.

"Profesör Kaltenburg'u şahsen mi tanıyorsun? Buna inanmıyorum."

Bu sert tondan dolayı pişman olmuşçasına "Bir bardak meyve suyu ister misin? Ben gelinceye kadar kitaba bakarsın biraz" dedi.

Ludwig Kaltenburg tarafından yarı yolda bırakılmış gibi hissettim. Bir sonraki karşılaşmamızda ona bu başvuru kitabını sorduğumda, omuzlarını silkerek "esercik" olarak tanımladığı kitabı önemsemediğini belirtti. Tam bir ekmek parası çalışmasıydı. Savaş sonrası yıllarının maddi sıkıntıları, uygun bir iş bulmanın zorluğu, tüm bunlara ilave olarak her gün doyurulması gereken bir sürü hayvan. Yazarken belli bir öfkeden de faydalanmış, piyasadaki sayısız kötü hayvan kitabına karşı kızgınlık hissetmiş, duygusal ve riyakâr saçmalıklara, sevimli buruncuklara, hayretle bakan uykulu gözlere, pelüş kostümlü insan muamelesi yapılan sokulgan mahlûklara son vermek istemiş. O zamanlar Kaltenburg'un bir dizi devamı da yazılan kitabının hatırı sayılır bir başarı elde edeceğine kimse inanmamış. Kendisi de hayvanlarla yaşadığı deneyimlerinin bir araya getirilmesinin Dresden sosyetesine varıncaya değin geniş halkalar halinde yayılacağına rüyasında görse bile ihtimal vermezmiş. Bugün hâlâ zaman zaman gazete redaktörlerinin baskısı üzerine ve okurların göründüğü kadarıyla gerçek gözlemlere aç olduğu için bu tür küçük makaleler yazıyormuş. Bunlar, akşamları ciddi bir çalışma sürdüremeyecek kadar yorgun

olunca başvurduğu gevşeme egzersizleriymiş, hayvanların son beslenme saatine kadar oturup elden kolay çıkan bir şeyler karalıyormuş. "Sen bütün bu hikâyeleri zaten çoktan tanıyorsun, hepsini benim ağzımdan dinledin. Buna rağmen kitabın bir nüshasını sana elbette hediye edebilirim, yazdığım her cümleyi okuman için sana vermenin beni mutlu edeceğini biliyorsun."

Klara mutfaktan geri dönünce, anne ve babasının nasıl insanlar olduğunu sordum. Kuşkusuz çok iyi kalpli insanlardı ve insanın içindeki iyiliğe olan inançlarını kimsenin yok etmesine izin vermezlerdi. Bardağımı elimde tutuyordum, Klara kendisininkini bir dikişte boşalttı. Kız kardeşiyle birlikte çocuk olarak bazen bu inancın altında eziliyorlardı, tüm inkârlara karşın iyi bir insan olma zorunluluğu kolay değildi.

"Bir çocuk gece gündüz bunu düşünemez. Bir seferinde Ulli ve ben evin içinde koşturuyor ve hiç durmadan şu anda hatırlamadığım bir slogan bağırıyorduk; dalga geçilen bir slogandı bu herhalde. Ne de olsa çocuktuk."

Klara kanepeye yanıma oturdu ve kollarıyla bacaklarını sardı.

"Birdenbire yanı başımızda beliren babam beni kolumdan sıkı sıkıya yakalayıp merdiven boşluğunun altına çekti ve 'Birinci kata ne tür insanların yerleştirildiğini biliyorsunuz' diye tısladı. Bakışı çok sertti ve dudakları titriyordu; kolumu bırakmadan önce WORKUTA diye bir sözcük fısıldadı. Babamızın Sibirya imasını gerçekte anlamamamıza rağmen, o gece neredeyse hiç uyuyamadık. WORKUTA, uzun kollu bir bluzun altında gizlediğim kolumdaki morluklardı."

Kolundaki incecik tüyler. Klara elini sol ayağının üzerinde gezdirdi.

"Profesör Kaltenburg'u bu kadar iyi tanıyorsan, Loschwitz'teki enstitüsüne de gitmiş olman lazım."

Elbette gitmiştim, enstitünün ve Profesörün şahsi mekânlarının kapısı benim için gece gündüz açıktı. Fakat Kaltenburg hakkında bildiğim her şeyi şimdi sergileseydim, nasıl bir izlenim edinirdi Klara. Profesörün her duygusunu, villasının her

köşesini tanıyan ve onun ününün ışığında güneşlenen soluk bir çocuk. Dolayısıyla caka satan bir görüntü vermeksizin Kaltenburg'un dünyasına girdim ve Klara'ya, bir çocukken en fazla hayranlığımı uyandıran şeyin Kaltenburg'un eldivenleri olduğunu anlattım. Kaltenburg'un yanında çoğu zaman birkaç çift eldiven olurdu, motosiklet kullanmak için sağlam dana derisinden eldivenler, araba kullanmak için daha narin olanlar, "kopuk" olarak adlandırdığı ve orman gezintilerinde veya sonbahar başlangıcında Elbe kıyılarında, bazen de akşamları şehre inerken kullandığı tek parmaklı keçe eldivenler ve son olarak da bir davete giderken ellerine geçirip birisinin elini sıkarken derhal çıkardığı ceylan derisinden eldivenler.

Klara o günün öğleden sonrasında bana "Herhalde sen de meşhur olmak istiyorsun?" diye sordu. Aklıma hemen bir yanıt gelmeyince devam etti: "O halde en azından kötü şöhretli."

Güneş evin öbür tarafına geçmişti ve büyük veranda penceresinden doğrudan doğruya salonun içine vuruyordu. Boş bardaklarımız masanın üzerindeydi. Halı. Tozlu ayakkabılarım. Bir süre sonra Klara "Carolasee'deki kayık gezintimiz hoşuma gitti" dedi.

"Hayatımda ilk defa bir kayığa bindim."

"Bunu fark etmemek mümkün değildi. Başka bir şey kastediyorum. İnsanlar bizimle eğlenmeye başladıklarında, onları umursamaman hoşuma gitti."

Gözlerini kırpıştırdı, yerinden fırladı ve anlamadığım birkaç kelime mırıldandı; akşam "Bundan bir şey çıkmaz" gibi bir şeyler mırıldandığı hissine kapıldım, kulağımda Klara'nın sesi vardı, hep aynı melodi. İki adımda pencereye gitti ve ağır perdeyi kapatmaya başladı. İlkönce sol tarafı, bir seferinde arkasından baktığım kürk palto gibi karanlık ve ağır. Klara perdenin sağ yarısına uzandı, etek ucunu ayağıyla bir oda palmiyesinin arkasından itinayla geçirdi. Hareketlerini, giderek daralan ışık şeridini izledim. Bir yabancının başının arkası, koyu saçları. Aydınlık şerit tamamen kapanmıştı, ilk anda kör gibiydim. Sonra yüzümün tam önünde Klara'nın yüzünü gördüm.

11

Son gezi vapuru bir süre önce önümüzden süzülerek geçti, şenlikli ışıklandırmanın içinde en fazla iki düzine smokin ve gece elbisesi saydık, aşağıda orkestra utangaçça dans eden üç-dört çift için çalıyordu, yolcuların çoğu ise gezi bitmeden önce Elbe'nin akşam havasını son kez içlerine çekmek istercesine küçük gruplar halinde güvertede duruyorlardı. Hiç ses duyulmuyordu. Burada restoranda da ortalık sakin, merdivenin basamakları gıcırdıyor, kahve servisini yapmak üzere garson yukarıya çıkıyor ve boş tatlı tabaklarını alıyor. Bayan Fischer bir sigara yakıyor.

Hagemannların evindeki ilk öğleden sonramın sonunda Klara'yı sinemaya davet ederken hissettiğim heyecanı Kathari-

na Fischer'e tarif etmeye çalıştım. Ve herhalde benden daha az heyecanlı olmayan Klara'nın çok kesin bir şekilde "En iyisi Cuma günü" sözleriyle cevap vermesi sonucunda heyecanımın zerre kadar yatışmamasını. Klara sanki bundan böyle yalnızca Hermann Funk isimli bu çocukla sinemaya gitmeye karar vermişçesine yanıtlamıştı sorumu.

Birkaç hafta sonra Hagemannlara ilk kez davet edildiğimde yine bir heyecan basmıştı beni. Klara ile geçirdiğim öğleden sonrasından beri salonu ve Martin'in anlatımlarından Hagemannların davetlerini tanıyordum; fakat buna rağmen o akşamla ilgili hiçbir şey hatırlamıyorum. Klara bile gözlerimin önüne gelmiyor, bu denli heyecanlı olmalıydım. Neyse ki "Hagemann" adının Dresden'de Martin'in ortak gezintilerimiz sırasında bana aktardıklarından çok daha fazlasını ifade ettiğini o zamanlar bilmiyordum. Şayet annemle babam Dresdenli olsaydı ve ben Dresden'de büyümüş olsaydım, bu isim benim için de bir şey ifade ederdi ve çocukken evde muhtemelen herhangi bir şekilde işitmiş olurdum.

Hagemannların çok kapsamlı akrabalık ağları içerisinde bilim adamları, çiftlik sahipleri, otomobil tutkunları vardı; Klara'nın büyükbabası sigara fabrikatörüydü. Tanıdık çevreye dâhil yaşlı beyefendiler Türk karışımı veya saf Virginia gibi bazı markaların kalitesini hâlâ övmekteydi ve şirketin iflas edip büyükbabanın çatı aralığına yerleşmesinden onlarca yıl sonra bile Bay Hagemann'ın elini taziyelerini bildirircesine büyük bir ciddiyet ve huşu içerisinde sıkıyorlardı. Klara'nın babası böyle durumlardan rahatsız oluyordu; kuşkusuz aileye özgü bazı erdemlerden bahsedilebilirdi, çalışkanlık, sorumluluk duygusu ve sanatsal bir damar gibi; fakat Bay Hagemann'ın ne bir çiftliği vardı ne de bir fabrika yönetiyordu. Genç yaşlarda kimya okumaya karar vererek aile içerisinde belki biraz sıra dışı bir görüntü sergilemek istemişti; Berlin'e gitmiş, laboratuarda müstakbel karısıyla tanışmış, yurtdışına gitmeyi düşünmüş ve sonunda yeni kurduğu ailesiyle birlikte yine Dresden'e

geri dönmüştü. Hagemann adının kimseler tarafından tanınmadığı bir yerde yaşamak istemiş olması mümkün ama buna rağmen: Klara'nın babasıyla tanıştırılan, onunla birkaç kelime konuşan, onu biraz daha yakından tanıyan herkes Bay Hagemann'ın kendisini soyadına karşı sorumlu hissettiğini fark ederdi, hele sülaledeki diğer Hagemannların savaştan sonra birer birer Batıya kaçtığı göz önünde bulundurulacak olursa.

Dik başlılık vardı burada. "Hagemann" soyadına eski namını yeniden kazandırmak arzusu vardı. Böylece Klara'nın babası, öfke parlamalarına eğilimli olan fabrika müdürünün, kendisinin de hazır bulunduğu ortamlarda anlayışlı bir insana dönüşmesi ve hatta sigara fabrikatörünün zaman zaman bazı konularda oğlunun görüşünü alması nedeniyle laboratuardaki iş arkadaşlarının övgü dolu bir şekilde "gerçek Hagemann"dan bahsetmelerine ses çıkarmazdı. Adı geçince bazen kuşku dolu bakışların hedefinde olmasına da sessiz kalırdı.

Bay Hagemann neye kalkıştığını biliyordu. Karısıyla birlikte uykusuz geceler boyunca artı ve eksilerin üzerinden geçmişti fakat nihai kararını Batı'daki büyük toprak sahibi akrabalarından gelen ilk mektupla birlikte verdi. Teyzesinin çocuksu el yazısı Klara'nın babasında "boyunduruk", "zorbalık", "şeytanlar" ve "kan emiciler" gibi çağrışımlara neden oldu, sanki savaşta yenik düşmüş bir komutan delilik içerisinde teyzeye vasiyetnamesini yazdırmışçasına bir havası vardı mektubun. Bay Hagemann nefesini tuttu. Mektubun son bölümünü okurken tehlikeli bir şekilde homurdanmaya başladı, Bayan Hagemann kızlarını neredeyse odadan dışarıya yollamak üzereydi. Teyzesi yeğeninin ne zaman isterse karısı ve kızlarıyla birlikte ailenin himayesine sığınabileceğini bildiriyordu. Bay Hagemann Meißen yakınlarındaki tatil günlerini hatırladı; daha çocukken bile amcasına güvenmez, evet, çiftlikteki herkes gibi ondan korkardı. Bunaltıcı yaz günleri bu sağı solu belli olmayan mahlûkun yoluna çıkmamak endişesiyle doluydu;

yeğen hizmetkârların arasına karışıyor, onlarla birlikte tarlaya gidiyor, ahırlarda başıboş dolaşıyordu; fakat amcasının gözleri her yerdeydi. Kendisini bu insanlara mı teslim edecekti? Hem de gönüllü olarak? Asla.

İyi niyet vardı burada. Kendisini kanıtlamak baskısı vardı. Ve kızlarına, özellikle de kendisine çeken küçük kızına tolerans gösterme eğilimi vardı. Bay Hagemann, insanın bugün kendisinden beklenen her şeyi elbette yerine getirmek zorunda olmadığını ama bir barış mitingine karşı somurtmanın da herhangi bir gerekçesinin bulunmadığını düşünüyordu. Klara zamanını sıradaki Balzac cildi için ayırmıştı ve kaybedeceği saatleri düşününce somurtmaktan kendini alamıyordu. Babası böyle somurtmamasını söyledi ama sonra Klara'nın kasvetli bir yüz ifadesiyle evden çıkmasına üzüldü. Kitap masanın üzerinde duruyordu. Bay Hagemann hepsini Berlin'de kimya okuduğu zamanlar genç bir öğrenciyken edinmiş, laboratuarları asmış, Almancaya çevrilmiş olan dizinin tüm ciltlerini baştan sona kadar okumuş ve kendi kendine koyduğu tüm Hagemann görevlerini yerine getirmişçesine rahatlamıştı.

"O halde Hagemannlar ile ailenin Batıya geçen bölümü arasında herhangi bir bağlantı yoktu, öyle mi?" diye soruyor Bayan Fischer.

Klara Batıdaki akrabalarını hiç görmedi. O amcadan bir kitap paketi almasına bile izin verilmezdi.

"En küçük kıza gösterilen toleransın da sınırları vardı yani."

Bu tehdidin herhangi bir vesileyle dile getirildiğini veya Batıda yeni piyasaya çıkıp dört gözle beklenen bir takım kitapların Klara'ya gönderildiğini sanmıyorum. Klara'nın okumasının yasak olduğu kitaplar... Burada herhalde daha ziyade bir korku, babanın ailenin o koluna karşı duyduğu antipatiyi tasavvur edilebilir hale getirmek üzere başvurduğu bir çaba söz konusuydu.

Savaşın ilk yazında iki kızlarıyla birlikte Leipzig'e bir gezi yapmışlardı Hagemannlar, Klara daha yeni okula başlamıştı,

Ulli onun iki sınıf üstündeydi, babalarının üzerinde nefret ettiği üniforması vardı ve ailesiyle birlikte geçirdiği her dakikanın tadını çıkarıyordu. Bay Hagemann'ın tabiriyle onun "üç kadını" onu koruma altına alıyor, korunma ise sivil bir kişi olma hayali anlamına geliyordu. Bay Hagemann aileye bu hava içerisinde hayvanat bahçesini gezdirdi, kahve içmeye götürdü; kızlar bile bu yabancı şehirde babalarının artık evde olmadığını bir süreliğine unuttular. Sonra -kahve masasında akla gelen bir fikir miydi yoksa gezinin sonu için ebeveynler tarafından mı planlanmıştı- hep birlikte Alman Kütüphanesi'ne gidildi. Ulli kütüphane fikrini sıkıcı bulmuştu; evdekinden daha fazla, hatta bir bina dolusu kitap. Sızlanmaya başladı, alfabe kitabı yeterince başını ağrıtırken şimdi burada hiçbir zaman altından kalkamayacağı bir okuma malzemesiyle baş başaydı; karşısında yazmaktan zevk alan ve sinsi sinsi sırıtan yazarlar görüyordu, ilkönce sayfaları, ardından da kitapları sözcüklerle dolduran ve kitabın kapağına zar zor okunan isimlerini koyduktan sonra arkalarına yaslanıp koltuklarında gerinen ve kısık gözleriyle Ulli'yi hedef alan yazarlar. Bunlar rafları ve odaları yazdıkları kitaplarla doldururken, kendisi bir harfin yanına bir harf daha yazıyor, cümleleri yazarken eziyet çekiyor, zahmetler içerisinde defterlerini tutuyor ve yine de ödevlerini her zaman kıpkırmızıya boyanmış bir şekilde eve getiriyordu.

Peki, ya küçük kız kardeş okuma ve yazmanın sonsuzluklarına ait neler biliyordu? Klara nutku tutulmuş gibi binanın cephesindeki heybetli, pırıl pırıl yazıya baktı, nutku tutulmuş gibi salonun ortasında durdu, nutku tutulmuş gibi katalogu, kaynak eserleri, kütüphanenin ödünç verme bölümünü inceledi. Burada herkesin koltuğunun altında kitaplar vardı ve herkes siyah harfli beyaz sayfaların üzerine eğilmek için can atıyordu. Hem de gece gündüz, okuyan birisi uyumak bile istemezdi. Klara nutku tutulmuş bir şekilde annesi tarafından tren istasyonuna sürüklendi, tren Dresden'e vardığında hâlâ konu-

şamıyordu; akşam yatakta Ulli kakaodan, hayvanlardan bahsetti, sonra geriye kaç gün tatil kaldığını sayıp uyudu.

Leipzig'te yaşananlar sonraki yıllarda arka planda unutulmuş olabilir, zaten Klara kütüphaneciliğin altında ne tasavvur edebilirdi ki? Fakat okuma ve yazmayı öğrenmek Klara'ya Ulli'den çok daha kolay geliyordu, her ne kadar küçük kız kardeş olmak bir avantaj oluştursa da. Okul çocukları masada parmaklarıyla satırları takip edip anne ve babalarının düzeltmeleri eşliğinde kelimeleri cümlelere tamamlarken, daha küçükler oyuncaklarıyla birlikte sessizce oturup dinlerler. İki-üç yıl sonra okuma sırası onlara geldiğinde ise bir gecede her şeyi kendi kendilerine öğrenmiş gibi görünürler. Klara okul ödevlerini hiç sızlanmadan yapıyor, sonra anne babasının kütüphanesinin önüne oturuyor ve sabırla okuyordu; çok geçmeden şehirde kendisine sevdiği bir kitapçı buldu, Bay Lindner. Günün birinde laf arasında "Klara'yı yalnızca bir kütüphanede tasavvur edebiliyorum" diyen de işte bu Bay Lindner'di.

Klara artık Großer Garten parkında tanımadığı basen sahiplerine hesap soran kız değildi, ayrıca ablasını da evin içinde herkesin duyacağı şekilde sloganlarla dalga geçmesi için kışkırtmıyordu. Bu arada bir Hagemann olmanın ne anlama geldiğini öğrenmişti, bir hedefe ulaşmak için diğerlerinden daha çalışkan olmanın yeterli olmadığını biliyordu; daha zeki, daha hünerli olmalıydı çünkü gerekli sezgi, öğrenme yeteneği olmaksızın bilginin herhangi bir değeri yoktu. Kendisini dizginlemesi her zaman kolay değildi; yalnızca aptallık olarak gördüğü "gerçekler"den ve "tarihsel zorunluluk"tan bahsedildiğinde hep dilini tutmak ve iç geçirmek zorunda kaldı. Fakat çaba göstermekten vazgeçmedi, öğrenimi sırasında kendisini Johannes R. Becher'in toplu eserlerini okumaya bile zorladı.

Bunun sonunda yanlışlıkla Kültür Bakanı'nın ateşli bir hayranı olduğu bile düşünüldü Klara hakkında, düğünümüzde uzak bir tanıdığın Klara'yı sevindirmek için birkaç Becher mısrası okuduğunu bile hatırlıyorum. Misafirlerin önünde du-

ruyorduk ve tüm bakışlar üzerimizde toplanmıştı; mısraları tanıyınca Klara'nın nasıl titrediğini ve bu sunuma yanındaki adam olmaksızın dayanamayacağını ima edercesine elime nasıl yapıştığını hâlâ duyumsuyorum.

"Batı'daki akrabalar orada değildi herhalde."

Hayır, elbette değildi.

"Bay Hagemann'ın unutamadığı kötü çocukluk anıları yüzünden böyle bir ilişki yasağının koyulması kulağa garip geliyor."

Anne ve baba saklı kalmak niyetindeydi ve Klara ile Ulli'nin insanın içindeki iyiliğe inanmasını istiyorlardı. Fakat haklısınız, çocukluğunda başka şeylerin de başından geçmiş olması lazım Bay Hagemann'ın.

Çok uzun bir zaman önce değil, doksanlı yılların sonlarında bir gün Meißner Land civarında bir yere, Klara'nın da hep iyi anlaştığı yaşlı bir kuş yetiştiricisi tarafından davet edilmiştik. Doksan yaşına giriyordu yaşlı adam, tüm köy o öğleden sonrasında evin arkasındaki çayırda toplanmıştı; pastayla şnaps vardı ve şnaps içildikçe köylüler konuşkanlaştılar. Eyalet Salgın Hastalıklar Dairesine veryansın ediliyor, kenarı ısırılmış elmalı yumurta pastasının üstünde sinekler uçuşuyor, hayvan hastalıkları üzerine sohbet ediliyordu; kahve kreması karıştırılırken pıhtılaştı ve kısa sürede masada herkes biz şehirlileri kurtların kemirdiği koyun ve cerahatli inek gözleri tasvirleriyle etkilemek üzere bir yarışa tutuldu. Hayvan leşleri üzerine anlatılan klasik korku hikâyeleri yani, kaba bir gelenek; ne ben ne de Klara böylesi hikâyelerden etkileniriz. Sonra "Hagemann" adı ortaya atıldı.

O ana kadar hèr şeyi sükûnetle dinlemiş olan masanın en yaşlısı su gibi berrak bakışlarını çevredekiler üzerinde gezdirdi, yanında oturan gençlere anlatılan hayvan hikâyelerinden pek hazzetmediğini hissettirdi, öksürerek boğazını temizledi ve 1945 yılından anlatmaya başladı. Hiçbir şey içmemişti. Eliyle çevredeki küçük evleri, yamaçları, koruları gösterdi ve top-

rak altında çok fazla kemiğin gömülü olduğunu, usulsüz yok edilen birkaç inek veya koyunun herhangi bir önem taşımadığını belirtti. "Rus burada duruyordu" adam sağ elinin kenarıyla masanın üstüne vurdu, "Burada da Amerikalı" sol elini diğerinin karşısına yerleştirdi. "Kimse hangisinin daha çabuk burada olacağını bilmiyordu fakat herkes gizli orduların nihai kavgasının, şayet yapılacaksa Saksonya toprağında yapılmayacağından emindi."

Büyük çiftlik sahiplerinin gece toplantılarını naklederken ellerini yavaşça birbirine yaklaştırdı. "Sorun istemiyorlardı" bazıları hayatlarında ilk defa korkuya kapıldı, "bir çözüm bulmaları gerekiyordu" hiç hoşlanmayacakları şeyleri anlatabilecek esir işçileri ve av tüfekleri vardı. "Böylece Polonyalı ve Ukraynalı esir işçilerini ormana götürdüler."

Yaşlı adam tarım kooperatiflerinden, eski çiftlik sahiplerinden bahsetti, eski isimler saydı, bunların içinde bir Hagemann vardı. Masaya sessizlik geldi. Avuçlar birbirine değdi. "Her şey bitmişti."

Klara'nın kızlık soyadı -oysa "Funk" soyadının yalnızca bir kuş bilimcisi ve kuş bilimcisinin hep nazik davranan, dikkatle dinleyen ve köylüler kaba saba hikâyelerini anlatırken bile en fazla gözlerini kırpıştıran karısıyla bir araya getirilebildiği için her ikimiz de ne kadar rahatlamıştık.

Hesabı ödedim, Bayan Fischer'in bu hava için biraz ağır paltosunu tutuyorum, birlikte taksi durağına gideceğiz, giriş katındaki masalar yarın için hazırlandı bile, garson bize kapıyı tutup iyi geceler diliyor. Ayaklarımızın altında çakıl taşları gıcırdıyor, serin bir gece havası, önümüzde köprü, yanımızda nehir, deniz yolculuğunda parıldayan su, Bayan Fischer Loschwitz'e bakmak için kısaca nehrin kıyısına yürümek istediğini söylüyor.

12

"Sen aklını mı kaçırdın?" Kaltenburg'un öfke nöbetleri böyle başlıyor; bunu biliyorum ama şimdiye kadar böyle bir öfke nöbetinin hiç hedefi olmadım. "Hayatını nasıl yönlendireceğin konusunda henüz kesin fikre sahip olmamakla neyi kastediyorsun?"

Profesörün önünde kem küm etmek istemiyor, susarak yere bakıyorum. Zaten bir yanıt beklemiyordu. "Ne hayal kırıklığı ama. Oturmam lazım."

Teatral bir şekilde koltuğu mu yokluyor yoksa gerçekten güçsüz mü, emin değilim. "Hayatımın en büyük hayal kırıklığı. Ne olmak istediğini bilmiyorsun demek" -beni yaralamak için küçük bir çocuğun sesini taklit ediyor- "kum sandığında oyna-

dığımızı ve bana itfaiyeci mi yoksa lokomotif makinisti mi olayım diye sorduğunu sanıyorsun herhalde."

Kendisini hantal bir şekilde koltuğun üzerine bırakıyor, kenara oturup arkaya doğru kaykılıyor, her an yere kayacakmış gibi görünüyor. "Birbirimizi ne kadar süredir tanıyoruz? Ne kadar? Haydi, söyle."

"On yıl?"

Sessizlik.

"Daha fazla?"

"On seneden uzun bir süredir hiçbir şey anlamadın mı? Tanrım, bu nasıl bir vurdumduymazlık."

Elini alnına götürüyor, yine teatral bir tavır, sonra gözlerimi yakalıyor ve bakışı kafatasımı delip geçiyor: "Zooloji okuyacaksın, itiraz yok. Benim öğrencim olacaksın."

Koltuğun üstüne yığılıp kalıyor, tamamıyla tükenmiş durumda, sanki bana bir şey söylemesinin hiçbir anlamı yokmuş ve kendi kendine konuşuyormuş gibi başını sallayarak "Bunu nasıl olur da kendin göremezsin" diyor.

Uzun bir ara verdikten sonra -doktor mu çağırmam lazım acaba yoksa kalkıp eve mi gideyim- tipik bir Kaltenburg dönüşüyle başını kaldırıp bana bakıyor, şimdi neredeyse sevecen, söylemeyi planladığı sürprizin zamanı geldi: "Oğlum, senin için bir öğrenim yeri ayarladık."

Ludwig Kaltenburg şapkadan bir sürpriz çıkarınca kendisini bulurdu ve karşısındakinin bu sürprizin arkasındaki zahmetlerden hiçbir zaman haberinin olmaması bunun bir parçası olurdu. Profesör, yalnızca her şey ani bir esinlenme, çılgın bir fikirden kaynaklanmış ve en zor sorun için kaşla göz arasında zarif bir çözüm bulunmuş izlenimi doğarsa kendi performansıyla tatmin olurdu. Perde arkasında verdiği mücadele belki tahmin edilebilirdi; fakat bu konuda ona bir soru sorulmasına izin vermezdi çünkü Profesör Kaltenburg için her şey bir çocuk oyuncağıydı.

Onun boynuna sarılmam, sevinç çığlıkları atmam bekleniyordu. Fakat ne yerimden kımıldayabildim ne de ağzımdan tek

bir kelime çıkarabildim. Gerçek bir sürpriz olmuştu. Daha sonra Profesörün sevinçten ağzımdan tek kelime bile çıkaramadığımı sandığını umdum. Göründüğü kadarıyla Ludwig Kaltenburg, kendime ait olup olmadığını bilmediğim arzularımı bile gerçeğe dönüştürüyordu.

Şimdi o öğleden sonrasına geriye bakınca içimi hüzün kaplıyor. Kaltenburg'a acıdığım düşüncesi beni utandırıyor. O öfke patlaması, şaşkınlık, gerçek bir güçsüzlüğü örtmek ve kırıldığını belli etmek istercesine sahneye koyduğu teatral güçsüzlük taklidi... "Hayatımın en büyük hayal kırıklığı." Nasıl onunla eskiden üvey ailem hakkında konuşmaya mesafeli yaklaştıysam, şimdi de Klara ile ilgili meseleden haberdar değildi. Onu daha nadiren ziyaret etmeme ve büyük bir acele içerisinde gelip bir özür mırıldanarak ayrılmama herhalde bozulmamıştır, bunun arkasında bir kadınla randevu olduğunu anlamak için çok fazla fanteziye gerek yoktu. Kaltenburg muhtemelen ona Klara'yı anlatmamı bekliyordu. Bunu yapmadım. Gücenmişti. Elinden kayıp gideceğimden korkuyordu. Olası bir yenilgiyi bir zafere dönüştürmek için elinden gelen her şeyi yapan bu adam, işte böylece öğrenim yeriyle ilgili fikri ortaya attı.

Kaltenburg'un hayatıma öteden beri refakat eden kesin ve net cümleleri bana hep biraz gizemli geldi. Babamla yaptığı ve benim kış bahçesinden kulak kabarttığım bir sohbet sırasında kararlılıkla "Oğlan için endişeleniyorum" demesi. Pırıl pırıl bir öğleden sonrasında, iki röportaj arasında Loschwitz'teki villanın önünde "Benden o kadar çabuk kurtulamayacağını söylemiştim" demesi. Her türlü itirazı yasaklayan, bundan da öte, Kaltenburg cümlelerine karşı bir itirazın var olmadığı bir dünyadan gelen "Benim öğrencim olacaksın" sözü. Ve bir seferinde çaresizlik içerisinde kısmen özveri, kısmen de talep anlamında dile getirilmiş "Böylece her zaman beni hatırlarsın" saptaması.

Kaltenburg'un seksenli yıllardaki geç dönem mektuplarında bu cümlelerden pek çok vardı ve bazen cesaretimi kaybetti-

ğim durumlarda bunları kendi kendime mırıldanıyor, Kaltenburg'un sesini, mutlak ifadelerini kulağımda duyumsuyordum. Hayatını ve -tüm iyi niyetiyle- başkalarınınkini ne kadar berrak ve önceden belirlenmiş olarak önünde görüyordu; bir nevi geleceğe bakış veya Ludwig Kaltenburg'un yarattığı bir dünya. Yola nasıl devam edeceğimi bilemediğim zamanlar, onun sözlerine tutunarak ayağa kalkmak istiyor fakat Profesörün konuşmaya başlamasını duyduğum anda, kelimeler, sanki beni korkutmak amacıyla söylenmişçesine korkunç bir tını kazanıyorlardı. Kaltenburg'un iyimserliği bana hayatım boyunca hep yabancı kaldı.

Kırklı yılların başında bizim eve istediği gibi girip çıkarken, avcı şahin yükseklerdeki yerinde gerçekten bir plan yapmış ve keskin gözleriyle aşağıda belki beklentileri karşılayabilecek birisini keşfetmiş miydi? Dresden'e taşındığında karşılaştığı gencin, daha önceden tanıdığı çocuk gibi vefakâr görünmesi işine mi gelmişti ve ayakta kalmaya çalışan savaş öksüzünü himayesine almak, onu yetiştirmek zorunluluğu bir plandan daha çok bir his miydi? Belki çocukluğumda edindiğim "büyük Profesör" resmini yıkmak istemiyordu, belki annemle babamın başına gelenlerden sonra her ne olursa olsun bu resmi ayakta tutmak zorundaydı. Elbette gençlere karşı hep bir zafiyeti olmuştu, bir gencin bakışlarında biraz zekâ algıladığı anda, onunla yakınlaşmak, ona destek vermek zorunda hissediyordu. Ve birisine bir kez bağlanınca, ondan kolay kolay vazgeçemezdi.

Uluslararası saygın bir ornitolog olabilmek için yeterli yeteneğe sahip olmadığımı, herhalde ondan iyi hiç kimse bilemezdi. Buna rağmen "onun adayı"ydım. Hatta o zamanlar benden belirgin bir şekilde daha yetenekli, daha çalışkan, daha dayanıklı ve daha zeki bir yaşıtımı herhangi bir katkım olmaksızın devre dışı bıraktığımı hatırlıyorum. Hırsımın azaldığı ölçüde, imtiyazlarım artıyor ve her şey ayaklarımın altına seriliyordu.

Enstitüde Ludwig Kaltenburg'un "sen" diye hitap ettiği tek kişi bendim, ben ise ona tutarlılıkla "siz" diyor, onun yanın-

dayken tek başına bu nedenle bile dikkatleri üzerime çekiyordum. Kâh burada, kâh orada yardım ediyor, bana ihtiyaç duyulduğunda hazır bulunuyordum fakat istediğim zaman gelip istediğim zaman gidebileceğim yine de açıkça ortadaydı. Enstitü Başkanı'nın benim için her zaman vakti vardı. Bilim adamları ziyarete geliyorlardı, Kaltenburg'un eski arkadaşları, bunlara "sen" deniliyordu. Genç yardımcılara, geleceğin araştırmacılarına ilkin "sen" diye hitap ediliyordu; fakat Kaltenburg günün birinde, hiç kimseye hissettirmeden "siz"e geçiyordu. Meslektaşlar ve politika ve kültür alanından kişilerle karşılıklı olarak "siz" kullanılıyordu. Kaltenburg bana "Dikence balıklarının havuzunda yardım edebilir misin?" diye seslenince "Lastik eldivene ihtiyacınız var mı?" diye yanıtlıyordum. Loschwitz'te daimi eleman olarak bulunduğum süre boyunca bu durum hep aynı kaldı, enstitü sonrasında da bu uygulamayı sonuna, son mektuplara kadar koruduk.

Leipzig'te Profesör Kaltenburg'un yanında zooloji okuma fırsatı tanındı bana. Kaltenburg teşekkür istemedi ve söylemeyi düşündüğüm kelimeleri, birisi tarafından kısa süreliğine dışarıya çağrılmadan önce geriye çevirdi. Sonra geri döndü ve "Bahçeye gitmemiz lazım" dedi; biraz önceki sahneyi hiç hatırlamıyor gibiydi. Yalnızca "Bir şey değil, ne yapacağımı sanıyordun ki" diye mırıldandı ve yeni bir gözlemi kaçıracakmış gibi sabırsızlıkla "Şimdi kazlara bakalım" dedi.

Buna rağmen gerçek anlamda Kaltenburg'un öğrencisi olmadım. En azından seçtiğim yola bugünden bakabilseydi, beni öğrencisi olarak tanımlamak istemezdi. Ona hak vermek zorunda kalırdım, hayatımın pek çok durağında ona hak vermek zorunda kalırdım, bu durum çoğu zaman beni kederlendirdi. Özellikle etrafı ne gibi öğrencilerle çevrili olduğuna, ölümünden kısa bir süre önce uzaktan bakmak zorunda kaldığımda kederim daha da arttı. Bunların arasında Profesöre karşı yapılan suçlamalara yaralı müritlerin körü körüne öfkesiyle karşı koyan ve böylece beceriksiz, hatta dar kafalı tarzlarıyla

durumu düzeltmek bir yana, eleştirilerin daha da artmasına neden olan kişiler de vardı. Şayet Profesör tek başına olsaydı, söz konusu suçlamaları sakin sözlerle ortadan kaldırırdı. Daha sonraki mektuplarında çevresindeki "dalkavuk" ve aptal"lardan bahsederken, bana doğrudan bir sitemde bulunmaksızın belki de ona bir öğrenci olmadığım için bir nevi hayal kırıklığını dile getirmekteydi.

Tercüman kadın elimi izliyor... Weißer Hirsch ve Loschwitz ışıkları; yamaçtan yukarıya giden sokaklar noktalı çizgiler gibi görünüyor; Ludwig Kaltenburg orada oturuyordu, orada yukarıda sağda bir yerde. Hayır, Kaltenburg'un peşinden Batıya gitmezdim. Klara ile karşılaşmasam ve Martin'i yeniden görmesem bile, Dresden'i hayatımda bir ara durak, talihsiz koşulların sonucunda bir süreliğine takılıp kaldığım bir yer olarak çoktandır görmüyordum. Bunu ise özellikle Profesöre borçluydum.

Nehir, ayaklarımızın dibinde daireler çizerek akıyor; sayısız ördek ve kuğunun gündüzleri yürüyüş yapanlar tarafından beslendiği yerin yalnızca birkaç adım ilerisindeyiz. Karşı taraftaki villayı maalesef seçemiyorum, belki de Elbe'nin karşı kıyısını karanlıkta belirleyemeyecek kadar uzun bir zamandır buraya gelmiyorum. Gündüz ışığında gelmek veya Katharina Fischer'in belirttiği gibi Yukarı Loschwitz'e gidip enstitü binasına daha yakın bir mesafeden göz atmak gerekir.

Bir seferinde balkonda durmuş bir avuç leş kargasının Elbe'nin üzerindeki küçük karga sürüsüne karışmasını seyrederken bana şöyle demişti Kaltenburg: "Arada sırada eğlenceli, arada sırada da anlaşılmaz anekdotlar anlatan ve aklı pek de başında olmayan üşütük bir amca olarak görülmek hiç umurumda değil. Şayet yabancılar benim buradaki evimi ve yaşam tarzımı tuhaf, hatta belki tehlikeli buluyorlarsa, bu, yalnızca kendilerini ele verir. Risk bana ait, bunun bilincindeyim. Fakat şayet günün birinde başkaları için önceden hesaplanabilir olursam veya yarın ne yapacağımı bugünden kendi kendime

tahmin edebilecek olursam -ki Tanrı bana bunu göstermesin- bu, o an öldüğüm anlamına gelir, bundan emin olabilirsin."

Bir yandan bu konuşmanın ellili yılların başında balkonda yaptığımız ilk konuşmalardan biri olduğunu belirgin bir şekilde hatırlar gibiyim. Ama öbür yandan da bu sözlerden Kaltenburg'un giderek kapana sıkıştığı anlaşılıyor ki, o halde aynı on yılın ikinci yarısında olmamız gerek. Muhtemelen Kaltenburg'un yıllar içinde gizli dertlerinden bahsettiği bir dizi kritik ifadesini tek bir konuşmada bir araya getirmiş olmalıyım. Yıldızı Dresden'de yeni yeni parlamaya başlayan, herkesin yanına gidip saygısını göstermek için birbiriyle yarıştığı Kaltenburg'un sözleri beni şaşırtıyordu; içinde hangi fırtınaların koptuğunu, ilk gününden itibaren beslediği kaygıları zamanla, belki de Kaltenburg şehri terk ettikten sonra anlayabildim.

"Unutma" -Kaltenburg keskin bakışlarını gözlerime dikiyor- "etrafımızda" -öne doğru uzattığı elini yamacın hizasında gezdiriyor- "şu karşıdaki evde veya daha aşağılarda, nereye bakarsan bak burada benim yanımda karşılaşabileceğin kaçıklıklardan çok daha fazlasıyla karşılaşacağını hiçbir zaman unutma. Bir sürü gizli uçurum... İğrençlik. İnan bana. Bu uçurumların birçoğunu gördüm. Bana bir takım yakıştırmalar yapılmasını bu nedenle umursamıyorum. İsterlerse benim bir sersem olduğumu düşünsünler, vız gelir."

Ludwig Kaltenburg bir seferinde bana şöyle diyor: "Bir Profesör Baron von Ardenne, bir Mareşal Paulus ile mükemmel anlaşırım. Onlar da hayatlarında birçok uçurumun derinliklerine baktı. Benim korkum dar görüşlülerdendir."

Ve onunla vedalaşmak üzere olduğum bir kış akşamında: "İnsan hep saldırıya açık kalmalı."

Zaman zaman eve, onu ne yaptığını bilmeyen birisi olarak gören ama bunu elbette hiçbir zaman onun yanında itiraf etmeyecek olan kişiler geldiğini düşünüyordu. Misafirler için tek bir boş sandalye bulunamazken, her yer hayvanlara ayrılmıştı:

Çatıda küçük kargaların kolonisi, alt kat ise balıklara ait. Bir sorguçlu papağan katlar arasında istediği gibi hareket ediyor ve şayet deneyimsiz bir misafir merdivende olağan uçuş rotasını engellerse tüm evde cehennemden çıkma boğuk bir ses yankılanıyor. Köpeklerin odalarda başıboş gezinmesi, insanları, orada halının üstünde oturan ve evin kedisi önlerinden, evde sanki sahibi ve kendisinden başka hiç kimseler yokmuşçasına kibirle geçerken yalnızca hafifçe vaklayan ördeklerden daha fazla şaşırtıyor. Hamsteri sakın unutmayalım. Daha dün gece üzerinde çalıştığı kemirilmiş kâğıt parçaları yığını masanın üzerinde duruyor; fakat kendisi ortalarda yok. "Birkaç haftadan bu yana mutfakta ikamet ettiğini kendime saklıyorum."

Kaltenburg'un saptamasına göre iki tür ziyaretçi grubu var: Gözleri korku dolu olan ve hayvanlarla Profesörden çekinen birinci gruba dâhil olanlar dehşetlerini bastırmakta o denli zorlanıyorlar ki, ağızlarından tek bir kelime bile çıkartamıyorlar. Diğerleri ise alenen arsızlaşmak suretiyle korkularının üstünü örtüyorlar. Terbiyesizleştikleri söylenemez ama arsızlıklarını "Sormama izin verirseniz, bu hayvanların burada bulunmasının amacı ne?" gibi sorularla açığa vuruyorlar.

"Bunun üzerine gerekli umursamazlık ve kesin bir tonla ne diyorum, biliyor musun? İnceliyorum. Nokta. Şimdilik bu kadarı yeter."

Kaltenburg tepkileri beklemek gerektiğini belirtiyor, bunun geleceğini mutlak bir kesinlikle biliyor. Hiçbir şey anlamamış olan bazıları hemen tepki veriyor, bazıları ise cesaretlerini toplayana kadar birkaç kere yutkunmak zorunda kalıyor: Bu dikence balıkları veya şu kuş -Taschotschek- ile ilgili incelenecek ne var ki? Bu hayvanların neresi ilginç? Kaltenburg dalgın ve şaşırmış göründüğünü söylüyor. "Hayvanlar mı? Hangi hayvanlar? Ben sizleri inceliyorum."

Dördüncü Bölüm

1

Altı Mart, Cuma. Sabah, Stalin'in öldüğü haberi duyuruldu. Akşam Ludwig Kaltenburg ile birlikte Hagemannlara gideceğim. Karanlık çökerken Loschwitz'e ulaştığımda, enstitüde alışılmadık bir sessizlik hâkim, Bay Sikorski'den başka kimseye rastlamıyorum. Kaltenburg'un kameramanından haberin burada nasıl karşılandığını ve özellikle Profesörün haberi nasıl karşıladığını öğrenmek istiyorum; fakat Bay Sikorski yalnızca omuzlarını silkip tüm gün boyunca her şeyin sakin olduğunu belirtiyor. Kuşlar bile normalde olduğundan daha az hareketli. Ancak Profesörün ne düşündüğünü hiç kimse bilmiyor, Kaltenburg öğleden sonra binanın akvaryum kanadına çekildi.

Yamaç tarafında bulunan larva ve toplama havuzlarına giden yarım katın merdivenlerinden aşağıya inerken, bu evde daha önce hiç hissetmediğim bir kaybolmuşluk duygusuna kapılıyorum. Duvarlar nemli gibi görünüyor, adımlarım basamaklarda yankılanıyor, hiçbir insan sesi duyulmuyor, ortalıkta hiç hayvan yok. Ön odanın soğuk ışığı, akvaryumların birbirine bitişik durduğu beşik tonoz, sayısız devridaim pompasının çıkardığı hafif vızıldama sesi...

Boğucu hava, havuzların arasında Ludwig Kaltenburg'un beyaz saçlarını gördüğümde bile yok olmuyor. Kaltenburg salonun öbür ucunda lastik çizmeleriyle koridor boyunca ayaklarını sürüyerek yürüyor. Akvaryum camlarının ve su yığınlarının arkasında kalan yüzünü tanımak çok zor, bulanıklaşıyor. Sanki denizin dibinde yürüyormuşçasına... Sonra binyaprağın arkasında kayboluyor, sonra tekrar ortaya çıkıyor, bir hava ve su girdabı içerisinde eriyor ve nihayet gerçek şekline geri dönüyor, duru gözler, keçi sakalı, karmakarışık saçlar.

Çalışma alanında, içinde bir grup ciklet balığının yüzdüğü bir karantina havuzu var. Göründüğü kadarıyla Kaltenburg öğleden sonrasını ciklet balıklarının alışıldık akvaryum ortamlarını tatmin edici bir sonuç alana kadar yeni bitkiler ve aranjmanlar ekleyerek değiştirmekle geçirmiş, daha doğrusu bu çalışmanın başlıca amacı bugün herhalde oyalanmak olmuş.

"Tabii enstitü personelini bir araya toplamak ve küçük bir konuşma yapmak zorundaydım; hatta Bayan Holsterbach, esmer doktora öğrencisi ağladı, düşünebiliyor musun?" diyor Profesör.

Kaltenburg'un kafasından nelerin geçtiğini bilemem. Örtüyü akvaryumun üzerine birlikte yerleştiriyoruz. Kaltenburg bir adım geriye çekiliyor, ellerini ovuşturuyor ve eserine bakıyor. Gerçekten güzel bir su dünyası.

Çalışma mekânını yavaş hareketlerle toparlıyor, önlüğünü çıkartıyor; üzerinde siyah elbisesi var, yeni cilalanmış siyah

ayakkabıları bodrum merdiveninin önünde duruyor. Çıkışa doğru ilerliyoruz, Profesör bir akvaryumun önünde duruyor ve zeminde bir şeyler yapan bir erkek dikence balığını gösteriyor. Balığı benim de görmem için, Kaltenburg parmağını camın üstünde ileri geri oynatıyor. Diğer balıklar camın arkasında merakla hareketleniyor ve parmağı sağa ve sola takip ediyor, yalnızca o erkek balık yem verilip verilmemesiyle ilgilenmiyor.

Profesör dilini cıklatıyor, alt dudağını ısırıyor ve "Çok erken" diye mırıldanıyor, "çok erken, garip, Mart başı henüz zamanı değil."

Muhteşem renklerini sergileyen bir erkeğin, yumurta dökme dönemi henüz başlamamasına rağmen yuva yapmasını seyrediyoruz. Mavi-yeşil sırtı, kırmızı, cam gibi saydam gözüken yan bölgeleri, zümrüt yeşili gözleri... Kaltenburg elini omzuma koyuyor: "Haydi, yola çıkalım."

Profesör, Hagemann ailesi tarafından ilk defa davet edildi; daveti ona iletirken, bunu özel bir onur olarak hissettiğini görebiliyordum. Şu andaki kederli yüz ifadesine bakıldığında, mutluluğunun son anda Stalin tarafından bozulacağından korktuğu düşünülebilirdi.

Şehre inerken, dar yolda karşımızdan bize doğru oflaya pofluya bir limuzin çıkıyor; Kaltenburg limuzinin yanımızdan geçmesini beklemek üzere duruyor. "Yüzümden her şeyi okuyabildiğini biliyorum. Doğru, gün boyunca biraz tedirgindim. Hagemannların daveti iptal olsaydı, herkes bunu anlayışla karşılardı. Fakat yine de üzülürdüm."

El frenini çözüp tekrar ikinci vitesi taktı, tamamıyla dar yola yoğunlaşmış durumda. "Yoksa gelemeyeceğimi bildirmemin daha şık olacağını mı düşünüyorsun? Hagemannların bu akşamı en dar aile çevresinde geçirmek isteyecekleri kanısında mısın?"

Başımı hayır anlamında iki yana sallıyorum.

Kaltenburg ön cama gülümsüyor. "Haklısın. Hagemannların daveti öylesine geri çevrilemez. Ayrıca senin arkadaşın şu

Martin'in nasıl bir insan olduğunu görmek istiyorum. Tabii Hagemannların küçük kızını özellikle merak etmekteyim, adı neydi?"

"Klara."

"Sık sık görüşüyorsunuz, öyle değil mi?" Cevap vermediğim için devam ediyor Kaltenburg: "Ama lütfen, yaşlı Ludwig Kaltenburg'u ne sanıyorsun sen. Kör değilim herhalde."

Çok sakin bir akşam oldu, bazı davetliler öğleden sonra gelemeyeceklerini bildirmiş, bazıları ise herhangi bir haber vermeksizin uzak kalmışlardı. Kaltenburg'un bundan dolayı bir hayal kırıklığı yaşadığı gibi bir izlenim edinmiyorum, Profesör uzun uzun bir arkeolog karı kocayla, Klara'nın anne ve babasıyla, Ulli ile ve Klara'nın kendisiyle sohbet ediyor. Yalnızca Martin her zaman olduğu gibi sessizce konuşmaları dinliyor ve hiç ara vermeden Profesörü gözlüyor. Bu akşam hiç kimsenin aklından Kaltenburg'u sıkıştırmak, ondan enstitüden anlatmasını istemek geçmiyor; hiç kimse Profesöre misafirleri bahçeye çıkartması, meşenin dallarında uyuyan saksağanları uyandırması ve omzuna konmalarını sağlaması için yalvarmıyor.

Altı Mart 1953'te saatler gece yarısını çoktan geçtikten sonra bile hâlâ oturuyoruz, en sonunda dört kişi kaldık: Profesör Kaltenburg, Martin, Klara ve ben. Bitkiniz, meclisi dağıtmak için gerekli olan güçten yoksunuz ve zaten hepimiz uyuyamayacağımızı biliyoruz.

Bir ara Kaltenburg uzun bir konuşma aralığının içine sessizce "Demek artık yaşamıyor Yoldaş Stalin" diye mırıldanıyor. "Onu en son beş yıl önce görmüştüm, uzun bir zaman. O zaman birbirimizin gözlerinin içine son kez baktığımızı hiç düşünmemiştim. Sonuçta doktorları teker teker yok etmenin de ona hiçbir yararı olmadı, doktorların kendisini öbür dünyaya yollamak istediği kuşkusu tümüyle temelsizdi. Stalin yoldaşın hiç kimseye, hiç kimsenin yardımına ihtiyacı yok, her şeye hükmediyor, zaten böylece kendi kendine öldü. Herkesten

daha iyi yapardı bu işi, ölümü getirmeyi. Yoksa birisi ona yardım mı etti? Söylentiler ne durumda?"

Kaltenburg soran bakışlarını herkesin üzerinde gezdiriyor. Klara hayır anlamında başını sallıyor: "Radyoda yabancı bir müdahaleden bahsedilmedi. Birbiri ardına iki beyin kanaması. İlkiyle bilinci kapanmıştı. Dün değil evvelsi gün gelen ikinci atak, kalbi ve solunum sistemini tahrip etti. Sonra dün akşam dokuz buçukta her şey bitti."

"Alışıldık çılgınlıkları içerisinde sonunda her şeyi Beriya'ya yükleyecekler, bekleyin; 'Beriya yılanı sevgili babamızı öldürdü' diye sızlandıklarını şimdiden duyar gibi oluyorum."

Kaltenburg eliyle sigara dumanını dağıtıyor.

"Bu yüzü hafızama ilelebet kazımaya yetecek kadar uzun bir süre Stalin'in her şeyi denetleyen bakışları altında çalıştım. O kalın bıyık, kömür gibi gözler... Gerçekten de şimdiye değin karşılaştığım hiç kimsede rastlamadığım delip geçen bir bakışı var, daha doğrusu vardı. Şayet uzunca bir süre boyunca o bakışın ensende olduğunu ve seni sürekli denetlediğini hissetmemişsen, bunu anlayamazsın."

"Esir düştükten sonra Chalturin'de geçirdiğiniz zamandan bahsediyorsunuz herhalde?" diye soruyorum.

"Evet, Kirow'da. Altı yüz yataklı bir bölümüm vardı, hepsi sinir iltihaplanması. Ne bölümdü ama. Stalin yoldaşın resmi daha sonra Oritschi, Dsorages, Amalmy, Sevan ve Yerevan'da elbette hep duvarda asılıydı. Beni gözden kaybetmek istemiyordu. Ermenistan'a ve nihayet Moskova yakınlarındaki Krasnogorsk'a hep peşimden geldi. İşin garip tarafı bu bakışın hepimizi birbirimize yakınlaştırmasıydı; herkes o bakışa aynı şekilde katlanmak zorunda kaldığı için, esirler ve Kızıl Ordulular, Almanlar ve Ruslar, doktorlar ve hastalar, kısacası herkes birbirine yakınlaştı."

Kaltenburg gün boyunca, hayır, seneler boyunca içinde biriktirdiği her şeyi bu akşam ortaya döküyor gibi. Konuşurken başı önüne eğik ve bakışı kül tablasının üzerinde; dile getirdiği

ilk cümlelerden sonra içimizden hiç kimse bir soru sormaya cesaret edemiyor. Hepimiz Stalin'in o resmini tanıyoruz fakat Ludwig Kaltenburg bize Stalin'in hiç bilmediğimiz yanlarını gösteriyor.

"Bir yaralıya ilaçlarını veriyorsun ve Stalin yoldaş önünde öylece yatan ve neredeyse hiç kıpırdayamayan zavallıya yanlış tedavi uygulamanı, örneğin yan yataktaki hastanın ilaçlarını ona vermeni önlüyor. C vitamini dağıtıyorsun ve Stalin yoldaşın sert bakışı seni C vitamininin içine zehir katmaktan alıkoyuyor; yani aslında doktorsun ve böyle bir şey yapmak aklının ucundan bile geçmez; fakat Stalin yoldaşın bakışı daha en baştan vicdan azabı duymana yol açıyor. Sürekli göz hapsinde olmanın elverdiği ölçüde içini dinliyor ve kendi kendine 'Gerçekten yanlış bir şey yapmadım mı, verebileceklerimin azamisini verdim mi, hastaneyi sabote etmek ve basit bir el çabukluğu vasıtasıyla herkesi öbür dünyaya göndermek düşüncesi kafamdan hiç geçmedi mi?' diye soruyorsun.

Ve şayet işini adam gibi yapmışsan, huzurluysan ve Stalin yoldaşın senden memnun olabileceğini biliyorsan, belki bazen bir anlığına Stalin yoldaşın seninle ilgili memnuniyetini ifade etmek istercesine göz kapaklarını hafifçe kapatabileceğini düşünebilirsin. Bunun bir hayal olduğunu biliyor ama karşı koyamıyorsun. Onu faka bastırmak istiyor ve aniden geri dönüp doğrudan yüzüne bakıyorsun; hiçbir zaman Stalin yoldaşı faka bastırmaya kalkışma; Stalin yoldaşın gözleri her zaman olduğu gibi açık ve dikkatli çünkü şayet şefkate kapılıp bir an için seni gözetlemekten vazgeçerse, senin onu aldatmaya çalışacağını gayet iyi biliyor. Elbette tüm bunlar hayal, başka nasıl olabilir ki, her sabah hastaların bölümüne adım atar atmaz karşına çıkan duvarda asılı bir resim yalnızca...

Uzun bir günün sonunda sen uyuyorsun; fakat o uyumuyor. Tüm gün, ilk güneş ışınlarından itibaren çığlıklarla, ameliyatlarla, kanla ve ölülerle doluydu. Stalin yoldaş insan hayatı için verilen her bir savaşı birlikte yaşadı, deyim yerindeyse acı

çekti. Sen çok yorgunsun, gözlerin kendiliğinden kapanıyor; fakat o şimdi dinlenemez. Tam da şimdi seni korumak zorunda olduğunu biliyor.

Nelere bakmak zorunda kalmadı ki, Stalin yoldaş. Ve nadiren de olsa nelere bakabilme fırsatını yakaladı. Bir seferinde onunla doğrudan bir sohbete başladığımızı hatırlıyorum, bir tavsiye almak istiyordum ondan, yalnızca gözlerimle ve bakışarak; ben salonun arka tarafında duruyordum; o ise ön tarafta duvarda asılıydı, aramızda bir yerde, bir bacağını kestiğimiz için açlık grevi başlatan bir hasta vardı. Gözümü resme dikerek 'Benim yerimde sen olsaydın ne yapardın?' diye sordum; Stalin şimdi burada olsaydı bu zor durumda, bir deri bir kemik kalmış bu hastanın hayati tehlike içeren durumunu nasıl iyiye çevirebilirdi?

Fazla düşünmedim -bir karar verilmek zorundaysa, Stalin yoldaş da hiçbir zaman fazla düşünmezdi- ve bir anda feci bir öfke nöbetine kapıldım, kollarımı havaya savurdum ve ayaklarımla öyle bir tepindim ki, döşemeler, hatta tüm baraka titredi; bas bas bağırdım, etrafa tükürükler saçtım, koltuk değneklerini odanın ortasındaki koridora fırlattım ve karşımdaki yirmi yaşlarındaki Viyanalı zavallının yüzüne, dediğimi yapmazsa onu kıyma gibi doğrayacağımı haykırdım. Bu, etkili oldu. Bir anlığına sergilediğim bu öfkeli tavrın sonucunda, bacağı kesilen hasta, babasının elinden yemek yiyen bir çocuk gibi çorbasını kaşık kaşık içirmeme izin verdi. Bunu takip eden günlerde yaralıyı özgürlüğe tahliye edilebilecek kadar iyileştirmeyi başardım. Daha sonraları yakınlarıma hayatta olduğum haberini ulaştıran da bu adam oldu. Mesaj kâğıdını ağzında saklayıp kamptan dışarı çıkardı. Bu mükemmel başarıyı elde etmemde Stalin yoldaş bana yardımcı oldu.

Gözlerini bizim üzerimizden hiç ayırmadığı için yoruldu, yorulmak zorundaydı. Belki kömür gibi gözlerini sonunda bir kez daha iyice açıp her detayı, her çehreyi tam anlamıyla kaydetmek için odanın içinde gezdirdi, girdiği son büyük müca-

deleydi bu, son dakikalarda çevresinin kapsamlı bir resmini yakalayıp -masayı, sandalyeyi, telefonu, battaniyeyi, etrafındaki arkadaşlarını, düşmanlarını, doktorları, yılanları- her nereye gidecekse beraberinde götüremeyeceğini hissediyordu. Stalin yoldaş her şeyi hissederdi, pencereden dışarıya da bakmak istedi, pencereyi ve ışığı algılamak için tüm yaşam gücünü bir kez daha toparlamaya çabaladı -Stalin yoldaş her zaman tüm gücüyle çabalardı- fakat ışıkla arasına bir şey giriyordu. Stalin yoldaşın son arzusunun yerine gelmesine ve Mart başı akşamının saat dokuz buçuğunda havanın çoktan kararmış olmasına rağmen, pencereden son bir kez gün ışığını görebilmesi için bu münafıkların ve katillerin kafalarının uçurulması gerekiyordu. Pencereden dışarıya son bir bakış atmaya çalışırken, Stalin yoldaşın gözleri belki de yuvalarından fırladı, yine de hasta yatağının, ölü yatağının etrafına dizilen dostların, hainlerin arasından biri bu gözleri eliyle ebediyen kapatmadan önce bulanık, parlak bir aydınlıktan başka bir şey görmesi muhtemelen mümkün olmadı.

Stalin yoldaşın kömür siyahı gözleri bana yemin ediyordu: Endişelenme, seni ve yapacaklarını izleyeceğim, nereye gidersen git, dünyanın en ücra köşesine varıncaya değin seni izleyeceğim. Peki ya ben, Stalin yoldaşın bu sonsuz dikkatini ve koşulsuz sadakatini hak ediyor muydum? Stalin yoldaşın bakışları altında esir kampından tahliye belgelerimi teslim aldım, yine onun bakışları altında eşyalarımı topladım ve veda etmeksizin çok iyi tanıdığım o yüze arkamı döndüm. Geride kalan seneler boyunca birbirimize yönelttiğimiz tüm karşılıklı bakışlar bir anda unutulmuş gibiydi. Enseme saplanan bakışı umursamaksızın Batıya doğru yürüdüm; bakış ilkin kötü niyetliydi, benden umudu kesmemişti ve çatık kaşların beni geri dönmeye mecbur bırakacağını sanıyordu. Bunun yerini giderek öfke, çaresizlik ve sonunda hüznün almış olması gerekiyor; dört yıl boyunca gözlerini benden bir anlığına bile ayırmayan bu adamı bir daha görüp görmeyeceğimi hiç düşünmeden eve

yönelmem muhtemelen derin bir kedere neden oldu. Şimdi ise aniden her şey geride kaldı."

Kaltenburg geriniyor ve kollarını kafasının üstüne doğru kaldırıyor.

"Çocuklar, çok geç oldu, gitmemiz lazım" diyor ve sanki hastane barakasını terk ediyormuş ve altından siyah takım elbisesinin ortaya çıktığı beyaz önlüğünü çıkartıyormuşçasına koltuktan kalkıyor.

Beni eve bıraktıktan sonra karanlık sokakta dururken gözlerimin önüne etekleri uçuşan beyaz önlüğüyle hastane barakasının orta koridorunda yürüyen bir doktor geliyor; doktor başını kâh sola kâh sağa çeviriyor, bir hastayla Almanca, diğeriyle Rusça birkaç kelime konuşuyor, hatalarını düzeltiyor, gülüyor, gerisinde duran hemşireler doktorun arkasından kıkırdıyor. Yatakların arasındaki koridor uzaklarda kayboluyor; fakat doktor kapıya ulaşana kadar hiçbir yorgunluk belirtisi göstermiyor, hasta tutanaklarını yazıp kimini cesaretlendirdi, kimini ise uyardı, defalarca. Her çehre tanıdık.

Soğuk, berrak açık havaya çıkıyor. Derin bir nefes alıyor. Ufuktaki yamaçlar ince bir sis tabakasıyla kaplı, soğuktan titreyen hemşireler sigara içiyor. Yanındaki Rus kadın doktor ona bir sigara tuttu; fakat onun temiz havaya ihtiyacı var, bir sonraki hasta istasyonuna geçmeden önce gözlerinin önündeki tüm hasta yüzlerini silmesi lazım.

2

Şehrin üzerinde sabahtan beri ince bir bulut şeridi vardı, şimdi yağmur çiselemeye başlıyor, Katharina Fischer "Ölü Stalin, Ludwig Kaltenburg'un dilini açtı" diyor; Katharina Fischer'in sesi, etrafımızı saran sessizlik içerisinde, sanki Stalin daha dün ölmüş, hiç kimse bu ölüyle ne yapılacağını bilmiyormuş, her yerde pencerelerin arkasında suskun, gözleri yaşlı, kederli insanlar radyolarının karşısına geçip yirmi dört saattir hiç durmadan yayını devam eden yas müziğinin aniden kesilmesini ve sükûnetini korumaya çalışan bir spikerin biraz önce Moskova'dan büyük Stalin'in yeniden uyandığına dair bir haberin geldiğini okumasını bekliyormuş gibi kısık çıkıyor.

Kaldırım taşları giderek daha fazla parlamaya başlıyor, havadaki nemin içine kuru bir toz kokusu karışıyor. Katharina Fischer'i Yukarı Loschwitz'te gezdiriyor ve ona Kaltenburg'un zamanlarından, her kaldırım taşı ve çit gediği ile bağlantı kurabilecek kadar iyi tanıdığım evleri, yolları, bahçeleri gösteriyorum. Gerek eski ahşap çitler ve kaldırım taşları artık yerinde olmadığı, gerek de 1990 veya 1991 yılından beri buralara hiç gelmediğimden dolayı hafızamda kalan izlere başvurmak zorunda kaldığım için, geçmişten kalan çok fazla bir şey göremiyorum.

Profesör ertesi sabah lirik bir ses tonuyla "Ölen kişi ne denli büyük olursa olsun, bir ölüm sebebiyle hayvanlarımızı yemsiz bırakamayız" dedi. Hagemannlarda geçirdiğimiz akşamdan habersiz olan enstitü çalışanları arasında daha sonraları, Profesörün içsel çelişkilerinin sesine yansıdığı ve geçirdiği derin sarsıntı karşısında olağan görevi yerine getirme kararını vermekte zorlandığı konuşuldu. Diğer bazı enstitü elemanları ise, geçen akşam içtiği votka yüzünden Kaltenburg'un o kadar yavaş konuştuğu görüşündeydi. Bazıları da Profesörün günlük planlamaya geçiş yaptığı "Hayvanları düşünelim; bunu, onlara borçluyuz" cümlesini hatırlattı. Bazı özel üretim serileri bir saat bile denetimsiz bırakılamazdı, belli başlı yumurtlama tarihleri yaklaşmıştı ve ördek sürüsünün bir bölümü o günlerde berbat bir egzamadan muzdaripti. Fakat yine de bazı elemanların güncel durum nedeniyle günlük işlerden muaf tutulması gerekiyordu çünkü birileri matem bandıyla, pankartlarla ve binanın girişindeki büyük portreyle ilgilenmek zorundaydı. Kaltenburg çiçekli süsler kullanılmasını tavsiye etmiyordu, özenle hazırlanmış heybetli bir çelenk bile kısa sürede içler acısı bir cisme dönüşürdü. "Hayvanlar inançsızdır, bunu değiştiremeyiz."

Başka bir öneri müsamahasız bir retle karşılandı. Birisi matem müziğinin hayvan kafeslerine de verilmesini teklif etmişti. Hayır, müzik olmazdı. Mıntıka çatışmaları, erken doğumlar,

genel letarji gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarsa, kimse bunun sorumluluğunu üstlenemezdi, hayır, bunun riski çok büyüktü. Ludwig Kaltenburg matem müziğine hayatı boyunca hiçbir zaman katlanamadı.

Kaltenburg sonunda bazı enstitü elemanlarını, gerek onlara acıdığı, gerekse aşırı duygusallıklarından iğrendiği için evlerine yolladı. Görev dağıtımı yapılmıştı ve Kaltenburg gazete için bir yazı yazmak üzere geri çekildi. HAYVANLARIN DOSTU STALİN başlığıyla tam bir gazete sayfası kapsamında bir makale hazırlamaya söz vermişti; fakat daha sonra öğleden sonra çayında ona refakat etmek için odasına girdiğimde, müsvedde kâğıdının üzerinde hâlâ yalnızca o başlık duruyordu; makale hiçbir zaman konsept evresinin ötesine geçmedi.

Evet, Stalin'in ölümü Profesörün dilini açtı fakat uzun kömür gözler monologu Kaltenburg açısından bu evrenin de kapanmış olduğunu gösteriyordu. Enstitü binasının girişindeki Stalin resmi, şehrin her yerine asılan Stalin resimleri; Kaltenburg resimlerin önünden başını kaldırmaksızın geçip gidiyordu. Esirlik zamanında yaşadığı olaylar geceleri kâbuslara yol açmasına ve Ludwig Kaltenburg'un o zamanlar belli bir itimatsızlığı huy edinmesine karşın, Stalin'in ölümünden sonra adeta özgürleşmiş gibiydi. Stalin'in denetleyici gözlerinden bir gecede kurtulmuştu. Bundan da öte, bir yolun gelecekte onu Sovyetler Birliği'ne geri götüreceğini sanki biliyor gibiydi.

Bizi enstitüye götürecek olan küçük sokağa dönerken, tercüman kadın "Yani bir rahatlama mı?" diyor.

Fakat ondan sonra da insanlar ortalıktan kaybolacak ve haklarında gizli gizli konuşulacaktı. Kısa süreli bir rahatlama söz konusuydu belki.

Profesör, Hagemannların evinde Stalin ile karşılaşmalarından bahsederken, Martin tek bir kez bile tavandaki siyah noktaya bakmadı. Noktayı unutmuş olduğu için değil, kesinlikle değil. Daha ziyade Kaltenburg'un etkisi altında, abajur çengeliyle ay çiçeği yaprağı arasındaki yeri görmezden gelmeyi ba-

şardı. Kurumuş bir sinek izi de olsa, üst kattan her şeyi dinlemek mümkün de olsa, Martin kararsızlığına karşı koyabildi.

Esas enstitü binası bugün sokak tarafında yüksek bir duvarla korunuyor, duvar kısa bir süre önce inşa edilmiş olmalı, kireç boyanın yüzeyinde hiçbir yıpranma izi görülmüyor, yürüme yolu da herhalde yeni yapılmış, taşların arasında yosun veya saman sapları yok. Geniş gri demir kapının önüne geçiyor ve cilalı pirinç levhayı incelerken video kameralar tarafından gözlendiğimiz hissine kapılıyoruz; pirinç levhanın üzerinde iki zil düğmesi var, yalnızca iki: LORENZ ve DR. LORENZ. Bu, evde gerçekten oturanların gerçek isimleri gibi değil, paravan firma isimleri gibi duruyor.

"Zili çalalım mı?" diye soruyor Bayan Fischer ve kolunu uzatıyor, işaret parmağı tam düğmeye değmek üzereyken duraksıyor, elimle kolunu tutuyor ve "Bilmiyorum" diyerek pirinç levhanın üzerindeki yuvarlak deliklere bakıyorum; deliklerin arkasında bir hoparlör, gizlenmiş bir mikrofon var, bir duş başlığına benzeyen bu deliklerden bir çatırdama, hışırdama ve madeni bir ses duymak isteyip istemediğimden emin değilim. "Hayır."

Eskiden burada eğri büğrü, kalça yüksekliğinde bir çitin içinde yalnızca bir bahçe kapısı vardı; enstitünün arsasına kim girip çıkacaktı ki, uzaktan anlaşılması zor bir ses duyulduğunda, insan Profesörün evin arka tarafında hayvanlarına seslendiğini bilirdi. "Hayır, gelin, boş verelim bunu" diyorum Bayan Fischer'e ve sokağın karşı tarafına geçerken beni çok iyi anladığını düşünüyorum; buradan belki en azından villanın üst kısmını görebiliriz.

"İlk katın en soldaki penceresi, burası Ludwig Kaltenburg'un yatak odasıydı, evde hiç ayak basmadığım tek oda, daha doğrusu Profesör Dresden'den ayrılana kadar böyleydi. Onun yanındaki küçük pencere banyoya ait. Sonra arşiv ve kütüphane, sonra da merdiven boşluğu geliyor. Fakat mutfak, çalışma oda-

sı, balkon, küçük kargaların çatıdaki yeri gibi bütün önemli mekânlar yamaç tarafına bakıyor."

Enstitü sürekli büyüyordu, çok geçmeden villanın, kameriyenin ve araç gereç barakasının dışına taştı; komşuların evleri ve özellikle arsalar, elemanlar ve hayvanlar için komplekse ilave edildi. Uzun süreli misafirler için kulübeler yapıldı. Araştırmacılar ve aileleri için konutlar yaratmak üzere barakalar bile inşa edildi. Biyologlar, psikologlar, hekimler, bilimsel asistanlar, kuşlarla ilgilenen hayvan bakıcıları, akvaryumların personeli, bunlara ilave olarak temizlikçi kadınlar, tesviyeciler, marangozlar, teknisyenler, müstahdemler, idareciler, aşçı ve memelilerin, kuşların ve balıkların yiyeceklerine bakan yem sorumlusu, ayrıca kameraman ve nihayet tüm taşıtlardan sorumlu olan şoför. Neredeyse kendi başına bir yerleşke.

Tüm bunlar elbette Manfred von Ardenne'in Loschwitz'in üst taraflarında, Weißer Hirsch'te kurduğu ve eleman sayısının sonunda dört yüze ulaştığı araştırma tesisinin boyutlarıyla karşılaştırılamazdı; fakat bunun onda biri bile büyük bir kitle sayılabilir, kaldı ki araştırmacıların aileleri buna dâhil değil.

Sinir bozucu müzakereler, dilekçeler, gizli görüşmeler, politikacılarla, parti görevlileriyle, yurtdışından gelen bilim adamlarıyla çekilen grup fotoları -Kaltenburg eve çoğu zaman bitkin bir şekilde dönüyordu, özellikle de şoförü Krause ile birlikte Berlin'e gidince. Kaltenburg giriş konuşmalarını, raporları ve tartışmaları görmezden gelerek, boş konuşmalar karşısında sağır gibi davranarak ve toplantı sonrasında şu veya bu nüfuzlu adamın veya parti yöneticisinin kendisiyle birkaç dakikalığına dostça sohbet edeceğini umarak düzenli bir şekilde tekrarlanan toplantıları daha katlanılır bir hale dönüştüren insanlara dâhil değildi. Sıkıntılı, bir boşluktaymış hissi veren toplantıları en azından bana karşı hiçbir zaman dile getirmedi ve şikâyette bulunmadı. Şayet şikâyet ihtiyacı hissetseydi, zaten insanlardan uzaklaşır, hayvanların yanına giderdi. Hayır, Profesör Kaltenburg enstitü çalışanlarının önünde yorgunluk,

kuşku veya ümitsizliğe kapılma belirtileri göstermez, etrafına herkese bulaştırdığı bir aktivite hevesi yayardı. Etrafını sarıp sarmalayan bu çalışma gayreti, kendi kendini eleştirdiği dönemleri ve depresyon krizlerini atlatmasına yardımcı olurdu.

"Profesörü şimdiye değin tanıdığım kadarıyla" diyor Katharina Fischer ve hemen kendisini düzeltmek ihtiyacını hissediyor, "yani, daha doğrusu sizin tarifiniz temelinde tanıdığım kadarıyla bir şeyi tuhaf buluyorum: Savaş esiri olduğu zamanlarda hiç hayvanı yok muydu veya en azından hiçbir gözlem yapmadı mı?"

Etrafı hayvanlarla çevrili olmayan bir Ludwig Kaltenburg? Düşünülmesi bile imkânsız. Muhtemelen pasaportundaki resimde bile, Profesörün yüzünün hemen yanında bir köpeğin burnu veya bir kuşun gagası görülebilir.

"Yani, Stalin'in öldüğü günün akşamında gerçekten de hiçbir hayvandan bahsetmedi mi?"

Bu durumu ancak yıllar sonra algılayabildim. Martin, Klara ve ben, içinde hayvanlar âlemine tek kelimeyle bile değinilmediği ilk uzun Kaltenburg monologunun şahitleri olmuştuk.

"Gece yarısına kadar sanki bir hayvandan bahsedermişçesine bir insanla olan ilişkisini anlattı."

İnsanlar yas tutuyordu, her yerde ağlamaktan şişmiş gözler vardı; fakat Kaltenburg gözyaşı diye bir şey tanımayan bir adamı kendisine örnek aldı. Yaklaşık on yıl sonra KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ yayımlandığında, bu esere ilişkin çalışmaların o altı Mart 1953 tarihinde başladığı konusunda Klara ile hemfikirdik. Bunun böyle olduğunun farkına varmaksızın elbette, Kaltenburg o zamanlar herhangi bir plan yapmamış, emekli oluncaya kadar en fazla birbiriyle bağlantısız ve şifreli birkaç not almıştır. Yine de birlikte oturduğumuz o akşam bir perspektif kaymasının ilk adımını oluşturdu. Profesörün bakış açısında, sanki görüş alanının bir ucunda, kendi kendisine herhangi bir şey fark etmediğini telkin etse de yadsımakta giderek zorlandığı küçük bir hareket algılarmışçasına minimal bir değişiklik meydana geldi.

Kaltenburg giderek yeni bir gözlem alanına yönelecekti. Hagemannların evindeki gizli meclisimiz onu gelecekteki incelemelerinin ilk örnek vakasıyla bir araya getirmiş, evet, saatler boyunca onunla karşılıklı oturmasını sağlamıştı. Ne var ki geleceğin bu inceleme objesi Profesörün tasalanmasına yol açarcasına onun gözlem alanında yer almak istemiyordu. "Hayvanlar mı? Ben sizi inceliyorum" demişti Profesör bir seferinde davetsiz misafirlere, bu iddia daha sonraları hiç kimse için Martin Spengler için olduğu kadar geçerli olmayacaktı.

"Neden Klara Hagemann değil?"

Kaltenburg Martin'i açık bir meydan okuma, yani içyüzünün deşifre edilmesine karşı direnen bir insan olarak kabul etmiş olmalı. Kaltenburg insanların ağzından sırlarını almayı mükemmel bir ustalıkla başarıyordu. Varlığını kendilerinin bile bilmediği sırları. Bunlardan bazıları ona minnettardı. Profesör olmaksızın kesinlikle cesaret edemeyecekleri derinliklere indiklerini düşünüyorlardı. Fakat Kaltenburg derinlikler hakkında bir şey bilmek istemiyordu. Diğerleri ise ihanete uğramış gibi hissediyorlar ve hiç kimsenin öğrenmemesi gereken şeyleri açığa vurduklarını düşünüyorlardı. Kaltenburg herhangi bir şeyin daima gizli tutulabileceğine zaten inanmazdı. Bir konuda herkes hemfikirdi: Derinlik olsun veya gönülsüz ifşa olsun... Aslında her şeyi Profesör yönlendirmiş ve bu durum karşısındakinin beklenmedik itiraflar olarak anımsadığı soru ve yorumlarla kesintiye uğramıştı. Kaltenburg'un konuşma ve gözlem yeteneğiydi bu ancak Klara konusunda Profesörün başarısızlığa uğrayıp uğramadığını veya onu benimseyip benimsemediğini hiçbir zaman anlayamadım.

"Peki, Klara'nın Profesör ile ilgili edindiği izlenim nasıldı? Böylesi bir ilk karşılaşmadan sonra, sanırım bu adam bana pek tekin gelmezdi."

Ürkeklik mi, mahcubiyet mi bilmiyorum, her halükârda Klara bu konuda pek konuşmak istemiyordu. Belki Kaltenburg'un Stalin için hayranlık mı yoksa nefret mi besle-

diğinden emin değildi ve bana öyle geliyor ki, Profesöre hayranlık mı duyması yoksa küçümsemesi mi gerektiği konusunda kesin bir karar vermeden önce bu konuda bir sonuca varmak zorunda olduğunu hissediyordu. Kaltenburg, Rus olan her şeye duyduğu sevgiyi zaten hiçbir zaman saklamamıştı. Bu sevgi Viyana'da geçirdiği gençliğine kadar geri gidiyordu, esaret zamanında da soğumamıştı, Dresden'e taşınması sırasında sürdü ve belki de Stalin'in ölümüyle birlikte iyice yeşerdi. Hatta birkaç ay boyunca, yoğun bir iş gününün ve enstitü çalışanlarıyla yaptığı geniş katılımlı toplantının ardından bir şeyler atıştırırken, bunu uzanarak yapmaya başlamıştı. "Hayır, bu bir kaçıklık değil, böylesi gerçekten daha rahat, zaten bütün gün ayaktayım." Büyük Profesör Kaltenburg elinde bir tabak meyve, çay, ekmek ve kızarmış tavuk buduyla divanın üstüne uzanmış yatıyor. Belki de o anda hayalinde Karelya kayınından yapılmış mobilyalar vardı.

En sevdiği kelimelerden birisi "durak"tı; ördeklerini gözlemlerken bir hareketi yorumlayamadığı, hareketlerin akışını mantıklı bir bağlama yerleştiremediği zaman "Da, da, durak" yani "Evet, evet, aptal" diyordu. Bunlar Ludwig Kaltenburg'un, beceriksiz bir kaçış denemesinden sonra cephede bir Kızıl Orduludan öğrendiği ilk Rusça sözcüklerdi. Daha sonraları hastanede öğrendiği, çok sevdiği ve baktığı hayvanlar için coşkuyla kullandığı küçültme ekleri ve okşayıcı hitap şekilleri geldi. Bunlar arasında bir Ludmilla, Turka ve İgor vardı; kendi kendime hep Taschotschek'in içinde bir Natalya, bir Nataşa'nın olup olmadığını sordum.

Klara, sanki şimdilik makul bir uzlaşma bulunmuşçasına Kaltenburg'a karşı küçük iğnelemelere başvurmaya başladı; Kaltenburg bunları bir gülümsemeyle, uysal bir homurdanmayla karşılıyordu. Oysa onunla dalga geçmeye kalkışabilecek çok fazla insan gerçekten yoktu, hatta bazen böyle bir durum söz konusu bile değilken, Profesör kendisini alaya alınmış hissederdi. Fakat Klara yalnızca daha ilk bakışta Ludwig

Kaltenburg'un zayıf bir noktasını keşfetmekle kalmamış, ayrıca doğru tonu da yakalamıştı ve Profesöre o hissi vermeksizin onunla alaycı konuşma yeteneğine sahipti.

Klara kasvetli bir ses tonuyla "Neredeyse Stalin'in kömür gözlerinin parıldadığını görür gibi oluyorum" deyince, Profesör gülmek zorunda kalıyordu ve böylesi anlarda bana bakışından Profesörün zayıf noktasının Klara olduğunu anlayabiliyordum. Şayet Klara isteseydi Ludwig Kaltenburg'u küçük parmağında oynatabilirdi.

"Klara'ya saygı duyuyordu."

Büyük bir saygı.

"Klara'nın kendisini incelediğini fark ettiği için."

Yalnızca kendisini, yani Profesör Kaltenburg'u değil. Ludwig Kaltenburg henüz yirmi yaşındaki bu kızın kendisinin çok önünde olduğunu hemen anlamış olmalıydı. Klara insanları incelemeyi büyük bir doğallıkla beceriyordu, hem de küçüklüğünden bu yana ve Profesör henüz tamamıyla kargalarına, ördeklerine ve küçük memelilerine yoğunlaşmış durumdayken ve askeri hastanedeki hastaların yüzleri veya Josef Stalin'in bakışı hakkında hiçbir şey bilmezken.

3

Profesör bizi bir cafeye davet etti, tek başına bu bile yeterince garipti. Genç bayanların yanında motosikletini sergilemekten hoşlanmasına rağmen, Loschwitz yamacını yaya olarak indi. Ellerinde eldiven yoktu. Klara tabii hemen ilkönce Profesörün elinin sırtındaki taze çiziğin nasıl olduğunu öğrenmek istedi. Önemli bir şey değildi, hayvanlarla haşır neşir olanların her gün yaşayabileceği bir olay. Evcil saksağan İgor, Profesörün kahvaltıda gazete okurken parmaklarıyla masanın üstünde sabırsız bir şekilde trampet çalmasına dayanamamıştı.

"Ani kâğıt hışırdaması -ama bunu biliyorum."

"Saksağanlar oldukça çapaçul hayvanlar değil mi, korkak ve hilekâr?"

"Genelde öyle denilir. İnsanların çoğu için fazla akıllıdırlar."

Ludwig Kaltenburg ile ilk defa bir cafede oturuyordum; Kaltenburg'un düşüncesine göre cafeler genç bayanların davet edilebileceği yerlerdi; hayranı ve müstakbel nişanlısını çocukluğundan beri tanıdığı Klara için burasını uygun bulmuştu. Sağımızda ve solumuzda yaşlıca hanımlar ve beyler, aileler ve gözlerini meşhur hayvan profesörüne dikmekten vazgeçerlerse anne ve babalarından ikinci bir peynirli turta sözü almış izlenimini uyandıran çocuklar oturuyor.

Klara, Profesöre evinde tuttuğu hayvanların, aslında hepsini benden duyduğu türlerini sordu ve Profesör türleri oda oda sıralarken -merdiven boşluğu, çatı aralığı, bodrum- dikkatle saymaya başladı. "Ciklet balıkları yoksa bunları daha önce söylemiş miydim?"

"Akvaryum turlamasında ilk başta sayılmışlardı."

"Kırmızı süs balığı Fritz."

Klara neden bazı hayvanların isimlerinin olduğunu, başkalarının ise olmadığını sordu, bunu Klara'ya ilk buluşmamızda anlatmıştım, elimizle büyüttüğümüz ve araştırma çalışmalarına dâhil edilen hayvanlara bir isim veriliyordu. Klara bunu Profesörden de duymak istedi; Kaltenburg'un itirazı yoktu, bundan hoşlanıyordu; tabaklarımızdaki pastalara henüz hiç dokunmamıştık.

Neye "toz şeker" ve neye "pudra şekeri" denilir, nerede meyveli pasta ve nerede turta yenilir, Viyana'da "kek" denilince ne anlaşılır ve "unlu yemekler" tanımına neler dâhildir; normalde bu konular üzerine hiç konuşmazdık; fakat şu anda cafede oturuyorduk, üçümüz de buraya yabancıydık ve görgülü davranıp edepli bir sohbet sürdürmek zorundaydık. Aradan henüz on beş dakika bile geçmeden en azından bir ekstra porsiyon kaymağı hak etmiştik. Kaltenburg bir atak yapıp, benim bile henüz bilmediğim bir hikâye anlatmasaydı, belki çok fazla vakit geçirmeksizin kalkardık.

"Annemle babama inanmak gerekirse, ben hayatıma bir tümör olarak başlamışım."

Pencerenin önündeki yaşlı bayanların boyalı kaşları hafifçe yukarı kalktı. Böylece yan masalardan dinlendiğimiz kesinleşmiş oldu.

Kaltenburg'un annesiyle babası geç evlenmişti, hiç kimse bir hamilelik beklemiyordu, hamilelik haberi onları daha önceki hatalı teşhisten daha az korkutmadı.

"Neyse ki dünyaya yedi aylık bir bebek olarak gelmedim, babam beni hayatım boyunca şüpheli bir armağan olarak görürdü." Profesör güldü: "Dünyaya geldim ve bütün hayatlarını tepetakla ettim."

Kaltenburg böylece daha korumalı bir şekilde büyümüş, anne ve babası beklenmedik gelen oğullarına vicdan azabı duyarcasına ihtimam göstermiş. Hatta babası, oğullarının ailedeki Kaltenburg isimli meşhur cerrahlar serisini bir sonraki nesle taşımak yerine zoolog olma kararına dişlerini gıcırdatarak katlanmak zorunda kalmış. Bu kararı anlamakta zorlanarak kafasını iki yana sallamakla yetinmiş ve itiraz etmemiş. Ludwig Kaltenburg ise babasının hatırına, zoolojiye ilave olarak beşeri tıp öğrenmiş.

Klara onaylar bir ifadeyle başını salladı: "Fakat bugün babanız sizinle gurur duyuyor olmalı."

"Bugün yaşıyor olsaydı bile, kendi arzusuyla Dresden'e giden oğluyla kesinlikle gurur duymazdı."

"Annenizle babanız artık hayatta değil mi?"

"Babam Rus esaretinde olduğumu ve savaşın sonunu gördüğümü bile hiç öğrenmedi."

"Mesajlı kâğıdı ağzında saklayan hasta geç kalmış olmalı."

"Evet, geç kaldı."

Klara pastasının geri kalanını yerken, Profesör onu seyretti.

"Biraz daha kahve söyleyeyim mi?" Kaltenburg, içinde küçük bir hayvanın yuvalanıp yuvalanmadığını dikkatle kontrol etmek istermişçesine kahveliğin kapağını kaldırdı.

"Yaşlı babam hayvanların yalnızca etrafı kirlettiklerini söylerdi."

"Kirletmek mi? Bir cerrahın böyle düşünmesi ilginç."

Yan masada birisi öksürerek boğazını temizledi, pencere kenarındaki bayanlar ellerindeki kahve fincanlarını masanın üstüne koydular.

"Demek kütüphaneci olmak bir çocukluk hayaliydi?" Profesör, Klara'ya doğrudan hitap etmekten kaçındı; ona "sen"mi yoksa "siz"mi diyeceğini bilemiyordu. "En azından Hermann böyle dedi."

Klara Leipzig'e yaptıkları aile gezisini anlattı, Kaltenburg dinledi, duygulanmıştı; Klara bir fincan kahve ve peynir turtası eşliğinde Profesörüm Ludwig Kaltenburg'un belli ettiği duygulanmayı nasıl değerlendireceğini bilemez gibiydi.

Dışarıya çıktığımızda üçümüz de rahatlamıştık. Profesör bu cafeyi elbette itinayla seçmişti daha -sonraları bana "Bakımsız görünen evime prensip olarak hiçbir genç bayan davet etmiyorum" diyecekti. Fakat dışarıda, göz ardı edilmesi imkânsız gözüken kulak misafirlerinin yokluğunda, Kaltenburg ile Klara arasındaki sohbet, aynı Kaltenburg'un villasına davet edilmemiz durumunda söz konusu olacağı gibi başka bir seyir alabilirdi. Profesör aceleyle vedalaştı, bu kadar güzel olmayan başka bir buluşması daha vardı; fakat bunlara da gidilmesi gerekiyordu, sonra aceleyle uzaklaştığını gördüm, yaya olarak, alışılmadık bir manzara: Profesör Ludwig Kaltenburg şehrin ortasındaki parke taşlı bir sokaktan yürüyerek uzaklaşıyor.

"Ukala mıydım?"

"Ukala mı? Hayır, gerçekten değildin. Ayrıca kendin de fark etmiş olman gerekir, Profesör özgüvenli genç kadınları sever."

"Çok mu usluydum?"

"Herhalde üçümüz de usluyduk."

"Yani sınavdan geçtim mi?" Klara yanıtımı beklemedi: "Yine de hep Profesörün ondan bir şeyler gizlediğimi düşündüğü hissine kapıldım."

"Seni daha etraflıca dinlemek isterdi, Hagemann ailesi, salon, misafirler hakkındaki görüşlerini."

"Etrafımızdaki onca insanla ne yapabilirdim."

"Hagemann, hikâyelerini merak ediyorduysa, bizi böyle bir yere çağırmamalıydı."

"Annemle babama onu daha sık davet etmelerini söyleyeceğim."

Gerçekten de Profesör sonraları düzenli bir şekilde Hagemannları ziyaret etmeye başladı. Fakat geç kalmış ziyaretlerdi bunlar, Stalin'in ölümünden sonraya denk gelmişlerdi. Bazı belirleyici, gözlem yeteneğini sohbet ve misafirler üzerinde geliştirebileceği seneler atlanmıştı. Profesöre hep yabancı kalan o misafirler, yeni dünyalara açılmasına vesile olabilirdi.

Kaltenburg'un savaştan hemen sonra Dresden'e gelip Hagemannlarla ilişkiye geçmesi gerekirdi; beni, benim günün birinde Klara Hagemann ile tanışmamı ve Hagemannların ilk davetini ona iletmemi beklememeliydi. Klara Profesörün önündeydi ve hep önünde kalacaktı çünkü bir Ludwig Kaltenburg bile söz konusu o yedi yıllık gediği sonradan kapatamazdı.

Örneğin Paul Merker gibi birisini düşünün diyorum tercüman kadına. Kaltenburg'un dünyasında bu isim hiçbir rol oynamıyor. 1950 yılında tüm görevlerinden alınan, partiden dışlanan ve Brandenburg taşrasına sürgüne gönderilen bu SED (Sosyalist Birlik Partisi) Merkez Komitesi ve Politik Büro üyesi hakkında Profesör Kaltenburg en fazla özlü bir söz tarzında "İdeologlar birbirlerinin cellâdı olur" der ve ciddiyetle "Bu, her ideolojinin bir yan olgusudur" diye eklerdi.

Hagemannların salonunda ise durum farklıydı. Burada 1933 yılında yeraltına geçen partililerle, dünya görüşlerini savaş esirliği sırasında gördükleri sert bir eğitim kürüne borçlu olan devlet görevlileri arasında ayrım yapmayı öğrendim. Moskova'dan geri dönenle İskandinavya'dan geri dönenin, Meksika'dan geri dönenle bir Alman esir kampından geri dö-

nenin karıştırılmaması gerektiğini öğrendim. Birileri hakkında, içinde bulunduğu direniş grubunun birçok üyesini ele verdiği anlatılırken, diğerleri hakkında yıllarca küçücük bir yerleşkede gizlendiği veya hayatını kaybetmekten korkan insanlardan tiksindiği söyleniliyordu. Bir yanda, gözleri şimdi yağlı yüzünün içinde kaybolan eski zayıf SS üyesi, diğer yanda ise sinsi bakışlarla kimin devre dışı bırakılacağını kestirmeye çalışan parti yöneticisi. Bunların hepsi bir ağızdan konuşuyor, birbirleriyle tokalaşıyor, birbirlerinin sırtını sıvazlıyor, hatta kucaklaşıyor olabilirdi; fakat Hagemannlar açısından yalnızca zorunluluktan bir araya gelmiş bir topluluktu ve herkesin bildiği gibi böylesi toplulukların kestirilmesi mümkün olmazdı.

"İlmiği şimdi birbirlerinin boynuna geçiriyorlar." İşte aynı Paul Merker ölüm kamplarının varlığının bilincinde olarak daha 1942 yılında dünya çapında bir katliamdan bahsetmiş ve böylece bazı misafirlerin de belirttiği gibi şimdiden silah arkadaşlarının şüphesini uyandırmıştı. Sürgünden döndükten sonra aslında gönül rahatlığıyla ve yeni jargona göre "izlenenler" olarak tanımlanan grup hakkında tek bir kelime etmeksizin anti-faşist savaşçılar arasına katılabilirdi. Fakat Merker bu dünya katliamını hiçbir zaman unutmamış ve görevlerinden uzaklaştırılana kadar ister inançlı bir komünist olsun veya ister göğsünde bir David yıldızı taşımak zorunda bırakılmış olsun, hayatta kalanların tazmin edilmesi gerektiğini savunmuş bu nedenle de Hagemannların övgüsünü kazanmıştı.

Bir seferinde herkes Berlin'deki bir tiyatro prömiyeri üzerine konuşurken, birdenbire bir Bayan "Son zamanlarda Luckenwalde'den haber alan oldu mu?" diye sordu. Luckenwalde'den haber -kadın bakışını herkesin üstünde teker teker dolaştırdı, Klara'nın babası omuzlarını silkti, başka misafirler hayır anlamında başını salladı, herkes anlamıştı ama kimse bilgi veremiyordu, böylece bir önceki konuya geri dönmekten başka çare kalmadı. Sahne dekoruna değinildi, yanılsamacı tiyatronun imkânlarından bahsedildi, gözüm Martin'e

ilişti, ara soruyu kaçırdığına yemin edebilirdim. "Luckenwalde" ile ilgili hiçbir bilgim yoktu. Şayet 1952 yılının Noel öncesi o Pazar günü Moskova, Leningrad veya Prag'dan bahsedilseydi neyin kastedildiğini anlayabilirdim çünkü Hagemannlarda Rudolf Slánský'ye ve yetkili makamlar tarafından zahmetli çabalarla seçilen diğer komploculara karşı Prag'da açılan propaganda davasının konu edilmediği tek bir akşam bile geçmiyordu.

Daha sonra tuvalete giderken dışarıda birisinin o Bayana yaklaştığını ve Bayanın yüz ifadesinin "Luckenwalde'nin haritadan silindiği söyleniyor" sözlerini duyunca nasıl değiştiğini gördüğümde bile Luckenwalde'nin arkasında neyin gizli olduğunu kavrayamadım.

Son misafirler de gittikten sonra kız kardeşlere mutfakta yardım ettim; Ulli bulaşıkları yıkıyor, Klara her şeyi yerine kaldırıyordu, ben ise bardakları kuruluyordum. "Bayan Koch'ta bir şey dikkatinizi çekti mi? Giderken çok dalgın görünüyordu."

Ulli, kocasının Bayan Koch'un koluna girdiğini görmüştü. "Yürümekte zorlanıyordu."

"Yaşlı bir kadın gibiydi."

Bay ve Bayan Koch, Hagemannların kızları için "İngiliz çift"ti. Kochlar yıllarca Londra'da yaşamıştı ve Dresden'e yerleşmek üzere biraz çekinerek Almanya'ya döndüler. Bay Koch için Batı söz konusu bile değildi. Karısı ise ne orada ne de burada katliamı hatırlamak istiyordu.

"Belki yanlış anladım, belki de konuyla ilgisi yok ama birisi Bayan Koch'u kenara çekti ve ona Luckenwalde'nin haritadan silindiğini söyledi."

"Kim dedi bunu?"

"Adını bilmiyorum, şu utangaç tıp doktoru."

Ulli imdadıma koştu: "Domaschke."

"Luckenwalde mi?" Klara düşündü: "Başka bir şey duydun mu?"

"Hayır, yalnızca bunu. Bayan Koch oldukça korktu."

"O zaman Merker ortadan kaybolmuştur."

"Politik Büro üyesi Paul Merker'i mi kastediyorsunuz?"

Ulli yıkanmış bir bardağı uzattı. "Politik Büro artık geçmişte kaldı."

"Veya tutuklanmıştır." Klara kız kardeşine baktı. "Bir sanığa ihtiyaçları var."

"Merker Luckenwalde'de bir restoran yönetiyor."

Klara kurulanmış şarap bardağını sert bir hareketle elimden aldı. "Bunun artık bir önemi yok. Tutuklandı, öyle değil mi?"

"Gerisini yarın sabah hallederim." Ulli bulaşık süngerini kenara koydu lavabonun suyunu boşalttı.

"Anlamı bu tabii. Başka bir anlamı olamaz. İbret dersi vermek istiyorlar."

Kız kardeşlerden biri mutfak dolabına yaslandı. Diğeri yere bakıyordu. Bulaşık beziyle ne yapacağımı bilemiyordum.

"Şayet bu doğruysa Ulli, ne olacağını biliyor musun?"

"Bağırma öyle. Tabii biliyorum."

"Merker'i alıp Siyonist komplocu olarak ilan ederlerse, Kochlar bavullarını hazırlayıp ortadan kaybolurlar. Onları bundan böyle hiçbir zaman göremeyiz."

4

"Ulli, acele et, burada iki gerçek İngiliz var." Klara hole baktı, orada bir çift durmuş alçak bir ses tonuyla konuşuyordu; Klara'nın tek bir kelime bile anlamadığı cümleler çabuk, yabancı ve kesin bir şekilde akıp gidiyordu. Dilin melodisi dikkatini çekmişti, misafirler birbiri ardına gelirken duyulan alışıldık melodilerden farklı bir tınıydı bu. Klara üstündeki gecelikle aralık kapının arkasına gizlendi ve anne ve babasının seslerinin uzaklaşmasını bekledi; annesi bardakları getiriyordu, babası ise salona önden geçmişti, Klara şimdi dışarıya bir bakış atabilirdi. Kadın vestiyerin aynasının karşısında ince desenli omuz atkısını düzeltti, adam paltosunun cebinden bir sigara paketi çıkardı, belki biraz önce merdiven-

lerden yukarıya çıkan üst katın kiracısı Bay Klein hakkında konuşuyorlardı. Klara annesiyle babasının İngilizce anlayıp anlamadığını veya daimi misafirlerden birinin bu çiftle konuşup konuşamayacağını bile bilmiyordu.

"Acele et, Ulli, İngilizler gitmek üzere" Klara yüksek bir sesle arkasına doğru fısıldadı fakat daha kız kardeşi yataktan kalkmadan, kadın kapı aralığındaki Klara'yı görmüştü; kadın güldü ve birdenbire Almanca konuşmaya başladı: "Hayır, güzelim, biz gerçek İngiliz değiliz."

Klara başını salladı, kızardı ve kapıyı kapattı. Hayatında ilk defa bir mülteci görmüştü.

Savaştan sonra Hagemannların dost çevresi içindeki yeni yüzler üzerine konuşurken, Klara bana o gün küçük bir çocuk gibi davrandığı için çok utandığını itiraf etti. Yabancı ülke ve dilleri yalnızca kitaplardan tanıyan küçük bir Dresdenli kız çocuğu. Hatta bu olayı telafi etmek ve bir sonraki hafta Kochları -kendilerinin övgü dolu ifadesiyle- sanki Londra'da büyümüş gibi karşılayabilmek için birkaç kelime İngilizce öğrendi.

Klara utanmış olsa bile, "İngiliz çift"e özel bir yakınlık gösterdi, Kochlar da salondaki misafirleri ve yetişkinleri selamlamadan önce kısaca kızların odasına bakmayı hiç kaçırmıyordu. O zaman Bay Koch pencerenin önünde ayakta duruyor, Bayan Koch ise Klara'nın yatağının kenarına oturuyordu, yalnızca birkaç dakika odada kalmalarına rağmen, kız kardeşler uykuya dalarken havada hafif bir sigara ve kolonya kokusu asılı oluyordu.

Kochlar Klara'ya seslere dikkat etmesini öğretti. Holde yabancı bir lisan duymuş olduğunu hatırlaması bile, sonraları Klara'nın misafirler arasındaki soğuklukları, birisinin özgüvensizliğini belli etmemeye çalışmasını veya sohbet beklenmedik bir yöne gidince kontrolü kaybetmesini hemen algılayabilmesi için yeterli oldu.

1948 yılının bir yaz akşamı Kochlar tesadüfen bir adamla aynı anda Hagemannlara geldiklerinde, kapıyı adamı tanıma-

yan Klara açtı ve pardösü ve şapkaları aldı; göründüğü kadarıyla Kochlar da adamın kim olduğunu bilmiyordu çünkü Klara vestiyere giderken arkasında Bay Koch'un "Adım Koch, bu da karım" dediğini duydu.

Hafif yaz yağmurunun ıslattığı pardösüleri asmak üzere elbise askısı ararken, yeni misafirin yanıtını kaçırdı. Yoksa yabancı adamın yanı sıra Bay Koch'u da gördüğü için çok mu sevinmişti?

"Özür dilerim, hatırlamama yardımcı olur musunuz... Klasik filolog? Filozof?"

"Yaşayan son Proust çevirmeni diyelim."

Gücenmiş miydi? Yalnızca mütevazı mı olmak istiyordu? Kendi kendisiyle dalga mı geçiyordu? Bay Hagemann salonun kapısında göründü, Bayan Hagemann Klara'yı mutfağa çağırdı: "Lütfen kalan işleri üstlenebilir misiniz?"

Ulli salatalıkları yelpaze şeklinde kesmekle meşguldü, Bayan Hagemann önlüğünü çıkardı, ellerini yıkadı. "Kim geldi?"

Klara omzunu silkti ve turp tahtasının önüne geçti. Parlayan gözler, teatral bir ses – adam böyle küçük adımlarla yürümeseydi, korku verici bir görüntüye sahip olurdu.

Klara ertesi gün anne babasının kütüphanesini gözden geçirdi, Fransızların arasında KAYIP ZAMANIN İZİNDE başlıklı iki cilt buldu, ilk sayfayı çevirdi: SWANN'IN YOLU. Sonra RUDOLF SCHOTTLAENDER adını okudu. İki, üç akşam boyunca kitapta ilerlemeye çalıştı; fakat ilk elli sayfanın ötesine geçemedi. Karanlıkta kalan pasajlar vardı, anlamadığı tuhaflıklara ve terimlere rastladı, bunları annesiyle babasına veya belki çevirmene sorabilirdi; fakat sonra başka bir kitaba geçti ve çok geçmeden PROUST komodinin üzerinde duran diğer kitapların arasında kaybolmuş, yalnız bir oğlanın uzun uyku girizgâhları ve Bay Swann diye birisinin ziyareti, "hızlı görüş aygıtı", "kış odaları" ve bir deniz kırlangıcının bir yan cümlede karmaşık bir şekilde anlatılan yuva yapma çabaları unutulup gitmişti.

Schottlaender adına bir sonraki sene tekrar değinildi. Bu arada kız kardeşlerin, selamlaşmadan sonra misafirlerin yanında yarım saat oturmasına izin vardı; ancak o tuhaf kitabı Almancaya çeviren o garip adam bir daha Hagemannların salonunda görülmemişti. "Sorunlu bir insan." Bayan Hagemann bu konuda daha fazla bir şey söylemek istemiyordu.

Bulutsuz bir yaz akşamında Bay Koch "Gazetede Profesör Schottlaender hakkında yazılanları okudunuz mu?" diye sordu.

"Sorunlu bir durum." Genç iç hastalıkları uzmanı Domaschke, Klara'nın misafirler hakkında nezaketsiz konuşmak istemeyen annesinin yardımına yetişti: "Şayet bir Profesör 1 Mayıs yürüyüşüne katılmıyorsa, mutlaka yazılı bir gerekçe mi bildirmesi gerekiyor?"

Bay Koch: "Çok safdilce."

"Ne demek safdilce?" Karısı neredeyse kızgın gibiydi.

"Schottlaender onlara yalnızca gerekli malzemeyi verdi."

"Neredeyse kendisini de tehlikeye attı diyeceksin. Malzeme toplanması yeni bir şey değil."

Domaschke doğrudan sormaya cesaret edemedi: "Dosyaları mı kastediyorsunuz, eskiye ait resmi evrakları?"

"Ne sandınız? Siyasi tutuklu olmayan birisi toplama kampına alınırsa..."

"Şimdi abartıyorsun ama." Bay Koch elini karısının koluna koydu. "Ayrıca Schottlaender toplama kampında değildi."

"Ne olursa olsun, genç karısını ve küçük kızını da düşünmek zorundaydı. Sen de aynısını yapardın."

"Fakat benim için Batı Berlin'e gitmek söz konusu olmazdı."

Klara SWANN'IN YOLU'nu tekrar eline aldı. Kitap 1926 yılında yayımlanmıştı; Klara holün diğer ucunda ıslak pardösü ve elbise askılarıyla uğraşırken "yaşayan son Proust çevirmeni" sözlerini duyduğunda Rudolf Schottlaender henüz ellisinde bile değildi. Bay ve Bayan Koch sessizce başlarını sallarken, Schottlaender'in ne hakkında konuştuğunu bildiklerini mi

belli etmişlerdi? Polisiye romanı okurları oldukları için Proust ile pek bir bağlantıları olmamasına karşın, Schottlaender onları imtihan etmek istercesine gözlerinin içine bakıp "Daha sekiz yıl önce hiç eksiğimiz yoktu" derken başlarını sallamışlardı.

Klara bir müddet sonra ihmalkâr veya korkak olan Gilbert'i ve afaziden muzdarip kişilerde sıkça görüldüğü üzere çoktandır bildiği ama şimdi yeni birisi gibi algıladığı Swann'ı okudu. Akasyalı yolları, içinden bir hayvanın yumuşak kürkü ve güzel gözlerine sahip olan ve bir sonraki sayfada hiçbir iz bırakmaksızın tekrar kaybolan bir yayanın çıktığı bir koruyu okudu.

Klara kitabı bitirince, Walter Benjamin ve Franz Hessel'in Proust'ta kullandıkları Almancayla tanışmak üzere Bay Lindner'in kitapçı dükkânına gitti. Hellerau'daki Hegner tarafından basılan GENÇ KIZLARIN GÖLGESİNDE'nin iki cildini üç ay boyunca hep yanında taşıdı. Bay Lindner 1951 Noel'inde Klara'ya NEŞELİ GÜNLER'in bir baskısıyla büyük bir sürpriz yaptı. Klara aslında şimdi Ernst Weiß'ın dilini diğer çevirmenlerin diliyle karşılaştırabilirdi; fakat romanın üçüncü bölümünü özellikle merak ediyordu. Posta kutusunda, üzerinde "Taze malzeme. Selamlar, Lindner" yazılı bir kartpostal gördüğü her seferinde, Lindner'in nihayet Piper'den çıkan dört gözle beklediği kitabı bulduğunu umuyordu.

Ulli'nin haricinde hiç kimse Klara'nın bu yazara nasıl rastladığını bilmiyordu ve iki kız kardeşin yatmadan önce neden birbirlerine, sanki sürekli aynı cümleleri incelerlerse günün birinde, anne ve babalarından herhangi bir bilgi alamadıkları kendi akrabalık ilişkileri hakkında bir şeyler ortaya çıkarabileceklermişçesine birkaç sayfa okuduklarını bilemezdi.

Klara bir seferinde bayan şapkalarından bahsedilen bir pasajı dinlerken ipin ucunu kaybedince "Şu Schottlaender haklıydı" diyerek araya girdi.

Ulli başını kitabın açık sayfalarından kaldırıp gece lambasının ışık konisinde gözlerini kırpıştırdı: "Ölü çevirmenler hakkında anlattığı hikâyeyle ilgili olarak mı?"

"Bay Lindner ölüm tarihlerini biliyordu: İlki Haziran 1940'ta ölüyor, sonraki Eylül'de, en sonuncusu da Ocak ayında, yılbaşından kısa bir süre sonra."

"Burada mı?"

"Fransa'da."

"Üçü de mi?" Ulli odanın karşı tarafındaki kız kardeşinin karanlıkta kalan yüzünü görebilmek için öne doğru eğildi. "Almanlar Paris'e Haziran'da girdi, öyle değil mi?"

"Sanırım, intihar ettiler."

"Bunu Bay Lindner'e bir kez daha sorman gerekiyor."

"Gelecek hafta sorarım. Nerede kalmıştık?"

"Büyük annenin, evlilik dışı bir kızı olan bir öğretmeni vardı."

"Bayan şapkalarında değil miydik? Okumaya devam et."

"Hayır, bugünlük yeter."

Ulli kitabı kenara bıraktı, gece lambasını söndürdü. Hâlâ Klara'nın yatağına doğru bakıyordu.

"Çevirmenlerin hepsi birbirlerini tanıyor muydu?"

"Schottlaender diğerleriyle arkadaş mıydı acaba? Sanmıyorum."

"O zamanlar ne yaptı acaba?"

"Kochlara soralım."

"Hiçbirisi yaşlılıktan ölmedi. Bunu sana gerçekten söyledi mi?"

"Hatırlamıyorum. Haydi, uyuyalım artık."

İngiliz çift bu konuda aynı fikirde değildi. Bay Koch Schottländer'in silah üretiminde çalıştığını öne sürüyor, Bayan Koch ise özel hasta bakıcı olarak yaşlı bir kadının yanına sığındığını hatırladığını belirtiyordu. Vestiyerden salona geçerlerken Bayan Koch tekrar duraksadı: "Yoksa poliste tercümanlık mı yapıyordu?"

"Sanırım yanılıyorsun. Schottlaender köle tercüman olmadı."

Biz tanıştığımızda, Klara hâlâ PROUST'un eksiklerini bekliyordu. Hagemannlarda aylardan beri Philipp Auerbach'a

karşı açılan sansasyonel dava başlıca tartışma konusuydu. Grupta hiç kimse polisin bir bakanlık müsteşarını otobanda, sanki düşman güçlerin bir ajanının kaçışı son saniyede boşa çıkartılıyormuşçasına bir takip kovalamacasına bulaştırmasına anlayış gösteremezdi. Hiç kimse mahkemede Auerbach'a karşı yapılan suçlamaları önemsemiyordu. Ve hiç kimse bir uzmanın, sanığın hayal ile gerçek arasında ayrım yapamadığı şeklindeki iddiasını hoş göremezdi. Ancak sanığın değerlendirilmesi ile ilgili farklı görüşler mevcuttu.

Bay Hagemann galeyana geldi: "Adam suçsuz, toplama kampına aldılar."

Kayıtsız şartsız sanığın tarafını tutuyordu, karısı bile bunu anlamakta zorlanıyordu. Bay Hagemann sanığın şahsıyla ilgili kuşkuları reddediyordu. Propaganda amaçlı bir davadan söz edince, bir misafir havayı dişlerinin arasından sesli bir şekilde içine çekti.

"Hâkime şöyle bir bakmak bile yeterli, mahkeme üyelerine, savcıya..."

Kızları onu hiç böylesine öfkeli görmemişti. Bay Hagemann "Bu tür insanların ne mal olduğunu biliyorum, tanıyorum onları" diye bağırdı ve şayet Bay Koch araya girmeseydi, kendi akrabalarıyla ilgili bazı açıklamalarda bulunacaktı, Ulli ile Klara buna emindi.

"Bu tür insanları biz de tanıyoruz, Bay Hagemann. Fakat içimizden bazıları Bay Auerbach'ı da tanıyor."

Bayan Koch ayağa kalktı, özür diledi ve odadan çıktı. Klara peşinden gitti. Bayan Koch'un Auerbach'ın karakterinden ziyade Batıdaki bir davayla ilgili tartışılmasından endişelendiğini biliyordu.

Bunun akabinde Philipp Auerbach Münih mahkeme kararının açıklanmasından birkaç gün sonra hücresinde midesini uyku haplarıyla doldurdu. Bayan Koch Auerbach'ın Ortodoks törenlere göre defnedilip defnedilmediği, mezarlıkta bir itiş kakış yaşanırken bir hahamın bulunup bulunmadığı, polisin

öfkeli katılımcılara karşı cop çekip çekmediği, bir su püskürtme aracının devreye girip girmediği hakkında tek bir kelime bile duymak istemedi. Hayır, istemedi. Bir süreliğine Kochlar Dresden'de kalmaya devam edecekmiş gibi bir kanı uyandı. Ta ki, Merker ortadan kaybolana değin.

5

Enstitünün ev işleri binaları hatırladığım kadarıyla hemen sokağın karşı tarafındaydı. Kaltenburg'un yanından ayrıldıktan sonra sık sık kirli çamaşırları çabucak çamaşırhaneye götürüyordum; kendimi elimde yeşil lekeli önlük ve keçeleşmiş kışlık kazaklarla sokağın karşı tarafına geçerken görüyorum; fakat şimdi bundan tam emin değilim, belki gizli bir patika bulmuş olabilirim çünkü çamaşırhane ve marangozhaneye benzeyen binalar sokağın yalnızca iki numara ilerisinde, bir çitin arkasında bulunuyor.

Enstitü villasını arkamızda bırakırken "Koch çifti İngiltere'ye geri döndü mü?" diye soruyor Katharina Fischer.

Bunu yapmayı bir süre düşünmüş olmaları mümkün. Rudolf Slansky idam edilmişti, Hagemannlarda birisi Prag'daki propaganda davasının burada da sonuçları olacağı endişesini dile getirdi, gerçekten de çok geçmeden Dresden'de ilk ev aramalar ve tutuklamalar meydana geldi. Paul Merker ile ana suçlunun bulunmasının ardından Siyonist bir komplonun ortaya çıkarılması için artık yalnızca Moskova'dan bir işaret bekleniyor gibiydi. Ocak ayında Stalin işareti verdi, Berlin'de Stalin yoldaşa güvenilebilirdi. Çevresindeki doktorlar arasında uluslararası bir örgüt, hatta belki İsrail adına hayatına kasteden ajanlar tespit etmişti. Stalin son çılgınlıklarını gerçekleştiriyor, itirafları topluyor ve bunları büyük bir hoşnutlukla masasının üstüne istifliyordu; itirafların tek bir cümlesini bile okumak zorunda değildi çünkü Yahudilere karşı zaten hep ikazda bulunmuştu.

Hagemannların salonunda ilk misafirler eksilmeye başladı. İngiliz çift de daha fazla tereddüt etmedi. Kochlar Stalin'in ölümünü Charlottenburg'ta* kutladı.

KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ başka bir kitap olurdu. Kaltenburg boşluğu hissetti, buna eminim, en geç incelemesini yazıya dökmeye koyulurken hissetti. İnsan bunu okurken fark ediyor. "İnsanların daracık bir alana sıkıştırıldığı"ndan veya "insanlıktan çıkmak"tan bahsederken, beklentiler modern şehirlerdeki yaşam koşullarının basit bir eleştirisinden öteye geçmekte. Kitabın bir yerinde "sıcaklık ölümü" deniliyor ve insanın gözlerinin önüne, Profesörün bu terimi kâğıda döktüğü anda nasıl korktuğu, sonra düşündüğü, yazdığını sildiği ve bir çıkış yolu aradığı geliyor, sonunda "sıcaklık ölümü" abartılı bir pohpohlamadan başka bir şey ifade etmiyor. Sonra insan Kaltenburg'un, "bir kültürün bir mum alevi gibi söndürülebileceği"ni yazarken söz konusu boşluğu en azından gördüğü kanısına kapılıyor ancak birkaç sayfa geri dönülünce bu bölümde ayrıntılı bir şekilde nesiller arasındaki savaşa değinildiği anlaşılıyor.

* Charlottenburg semti Batı Berlin'de bulunuyor. (ç.n.)

Klara'nın aynı yıl bir seferinde, Ludwig Kaltenburg'a refakat ettiğimiz bir yaz şenliğinde Kültür Birliği'nin bir temsilcisiyle tartıştığını hatırlıyorum. Profesör bu olayı, yeni keşfedilmiş bir türün kimsenin bilmediği bir ritüeli olarak algılamış olmalıydı. Klara ile Birlik temsilcisi edebiyat üzerine tartışıyorlardı, tartışma başlangıçta insanın büyük bir grup içerisinde bir yabancıyla yapabileceği bir sohbetin pek ötesine geçmedi. Aslında Klara'nın karşıtı aksi bir insan değildi, bir zamanlar koyduğu hedeflerin pek azına ulaşabilmiş olsa da çok görüp geçirmiş gibi gözüken yaşlıca bir beyefendi. Şimdi ise kendisini geleceğe bakmakla yükümlü hissediyor ve Klara'ya en yeni militan düzyazı örneklerini övüp bugün artık kimsenin tanımadığı ve o zamanlar bile çok yakında unutulacak olan yazar isimlerini öne sürüyordu. Gizliden gizliye Stendhal'e derin bir saygı beslediği belki düşünülebilirdi; fakat Klara hangi ismi dile getirirse getirsin, tüm yazarları elinin tersiyle kenara süpürüyordu. Öfke içerisinde en kuşkulu propaganda dizelerinin methine soyunuyordu, mutlak körlüğü doğrultusunda Stendhal'e bile ihanet edebilirdi.

Klara pes etmedi, en büyük kozunu oynayıp "Proust" dedi. Sesinde en ufak bir yalpalama olmaksızın, bu yüzyıl içerisinde Proust'un eseriyle hiç kimsenin boy ölçüşemeyeceğini belirtti. Klara ihmalkârdı ve bunu biliyordu; fakat böylesi anlarda cesareti her şeyin önüne geçiyor, WORKUTA bile varlığını yitiriyordu. Karşıtı ilkin kendisini toparlamak zorunda kaldı. "Fuhuş" sözcüğü dilinin ucuna kadar geldi. Sözcüğü yuttu. Ağzından "dekadans" kelimesi çıktı.

Klara, adamın Proust'a karşı öne sürdüğü her klişeye uygun yanıtı verdi ve o dekadan, ahlaksız eserin birkaç yüz sayfasını okumuş olduğunu elbette belli etti. Kültür Birliği temsilcisi konuşmayı bitirebilir, kendisine başka dinleyiciler arayabilirdi. Bu "isyankâr" ne dediğini bilen kızı ikna edemeyeceği hem kendisi hem de tartışmayı izleyen herkes için aşikârdı. Ama konuşmayı bitiremedi. Bir şey onu tutuyordu. Tanımadığı bir

ses ona, Klara ile konuşmaya devam etmesini söylüyordu. Son olarak yalnızca "Proust gibi birisine ihtiyacımız yok. Burada Proust'a gerek yok" diyebildi.

Klara'nın her hayranı gibi, Kaltenburg'un gözleri de kızın enerjisinden kamaşmıştı; bu genç kadının WORKUTA'yı bir süreliğine, sanki haritadaki o yeri tekrar beyaz bir nokta haline dönüştürme gücüne sahipmişçesine ortadan kaldırmaya cesaret etmiş olmasına minnettardı. Fakat yine de daha sonra bana "Baksana, şu Proust gerçekten de en büyüklerden birisi mi?" diye sormadan edemedi.

Kaltenburg Hagemannların salonunda geçirmediği kayıp yılların bilincindeydi. KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ üzerine çalışmaya başladığında oradaki çehreler gözünün önünde ve konuşmalar kulağında olsaydı, bugün "ölüm atmosferi" altında tam olarak neyin anlaşılması gerektiğine ilişkin herhangi bir kuşku bulunmazdı. Belki de Kaltenburg sevmeye başladığı kelimeden yirmi yıl sonra vazgeçer, eski eserlerinin yeni baskılarında farklı, daha belirgin bir terim kullanırdı. Veya müphem "ölüm atmosferi" terimini kesin bir şekilde tanımlamaya karar verirdi. Böylesi bir girişim ne gibi acılı deneyimlere neden olursa olsun, Kaltenburg geri adım atmaz, duruma sırtını çevirmezdi.

"Gerçekten emin misiniz?"

Bir şeyleri kaçırdığını anlamış olması gerekir.

"Fakat Hagemannların çevresinde başka görüşler benimsemiş olacağına emin misiniz? Kochlar, Rudolf Schottlaender veya Klara Hagemann tarafından düşüncelerini düzeltmeye yönlendirilebilir miydi?"

En azından bunu yapmasını isterdim.

Çiseleme durdu. Dar sokak hafif bir yokuş halinde tepeye doğru gidiyor; Katharina Fischer, Ludwig Kaltenburg'un yaşlılığında görüşlerinden bazılarını gözden geçirmeyi isteyip istemediğini düşünüyor.

"Nihayetinde bu dönem soğuk savaş gerginliğinin giderek hafiflediği bir dönemdi."

Gerçekten de buna ramak kalmıştı -yaşam süresini hariç tutarsak. Genç bir erkek veya bir seferinde yazdığı gibi "gelecek bir neslin temsilcisi" olsaydı, korku fenomenine bambaşka bir bakış açısıyla yaklaşırdı.

"Genç meslektaşlarının baskısıyla mı?"

Bunu pek muhtemel görmüyorum. Keşiflere zorlanmayı kabul etmezdi.

Böylece "ölüm atmosferi" terimi Kaltenburg'un yazılarında hep farklı ve birbirine karşı yeterince sınırlandırılmamış fenomenlerin belirsiz bir çevre olgusu olarak kaldı. "Ölüm atmosferi" yaralı kuşları kapsadığı gibi, askeri hastanenin hastalarını da içine alıyor. Ludwig Kaltenburg'a göre "evsizleri", "yurtsuzları" ve "dünya görüşleri arasında ezilenleri" aynı ölçüde kaplıyor. Ve bir yandan Profesör Kaltenburg bu terimi eserinde doğru yerde kullanıp kullanmadığından emin değilken ve onu hangi amaçla yarattığını tam anlamıyla bilmezken, öte yandan "ölüm atmosferi" hiçbir fark gözetmeksizin kesimhaneleri, ölü karga sürülerini ve yas müziği çalan askeri bandoları da kapsayarak genişliyor, gökten bombaların yağdığı bir gecede Großer Garten parkında hedefsiz bir şekilde gezinen bir çocuğu da ele geçiriyor.

Peki, Ludwig Kaltenburg KATLİAM gibi bir kelimeyle ne yapabilirdi?

6

Sağımızda, üstünde bir ara hatırladığım kadarıyla ellili yılların sonuna doğru yıkılan barakaların durduğu bir boş arsa uzanıyor. İşyeri, yatakhane ve ağılların bulunduğu arsadan sıcak havalarda etrafa iğrenç bir koku yayılırdı.

Ludwig Kaltenburg, enstitüsündeki araştırmacıların dayanışmasını çok önemsiyordu. Ancak bu, herkesin hayvanlar dünyasına ilişkin aynı bakış açısına sahip olduğu anlamına gelmiyordu. Duyma özürlü rhesus maymunlarıyla Etzel von İsisdorf'un burada başlattığı deneyden hiç bahsetmeyelim.

"Bir baraka dolusu rhesus maymunu mu?"

Evet. Daha o zamanlar bir öğrenciyken katılmama izin verilen geniş akşam toplantısındaki raporu biraz es geçiyordum

ve kesinlikle bunu yapan tek kişi değildim. Rhesus maymunları bölümü belki de bunun için giderek enstitü içerisinde ayrı bir enstitüye dönüştü. Von İsisdorf'un ABD'den gelen bir teklifi kabul etmesiyle birlikte kırık dökük barınaklar Profesörün talimatı doğrultusunda söküldü. Kaltenburg komşuların, daha doğrusu hayvanlara aşina olmayan komşuların zaten neredeyse insanüstü yükler üstlendiğini ve onlardan bir de bu kokuya katlanmalarının istenemeyeceğini belirtmişti.

Etzel von İsisdorf ismini telaffuz ettiğimden beri gözlerimin önünde dolaşan katlanılması zor film resimlerini baştan savmakla uğraşırken, Katharina Fischer yanımda hiç konuşmadan yürüyor. Maymunun bomboş bakışı, açıkta duran dişleri, hayvanın gözlemcide bıraktığı ve sanki kendi içini dinleyip korkunç bir şüpheye kapılıyormuş gibi görünen bütünüyle perişan intiba... Sekans normal hızda çekilmiş olmasına rağmen, maymunun dudakları ağır çekim temposunda titremeye başlıyor.

Bir kavşağa geldiğimizde tercüman kadın köşedeki evi gösteriyor ve "Burası da enstitüye mi dâhildi?" diye soruyor.

Mümkün. Fakat ev, enstitü alanından biraz uzakta. Sayısız köşeli ek bölmeler, yağmur siperliğinin altındaki ıvır zıvır eşya... Bu binayı hafızamda hemen bir yere yerleştiremiyorum; fakat sonra sağa dönüyoruz ve yağmur varilleri ve bahçe aletleriyle kapalı yan duvardaki küçük pencereyi, perdeleri görüyor ve hatırlıyorum: Çalışmak için Loschwitz'e gelince, Knut burada kalırdı.

"Evde mi?"

Hayır, garajda.

"O basık hırdavat deposu gibi yerde mi?" Katharina Fischer bana inanmıyor.

Burada da zildeki ismi okuyorum, aynı isim duruyor, zili çalmayı yine istemiyorum. Bayan Fischer garajı, enstitü ustaları tarafından Knut için bir meskene dönüştürülmeden önce görmeliydi. Küçük pencere, bu perdeler... Aslında olamaz ama bana elli yıl öncesinin perdeleri hâlâ asılıymış gibi geliyor.

Garaj kiralanmıştı, yani daha doğrusu enstitü tarafından kullanılıyordu, Kaltenburg karşılık olarak inşaat ustalarını gönderdi. Ustalar garajı, içinde geceleyebilecek hale getirdi, küçük pencereyi açtı, duvarları yalıttı. Daha sonra evde tamiratlar yaptılar ve hatta hatırladığım kadarıyla bir sauna bile kurdular. İnsanın içine gönül rahatlığıyla bir eşeği bile bağlamayacağı üflesen yıkılacak bir kulübenin kullanımı için oldukça yüksek bir fiyat. Ludwig Kaltenburg, Knut'un burada oturma isteğini bir saplantı olarak görüyordu; fakat ne de olsa saplantılara karşı bir zafiyeti vardı, bunların ne olduğunu kendisinden biliyordu. Bununla birlikte Knut'un garajı çok sevdiği de söylenemez, villada veya tali binaların birisinde kendisini belki darda hissederdi, enstitüde geçirdiği uzun bir işgününden sonra birkaç yüz metre yürümenin tadını çıkartıyordu. Loschwitz'in tertemiz gece havası, etrafta kimseciklerin olmaması... Meskeninin yeri ve konforu hiç önemli değildi.

Zemin muşambayla kaplandı, odaya gösterişli ve fazlasıyla büyük bir yatak, bir bank ve bir masa koyuldu; Knut meskeni için minnettardı. Ona kalsaydı, pencere biraz daha büyük olabilirdi. Ustalar kış gecelerinin soğuğunu öne sürerek, işi doğru yaptıklarını düşünüyorlardı; Knut Dresdenli ustalara açık havada yıldızların altında geçirdiği gecelerden, Lüneburger Heide veya Karadeniz gecelerinden bahsededursun, burası Loschwitz'di ve ustaların bildiği gibi Loschwitz geceleri çok serin olabilirdi.

Kaltenburg bir sabah, bir konferans ziyareti sırasında Knut Sieverding'i planladığı hamster filmini Loschwitz'deki enstitü alanında çekmesi için ikna ettiğini anlatırken ne kadar da gururluydu. Dış çekimler yapılmıştı ve şimdi suni bir hamster yuvasındaki hayat filme alınacaktı. Profesöre göre enstitüde gerçekten de yeterince hamster vardı ve Knut altın hamster ile Avrupa hamsteri veya vahşileşmiş ev hamsteri ile evcilleşmiş vahşi hamster arasında seçim yapabilirdi. Yeterince zaman ve mekân mevcuttu, Knut'un beraberinde getirmesi gereken tek

şey ise bahçede türüne uygun bir hamster yuvası yapmak üzere birkaç çuval çimentoydu.

"İki çarpı iki metre büyüklüğünde bir cam levha mı? Birinci sınıf bir cam atölyesiyle çok iyi ilişkilerimiz var, Bay Sieverding."

Muhtemelen enstitüde de yeterince çimento bulunurdu. Ancak Knut konuyu uzatmadı ve çimento meselesiyle bizzat ilgileneceğini belirtti. Her ne kadar Kaltenburg genç ve iddialı hayvan filmleri yönetmenini buraya çekebilmiş olmaktan dolayı gurur duyuyorsa da, çimento meselesini Knut'un burada çalışmayı gerçekten ciddiye alıp almadığına ilişkin küçük bir sınav olarak görüyordu. Sonunda evin önünde bir kamyonetin belirmesi ve Knut'un bir el arabasıyla çimento torbalarını bahçeye taşıması her şeyi belirlemiş oldu: Profesör Kaltenburg Knut ile yerinde bir seçim yapmıştı.

Knut Sieverding işinde örnek bir sabır ve titizlik gösteriyordu. Kendisine sorulsa, mesleğinde kesinlikle bir istisna olmadığını çünkü bu özelliklere sahip olmayan bir insanın hayvan belgeselleri çekemeyeceğini ve eninde sonunda zorunlu bir şekilde başka bir mesleğe demir atacağını söylerdi. Knut ile benzer önkoşullarda olsaydım, onu mu yoksa profesörü mü örnek almanın daha iyi olacağı konusunda karar vermekte zorlanırdım. Sessiz olmak. Vücuduna hâkim olmak. Düzgün bir uyku yönetimi. Ve elbette saklanacak yerler tanzim etme becerisi. Profesör bu sonuncu noktayla ilgili olarak Knut'a gıpta etmiş olabilir. Kaltenburg, çalışmalarında hayvanlarla hep yüz yüze olurdu. Enstitünün başlangıç zamanlarına ait film çekimleri profesörü kafasında, kolunda ve dizinde bir kuzgunla, Elbe nehrinin kıyısında genç kuşlardan oluşan küçük karga sürüsünün uçuşunu seyrederken veya ördeklerinin yanında gösteriyor. Anne ve baba ördeklerin parıltılı desenleri, yavruların açık renk, ince tüyleri, ilave olarak bembeyaz sorguçlar, suyun yüzeyini kaplayan bir gölet manzarası, arka planda rüzgârda salınan bir sazlık... Knut'un hayatı boyunca çektiği

açık hava sekanslarında buna karşın hiçbir insan gözükmüyor oysa uzmanlar Knut'un bir sahneyi farklı perspektiflerden görüşe sunmak üzere çoğu zaman birkaç kamera kullandığını iyi bilirler.

Filmlerinin hiçbirisinde Knut'un kendisi yer almıyor, seyirci onu ne kuliste otururken ne de arazide gizli bir kuluçka yerini ararken görüyor. Knut bu durumu belki pek fazla önemsememiş olabilir; fakat ben bunu, elinde fotoğraf makinesi ve dürbünle tek başına olmak üzere yaptığı en eski kuş çekimlerine, Frischen Haff bölgesinde gerçekleştirdiği gençliğinin inceleme gezilerine bir gönderme olarak görüyorum. Yanında onu ürkek kuşlarla birlikte filme alacak hiç kimse yoktu.

Knut meraklı okul arkadaşlarını, ona bir gözlem yeri hazırlamakta yardım etmeleri için çağırırdı; kayın ağacından hazırladıkları bir çatkının üzerini çadır beziyle örterler, gözetleme yerini gizlemek amacıyla dal ve otlarla kamufle ederler, sonra bir-iki saat Knut'un yanına çömelirler ve huzursuzluklarının giderek arması sonucunda yorulur, Knut'u yalnız bırakmak için izin isterlerdi. Knut, arkadaşları kuluçka bölgesini terk edene ve kız kuşları kendilerini emin hissedene kadar bekleyip gözetleme yerini yuvaya itinayla yarım metre daha yaklaştırırdı.

Sonraları çevresi asistan, kameraman ve ışıkçılarla doldu ve çektiği filmlerde kendisinin de boy göstermesi -Knut Sieverding şafak sökerken pusuya yatarken, Knut Sieverding parmağıyla bir kuşu gösterirken, Knut Sieverding kuşların çiftleşme dansını gözlemlerken, Knut Sieverding dövüşken kuşların ritüellerini incelerken- işten bile değildi. Oysa bunun için "Değerli film saniyelerinin boşa harcanması" saptamasından başka söyleyecek bir şey bulamazdı. Ele gelen evcil bir hayvan filmin başrolünde olsa bile, Knut sesini yalnızca fısıltı haline yükseltmeye cesaret edebilir ve kameranın yanında hiç kıpırdamadan dururdu; Knut Sieverding hayvanların yakarışına tepki göstermediği için, insan bazen bir kakımın perdenin dışında göz kontaktı aradığı veya ağaçkakanların sabırsızlaştığı hissine ka-

pılırdı. Knut'a göre senaryo yazarının sesi yalnızca arka plandan duyulabilirdi. Filmde gözükmemeyi eski zamanların çalışma koşullarına bir bağlılık, bir tür yükümlülük olarak kabul ediyordu.

Knut'u çekim çalışmaları sırasında izleme şansına kavuşan insanlara dâhilim; onu her şeyin hızlı cereyan ettiği, bir sahnenin başarıyla veya beklenenden de daha iyi çekildiği, herkesin sevinç çığlıkları atmak istediği ama hayvanların bundan hiç hoşlanmadığı için sessiz kaldığı anlardan tanıyorum. Onu yetersiz bir işin çıkarıldığı günlerin hoşnutsuzluğundan, kötü havaların ve akıp geçen zamanın doğurduğu kuşkulardan biliyorum. Tüm akşamı dolduran filmlerin hazırlık dönemlerinden hatırladığım anlar, gergin bir beklenti ve moral bozucu aksaklıkların hâkim olduğu ve sorumluların sinir bozukluğunun projeyi sonunda başarısızlığa uğrattığı aylara ilişkin izlenimler diğerlerine göre daha da kalıcı.

Hamster yuvasının milimetrik kâğıda çizilmiş planını bir mühendisin ses tonunda ama gizli bir definenin planını önüne açan birisinin yüz ifadesiyle açıklıyor bana Knut ve birdenbire, sanki bir süreden beri Kaltenburg hakkında konuşuyormuşuz gibi "Profesör için ne kadar önemli olduğunu biliyorsun" diyor, sonra yine taslaklarına geri dönüyor. "Farkındayım" veya "Görülüyor" gibi bir ifade kullanmayıp, sanki kimsenin yardımı olmaksızın kendi başıma bir idrake varmış olduğumu teyit edercesine "Biliyorsun" diyor.

Bir seferinde de bir kakımla sürdürdüğü uzun egzersiz sırasında "Bir hayvanla karşılaşmayı kamerada yakalamak istersem, en son yapacağım şey taraf tutmaktır" diyor. Onu önümde çayırda otururken görüyorum, çalışırken her zaman yaptığı gibi kare gömleğinin üzerine bir balıkçı yeleği geçirmiş, yeleğin ceplerinde olta iğneleri veya solucan değil ışıkölçer, kalem ve ham film şeritleri var. Hayır, taraf tutmak istemez fakat aktörler arasında ölümcül bir çatışma meydana gelmemesi için önlemler alırdı.

Sonra karanlık bir çadıra benzeyen film gösterimine uygun hamster meskeninde Profesör Kaltenburg ve kameraman Bay Sikorski ile birlikte çömeliyoruz. Knut el lambasıyla son bir kez camın arkasındaki yürüme yolunu aydınlatıyor. Dışarıda dişi hamsterin yeni mıntıkasını ürkekçe tetkik ettiğini duyuyoruz. Dişi hamster minyatür tarlaya yerleştirilen havuç parçaları, buğday taneleri ve çavdar başaklarına sevinirken, ışık kümesi uyku çukuruna kayıyor. Erzak deposunun ve çıkıntılı bir yan yol olarak koyulan kaçış yolunun aydınlandığını görüyoruz; Knut tüm olası durumları bir kez daha teker teker kafasından geçiriyor gibi görünüyor. Şimdi bize dişi hamsterin yuva girişini bulduğu haber veriliyor ve Knut lambayı kapatıyor.

Dikkatle geri çekiliyoruz. Yukarıda delici bir ilkbahar güneşi parıldıyor. Önümüzdeki haftalar dişi hamsteri mağaralar sisteminde projektör ışığına alıştırmaya uğraşmakla geçecek. Daha önce hiçbir hamster sürekli iki bin vat ışıklandırma altında yaşamadı.

Hamster filmi yalnızca bir başlangıç olacaktı. Kaltenburg'un enstitüsünde üç veya dört büyük proje gerçekleştirildi, bunların haricinde Knut okullar için bir dizi küçük film çekti ve Kongo gezisinden sonra çok aranır bir belgeselci olmasının ardından huzur içinde film yorumunu yazmak üzere Dresden'e kaçtı. İlk haftalar boyunca odasından günde yalnızca birkaç saatliğine ayrıldı, profesörle oturdu, Martin, Klara ve benimle birlikte gezintilere çıkmaya ikna oldu ama sonra hep bir an önce çalışmasına geri dönüyordu. Neredeyse hiç kimse burada olduğunu bilmiyordu, kimsenin bundan haberi olmadı; üç hafta boyunca yatak ile oturma köşesi arasına sıkıştırılmış yazı masasında, önünde bir kâğıt yığını olmak üzere oturdu, ne kitaplara ne de başka bir malzemeye ihtiyacı vardı, tüm Kongo resimleri kafasının içindeydi, binlerce metre resim. Yukarı Loschwitz'in gece sessizliğinde "Tropik ormanın gölgeler imparatorluğu filmlere düşman" diye yazdı, gelmesi gereken

cümleyi beklerken boynuzgagaları, kaşıkçı kuşlarını ve sarı gagalı leylekleri dinliyor, etrafı devasa pullu hayvanlar, okapiler, yer domuzları, goriller ve çitalar tarafından sarılıyordu.

Bu dar ve kışları oldukça soğuk ve nemli garajda Knut ve ben, Klara ile birlikte üç, Martin'i de yanımıza alarak dört kişi olmak üzere sık sık oturduk. Garajda, bağlantıyı tam anlamıyla koparmadan, enstitüyle aramıza mesafe koyabiliyorduk; Knut burada enstitü kapandıktan sonra da Dresden'e geldiğinde bir süre kalabildi. Sonra ev sahipleri mırın kırın etmeye başlayıp yeni arabalarını öne sürdüler, linolyum zemini söktüler, duvar panellerini yaktılar ve mobilyaları avludaki yağmur siperinin altına yığdılar. Loschwitz'deki geçmiş Kaltenburg zamanlarına ait hiçbir şey duymak istemiyorlardı. Göründüğü kadarıyla yalnızca perdeleri yerinde bırakmışlardı.

7

Katharina Fischer kısa bir süre önce akşamın geç saatlerinde bir görüşmeden yorgun argın eve gelip televizyonu açtığında tesadüfen bazı pek kayda değer olmayan kişilerin yanı sıra Knut Sieverding'in de davet edildiği bir tartışma programına denk geldiğini belirtiyor. İlkin programı pek önemsememiş ve gulaşı ısıtmak için mutfağa gitmiş, kocası görev icabı yurt dışındaymış, kendisi ise başka bir lisana aktarma yükümlülüğü olmaksızın yalnızca sesler duymak istiyormuş. Yapmacık ve duygu yüklü cümlelerle konuşan sunucu, kulakları tırmalayan bir sesle yoğun sosyal angajmanını dile getiren yaşlanmaya yüz tutmuş bir dizi oyuncusunu susturmakta zorlanıyormuş. Katharina Fischer için tüm bunlar, ço-

cukluğundan tanıdığı bir ses "Nasıl istiyorsanız, öyle anlayın, benim için sorun değil. Kesin olarak inandığım bir şey var ki, belamızı bulacağız" diyene kadar fondan kulağına çarpan mırıltılarmış.

Knut Sieverding'in bunu hangi bağlamda söylediği dikkatinden kaçmış Katharina Fischer'in fakat sunucu özgüvensiz bir gülümsemeyle hayvan belgeselcisine dönmeden önce oturma odasına geri döndüğünde, stüdyodaki seyircilerin dehşete kapılmış yüzlerini çok net bir şekilde görmüş. Knut soruları büyük bir soğukkanlılıkla karşılıyor ve asi saçları, ciddi ve neredeyse duygulu bakışıyla bir tezat oluşturuyormuş; dostane bir tavırla gülümsüyor, sunucunun hatalarını düzeltiyor ama onu genelde büyük ölçüde görmezden geliyormuş. Knut Sieverding kendisiyle ilgili anekdotlar anlatmayı reddedip hayvanlarla ilgili konularda kalmakta ısrar etmiş fakat "Kaltenburg" ismi ortaya düştüğünde büyük bir coşkuyla enstitüde geçirdiği zamanlardan, edindiği önemli tecrübelerden bahsetmeye başlamış, Profesörle birlikte çalıştığı için bugün hâlâ ne kadar minnettar olduğunu belirtmiş. Daha sonra sunucu elindeki bir kâğıttan okuyarak, Profesörün ağaçkakanlar hakkındaki filmin ilk çekim numunelerini görünce, bunun bir operayı locadan seyretmekten çok daha muhteşem bir şey olduğunu söylediğini belirtmiş.

"Knut Sieverding'in bunun üzerine ne söylediğini biliyor musunuz?" diye soruyor Katharina Fischer. "Ağaçkakan filminin, arka planda yaylı çalgıların duyulmadığı ilk hayvan belgeseli olması nedeniyle, bunun aslında garip bir karşılaştırma olduğunu."

Doğru. Müzik yoktu, bu fikir Knut ve Profesöre Loschwitz'te bir öğleden sonrasında balkonda gelmişti. Hollywood'un tam tersi. Locaya gelecek olursak: Ludwig Kaltenburg'un bir opera binasına adım attığını hatırlamıyorum, en azından bir opera parçası seyretmek için adım attığını hatırlamıyorum; bir seferinde üçümüzün Semper operasının harabeleri içerisinde ge-

zinmemiz, Knut'un şehirlerde oyuklarda kuluçkaya yatan kuşlar hakkında çevirmek istediği eğitici bir film için bilgi toplamakla ilgiliydi.

Belki Kaltenburg açıkça gösteremiyordu ama o da Knut'a pek çok şey için minnettardı. Martin'i Loschwitz'e çekmeyi Knut başarmıştı. Şu şekilde de söylenebilir: Knut Sieverding merak gösteren ama hâlâ biraz dik kafalı olan Martin'e Kaltenburg'a giden yolu açtı; ona Kaltenburg'un yanında hayvanlar hakkında hayvanat bahçelerinde öğrenebileceğinden çok daha fazlasını öğrenebileceğini, kimsenin onu resim yaparken kuşku dolu gözlerle gözetlemeyeceğini ve ayrıca kendisinin de çekim çalışmaları için bir yardımcıya ihtiyacı olduğunu söyledi.

"Arkadaşınıza gerçekten Anastasia'yı ayrıntılı bir şekilde anlatmak zorunda kaldınız mı?"

"Martin her şeyi duymak istiyordu, daha önce hiç cav cav görmemişti."

"Şu dil meselesi, buna herkes hayran kalmış."

"Sanırım bu arada Martin köpeğin sahibine daha büyük bir hayranlık besliyor."

"Şayet köpekler hakkındaki basit bilgilerimden faydalanacağını düşünüyorsanız, bir fırsatta onu enstitüye yanıma getirin."

İlk ziyarette belki hem Profesör hem de Martin biraz çekingendi. Enstitü alanında bir tur attık, Martin köpeğin diline şaşkınlıkla baktı, büyük kuş kafesleri ilgisini uyandırdı; fakat Knut işe geri dönmesi gerektiği gerekçesiyle vedalaşınca, hepimiz en iyi oyun arkadaşımızı kaybediyormuşçasına arkasından bakakaldık. Durumu kurtaran fikir -tabiri caizse- benden geldi: Martin Taschotschek'in resmini yapmayı denemeliydi.

Kaltenburg Martin'i sırtı balkon kapısına dönük olarak oturttu ve Taschotschek'i masanın tam ortasına koydu. Küçük karga merakla kâğıdı, içinde kömür ve grafit uçların bulunduğu teneke kutuyu inceledi, çıkış yolunu kapatan yabancıyı izlemeye

aldı. Martin kuşla konuşuyor, onu sakinleştirmeye çalışıyordu, sonra başına gelecekleri bilmeden çizime başladı. Benimle birlikte divana oturmuş olan Kaltenburg geri planda duruyordu. Müdahalede bulunmak için çok heyecanlıydı; heyecanı muhtemelen çizimden daha ziyade, insan ile hayvanın, gözlerinin önünde cereyan eden karşılaşmasıyla ilgiliydi. Kâh ressamın yoklayarak ilerleyen elini kâh Taschotschek'in çekingen adımlarını izliyor, bakışı birinden diğerine sıçrıyor, Martin ile küçük karga arasındaki ilişkiyi karşılaştırıyordu. Kendi kendisiyle zaferi kimin elde edeceği üzerine bir iddiaya girmiş gibiydi; kuşu sonunda kâğıdın üzerinde resmetmeyi başaran Martin mi yoksa ressamı çaresizliğe mahkûm eden küçük karga mı?

Taschotschek kazandı. Kaltenburg olan biteni sükûnetle seyrediyordu. Hangisinin üzerine bahse girdiği yüzünden belli olmuyordu.

Martin daha birçok kere Kaltenburg'un en çok sevdiği küçük kargayı çizme girişiminde bulunacaktı. Ama bunu hiç başaramadı, kuş her seferinde kendi tarzında çizim çalışmasına katıldı ve bu seanslar sırasında Martin'i daha iyi tanıdıkça, kontrolü ele almak için ne yapması gerektiğini öğrendi. Teneke kutunun nasıl açıldığını keşfetmek için Taschotschek'in birkaç dakikaya ihtiyacı oldu. Martin ise çizim kömürünün önemini aynı hızla kavradı. Parlayan siyah bir cismi tutan bir insan eli her küçük kargayı adeta çıldırtmaktaydı. Sonuç birkaç damla kan ve tırtıklanmış bir kâğıt oluyordu.

Evet, Martin Taschotschek'i hafızasından çizse daha iyi olurdu, hatta belki de bunu ileriki yıllarda yaptı; ama kâğıttan bir masa örtüsüne çaprazlamasına çekilen kıvrımlı bir çizgiyi bir küçük karganın, henüz Dresden'de genç bir ressam olan Martin Spengler'i şaşkına çevirmeyi çok iyi bilen Taschotschek isimli bir küçük karganın resmi olarak yorumlamak bizlerin aklının ucundan bile geçmedi.

Yani aslında Kaltenburg ve Martin arkadaşlıklarını Knut'a veya bana değil bir kuşa borçlulardı. Taschotschek'in inatçılı-

ğına ve merakına. Daha sonraları çizim seansları küçük karganın yanında sohbet etmek için bir vesile haline geldi.

KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ'nde, Bayan Fischer'in de iyi hatırladığı uzunca bir bölüm var; Kaltenburg burada korku ile halüsinasyon arasındaki bağlantı, insanın çaresiz durumlarda başka bir dünyaya kaçış yeteneği üzerine fikir yürütüyor.

Katharina Fischer "Şayet doğru anladıysam, korku ve çaresizlik hissi aşırı koşullar altında yalnızca yumuşatılabilmekle kalmayıp hayali algılarla örtülerek tamamen devre dışı bırakılabiliyorlar" diye hatırlıyor ve sonra ekliyor: "El altından fısıltı halinde Kaltenburg'un Amerikalı askeri psikologların Vietnam savaşında elde ettiği tanılara dayandığı konuşulmuyor muydu?"

Ludwig Kaltenburg'un karşı tarafa geçen ve bunun karşılığında gizli araştırma sonuçlarını kendi çalışmalarında kullanmasına izin verilen birisi olarak göstermek daha o zamanlar kulağa oldukça gülünç geliyordu. Gözlem malzemelerini burada topladığı dikkate alınmıyordu.

Bir akşam büyük kuş kafeslerinin kontrolünü yaptıktan sonra gitmeden önce Profesöre uğramak istediğimde Profesörün, uyku yerlerine çekilmiş olan hayvanları uyandırmaktan kaçınırcasına Martin ile sessizce konuştuğunu duydum. Ben kapıda dururken Kaltenburg şaşırmış gibiydi, duraksadım, o da bir anlığına duraksadı; tam ayak parmaklarımın ucunda geri çekilmeye hazırlanıyordum ki, profesör eliyle bana içeriye girmem için bir işaret yaptı. Taschotschek masanın üstündeydi, beyaz çizim kâğıdının üzerinde kararsız bir şekilde ileri geri yürüyordu. Knut, sanki kısa bir süreliğine içeriye girmişçesine bir taburenin üzerinde oturuyordu, Martin divanda yer almıştı.

"Kırım'ın kuzeyinde isabet aldıktan ve makinenin kontrolünü kaybettikten sonra, uçağın enkazı altında sıkışmış bir durumda baygın yatıyorum."

Martin kısaca bana baktı ve bana yer açmak için biraz kenara kaydı. Kaltenburg koltuğunu öne çekmişti. Konuyu hemen anladım.

Pilotun öldüğünü, kalıntılarının etrafıma, karın içine dağıldığını bilmiyorum -et, kemik, deri, kumaş parçaları. Hiçbir acı hissetmiyorum, nerede ve kim olduğumu bilmiyorum, toprağın donmuş olduğundan da haberim yok."

Kuş hepimize sırayla baktı. Tüylerini kabarttı. Üçüncü göz kapağını gözbebeğinin üzerine indirdi. Öbür yana döndü.

"Sanki birisi beni uyandırmış gibi, bir anlığına kendime geliyorum. Gerçekten de yalnız değilim -kafatasım, uzuvlarım, eklemlerim- birisi kemiklerimi, kırık, sıyrık, yara olup olmadığını kontrol ediyor. Vücudumun bazı bölgelerine konsantre olmaya çalışıyorum, dizime, omzuma. Yine de bir temas algılayamıyorum. Sonra tekrar karanlığa batıyorum."

Bir cızırtı, hafif bir tıkırdama, Martin Taschotschek'e boş teneke kutusunu bırakmıştı. Kutunun kapağı açıldı, kapandı, tekrar açıldı, kutu masanın bir ucundan diğer ucuna çekildi. Göründüğü kadarıyla küçük karga, boyalı kalem ve silgi gibi ilginç cisimlerin saklanması suretiyle Martin tarafından eğlendirilmeyi onun doğal vazifesi olarak kabul ediyordu.

"Bir sonraki uyanışımda bunların Tatar gözü olduğunu anlıyorum. Sanki Tatarlar uçağın düştüğü yeri uzaktan ürkek bir şekilde gözetlemeyip de yanıma gelmişler, beni ellemişler, sonra beni beraberlerinde götürmüşler gibi hissediyorum. Kokularını alıyorum, tenlerinin kokusunu alıyorum, o tarifi zor, huzur verici, hafif balık yağı kokusunu."

"Yalnızca bir hayal miydi bu?"

Profesör Kaltenburg, holden gelen takırtının dikkatini dağıtmasına izin vermedi; Taschotschek kutuyu hole taşımıştı ve şimdi kutunun menteşelerini gagasıyla didikliyordu.

"Hayal olması gerekiyor. Orada herhalde yalnızca birkaç saat baygın yattım ve sonra bir arama ekibi tarafından bulundum. Arkadaşım Hans'ın toz haline geldiğini düşünebiliyor musunuz? Bazen havanda hava döverken, pigmente dokunurken aklıma bu geliyor. Sıvı buharlaştığında, insan vücudundan geriye karbon kalmıyor mu? O birazcık protein hemen yanıp

gider; toza, minnacık parçacıklara dönüşür. Geriye hiçbir şey kalmaz."

Küçük karga şimdi divanda aramızda duruyordu, yukarıya doğru bana ve Martin'e baktı, sonra kimsenin onu dikkate almaması üzerine Martin'in pantolon cebindeki eski bir otobüs biletini çekiştirerek çıkardı.

"Bir fotoğraf var, fotoğrafta üniformam içerisinde uçak enkazının önünde duruyorum. Zamanı belli değil. Freifeld civarında bir yerde, bunu hâlâ hatırlıyorum. Fakat fotoğraf çektirdiğimi hatırlamıyorum. Şayet beni baygın ve yarı ölü bir vaziyette enkazın içinden çekip çıkardılarsa, herhalde uçağın önünde poz vermek için ayağa kalkmış olamam. Demek ki, fotoğraf daha sonra çekilmiş. Uçağın düştüğü yere bir kez daha gitmiştik. Yaralarım üstünkörü iyileştirilmişti, bir arazi taşıtına bindirilip uçağın düştüğü yere götürüldüm. Fakat neden? Daha önemli şeyler vardı. Tam olarak iyileşmek. Bir sonraki görev. Kendi hayatımı kurtarmak. Belki de beni oraya götürmeleri için kendim ısrar ettim."

"Yanınızda eve bir fotoğraf götürmek, fotoğrafı anne ve babanıza göndermek istiyordunuz."

"Evet, muhtemelen. Fakat bu durumda yaralarım hatırladığım kadar ağır olamaz. İki yerden kafa tabanı kırığı, vücudumda hiç deri ve saç kalmaması, her yerimde mermiler, burnumun un ufak olması... Tüm bunlar olamaz."

Martin'in dili dolandı, sustu, yalnızca dudakları duyuluyordu. Knut ve ben bu anda hayali Tatarlar gibiydik. Profesör hepimize çay koydu. Taschotschek kucağıma zıpladı.

"Sevgili Bay Spengler yoksa Martin diyebilir miyim?" Kaltenburg'un elinde çaydanlık ve fincan vardı. "Vücudun kendi kendini onarma gücü diye tanımlanan fenomen hakkında ilkesel olarak pek fazla konuşmayı sevmem. İnsanlar bu konuyu çoğu zaman hafife alıyorlar. Yine de bu alanda inanılması zor durumlar gözlemlediğimi söyleyebilirim."

"Ama bu fotoğraf... Dikkatli bakılınca kaşta kabuk bağlamış bir yara belki. Ve adamakıllı bir beyin sarsıntısı da geçirmiş

olmam gerek. Fakat Hans yoktu artık. Ondan bulabildiklerini en yakın köy mezarlığına gömdüler."

"Elbette." Kaltenburg, sanki lüzumundan fazlasını söylemiş bir tonda konuşuyor.

"Elbette." Hastalık ve hayaller dünyasına daha derin bir bakış, Tatarları hatırlayan genç adamı şimdi muhtemelen destabilize ederdi.

Sonra Knut koridorda neredeyse teneke kutuya basacaktı. Kutunun kapağı yok olmuştu, bir pasta çatalı gördüm. Vestiyerde Profesör "Gerçekten ilginç olan, vücudun kendi kendini onarmasıyla paralel giden halüsinasyon durumları. Bu konuda çok az araştırma mevcut. En azından bugüne değin hiçbir yanıt beni ikna edemedi" dedi.

Kaltenburg bizi aşağıya, kapıya kadar geçirdi, kapıda çabucak sağa ve sola baktı ve biz bahçe kapısına vardığımızda başıyla selam vererek kapıyı kapattı. Knut garajına doğru yola koyuldu. Martin ile birlikte vadiye inerken, sürekli geriye bakıyordum. Bir yazı masası lambasının solgun ışığı yukarıdaki çok iyi tanıdığım pencereyi aydınlatıyordu, sonra Kaltenburg villası gözden kayboldu.

Birkaç gün sonra Profesör beni kenara çekti, Martin'den ve kendi gözlem yeteneğinden, sanki bu yaşta kendinde böylesi özellikleri keşfetmeyi beklemiyormuşçasına büyülenmiş gibiydi. Neredeyse fısıldayarak "Bunun eninde sonunda Martin'de bir şeylere yol açacağını biliyordum" dedi; bir şeylere yol açan "bu" ile Martin'in Taschotschek ile tanışmasını mı yoksa uzun Stalin monologunu mu kastettiğini açık bıraktı. Ve Martin bir seferinde Klara'ya şöyle diyecekti: "Çorbayı bana Profesör gibi birisinin kaşıkla içirmiş olması mümkün. Esir düştükten önce de olsa, sık sık hastanede yattım ve Profesör Kaltenburg belki istisnai bir durum değildi. Bana çorba içirdiği düşüncesi muazzam. Fakat bunları yaşamadığım üzerine yemin edemem."

Profesör ve Martin bahçede olsun, mutfakta olsun, gezintilerde olsun sürekli Martin'in Kırım'daki düşme olayını parça-

lara ayırdılar ve pilotun trajik ölümünün, Tatar gözlerinin, balık yağı kokusunun, Martin'in çadırda kendine gelmesinin, üstünde gerili gördüğü çadır bezinin ardına düştüler. Martin -kendi ifadesine göre- yarı karanlıkta saatlerce, nerede olduğunu ve buraya onu kimin yatırdığını bilmeksizin kumaşa bakmış ve herhangi bir tedirginlik hissetmemişti.

Martin giderek bu resmi benimsedi; hastanede geçirdiği zamanların, Profesörün çoktan Rus tutsaklığına düşmüş olduğu zamanlara denk gelmesi onun için artık bir süredir hiçbir önem taşımıyordu ve hatta benim, bakıcımı gördüğümü sandığım o erken zamanlara ait çizimi belki de Kaltenburg'un anlattıkları sonrasında RUS HEMŞİRE olarak adlandırmayı tercih etti. Çorbanın içirilmesi, Kaltenburg'un bir yaralının yatak ucunda kapıldığı öfke nöbeti, Stalin yoldaşın kömür gibi bakışı -Martin'in altmışlı ve yetmişli yıllarda insanları uysal şiddet gösterileriyle ürkütmesinde, hep bana o akşamı hatırlatan unsurları gördüm. Hatta bir seferinde ağız içinde taşınan gizli notu bile dile getirdiğini hatırlar gibiyim.

8

Aralık ayında bir Pazar günü. Ludwig Kaltenburg kış ışığında pencerede duruyor, Zooloji müzesinde ornitolojik koleksiyon bölümünün çalışma odasındayız. Hayatımda ilk kez bu binadayım. Profesörü artık çok sık yalnız başına göremiyorum. Bana "Ne sandın, sana tabii ki her şeyi anlatmıyorum" dedi.

Kaltenburg'un gözlerime mi yoksa masanın üstünde önümde duran yarı hazır kuş dolgusuna mı baktığını seçemiyorum. Sabırsızlık belirtisi göstermiyor, göğsünde kavuşturduğu kollarıyla önümde durmuş başını sallıyor.

"Hâlâ biraz şişkin gözüküyor." Kaltenburg serçeyi dikkatli bir şekilde baş parmağı ve işaret parmağıyla sıkıyor. "Fakat bu sabahkinden çok daha iyi. Arada dünyalar var."

Pamuğu derinin içinden tekrar çekip çıkarıyor ve iki avucumun arasında yuvarlıyorum.

"Ancak çok da sert olmaması gerekiyor."

Cımbızla yavaşça çekmeye başlıyorum, önde bir tutam, bir tutam daha, sonra yine yukarıda, kuyruğa doğru. Sonuçta bir kuşa benzemesi gereken parlak bir yastık. Eserimi gözden geçirince, derisi yüzülmeden önce serçenin hangi büyüklükte olduğunu bile bilmediğimi fark ediyorum.

"Böyle olmayacak, en iyisi yeni pamuk kullan."

Ve hemen akabinde: "Dur, o kadar çok değil. Ne kadar pamuğa ihtiyacın olduğunu daha önceden kestirmen lazım."

Birkaç dakika sonra: "En iyisi şimdi onu dikip kapatman olur. Kafası içeride mi? Dik bakalım, sonra arkadaşın şekline bakarız. Söylediğim gibi, dikişin gergin olmaması gerekiyor yoksa kuş hemen patlar."

Kaltenburg'un benim için kaç tane serçe getirdiğini bilmek istemiyorum. "Deriyi yüzmek hoşuna gitmese bile, bunu yapmayı çok iyi bilmelisin. El yatkınlığını ve göz ölçünü geliştirmen gerekiyor yoksa başaramazsın."

Belki de bir serçeyi bile doğru dürüst tahnit edemeyen bir öğrencinin kendi öğrencisi olarak bilinmesinden utandığı için, "özel ders" vermek üzere çağırmıştı beni. İkinci denememdeyim; tam o anda, göğsünde kavuşturulmuş kollarla pencerede duran Kaltenburg bir hata yapıyor ve irkiliyor. Ağzından çıkan cümleyi söylememiş olmayı yeğlediğini biliyorum.

"Bu havada Großer Garten parkında bir sürek avı düzenliyorlar."

"Kim?"

"Spor ve Teknik Birliği'nden arkadaşlarımız." "Arkadaşlarımız" derken Kaltenburg'un sesi...

"Peki, avın sebebi ne?"

"Duymadın mı? Park gezmek isteyenlere kapatılmış, Birlik hayvanları öldürüyor, kuduz tehlikesi."

"Tilkileri mi?"

"Başıboş dolaşan köpeklerden bahsediliyordu, kediler, yabani tavşanlar."

"Yani tüfeklerinin önüne çıkan her şey."

"Tabii saksağanlar, kuzgunlar ve bayağı alakargalar da kuduz mikrobunu bulaştırabilirler."

"Yani tam bir katliam?"

Kaltenburg masaya geliyor, yüzümü incelemek istercesine üstüme doğru eğiliyor.

"Korkarım öyle."

Derisi yarı yarıya yüzülmüş serçeyi kenara koyuyorum. Nasıl oluyor da Großer Garten parkında bir deliler ordusu üstü örtülü bir atış talimi düzenlemişken, aynı saatlerde Profesör Kaltenburg bir kuşun derisinin nasıl yüzüleceğini huzur içinde öğretmek üzere beni Zooloji koleksiyonuna çağırabiliyor? Atış taliminde Kaltenburg'un bazı hayvanlarının da -örneğin gündüzleri Großer Garten parkına uçan elde yetişmiş kuşlar- telef olacağına hiç kuşku yok. Kaltenburg tıraş olup giyindikten sonra çayını içerken, kuşlar her sabah olduğu gibi bugün de Loschwitz'ten havalanıp Elbe nehrinin üzerinden uçup gittiler. Belki yazı masasından, vadinin üzerinde yok olmadan önce pencerenin önünde son bir kez daireler çizen bir sürüye bakmıştır -tek tük kar tanelerinin arasına karışan ve sonra yalnızca göklerdeki bir hareketi anımsatan siyah noktalar. Kaltenburg yaklaşan felaketten haberdardı, nüfuzunu kullanmalı, bir şeyler yapmalıydı.

Her iki eliyle masaya dayanıp bana bakıyor: "Yüzyılın başlangıcında Rossitten kuş gözlemevinde kuşların korunmasına yararlı olacağı düşüncesiyle onlara halka takmaya başlandığında, bunun sonucunun ne olduğunu biliyor musun?"

Bilmecelerle uğraşacak bir ruh halinde değilim. Olumsuz anlamda başımı bile sallamıyorum. Dikkatimi dağıtmak için neşteri elime alıp serçenin derisini dışa doğru katlamadan önce boyun kısmına kadar biraz daha gevşetiyorum. Derinin iç tarafı yavaş yavaş ortaya çıkarken, Kaltenburg'un bu sabah

masanın üstüne koyduğu patates unu-alçı karışımından azar azar buralara serpiştiriyorum.

"İnsanlar kuş avına çıktı. O sıralar bir Rossitten gözlemevi kuşu avlama umuduyla sayısız kuş vuruldu."

Boyun derisine bastırıyor ve yavaşça kafa kapsülünün üzerinden geçirerek kafatasını itinayla ortaya çıkartıyorum. Derinin aynı anda her iki çene çatalının üstünden çekilmesi ve bu arada kulak keselerinin kesilmemesi gerekiyor. Keseler parmakların yardımıyla kulak yolundan çekip çıkartılabilir. Şimdi çekiştirmemek gerek, deri kolayca kopacak gibi. Kafatası kaba başparmaklarımın baskısı altında bir anda paramparça olabilir. Bir kuşun kafasını kavrarken parmaklarımın içinde ne kadar büyük bir enerji bulunduğunu idrak etmeliyim.

"En fazla hayvanı ne şekilde kaybettiğimi biliyor musun? İnsanlar hâlâ eskiden olduğu gibi av hatıraları topluyor ve herkesin çoktan yeterince halkalı kuşu var. Bunun saflıktan mı yoksa kötü niyetten mi kaynaklandığını herhalde hiçbir zaman anlayamayacağım. Ziyaretçilerine av hatıralarını gösterirken ve hatta belki de bunlardan birisi 'İçi doldurulmuş bir Kaltenburg mu bu?' diye sorarken hissettikleri gurur anlaşılmaz bir şey."

Profesör şimdi odada ileri geri yürümeye başlıyor, tüm dünyadan eşyaların sergilendiği vitrinin önünde duruyor. Resimli kartpostallar, oymalı bir ağaç kutu -oymalar soyut mu yoksa balıklar mı tasvir ediliyor?- ve bir elinde bir baston, diğerinde ise bir şampanya bardağı tutan ve ayakta duran şapkalı bir kayman.

Elime tekrar bıçağı alıyor ve göz kapakları koyu gözbebeğinden ayrılana kadar göz kenarlarının şeffaf derisini kesip ayırıyorum. Sırada şimdi beyin var. Kafa tabanını çaprazlamasına açıyor ve bu kesikle birlikte aynı zamanda boyun ve dilin de ayrıldığını görüyorum. Beyni büyük bir dikkatle çıkartıyor ve ölü serçenin tüylerine kan ve salgı bulaşmamasına özen gösteriyorum. Kafa bölgesine boraks serpiştiriyor, göz çukurlarını pamukla iyice dolduruyorum.

Profesör Kaltenburg dergi rafının önünde durmuş, gelişigüzel eline aldığı dergileri karıştırıyor. Belki dergilerde kendi ismini arıyor. Serçenin kafa ve boyun derisini işaret parmaklarımla tekrar tersyüz ettikten sonra gagasından sallayarak boyun tüylerini düzeltiyorum. Kaltenburg huzursuz.

"Hatırlıyor musun, bir seferinde kapıda bir adam belirmiş ve benim küçük kargalarımdan birine arabayla çarptığını anlatmıştı. Hikâyesinin elle tutulacak hiçbir yanı yoktu. Eski püskü bisikletiyle gelmiş arabasından bahsediyor. Muhtemelen ehliyeti bile yok ama özel arabası var. Bunu hiç düşündün mü? Ve bir küçük karga nasıl tekerlerin altında kalabilir? En azından bu soru kuşku uyandırıyor. Bak, sana söylüyorum, eve dönerken etekleri tutuşmuş, coşkusu tersine dönmüştü."

Sıkılı tuttuğum cımbızı serçenin göz deliklerinden sokuyor ve kafa tüylerini tekrar düzeltiyorum. Sonra kuşun derisi zehir çözeltisiyle fırçalanıyor.

"Aniden böyle küçülür ve sürünerek gelip ellerindeki kanlı yumakları uzatırlar. Aslında tokatlanmak, azarlanmak isterler. Onlara bu iyiliği yapmam, nazik bir şekilde teşekkür edip onları tekrar yollarım. Tek bir bakış yeterli olur. Adamın o zamanlar getirdiği küçük karga... Vücudu saçma doluydu."

"Bunun gibi insanlardan hesap sorulamaz mı?"

"Ortalığı ayağa mı kaldırayım? Böylece en mıymıntılar bile canlanmış olur ve yeni bir halk sporuyla karşı karşıya kalırız: Kaltenburg kuşlarına açık ateş. Enstitü bu şekilde bir ay içerisinde kapılarını kapatırdı."

"Bundan hiç bahsetmediniz."

"Sana elbette her şeyi anlatmıyorum. Bu gibi hikâyeler nedeniyle güvenini kaybetmeni istemem."

Derinin yüzülmesi bitti. Şimdi kuş yeni baştan yapılacak. Kaltenburg beni bir süreliğine yalnız bırakıp odalarda geziniyor. Geri döndüğünde biraz dalgın gibi: "Şayet günün birinde birlikte Viyana'ya gidersek, sana Doğa Tarihi Müzesi'nde Veliaht Prens Rudolf'un Mayerling'te intihar etmeden dokuz gün

önce vurduğu iki bayağı deniz kartalını doğal ortamlarında göstermemi hatırlatman lazım."

Kaltenburg Viyana'dan bahsederken ellerimin hareketleri giderek sakinleşiyor.

"Bir de Bükreş Doğa Tarihi Müzesi'ne gitmen lazım -şaşıracaksın. Tek başına diyoramalar bile yeter. Hayvanları yarı karanlıkta otların ve çalıların arasında kendin bulman gerekiyor."

Kaltenburg orayı ilk ziyaret edişinde üst kattaki vitrinleri görünce neredeyse gözyaşlarına boğulacakmış: "Bunun bende ne anlama geldiğini biliyorsun." Hem müze görevlileri hem de kuşlarla ilgili olarak böbürlenmeyi hiç kimsenin aklından bile geçirmediği sayısız tür, alt tür ve sınıf çeşitliliği söz konusuydu Kaltenburg'a göre. Bir yandan en geniş bilgi akışı sağlanırken, diğer yandan ziyaretçilere burada doğaya saygı duyulduğu gösteriliyor ve aynı zamanda da öğrenmeye arzulu bir hayvan dostunun kuş denilen bu ürkek canlıya ilişkin bilmek istediği her ayrıntıya yanıt bulunuyordu.

"İki kuş hafızama özellikle kazındı, tahmin edersin, bir küçük karga çifti, bir erkek ve bir dişi; etiketlerinden öğrenilebildiği kadarıyla 1950 yılında, benim ziyaretimden kısa bir süre önce muhtemelen kuş tutkunu askerler tarafından Bükreş'in bir askeri alanında bulunmuşlar."

Kaltenburg dergi rafının önünde çok dalgın bir vaziyette duruyor.

"Bu arada merdivenin başında yukarıya çıkmadan önce kısaca duvara doğru dönmeyi unutma. Bir köşede –belki de bir vitrinde demek daha doğru olur– iki kavanoz duruyor, müzenin uzun yıllar boyunca müdürlüğünü yapmış olan Haeckel öğrencisi Grigore Antipa ve karısının küllerini barındıran iki kavanoz..."

Doldurulmuş bir kuş ne kadar az yağ ihtiva ediyorsa, o kadar uzun ömürlü olur. Öğleden sonra, sonucundan memnun olduğum bir serçe tahniti yapmayı başarıyorum. Kaltenburg da memnun.

"Bunu yapabileceğini söylemiştim."

Dışarıda hava hızla kararıyor. Etiketin üzerini itinayla dolduruyor, kuşu bulan kişi olarak "Kaltenburg" adını ve dolguyu hazırlayan kişi olarak "Funk" adını yazıyorum. Koleksiyon için hazırladığım ilk kuş.

"İşlerinin artık bitmiş olması lazım."

Ludwig Kaltenburg soran gözlerle bana bakıyor.

"Großer Garten parkını kastediyorum."

O konu aklından çıkmıştı. "Hâlâ amatör avcılarda mısın?" Evet, öğleden önce saat on birde av sona ermişti. "Ganimetlerini çoktan toplamışlardır. Spor ve Teknik Birliği'nin değerli üyeleri, vurdukları hayvanları buraya getirince, buradaki herkese ne kadar çok iş düşeceğini düşünebiliyor musun?"

9

Şayet tercüman kadın bu olayın hangi yıl geçtiğini sormasaydı, konuşulan her kelimeyi, Kaltenburg'un garip ve kararsız ses tonunu, içini doldurduğum serçeyi ve kuşkusuz o puslu Aralık gününü hatırladığımın fakat Profesör'ün beni bir sonraki yıl, yani 1955'te mi yoksa 1957 yılında mı Ornitolojik Koleksiyon'a ilk kez götürdüğünü bilmediğimin hiçbir zaman bilincine varamazdım. Sanki bütün bir günü Kaltenburg ile birlikte dışarıya tamamen kapalı ve zamanın dışında bir mekânda geçirmiş gibi hissediyorum. Dışarıda gelişen olaylara müdahale etmeye, hele hiçbir şeyden habersiz bir yaya olarak Großer Garten parkındaki avı durdurmaya veya parka girip avcıları en azından bir süreliğine yaptıkları işten alıkoyabilme-

ye hiçbir olanak görmediğim için, acizlik duygumun tutunabileceği belirgin bir tarih yok.

Girişin yasak olduğu bir alana defalarca uyarılmasına rağmen bir giriş yolu bulan inatçı genç adam -yani ben- muhtemelen kamu nizamını bozmak suçlamasıyla tutuklanır, sorguya çekilir, belki yasalara karşı gelmenin sonuçlarına ilişkin uyarılır, aklını oynattığı kanaatine varılır ve Spor ve Teknik Birliği'nin emektar üyelerine karşı saldırgan bir tavır ortaya koyduğu için okuldan atılırdı. Belki de Profesör beni bunlardan korumak istedi. Veya beni kendimden daha iyi tanıyor ve çaresizliğimle, silah seslerine kulak kabartıp ağaçlardan yere düşen kuşları sayıp hiç konuşmaksızın ve polislerin bakışlarından kaçarak huzursuz bir şekilde parkın yakınlarında gezinirken değil, olay yerinden uzaklarda daha iyi baş edebileceğimi düşünüyordu.

Aralık ayında bir Pazar günü: Tam tarihi saptayabilmek için, yalnızca kuş koleksiyonuna bakmam yeterli olur. Sayısız kuş arasından, etiketinin hem profesörün hem de benim adımı taşıdığı açık mavi renklerde parlayan gri tepeli ve belirgin kenarları olup neredeyse makyaj gibi duran ceviz kahverengisi yanaklı genç bir erkek serçeyi bulmam gerek. Veya Großer Garten parkında yapılan ganimet parçalarını aramak üzere kargalara da bakabilirim. Böylece Kaltenburg'un "Güvenini kaybetmeni istemem" sözleri, yani bu kısa cümlede dile getirilip ne ile bağlantılı olduğunu bilmediğim ama bana o gün hissettiğim çaresizlikle ilişkili gibi gelen endişe belli bir tarihle eşleştirilebilir. Ludwig Kaltenburg ve ben zamanın dışında kalan bir günü Ornitoloji odasında geçiriyoruz; ikimiz de huzursuzuz ve ikimiz de önümüzde duran gün, hafta ve senelere umutla bakmaya çabalıyoruz.

En azından herhangi bir araştırma yapmaya gerek duymaksızın ölü kuşların yanında birlikte geçirdiğimiz günün büyük bir kesinlikle, her yerde Dresden sanat hazinelerinin Sovyet gizli arşivlerinden geri dönüşünün konuşulduğu zamana rast-

ladığını söyleyebilirim; bu kesinliğin nedeni ya iadenin daha yeni ilan edilmiş olması ya da sanat eserlerini daha şimdiden kendi gözlerimizle görmüş olmamız. Hayretler içinde, yarı baygın ve biraz da kuşku dolu gözlerle resimlerin önündeki etrafı çevrili alanda duruyor ve her an kalabalığın içerisinden birisinin sesini yükseltip resimlerin az çok başarılı kopyalar olduğunu açıklamasını ve serginin foyasını meydana çıkarmasını bekliyoruz. Evet, kimsenin duymaması için fısıldayarak konuştuğum insanlar arasında, yer altı sığınaklarından çıkartılarak duvarlardaki yerini alan Rembrandt, Vermeer ve Rafael eserlerinin gerçekliğinden en ufak bir kuşku duymayan tek kişi Ludwig Kaltenburg olmuştu, hem de ilkin dikkatle konu hakkında bilgili sanat tarihçileriyle hiçbir görüşme yapmaksızın. Profesör yeni ve değişmiş Sovyetler Birliği'ne inanıyordu ve şayet bu inancıyla yalnız başına kaldığı için endişeye kapılmış olsaydı, Ludwig Kaltenburg adını taşımazdı.

Hatta Profesör biraz daha ileri gitti ve geri gelen sanat eserlerinden hareketle geleceğin her türlü mantıkla çelişen inanılmaz bir hayalini tasarladı: Geri gönderilen resimler acaba yalnızca bir başlangıç oluşturuyor olabilir miydi? Bu eşsiz olayın ışığında bakılacak olursa, geride kalan diğer koleksiyonların da günün birinde resimlerin peşi sıra gönderilmesi gerçekten inanılması güç bir adım sayılabilir miydi? Kaltenburg'un kafasından geceleri Anastasia ile birlikte Yukarı Loschwitz'te gezinti yaparken işte bu düşünceler geçiyordu; Kaltenburg'un aklı hep Arkeoloji, Jeoloji ve Zooloji'deydi, cav cav ise efendisinin yanından ayrılmıyordu. Dresden'in üzerindeki simsiyah gökyüzü, Kaltenburg'un ayaklarının altındaki donuk kaldırım taşları -Profesörün, dönüş yolunda garaj penceresinde ışık görünce Knut'un kapısını çalmasının nedeni belki de aksi taktirde hayallerinin içerisinde kaybolacak olmasıydı.

Sonra Anastasia sobanın yanında yatarken, iki adam Dresden Zooloji Koleksiyonu'nun 1945 yazından beri kayıplara ka-

rışmış olan parçaları, eskiden herkesin tanıdığı Steller deniz ineği ve dev alk hakkında konuşuyorlardı. Bu parçalar Sovyetler Birliği'ne nakledildikten bu yana, hafızalardan da silinmiş gibiydi ve artık çok az insan onlardan bahsediyordu. Örneğin "dev alk" gibi bir kelime, sanki artık bütün nüfus kayıtlarından silinmiş bir sürgünden bahsediliyormuşçasına yalnızca fısıltı halinde dile getiriliyordu. Sanki Moskova, Leningrad veya Kiev'deki gizli bir ambarda depolanan içi doldurulmuş bir hayvandan değil de, tüm aykırı söylentilere karşın hâlâ Workuta'da kendi halinde yaşayan dev bir kuştan söz ediliyormuş gibiydi.

Yani Knut Sieverding Kaltenburg'un o günlere ait umut ve heyecanlarını benden çok daha önceden biliyordu; bugün artık Profesörün çalışırken durup boşluğa bakarken kafasından neler geçtiğini kendisinden mi yoksa Knut'tan mı öğrendiğimi bile söyleyemem. Böylesi durumlarda Profesörün gözlerinin önüne bir ağaçkakanın yuvasındaki yumurtlama dönemi gelmiyor, düşüncesizlik yaparak aynı kafese koyduğu bir Afrika kumrusu ile bir üveyik arasında kızışan kanlı kavgayı da izlemiyor, tam tersine iki araştırma görevlisinin Dresden Koleksiyonu'na ait göktaşını günışığına çıkarıp çıkarmama konusunda tartışmaya giriştikleri gizli deponun derinliklerine bakıyordu.

"Parçaların geri döneceğine ilişkin umutlar tamamıyla hayal ürünü müydü?" diye soruyor Katharina Fischer, Oberwachwitz istikametinde, Kaltenburg'un da Anastasia ile birlikte sık sık kullandığı bir yolda yürürken.

Aynı Profesörün karşısına o zamanlar çıktığı gibi, bizim karşımıza da birazdan bir çam ormanı çıkacak; her nerede birkaç çam ağacı yan yana duruyorsa, orada ağaçların arasından esip geçen rüzgârın uğuldamasını duyacağız ve sonra ağaçların tepelerinin arasında eski Sovyet askeri hastanesinin binaları belirecek. Kaltenburg hatırladığım kadarıyla gelişinin hemen ardından, daha hastane halk polisine devredilmeden önce hastanenin yemekhanesinde devasa bir akvaryum kurmuştu.

Gerçekten de bir umut ışığı vardı. Mümkündür ki, hepimizin imkânsız gördüğü bazı olaylar hakkında Kaltenburg daha ayrıntılı bilgilere sahipti. Ne de olsa o zamanlar Kaltenburg'un garnizona girip çıkabildiği ve yüksek rütbeli Sovyet subaylara "sen" diye hitap edebilecek kadar yakın olduğu konuşuluyordu.

Bunun gibi kuşkular kulağına geldiğinde "Garnizona girip çıkmak mı? Tek kelimeyle gülünç" diye kızıyordu Profesör. "Bazen insanlar ne kadar ahmak olabiliyor, böylesine küçük yakıştırmalarda bulunmaktan başka yapacak işleri yok."

Profesörün keçeli çizmelerle evin arkasındaki çimenlikte durduğunu ve Knut'un da fotoğraf makinesiyle birlikte onun yanında olduğunu hatırlıyorum.

"Garnizona girip çıkıyormuşum -evet, sonra da paltomun altına peçeli kuyruklu balıklarım için pelmeni saklamış olarak depodan sessizce sıvışıyorum, böyle mi düşünüyor bunlar bu meseleleri? Bu insanların fantezileri bile hayatları kadar çapsız."

İkisinin birbirlerine suç ortağı gibi baktığı hissine kapıldım. Yavaş adımlarla evin yanındaki dar patikada ilerliyorduk, Kaltenburg yanımızda ayaklarını sürüyerek yürüyordu, görünüşe göre çizmelerini ilk giyişiydi, sonra durdu, ördeklerin çizmelerindeki yoğun gri keçeyi incelemesine izin verdi ve sabırsızlıkla bana döndü: "Belki bana inanmayacaksın ama dün gece Leningrad'tan geri döndüm."

Knut pek şaşırmış görünmüyordu. Ben ise Profesörün ne demek istediğini anlamamıştım. Knut onun dirseğine dokundu ve yumuşak bir şekilde susturdu: "Belki küçük bir gezinti yapmamız iyi olur?"

Önümüzde, evin girişinde Krause duruyordu. Cumartesi öğleden öncesi olduğu Ludwig Kaltenburg'un aklından çıkmıştı. Şoför her Cumartesi olduğu gibi limuzini yıkıyor, süngerle arabanın çatısını ve camlarını, çamurluklarını ve motor kapağını siliyor, en sonunda da krom parçaları ve jant kapaklarını parlatıyor, tüm bunları yaparken, toz ve yağdan arındı-

rılmış her bir vidayı tek tek gagalarıyla teftiş eden küçük kargaların bile dikkatini bozmasına izin vermiyordu. Yanından geçerken bizi duymuyor gibiydi, kendi dünyasına dalıp gitmişti.

Hiç de limuzin kadar itinayla yıkanmamış Opel'in içerisinde sokağa çıkarken, Kaltenburg "Bay Krause'ye anlattığım hikâyeleri düşününce, ona bazen gerçekten acıyorum" dedi. "Geceleri raporlarının başında nasıl oturup ne yazacağını bilmediğini gözlerimin önüne getirdikçe..."

Gülümsedi, çizmesini debriyajdan çekti, sanırım hâlâ korku içerisindeydi, neredeyse şoförünün yanında ağzından bir sır kaçıracaktı.

"Acaba Krause gerçeklere sadık kalıp, yabancı bir sincaba defalarca gizlice verdiğim -benden böyle duydu- konyaklı çikolataları mı anlatıyor yoksa küçük bir değişiklik yapıp konyaklı çikolataların yerine kulağa daha mantıklı gelen fındıklı çikolatalar mı koyuyor? Kararı ne olursa olsun, zavallı adam ter içinde kalıyor ve raporu okuyanların gözünde komik duruma düşmekten korktuğu için geceleri gözüne uyku girmiyor. Ama daha önemli konulardan bahsedelim, Leningrad mesela."

Kaltenburg elini vitesten çekip geriye yaslandı: "Dün uçakta yerimde bile oturamıyordum, o denli heyecanlıydım. İnişte kendi kendime sürekli 'Hiçbir şey olmadı, yalnızca olağan bir iş seyahatindeydin' demek zorunda kaldım. Krause beni hemen çıkışta buldu ve Schönefeld'ten Dresden'e varana kadar o uzun yolculukta, aynı tahmin ettiğim gibi ağzımdan laf almaya çabaladı. Dikiz aynasından sürekli bana bakıyordu, normal bir görüntü sergilemek için tüm gücümü toparlamam gerekli oldu."

Dikiz aynasında Kaltenburg'un bakışını yakalamaya çalışan şimdi de ben oldum. "Bay Sieverding, ne diyorsunuz? Haklı mıydım?" diye sordu Profesör, yanında oturan Knut'a ve bana bakarak başını salladı: "Eksik koleksiyon parçalarını Dresden'e geri alacağız."

"Abartılı beklentilere girmemek lazım." Knut, sanki dünyanın tüm hayvan uzmanlarının çekimini tavsiye etmekten kaçındığı bir filmin hazırlıklarının tam ortasındaymış gibi bir ses tonuyla yanıt verdi. "Çok dikkatli hareket etmek gerekiyor."

"Tabii konuya henüz dikkatle yoklayarak yaklaşma safhasındayız; ama sanırım Leningrad'ta yaptığımız ilk görüşmeler olumlu bir adım oluşturdu" diye ilk baştaki kesinliğini yumuşattı Profesör. "Meselenin bir ucunu yakaladık, belki başarırız -daha önümüzde uzun bir yol olsa bile."

Şimdi Kaltenburg'un Rusça bilgileri ve kısmen kuşkuyla bakılıp kısmen de alaycı bir tebessümle karşılanan Rusya sevgisi çok faydalı olacaktı. Kaltenburg'un bir planı vardı: Koleksiyon ile ilgili tek bir kelime bile etmeksizin günler boyunca ülkenin nefesleri kesen tabiatından, göz alabildiğince sürüp giden genişliğinden ve savaş esirliği zamanında gördüğü mükemmel muameleden bahsedebilirdi. Örneğin Moskova yakınlarındaki esir kampında kaleme aldığı ve asil bir subay, Kaltenburg'un politik konulardan söz edilmediği ve yalnızca hayvan gözlemlerinin söz konusu olduğu şeklindeki açıklamasına güvendiği için kontrol edilmeden beraberinde eve götürmesine izin verildiği çalışmayı da ayrıntılı bir şekilde dile getirecekti. Ludwig Kaltenburg durdurulamıyor, bize en renkli kelimelerle önümüzde duran görüşmeleri tasvir ediyor, kendisini daha şimdiden kolunun altındaki devalkile Leningrad'tan dönerken görüyordu: "Gizli hayvan komisyonunun yönetimi bana önerildi. Yani ileride komisyonlar oluşturulunca, bu komisyonu benim almam isteniyor."

Sanırım o öğlen otobanda Chemnitz'e kadar gidip geri döndük. Knut artık çoktan beri yalnızca Kaltenburg'a hayvanlar âlemine ilişkin yeni ve henüz tanımadığı görüş açıları sağlayan deney sever bir film yazarı ve yakın arkadaşı sanatçı Martin Spengler'i Loschwitz'e getirerek KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ için ilk malzemeyi sağlayan kişi değildi. Bu otoban gezisinde Knut Sieverding'in bu arada Ludwig Kaltenburg'un en yakın danışmanı olduğunu anladım.

"Görüşmelere belki korkusuzca girebilirsiniz, sevgili profesör; fakat kendi korkusuzluğunuzdan başkalarının da korkusuz olduğu sonucunu çıkarmayın yoksa büyük bir hayal kırıklığı yaşayabilirsiniz." Knut "asil subaylar" meselesine kuşkuyla yaklaşıyor ve kendi halinde çatırdayarak yanan bir şömine ateşinde akşamları karşılıklı paylaşılan savaş esiri serüvenlerinin yaydığı huzuru tahayyül edemiyordu. "Siz Rusya'nın tabiatından hayranlıkla bahsederken, belki herkes sizi sabırla dinler; fakat kayın ormanlarının güzelliğini ne kadar vurgularsanız vurgulayın, sonunda baltayı taşa vurduğunuzu fark edeceksiniz."

Knut belki de aramızdaki tek realistti. Sözünün ağırlığı vardı, Ludwig Kaltenburg'u bile sabit fikirlerini gözden geçirmeye ikna edebiliyordu. Ve Profesör böylece Knut'un rehberliğinde, uzun koridorların sonunda bulunan çıplak, penceresiz odalara ve nihayet kapı açılıp içeriye giren bir müze görevlisi tek kelime bile etmeden masanın üstüne değerli bir hayvan tahniti koyana kadar geçen sonu gelmez bekleyişlere alıştı. Coşku yoktu bu gibi durumlarda, meslektaşlar arası samimiyet de olmazdı; Knut'a göre Kaltenburg bunun gibi davranışları şahsi almamalı, ret olarak algılamamalı ve cesaretini yitirmemeliydi. "Korkuyu hesaba katmanız gerekir."

Dresdenli adama karşı bağışlanması mümkün olmayan bir açık sözlülük gösterme korkusu... Dresdenli Profesörün, resmi olarak müze müdürünün bile bilmediği depo mevcutlarını öğrenebileceği korkusu... Herhangi bir kasıt olmaksızın söylenen bir söz, başvurulan bir gülümseme veya verilen bir onayın bir detayı açığa çıkarıp hayati bir tehlikeye yol açabileceği korkusu...

10

O zamanlar Ludwig Kaltenburg'un Leningrad ziyaretini anlatırken gözlerine yerleşen ateşli bakışı hatırlayınca, aklıma aynı anda ailesinin kısa bir süre içerisinde Batıya doğru yola koyulacağını biraz önce öğrenen keyifsiz, dik kafalı bir çocuk da geliyor. Kendimi masa örtüsünü çekiştirirken görüyorum; annem ve babam, sanki sihirli bir kelime telaffuz ediyormuşçasına "Dresden" dediler: "Dresden'de bir durak yapabiliriz." Ama ne demek bu "durak" demek ki esas gideceğimiz yer daha da uzaklarda, ağlamaya başlıyorum, bakıcım neden yanımda değil, nereye kayboldu Maria, evden çıktı gitti, biz de buraya geri dönmeyeceğiz, bahçe, çayırlar, uzun kış... Annemle babam gitsin. Posen şehrinin kenarına düşen evi-

mizde ben tek başıma da idare ederim. Babam olumsuz anlamda başını sallıyor, "Bu konu kapandı" kimse bana yalnızca bir veya iki hafta evimizden uzaklarda olacağımızın sözünü vermiyor, "Bu konu kapandı" gerçekten de ilerleyen günlerde seyahat meselesine bir daha değinilmiyor.

Bundan dolayı rahatlamış değilim. Annemle babam çalışma odasına çekilince, bir felaket sezinliyorum. Orada neler konuştuklarını, durumun ciddiyetini bilmiyorum ama annemle babam ertesi sabah "uzaydan gelen müthiş bir meteor"dan, "Steller deniz ineği"nden, "dev alk"tan bahsedince yine de kulak kabartıyorum. Kabul etmek gerekir ki, bunlar gerçek sihirli kelimeler ve babamın ağzından, sanki annem bunları daha yeni bulup babama, onun da bu kelimelerin tadına varması için söylemiş gibi çıkıyor. Annem bu kelimeleri geçen gece geç saatlerde, her ikisinin de benim aşağıdan görebildiğim kadarıyla uzun zamandır olduğu gibi kaygılı çıkmadıkları çalışma odasında bulmuş. Bir alkın, bir deniz ineğinin ne olduğunu biliyorum fakat bir dev alk nasıl bir şey olabilir?

"Bir deniz papağanı kadar büyük mü?"

"Daha büyük."

"Deniz tavuğu kadar?"

"Daha büyük."

"Dev alkler nerede yaşıyorlar?"

"Artık hiçbir yerde yaşamıyorlar."

Bunun haricinde bana hiçbir sır vermiyor annemle babam. "Dresden'e vardığımızda onları göreceksin." Ve ayrıca: "Söz."

Frauenkirche Kilisesi, bir saray veya Bruhl Terası ile cezp edilmem mümkün değildi; ancak tümüyle yabancı bir yaratığı inceleme ihtimali beni meraklandırıyordu, ayrıca en devasa hayvan bile bir çocukta ilkönce güven uyandırır. Tüm bunların arkasında, buradan ayrılmamızı daha katlanılır kılma kurnazlığından daha fazlası vardı; bunu, annemin yerle bir olmuş müzenin önünde dururken ne kadar derinden sarsıldığını görünce ve üçümüzün birlikte yediği son öğle yemeğinde yarı

umutsuz, yarı öfkeli sesini duyunca anladım. Annem 1942 yılından beri Weesenstein Sarayı'nda saklı tutulan ve içinde en nadide koleksiyon parçalarının bulunduğu on iki sandık hakkında ne biliyordu? Babama masanın üzerinden "Steller deniz ineği" diye fısıldadı, "dev alk" bu sihirli kelimelerin artık bir gücü kalmamıştı, o hayvanları buraya getiremezlerdi. Dolayısıyla bu sıkıntılı ortamda onları yine daha yakından tanıyamadım, sormaya da cesaret edemedim, fısıldayarak sormam gerekirdi, nasıl ki gelecek on yıllar boyunca onlar hakkında hep fısıldayarak konuştuysak.

Annemle babam, babamın çalışma odasında konuşuyorlar, ben ise kapıda kulak kabartıyordum; masanın üstünde her zamanki gibi üstü yazılı ve içinde tohumlar bulunan mektuplar vardı, babam olağan numune işleriyle uğraşıyordu. Bir hışırtı duydum, annem içinde Tayga otu olan bir kesekâğıdına uzandı, düşünürken elinde bir Sibirya bitkisinin numunesini tutuyordu; belki çok alçak bir sesle konuşuyorlardı; ama belki de ben anlamak istemiyordum, üzerinde tartıştıkları kaçış planını tatil planı olarak algıladım.

Fantezimde bir deniz tavuğu veya ustura gagayı çoktan giderek büyütmüş, tahayyül edilmesi güç boyutlar vermiştim, böylece bir grup dev alkı Steller deniz ineğinin etrafına yerleştirdim, deniz ineği ön ayaklarının üzerine dayanan ve derisi yeşil ve gri renklerde parlayan devasa, ağır bir hayvandı. Gerçekten de kesinlikle deniz ineğinin taksidermi yöntemleriyle hazırlanan bir model olduğunu sanıyordum oysa annemle babamın da beni kandırıp yanlış bir intiba edinmeme neden olmadıklarına eminim. Hayalimde iskeletin üstü sanki kendiliğinden oluyormuşçasına et ve yağ yığınlarıyla kaplanıyordu. Hayvanı Şubat 1945'te gerçekten görmüş olsaydım, belki de hayal kırıklığına uğrardım ve daha sonraları bir meslektaşım bana laf arasında koleksiyonumuzda yer alan Steller deniz ineğinin yalnızca neredeyse tümüyle korunmuş bir iskelet olduğunu açıklayınca, buna ilk anda inanamadığımı hatırlıyorum.

11

Klara ilk kez deniz ineği ve dev alklerin adını duydu, biraz kuşkuyla dinledi, ona bu hayvanları ve yaşadıkları soğuk, ıssız yöreleri tarif ettim. Klara, Dresden'e doğru yola koyulmadan önce geceler boyunca bir çocuğun gözlerinin önünden gitmeyen ustura gagalı alk ve deniz tavukları hakkında da hiçbir şey bilmiyordu. Benimle karşılaşmadan önce hayatında garip deniz kuşları olmamıştı, insanın yalnız başına yatakta kıvranıp uyuyamadığı zamanlar belirsiz bir gelecekten duyduğu korkuyu yenmek için kafasında kurduğu hayallerde bile olmamıştı bunlar. Anne ve babasıyla birlikte bir Zooloji müzesine de hiç gitmemişti, en azından böyle bir ziyareti hatırlamıyordu. Başını önüne eğdi, bana yok olan koleksiyon

parçalarının bir resmini veremediği için üzgündü. Çocuk olarak kuşlar dünyasına, hatta genelde hayvanlar dünyasına bakışı hep eksik olmuştu.

Yalnızca bir avuç tür vardı Klara'nın gözlemlediği, yakın çevrenin kuşları. Bana yukarıda çatıda kara kızılkuyruğun her akşam çıtırtılı, kuru şarkısını söylemek üzere konduğu yeri gösterdi. Açık yuvalarını göz hizasında kuran ve düşmanların bu bariz kırılganlık karşısında merhamet göstereceğini uman korkusuz karatavuklardan etkilenmişti. Ve Großer Garten parkında bir ağacın tepesinden diğerine sıçrayıp yaprak ve kabukların arasında böcek arayan büyük baştankaralardan hep hoşlanmıştı. Bunların coşku ve hayret çığlıkları, sanki aşağıdaki küçük kıza özel bir yem keşfini haber verir ve onu sevinçlerine ortak olmaya davet eder gibiydi. Evet, Klara uzunca bir süre, onu her Pazar günü anne ve babasıyla birlikte yaptığı yürüyüşe refakat etmek üzere Tiergartenstraße'de bekleyen belli bir büyük baştankara olduğuna inanmıştı, sonra büyük baştankaraların birbirleriyle irtibat halinde olduğunu, konuştuklarını ve kendisinin ise tüm park kapsamındaki bu sohbete katılan kuşların seslerini birbirinden ayıramadığını anladı.

Klara'nın en iyi hatırladığı şey Wasaplatz'daki kargalardı, yani her kış evin yanındaki kızılağaç, yapraklarını kaybedip kız kardeşler ortak odalarından meydanı görebilmeye başlayınca bir araya toplanan sürü. Belki de orada yükselen çıkıntılı kestane ağacı sayısız karga nesline uyku ve yem bölgeleri arasında gidip gelen uçuşları için nirengi noktası olarak hizmet vermiş, belki sonu gelmeyen karga sürülerinden her zaman birkaç kuş ayrılmış ve Wasaplatz'a daha yakından bakmak ve yerde yiyecek bir şeyler aramak üzere çıplak dallara konmuştu. Fakat Ulli ve Klara kargaları ilk kez savaş öncesi kışının soğuk ve karanlık bir sabahında fark etti.

Ulli yıldönümünden beri, Dresden'de hiçbir doktorun çare bulamadığı ağır bir öksürükten muzdaripti. Öksürük dalgalar halinde geliyor, ataklar birkaç gün ve gece sürüyor, sonra Ulli

biraz rahatlıyordu; fakat bu aralarda sanki Ulli değil de hastalık yeni bir şiddetle ciğerlere, nefes borusuna ve boğaz boşluğuna hâkim olmak üzere güç topluyor gibiydi. Nispeten sakin atak aralıklarında bile içinde yataktan kalkma isteği hissetmiyordu Ulli; Klara ne önerdiyse ve yorganın üzerinde bebekleri ne kadar coşkuyla konuşturduysa da, Ulli neşe dolu bir konuşma değil, yalnızca gürültü algıladı ve ardından Klara'yı odadan dışarıya çıkarttı.

Anne ile baba beş yaşındaki kızlarının sarkık omuzlarla merdivenden aşağıya indiğini gördü. Hayır, Ulli oyun oynamak istememişti, uyumak istiyordu. Hayır, çay da istemiyordu. Klara isteksiz bir tavırla yemek masasına oturdu ve renkli kalemlerle bir defterin sayfalarını gelişigüzel karalamaya başladı.

"Görüyor musun? Kar yağıyor."

"Biliyorum."

"Babanla Großer Garten'a kızak kaymaya gitmek ister misin?"

"Burada kalsam daha iyi olur."

Bu arada Ulli, öğretmeninin bir mektupla bildirdiği gibi altı hafta boyunca dersleri kaçırmıştı ve sınıfa yetişememe tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Anneyle baba öğretmenin gönderdiği mektubu Ulli'ye okumayıp yalnızca "Bayan Weber tüm sınıfın seni en kısa zamanda sıhhatli bir şekilde aralarında görmeye can attığını haber veriyor" dediler.

Hagemannlar tüm imkânları seferber etti. Berlinli arkadaşları Üniversite Hastanesi'nden bir randevu ayarladı. Bir tanıdık Bayan Hagemann ile Ulli'yi arabasıyla oraya götürebileceğini bildirdi.

Klara anne babasının yatak odasında uyandı, yalnızdı. Pencereye koştu, buz billurlarını tırnağıyla kazıdı. Evin önünde bir araba duruyor, ağızlarından buğular çıkan iki adam konuşuyordu, babası ve şoför. Yerde kar yoktu, yalnızca Wasaplatz'ın sağında solunda alacakaranlıkta mavimsi parlayan beyaz yerler görülüyordu. Klara çabucak giyindi, merdivenlerden aşağı-

ya indiğinde tamamen uyanmıştı. Döner kapıdan içeriye buz gibi soğuk hava esiyordu, babası içeriye girdi, bakışı çok yorgundu. Klara'yı görmeyi beklemiyordu; tam bir şey söylemek istiyordu ki, Klara daha erken davrandı: "Ulli nerede?"

Bay Hagemann Klara'yı mutfağa soktu; "Sessiz olun" Bayan Hagemann mutfakta oturuyordu, üzerinde Berlin ziyaretleri için ayrılan iyi elbisesi vardı. "Ulli henüz yatıyor, daha iki saat önce rahatladı."

Klara önceki gece uykuya dalmadan önce duyduğu huzursuz adımları, aşağıdan gelen sesleri hatırladı. Mutfak ocağındaki ateş sabaha kadar yanmıştı. Klara ayakkabı, bere, kaşkol ve paltosunu giyerken, annesiyle babası Ulli'yi merdivenlerden itinayla aşağıya indirdi; Ulli aynı Klara gibi kaşkol ve paltosuna sarılıydı; ama annesiyle babası Ulli'nin üzerine kış giysilerine ilaveten bir de kuştüyünden yorgan atmıştı. Ulli bir yandan hâlâ uyuyor, diğer yandan da bir sabah gezintisine çıkıyor gibiydi. Bu ikisi birbirine uymuyordu. Klara korkmuştu.

"Kapıyı açık tutar mısın?"

Ulli öksürmeye başladı, yeniden uyanmıştı. Sonra Klara Wasaplatz'ın üzerindeki kargaları duydu. Arabanın yakınında, yerde kargalar gördü. Onları Ulli de gördü. Yetişkinler konuşurken iki kız kardeş yalnızca bir anlığına yalnızdı. Hayır, kargalar da oradaydı, Klara parmağıyla gökyüzünü gösterdi, bir kuş sürüsü sanki henüz tam anlamıyla uyanmamışçasına düzenli, ağır kanat vuruşlarıyla Elbe üzerinden yaklaşıyordu, kuşlar yalnızca arada sırada birbirlerine durgun bir sesle bir şeyler bağırıyorlardı. Klara parmağıyla kestane ağacının tepesini, donmuş su birikintisinin üzerindeki kuşları gösterdi; kargalar kar artıklarına arkalarını dönmüşlerdi, iki kız bunları ilgiyle izledi, birisinin ayakları parke taşlara basıyor, diğeri ise babası tarafından havada taşınıyordu. Klara durumu ürkütücü bulup bulmadığını, kargaların yaklaşmasını isteyip istemediğini, elini onlara uzatıp uzatmaması gerektiğini bilmiyordu. Ama Ulli'nin de o anda bununla ilgili hiçbir şey söyleyemeye-

ceğini biliyordu. Sonra Ulli arka koltuğa oturtuldu. Bayan Hagemann arabanın öbür tarafından bindi, Klara el salladı, araba yukarıda Caspar-David-Friedrich-Straße'de gözden kayboldu.

"Gel, tekrar içeriye girelim."

Klara'nın babası kargaları fark etmemişti. Kargalardan birisi Klara ile birlikte neredeyse evin kapısına kadar gelecekti. Birazdan hava aydınlanacaktı. Klara belki yarın da kargaların Wasaplatz'a geleceğini düşündü.

Bayan Hagemann ve Ulli Berlin'den geri döndüklerinde, Ulli arabanın arka koltuğunda uyuyordu, hemen yatağa taşındı. Doktor Bayan Hagemann'ın rahatlamasını sağlamıştı, kimsenin endişelenmesi gerekmiyordu; Klara bundan daha fazlasını bilmek istememişti, annesi akşam yemeğinde zaten daha fazla bir şey anlatmadı. Masada neredeyse uyuyacaktı ve "Biz dönüş yolunda bir şeyler atıştırdık. Bana kızmayın, biraz koltuğa oturmak istiyorum" deyip "Ya siz? Sizin gününüz nasıl geçti?" diye sordu.

Bay Hagemann Klara için bir dilim tereyağlı ekmek hazırladı, parmağını dudaklarına koydu, karısı uyumuştu. Baba ile kızı birlikte masayı topladı, sonra Bay Hagemann da uzun bir süredir ilk defa tüm geceyi hiç uyanmadan geçirdi. Öksürük nöbetsiz, fayans zeminin üzerinde atılan adımların olmadığı, holden endişeli seslerin duyulmadığı bir gece. Sabah Klara ablasının odadan seslendiğini duydu: "Nihayet geldiler."

O günden itibaren iki kız kardeş Wasaplatz'ta olan bitenleri izlemeye başladı, birkaç kış boyunca sürdü bu gözlem. Bir seferinde Hagemannların bir tanıdığı sabahın köründe deli gibi zili çalmaya başladı, biraz önce kocasını terk etmişti. Fısıldamalar, hıçkırmalar, suskunluk; kızlar odalarından çıkmaya cesaret edemedi, uzaktan ilk kısık karga sesleri gelene kadar uyanık kaldı. Bir seferinde ise uzun bir askeri konvoy Wasaplatz'tan geçiyordu, sonu gelmek bilmeyen keskin motor homurtusu Ulli ile Klara'yı huzursuz etti; pencerenin önüne büzülüp oturdular, günün bu saatinde henüz var olmayan trafiği düzenle-

mek üzere kavşağa yerleştirilen bir avuç askerden başka hiç kimseler görünmüyordu. Kamyonlar ardı ardına geçip gidiyor fakat bunların hiçbirisi halatlarla sıkıştırılmış brandalarının altında ne taşıdığını açığa vurmuyordu. Bir motosiklet yolun kenarında durdu, sürücüsü indi, bir sigara yaktı ve bıkkın bakışını araçlar, meydan ve binaların cepheleri üzerinde gezdirdi. Duraksadı. Gözlerini Hagemannların evine dikti. Asılı çantadan dürbününü çıkardı. Kız kardeşler nefeslerini tutmuştu. Fakat adamın dikkatini yalnızca kargalar çekmişti, çatıdaki kargalar; sonra kargalar sanki dürbün ile omuza asılı tüfek kombinasyonundan huzursuz olmuşçasına havaya süzüldü, hemen yükseklik kazandı ve kuzeydoğuya doğru gözden kayboldu.

Sıradan kargalar. Kız kardeşler için çocuksu hayal güçlerini harekete geçiren nadir ve nesli çoktan tükenmiş müze kuşu dev alk yoktu, yalnızca her sabah gökten düşercesine Wasaplatz'ı istila eden ve kimsenin dikkatini çekmeyen bu sıradan kuşlar vardı. Birbirlerinden kolayca ayırt etmek mümkün değildi kargaları, her zaman sürünün içinde ve hareket halindeydiler; yine de kız kardeşler bir süre sonra öncü birlik gibi bir grup oluşturan, meydana ilkönce inip diğerlerinden biraz daha uzun kalan bazı kuşları -belki yarım düzinesini- tanıdığını düşünüyordu. Kısa sürede Ulli ve Klara'nın en sevdiği kuş haline gelen bir gri leş kargası bu grubun odak noktasını teşkil ediyordu. Çimenlerin ve yol kenarındaki yaprakların içinde meşe palamudu ve kayın kozalakları arayan karga, bir yaya geçerken dikkatini topluyor fakat yaya tarafından fark edilmezse kendisini emniyete almayı aklından bile geçirmiyordu. Elbette kuşkucu ama aynı zamanda da gururluydu. Bakın, Wasaplatz'ta nasıl geziniyorum der gibiydi.

Savaş yılları sırasında Ulli ve Klara, bir sabah ilkönce ikinci, sonra da üçüncü bir gri leş kargası ortaya çıkınca ilk karganın izini kaybetti; kız kardeşler karşıdaki çatının kenarında oturanın mı yoksa evin hemen yanındaki Kaitzbach patikasında dolaşanın mı en sevdikleri karga olduğu konusunda fikir birliğine

varamadı; sokak lambasının tepesine yerleşen ve göz alıcı siyah göğüs tüyleri olan üçüncü karga zaten daha baştan elenmişti. Kuşlar Ulli ve Klara henüz bir karar veremeden kömür karası türdeşleriyle birlikte Wasaplatz'ı terk edip Strehlen üzerindeki büyük ve sonu gelmeyen sürüye katıldı.

Klara bir seferinde gri leş kargasının sesiyle uyandığını söylüyor, gece henüz kapkaranlık, Ulli uykusunda konuşuyor, kargaların sabah seferi için vakit çok erken, kızların en sevdiği karganın gelmiş olması bile muhtemel görünmüyor. Klara buna rağmen pencereden dışarıya bakıyor. Yolun karşı tarafında motoru çalışan bir araba durmakta. Ortalıkta bir hayvan veya bir hayat belirtisi yok. Şayet kuş aşağıda meydanda olsaydı ileri geri gezinir, kâh sokağın parke taşlarının üzerinde birkaç adım atar kâh çıplak bir çalılığın arkasında kaybolurdu. Karga meraklı mı yoksa ürkek mi, kinci mi yoksa hesaplı mı? İki kız kardeş sokakta olağanüstü bir olayın meydana geldiği, insanların birbirine girip yüksek sesle küfürleştiği, bir sarhoşun bağırıp çağırdığı veya bir çocuğun ağlamaya başladığı her seferinde gri leş kargasının davranışının nasıl tanımlanabileceğine ilişkin tartışmaya tutuşuyor. Ulli kuşun ödlek olduğunu, zarar görmekten çekindiğini ama aynı zamanda da hiçbir şeyi kaçırmak istemediğini iddia ediyor. Klara ise hayvanın çekingen olduğunu, kendisinden ziyade insanlar için korktuğunu ileri sürüyor. Peki ya, Klara'nın gri leş kargası sesi olarak yorumladığı ses? Bir patırtı. Konuşmalar. Şimdi Klara siyah bir arabanın bir evin girişini yarı yarıya kapattığını, sonra dikdörtgenin içindeki ışığı ve nihayet siluetleri görüyor: Pijamaları içerisinde bir komşu ve deri paltolu iki adam.

İlk kargaların Wasaplatz'ın üzerinde görünmesine ve büyük kestane ağacına, meşeye, pencerenin önündeki kayına ve evin çatısına konmasına birkaç saat daha var. Çayırı, sokağın parke taşlarını, yaya patikalarını inceleyip yiyecek bir şeyler aramaya çıkmalarına ve dünden bu sabaha kadar kayda değer hiçbir şey olmamışçasına yoldan geçenleri izlemeye koyulmalarına kadar geçecek olan birkaç saat...

12

"Bir ev hayvanı tutmalarının bile yasak olduğunu biliyor muydunuz?" diye sordu Klara bir akşam Knut'un garajında otururken. Yağmurlu bir sonbahar akşamının geç saatleri ve sanırım Knut'un ağaçkakan filmi için beş yavru kuşu elimle besleyerek büyüttüğüm seneydi. Tül ve perdeler kapalıydı, Klara'nın yanında yatağın üstünde oturuyordum. Açık renk ve koyu kahverengi şeritli ağır Moğolistan yatak örtüsü zayıf ışıkta kar izleriyle bezenmiş şarap kırmızısı engebeli bir arazi gibi görünüyordu.

"Bisikletle Pazar gezintileri yok. Toplu ulaşım araçları yok. Telefon yok, radyo yok, tütün yok. Großer Garten parkında gezmek yok. Böyle yönetmelikler biliyordum."

Karşımızda Knut oturuyordu, ayaklarının dibinde ve çalışma masasının üzerinde yakacak odun istiflenmişti. Martin kapının hemen yanında bir balıkçı taburesine oturmuştu. Hepimizin üzerinde paltolarımız vardı. Silindir şeklindeki sobanın üzerinde çay demleniyordu.

"Fakat biliyor musunuz, ne kadar caniyane bir düşünce bu, bir oda kuşunu yasaklamak? Cava serçesi, evcil kızılgerdan veya yuvadan alınan bayağı bir serçe, hepsi yasak, hepsi."

Martin dikkatle kapıya yaslandı: "Bunu bir yerde duymuştum; ama kötü bir uydurma olarak kabul ettim."

"Nasıl bir düşüncedir bu, ötücü kuşları yasaklamak? Kim böyle bir fikri kelimelere döker? Bir de kuşlara ne olduğu konusu var."

"Alındılar mı?" diye düşündüm. "Kuşçuya geri mi götürüldüler?"

"Veya dışarıya bırakıldılar."

Knut ateşi karıştırdı. "Hediye edildiler."

"Yani komşulara mı demek istiyorsun?" Klara başını iki yana salladı. "Hem de bu deliliğe bir şekilde katılmış insanlara?"

"Böyle bir oda kuşunu kim almak isterdi ki?" Martin bir kayın odununun kabuğunu soymuştu, kirli tırnaklarını inceledi, bana baktı. Sessizliğe dayanamadığı zaman, bizi hep hayvan sesi taklitleriyle düşüncelerimizden koparıp gerçekliğe geri getiren Martin'in kendisi şimdi sessizliğe dalmıştı. Halkalı küçük cılıbıt veya akgerdanlı ötleğen taklidi yapmıyordu, anlamsız mıntıka mücadelelerinde güçlerini ölçen heyecanlı karatavuk erkeklerinin diyalogu da yoktu gündemde; tek yanlış söz edilseydi, yarı karanlıkta gözlerimizin önüne getirdiğimiz o ötücü kuşları taklit etmeye girişirdi.

Kapıya vuruldu. Martin garajın kapısını hafifçe aralamak üzere ayağa kalktı. Anastasia hemen içeriye daldı, sırayla hepimizi koklayarak selamladı, kalın ve ıslak kürkünü silkeledi.

"Rahatsız etmiyoruz ya?" Ludwig Kaltenburg eliyle ıslak saçlarını sildi, paltosu vücuduna yapışmış, keçe çizmeleri koyu bir renk almıştı. "Bir su birikintisinin tam ortasına bastım."

Knut Profesörün paltosunu aldı ve ayaklarını sobada ısıtabilmesi için ona kendi yerini verdi. "Bu yağmurda köpekle mutlaka dışarıya çıkmanızın gerekliliği anlaşılır gibi değil" dedi yarı kınayıcı, yarı endişeli bir tavırla.

"Uyuyamadım."

"Leningrad yüzünden mi?"

Kaltenburg başını salladı; evet, komisyonun nasıl devam edeceği konusunda haftalardır merakla bir haber bekliyordu.

"Hiçbir yenilik yok mu?"

"Leningrad sessizliğe büründü."

Martin'in mi yoksa Klara'nın mı "Şostakoviç" adını ortaya attığını şimdi hatırlamıyorum, Profesörün düşüncelerini dağıtmak, onu hayvanlarla ilgili gizli komisyonlardan ve ötücü kuş yasaklarından uzaklaştırmak istiyorduk, bir süre sonra sohbetimiz yaylı çalgılar orkestraları, yas müziği, film kompozisyonları etrafında dönmeye başladı. Yağmur garajın çatısını dövüyordu. Knut Kaltenburg'u büyük bir beceriyle, yazın ikisi arasında balkonda hayvan filmlerinde dürüstlük üzerine geçen bir konuşmada üstünkörü ortaya atılan bir düşünceye yönlendirdi.

"Duyuyor musunuz? Buna saatlerce kulak kabartabilirdim."

Katranlı mukavvaya düşen yağmur. Ağaçların uğuldaması.

"Filmde bir yaşam alanının atmosferini doğadaki aslına uygun bir şekilde yansıtmayı artık göze almalı ve seyircinin bir şeyi eksik bulacağı endişesini bir yana bırakmalıyız."

"Çok haklısınız. Orman zeminindeki hayatı gösteriyoruz ve bu sırada sanki çekimlerde ağaçların tepesine tam bir senfoni orkestrası yerleştirmişiz gibi sesler duyuluyor."

"Sürekli bir şekilde bir sürü keman çalıyor, bunun böyle olmasını kim belirledi, hangi geri zekâlı bu yasayı çıkardı?"

"Öyle bir müzik çalıyor ki, insan kendisini Stalin'in cenazesinde sanıyor; fakat bu duygusal keman müziğinin zavallı orman sakinleriyle hiçbir alakası yok."

Yağmur hızını kaybedip Profesör vedalaşırken, beşimiz de bu düşünceden o denli etkilenmiştik ki, kulaklarımızda uzun-

ca bir süre yalnızca tırmalama sesleri, hayvan bağırışları, koklama sesleri, adımlar ve uzaklardan gelen kuş çığlıkları yankılandı. Knut durumu yorumladı: "Bu bir değişiklik olur. Denemeliyiz."

Kapıdan çıkmak üzere olan Kaltenburg seslendi: "Yanılıyorsunuz, Bay Sieverding. Bu bir devrim olur."

Ancak Leningrad daha uzun seneler boyunca suskun kalacaktı.

Küçük çam ormanı artık yok; garaj, enstitü villası, boş arazi de yok; yine yamaca vardık ve şimdi Loschwitz mezarlığına doğru iniyoruz, güneş batıda kısa bir an için bulutların arasından sıyrılıyor. Bu şehirde yaşadığı sürece, Kaltenburg'un umutlarının gerçekleşmediğini Katharina Fischer'e daha önce anlatmıştım. Gerçekçi bakılırsa burada Ludwig Kaltenburg'un Dresden'deki ilk yenilgisi söz konusu, her ne kadar kendisi bu tanımı kullanmayacak olsa, evet, hatta "yenilgi" gibi bir sözcüğü muhtemelen hiç tanımasa bile.

Profesör Ludwig Kaltenburg Sovyet meslektaşları arasında dünya kamuoyuna, 1945'te dirayetli bir tutum sayesinde tahrip olmaktan korunan ve dostlarımızın sonsuz hoşgörüsü sonucunda anayurda geri gelen Dresden Doğa Tarihi Koleksiyonu'nun en nadide parçalarını takdim ediyor. Böylesi bir sahnenin yaratacağı sansasyonu düşünebiliyor musunuz? İnsan büyük bir heyecanla konuşan radyo spikerinin nefesinin tutulduğunu duyar gibi oluyor.

Ama hayır. Buna benzer bir şey gerçekleşmiyor ve böyle bir takdim hiç olmadı. Yetmişli yılların sonunda müze parçalarının Sovyetler Birliği'nden geri getirilmesinde kuşkusuz pay sahibi olan Profesör Doktor Eberhard Matzke bile, her şey büyük bir sessizlik içerisinde halledilmek zorunda olduğu için bu eylemiyle övünme imkânı bulamadı. Leipzig Zooloji Enstitüsü'nde Kaltenburg'un eski bir elemanı olan ve sonra bir anda gökten zembille düşer gibi hızla yükselmeye başlayıp Kaltenburg'u geride bırakarak Berlin'de zirveye çıkana kadar

hiç kimsenin herhangi bir beklentisinin olmadığı Eberhard Matzke zaferini muhtemelen sessiz bir şekilde kutlamış olmalı.

"Ama o akşam Kaltenburg ile, yasaklanan oda kuşları üzerine hiç konuşmadınız mı?"

Hayır.

"Daha sonra?" Katharina Fischer bana bakıyor.

Hayır, daha sonra da böyle bir konuşma olmadı.

"Kaltenburg ile günün birinde bu konu üzerine ayrıntılı bir şekilde konuşmuş olduğunuza dair bahse girebilirdim. Nihayetinde yakın bir bağlantı söz konusu."

Neden bahsettiğini yavaş yavaş anlıyorum. Bu hiç aklıma gelmemişti. Babamın baktığı kuşlar.

Bayan Fischer aslında meselenin açıkça ortada olduğunu, babamın eve yasak arkadaşlar aldığını belirtiyor. İtirazlarımı insanların kuşlarına yeni bir yuva bulmak için çok geç kaldığını, hepsinin zaten Posen kentini terk edip toplama kamplarına gönderildiğini öne sürerek reddediyor. Kadın tercüman ayrıca ebabil kuşuyla geçirilen öğleden sonrasının evimizdeki kuş bakımıyla muhtemelen hiçbir bağlantısı bulunmadığını, bunun hafızada bir perspektif büzülmesi olabileceğini ve benim kendisini dünyanın merkezinde gören bir çocuk olarak geriye baktığımda zamansal açıdan aralarında büyük aralıklar bulunan kuş resimlerini iç dünyamda büyük bir alana yerleştirdiğimi söylüyor. "Zamandan size ne" diyor Katharina Fischer, "siz benzerlikler arıyorsunuz."

Yaralı gökgerdanımızı bir gezinti sırasında bulduğumuza eminim.

"Bayağı sığırcığı aklınıza getirin. Doğada eve götürmek üzere yanınıza çağırıp omzunuza koyabileceğiniz bir bayağı sığırcık bulamazsınız."

Bilmiyorum.

"Ama bir Ornitolog olarak bunu elbette biliyorsunuz, sevgili Funk."

Vadiye inmeye başladığımızdan beri sormasını beklediğim soruyu nihayet soruyor Katharina Fischer. Bu soruyu tüm öğ-

leden sonrası bekledim. Aslında Ornitolojik Koleksiyon'daki ilk görüşmemizden bu yana bekliyordum.

"Çocukken Klara'nın gördüğüne benzer bir şey hiç gördünüz mü? Bir komşunun daha gün ağarmadan alıp götürüldüğünü hiç gördünüz mü?"

Aynı şeyi Klara da bilmek istemişti. Hayır, görmedim. Kulağa tuhaf, hatta gaddarca gelse bile şunu belirtmem gerekiyor ki, şayet böyle bir şey görmüş olsaydım, bugün bundan dolayı memnun olurdum. En azından Maria'nın evi terk ettiği an ile ilgili olarak emin olmak isterdim. Maria bir toplanma yerinde hazır bulunmak çağrısı aldığı için mi anneme ve babama veda etti? Annemle babam Maria'ya şehre kadar yılgın ve sessizce refakat etti mi? Yoksa bakıcım ailemizin başına sorunlar açmamak için mi bir gece hiç kimseye bir şey söylemeksizin yok oldu? Pek muhtemel olmasa bile Maria'nın herhangi bir şeyden korkmadan ailesinin yanına dönmüş, başka bir iş bulmuş veya Martin'in bir seferinde ihtimal verdiği gibi evlenmiş ve bana uzun ve göz yaşartıcı bir veda yaşatmamak istemiş olması da mümkün. Şayet Maria sabahın erken saatlerinde veya gece yarısı gittiyse, her halükârda benim uykuda olmam gerekiyor.

"Hiç deri paltolu adamları görmedin mi?" diye sormuştu Klara. "Sizin sokakta, önünde koyu renk bir arabanın çalışan motorla durduğu bir ev olmadı mı?"

Klara'nın bana bu soruyu sorduğu güzel Pazar gününü çok belirgin bir şekilde hatırlıyorum; at yarışlarına gitmiş, inatla melodik isimli favori olmayan atlara oynamış ve bir kez bile kazanamamıştık, sonra da demiryolu imlasının yanından nadaslık tarla ve küçük bahçeler boyunca geri döndük. El ele yürüyorduk ve ben savaş sonrası günlerde burada da gözlemlemeye başladığım saka kuşlarından bahsediyordum. Devedikeni bölgelerinde, moloz atılan alanlarda, Wiener Straße'nin arka tarafındaki yamaçta kuşları izliyor, hatta sık sık Klaraların evinin yakınlarında geziniyor ve böylece sıcak gün-

lerde küçük bir göle yüzmeye gitmek isteyen yeni kardeşlerimden kurtulmuş oluyordum; onlarla birlikte o küçük göle yalnızca iki-üç kere gitmişimdir. Üvey annemle babama, her ne kadar hep yalnız başıma gezmemden tedirginlik duymalarına rağmen kuşları gözlemlememe izin verdikleri için bugün hâlâ minnettarım.

"Pekâlâ, daha sonra savaş sonrası yaz aylarında burada kurtarılmış tutukluları evlerine taşıyan hiçbir tren görmedin mi?"

Geçmişe baktığında Klara için bu bölge ispinozların mıntıkası değildi, Klara yavrularını besleyen saka kuşu çiftleri görmüyor, kozaların kırılma seslerini ve yavruların yemek yakarışlarını duymuyor, tüyleri, kahverengi sırt bölgelerini, kırmızı yüz maskelerini veya sarı şeritli siyah kanatları gösteren resimlere bakmıyordu. O zamanlar Prag'a giden demiryolu üzerinde civar semtlerin çocukları oynar, kız kardeşler Reick'a kadar yürüyüp rayların arasında ve yanında keşfettikleri tuhaf cisimleri toplardı. Bazen Klara'nın kulağında hâlâ ana gardan yaklaşan trenin çıkardığı vızıldama, raylar vibrasyon halindeyken duyulan ve yaklaşan tehlikeye pek de uymayan o ince, yatıştırıcı alarm tonu vardı.

Bir seferinde bütün çocuklar kendilerini çoktan emniyete atmışken, Klara hâlâ rayların üzerinde oyalanıyordu. Sonra lokomotifi gördü, çoraplarını yukarıya çekti, hep aynı yük trenlerinden birinin geçmesini bekliyordu, bu arada sandaletinin kayışı koptu. Bir an sonra kendisini rayların en fazla bir metre kadar yanında çömelmiş vaziyette buldu, tıka basa dolu vagonlara baktı, yabancı yüzler gördü, yabancı lisanlar duydu, hiçbir şey duymadı. Hareketlilik ve donup kalma, gürültü ve sessizlik o kadar çabuk birbiriyle yer değiştiriyordu ki, Klara'nın her şey bittikten sonra yolcuların keyifli mi yoksa sıkıntılı mı göründüklerini söylemesi mümkün değildi; yukarıya sürünen diğer çocuklar da bunu bilmiyordu. Vagonlar yavaşça geçip gitti; Prag'a, Budapeşte'ye, belki Bükreş'e ve Karadeniz'e kadar yola devam edeceklerdi. Kimse çimenlerin

arasındaki çocukları dikkate almadı, vagonların içinde ayakta duran genç ve dikkatli Rus askerler bile.

"Hayvan vagonları mıydı?"

Hayır, hatırladığım kadarıyla Klara hayvan vagonlarından bahsetmedi. Paslı duvarları kömür tozuyla kaplı yük vagonları ve uzun bir sıra halinde alçak portatif yataklar, trenler o zamanlar böyleydi. Fakat ben o anda Posen'de demiryolunda babamla birlikte parmaklarımın arasında yaprakları ufalayıp bitki ararken dikkatimi çeken hayvan vagonlarını düşünüyordum. "Doğuya yoksa artık yönleri bilmiyor musun?" demişti babam.

Beşinci Bölüm

1

Altı beyaz kar kazı, iskelenin yanı başındaki yüksek kıyı otlarının arasında dinleniyor, kazların biri boynunu uzatmış çevreyi kontrol ediyor, diğer kazlar hiç gözlerini ayırmadan batıya doğru, güneşin batışına, şehrin üzerini bezeyen pembe ve açık mavi gökyüzüne bakarken, o, bütün yönleri gözetliyor. Köşk feribotu Pillnitz tarafındaki iskeleden kalkıyor, feribotun dizel motoru gürlüyor, küçük vapur Elbe akıntısına karşı koyuyor. Arkamda bir karatavuk söyleniyor. Kum kırlangıçları hâlâ avlanıyor.

Son haftalarda akşam yürüyüşlerimde ne zaman Kleinschachwitz'e kadar yürüsem, Katharina Fischer'in sözleri üzerine düşünmek zorunda kaldım ve evimizde baktığımız

kuşları kendime açıklamaya çalıştım. Ludwig Kaltenburg bir Zoolog olarak insanın kendi geçmişine bakma ve geçmişte aldığı hatalı kararları düzeltme yeteneğine yaşamı boyunca özel bir değer biçti. Ancak ben geçmişe bakınca hep kutusunun içindeki yaralı gökgerdanı ve yan odada babamla Profesörün hasta kuşlar üzerine tartışmasını, bayağı sığırcığımızın Profesör Kaltenburg'un daha ilk ziyaretinde onun omzuna konuşunu görüyorum. Babam bayağı sığırcığı şehirdeki bir kuşçudan satın aldığını söylemişti; fakat bu kuşçuya giderken beni hiç yanında götürmedi, belki ben gitmek istemediğim için, belki de kendisi de o kuşçuya hiç gitmediği ama Kaltenburg'un güvendiği bir isim vermek istediği için.

Kar kazları suyun üzerindeki gürültünün dikkatlerini dağıtmasına izin vermeyip başlarını öteye beriye çeviriyor ve sessizce vakvaklıyorlar; feribot bu taraftaki kıyıya ulaştı. Karşımızdan bisikletliler geliyor, bir de yürüyen bir grup, konuşup gülüyorlar, kimse otların arasındaki beyaz kazları fark etmedi. Feribot kaptanı boş iskelede durmuş bir sigara yakıyor. Vogelinsel'de kargaları beklemek üzere Elbe boyunca yukarıya yürüyorum; akşam ışığında tüm yönlerden gelecekler; yiyecek buldukları bölgelerden geri dönüyorlar, heyecanla gaklayarak ve alışkın oldukları uyku ağaçlarında birkaç saatliğine karanlık tarafından görünmez kılınmadan önce her akşam bir süre kararsızca kavga ederek.

Her seferinde düşüncelerimle Ludwig Kaltenburg'a yöneldim; ama yine her seferinde daha sonra ortaya çıkan bir resim Posen sahnelerinin üstünü örttü. Önümde yatağın kenarında Profesör oturmuş ayakkabılarına eğiliyor ve bu arada yatak örtüsünü kendisiyle birlikte aşağıya çekiyor. Silueti, beyaz saçlarına vuran soğuk sabah güneşi görünüyor, beni henüz fark etmedi. Küçük kargaları yanında değil. Yatak hafifçe gıcırdıyor, yatak örtüsü hışırdıyor ve dar bir şerit halinde yatak çarşafı ortaya çıkıyor, çok beyaz ve ince, buranın ürünü değil. Profesör biraz beceriksizce sağ ayakkabısının bağcığını çözüyor, aşağıdan bana bakıyor: "Ah, sen misin?"

Hayır, Profesör Dresden'de yaşarken yatak odasına hiç girmedim. Buradan ayrıldıktan sonra içerisini inceledim, bunu yapmamın tek nedeni, neredeyse eski efendileri kadar iyi tanıdığım hayvanlardan kendimi sorumlu hissetmemdi. Onlara arkadaşlık ettim, bomboş odalara birlikte girip çıktık. Yatak odasında, Kaltenburg'un ev idaresi anlayışına pek uymayan bazı farklılıklar gördüğümü hatırlıyorum: Banyoda bırakılan hemen hemen dolu bir şişe Fransız tıraş losyonu, yatağın üzerinde işlemelerle bezenmiş bir örtü, boy aynasının arkasında sayısız kuş neslinin gagasından kurtulmuş ezik bir siklamen.

Kıyı boyunca giden yolun kenarındaki koyu çalılıkların içinde bir sarı mukallit aşağıdaki çayırlardan seslenen bir türdeşini yanıtlıyor. Ötleğen, saksağan ötüşleri ve bir tahtalı güvercin sesi duyuyorum. Karatavuklar biraz sonra akşam şarkılarına başlamak üzere ağaçların tepesindeki yerlerini alacak. Her yanımı sesler çevirdi ve sanki kendi adımı da duyuyorum gibi geliyor.

"Bay Funk?"

Katharina Fischer yanımda durup bisikletinden iniyor. "Sizsiniz gerçekten. Daha feribottan sizi tanımıştım."

Benimle birlikte kargaların uyku yerine gelmek istediğini söylüyor hemen Bayan Fischer ve böyle beklenmedik bir şekilde karşılaşmamıza ne kadar sevindiğini vurguluyor çünkü Loschwitz'teki konuşmamızdan beri onun da kafasından babamın baktığı kuşlar hiç çıkmadı. Göründüğü kadarıyla ikimiz de benzer düşünceler içindeydik, konuyu açıklığa kavuşturmak üzere doğru yolda olduğumuzu sandık, şüpheye düştük, fikirlerimizden tekrar vazgeçtik. Annemle babamın Profesörle tanıştığı sırada -özellikle Posen'de- bir ötücü kuş yasağı getirmek için hiçbir neden kalmamış, Litzmannstadt adı verilen getto çoktan kurulmuştu.

Buna rağmen Katharina Fischer, aynı benim gibi babam ile Profesör Kaltenburg arasında gizli bir ortaklık olduğu şeklindeki kendiliğinden gelişen illüzyona, iki adam hayvan satışı

yapılan bir dükkânda özel şahıslardan alınan kuşların kendilerine sergilenmesine izin verene kadar sadık kaldı. Kuş tüccarının söylediğine göre kuşların eski sahipleri bilinmeyen bir yere taşınmıştı, kendisi ise biraz yaşlı bayağı sığırcığa, şuradaki saka kuşuna veya vitrine koyduğu sarı kiraz kuşuna, evler kapatılırken kuşların kafeslerinde huzursuz bir şekilde sağa sola uçuştuğunu görünce kıyamamıştı.

Kuş tutkunu iki adam dünyada süren katliamın tam orta yerinde sahipsiz kalan oda kuşlarına sahip çıkıyor, Katharina Fischer'in de kabul etmek zorunda olduğu gibi tam bir illüzyon. Böylesi bir gizli ortaklık hiçbir zaman var olmadı.

Birkaç adım atmıştık ki, tercüman kadın birdenbire "Siz hep Kaltenburg'un yanında oldunuz, değil mi?" diye sordu.

Ona ne kadar çok şey borçlu olduğumu hiçbir zaman unutmayacağım. O olmaksızın hayatımı yoluna koyamazdım, buna hiç kuşku yok.

"O halde sizin Kaltenburg'un en sadık öğrencisi olduğunuz söylenebilir?"

Bir süre düşünüyorum. Tam cevap vermek üzereyken, bugün burada karşılaşmamızın benim için de bir şans anlamına geldiğini idrak ediyorum çünkü başka birisinin yanında, hayatımda hiç kimsenin beni Ludwig Kaltenburg kadar hayal kırıklığına uğrattığını söyleyebileceğime gerçekten emin değilim.

Katharina Fischer yanımdan ürkekçe bana bakıyor, bir soru sormak istiyor, susuyor.

Beni yaralayan, temelden sarsan şey ilk bakışta acelecilik veya yetersiz hafıza nedeniyle yapılan küçük bir dikkatsizlik olarak görülebilir. Hele son derece sınırlı bir sürenin söz konusu olduğu göz önünde bulundurulursa, zamanla görmezden gelinebilecek küçük, önemsiz bir ayrıntı. Profesör zaten bu süreyi başka olay, yer, isim ve kişilerle doldurduğu için, dışarıdan bakan birisinin bu bir buçuk yıllık boşluğu fark etmesi bile mümkün değil. Fakat ben ne kadar gayret göstersem de, Lud-

wig Kaltenburg'un Posen'de birlikte geçirdiğimiz süreyi özgeçmişinden çıkarmasını bağışlayamadım.

"Sanki daha çocuk yaşlarda onunla tanışmamışsınız gibi, değil mi?" diye soruyor Katharina Fischer çekingen bir sesle. "Fakat neden? Ona bunu hiç sordunuz mu?"

Meşhur Zoologun kamuoyu, meslektaşları ve tüm dünyanın önünde ilk karşılaşmalarımızı unutmuş göründüğü zamanlar, ona bir şey sormama artık gerek kalmamıştı. Kaltenburg zaten muhtemelen yine başka birisini işaret eder ve huy edindiği üzere sorumluluğun yalnızca Profesör Doktor Eberhard Matzke'de olduğunu belirterek işin içinden sıyrılırdı.

2

"Sanki birbirimizi tanımıyormuşuz gibi davranmamız lazım." Leipzig Zooloji Enstitüsü'nde birbirimizle ilişkimiz açısından geçerli olan kati kural buydu ve her ne kadar az sayıda kişi Kaltenburg'un Loschwitz Enstitüsü'nde sahip olduğum özel haklarla ilgili olarak bilgi sahibi ise de, herkesin elbette birbirimize ne denli yakın olduğumuzu bilmesine rağmen ve bildiği ölçüde bu kurala uyuyorduk. Dresden uzaklardaydı ve iki şehir arasında yaptığım haftalık seyahatlerde her seferinde görünmez bir sınırı geçiyordum. Sınırın tam olarak nereden geçtiğini hiçbir zaman saptayamadım; trende ders notlarımdan kafamı kaldırıyor ve hafta sonunu birlikte geçirdiğim Klara'yı, son iki günümü ayırdığım hayvanları düşünüyor,

Dresden'in arkasındaki son tepelere, ilkönce gri, sonra yumuşak bir yeşil, daha sonra yine kahverengi bir renge bürünen ve nihayet karla kaplanan tarlalara, Riesa'da Elbe nehrinin seyrine, üzerindeki yerleşim bölgelerinin yavaş yavaş bir şehir haline yoğunlaştığı vadiye bakıyordum. Yolun bir yerinde aniden, hayatını bugün artık neredeyse hiç hatırlamadığım Leipzigli bir Zooloji öğrencisine dönüştüğümü fark ediyordum.

Ludwig Kaltenburg'un beni arabayla götürdüğü seferler bir elin parmaklarını geçmiyordu. Tüm bunlarla ilgili olarak şikâyet etmek için hiçbir neden yok, tersine, anlaşmamız muhtemelen yararıma oldu çünkü bu konuda yapılan konuşmalarda bana gizlice iltimas geçildiğinden ziyade Profesörün sertliğinden ve bu sertlikten özellikle benim muzdarip olduğumdan söz ediliyordu. Öğrenci arkadaşlarım bana yardım ediyor, ders notlarını ödünç veriyor, sınavlarda elime notlar tutuşturuyordu. Kimse Kaltenburg için hafta içinde bir yabancı rolü yapmanın ne kadar zor olduğunu ve ikimizin de Cumartesi günleri Loschwitz'te rutin toplantıda karşılaşınca ne kadar rahatladığımızı tahmin edemezdi.

Bir seferinde büyük bir grup halinde sağlam ceket ve çizmeler içerisinde Profesör ile birlikte bir inceleme gezisi yapmak üzere Kaltenburg'un bürosunun önündeki koridorda duruyorduk; Leipzig çevresinde mola veren göçmen kuşları gözlemlemek istiyorduk. Saat henüz erkendi; fakat dışarıda gün sona eriyormuş gibi görünüyordu. Ludwig Kaltenburg laf arasında hangi kaz türünün hem beyaz hem de koyu renkte görüldüğünü sordu ve bunu yaparken tesadüfen bana baktı. *Anser fabalis* veya *Anser albifrons*, belki basitçe *Anser anser*; yere baktım, kaba sıvalı beyaz duvara baktım, düşüncelerimi bir türlü toparlayamadım. Profesörün arkasında birisi hafifçe başını çevirdi, Doktor Matzke'ydi bu, Kaltenburg'un yardımcısı; Matzke bana da yardıma koştu ve dudaklarını oynatarak kelimeyi sessiz bir şekilde söylemeye başladı, sonunda kelimeyi anlamıştım: "Kar kazı."

"Pekâlâ" Profesör heceleri uzatarak konuşuyordu. "Gidelim o halde."

Soğuk ışıkta koridor boyunca ağır ağır yürümeye başladık, Matzke önden gidiyordu. Matzke'nin, Kaltenburg'un Leipzig'teki mesai arkadaşları önünde kendisini teatral bir tarzda sergilemesinin içyüzünü anladığını ve bana karşı sert görünmesini sıkıcı bulduğunu hep sezinlemiştim.

Doktor Eberhard Matzke Zooloji Enstitüsü'nün bir parçasıydı, kendisi en başta olmak üzere hiç kimse bu adamı başka bir yerde tahayyül edemezdi. Burada otuzlu yıllarda yüksek öğrenim görmüş ve buraya savaştan sonra geri dönmüştü. Hâlâ "Doktor" olarak kalmasını ve başına Profesör Kaltenburg'un koyulmasını soğukkanlılıkla kabullendi. Öz-Leipzigli Eberhard Matzke için Ludwig Kaltenburg yalnızca gelip geçici bir görüntüydü.

Uygulama odasındaki mikroskop masaları arasında hafif öne eğik vaziyette sendeleyerek ileri geri yürüyor, kâh teşrihte yardım ediyor, kâh bir objeyi ışığın altına tutuyordu. Önlüğünün altında her zaman bir hırka vardı ve akşamları önlüğünü kancaya asarken, keçeleşmiş hırkanın üzerinde her seferinde birkaç saman çöpü görmeyi bekliyordum; bazen deMatzke'nin geniş enstitü alanında gizli bir ahırda hayvanları besledikten sonra, kendisi olmaksızın biz öğrencilerin mikroskobun altında tüy yapılarını ve duyu hücrelerini incelememiz mümkün değilmiş hissine kapıldığını düşünüyordum. Görevini büyük bir sükûnet içerisinde yerine getiriyor, zamanının çoğunu benim masamın yanında geçiriyordu; profesöre şikâyet gerekçesi verilmemeliydi.

Bazı öğrencilerin böylesi görevleri bunun için gerekli beceriyle, canlı hayvanların çok daha çekici dünyasına geçmek üzere mümkün olduğunca çabuk yerine getirmek yerine nasıl bu kadar beceriksiz olabildiklerini anlayamıyordu. Çalışırken bizi teşvik etmek için, anekdotlar anlatıyordu Matzke; gerçek hayatta biz incecik bir ölü deri parçasıyla boğuşurken, hayvan-

larla başından geçenlerin iç dünyamızda yeni perspektifler açacağı kanısındaydı. Bir seferinde bir kavgada yaralanan bir kaya kartalını nasıl kurtardığı veya bir seferinde de çok yakın bağlar kurduğu bir kargayı kaybedip haftalar geçtikten sonra bir çökeltme havuzundan nasıl çıkardığı gibi anekdotlardı bunlar; bazı hikâyeleri altı ayda bir tekrarlamasına rağmen, bunlar etkisini yitirmiyordu çünkü Matzke'nin yumuşak Saksonya şivesi ve sıcak, derin sesi hepimizi sakinleştiriyordu.

"Yalnızca öğrenci tayfasını yumuşatma yeteneği için bile, meslektaş Matzke'ye bir gün bir madalya verilmeli" diyordu Kaltenburg. Matzke'nin bir Zoolog olarak yetenekleri hakkında ne düşündüğünü kimse bilmiyordu. Profesörün, aslına bakılırsa bir meslektaş olmayan "meslektaş Matzke"nin kendisine ait bir Profesörlük kürsüsünü yönetebileceğine ilişkin kuşkuları olması mümkün. Fakat en azından bir madalyayı hak etmişti Matzke: "Hem de madalyayı kendi elimle takmak zorunda kalsam bile."

Martin'in zaman zaman bizimle birlikte Leipzig'e gelmesine izin veriyordu Kaltenburg. O zaman "Çocuğu çalışmaktan alıkoymayın" diye ikaz ediyor ve yarı şaka "Bundan emin olmak için, meslektaş Matzke'nin gözünün sizin üzerinizde olmasını sağlayacağım" diyordu. İkazın Martin'e değil bana yönelik olduğunu anlıyordum, Profesörün derslerini büyük bir dikkatle izleyen Martin'i örnek almalıydım.

Martin'in benimle birlikte uygulamalı derslere geldiği zaman, Matzke'nin hikâyeleri düzenli aralıklarla uzun bir "Aha" ile kesiliyordu, bu sesi duyunca Matzke'nin salonun sonunda bulunan ve Martin'in, varlıklarını pek de dikkate alınmayan doldurulmuş numuneler olarak sürdüren sansar ve tavşanları çizim kâğıdına aktardığı cam dolaba vardığını anlıyordum. Çam yarmasına benzeyen ağır adamın Martin'in üzerine eğildiği ve katlanır taburede oturan ince gencin cüsseli bir sırtın arkasında kaybolduğu bu görüntüyü hiç kaçırmıyordum. Çizim bloğunun küçücük bir köşesi bile görülmüyor, kollarını

yana açan Matzke yabancıyı, insanın ister istemez tahayyül ettiği kocaman ağzıyla tek bir hamlede yutacakmış gibi bir görüntü oluşturuyor fakat Martin hiçbir korku belirtisi göstermiyor ve sonunda tüm bu manzaranın ardından yine yalnızca "Aha" diye bir ses duyuluyordu.

Martin gerçekten de hayvan resimleri yapıyordu, çizimleri sanki Doktor Matzke'ye çok fazla yüklenmek istemiyormuş, sanki modellerden çok fazla uzaklaşınca dostça söylenen "Aha" yerine başın üzgün bir şekilde iki yana sallanmasını bekliyormuşçasına hafif soyut bir stildeydi. Evde çoktan hayvan kanıyla, domuz yağıyla, ambalaj kâğıdı üzerine çay lekeleriyle çalışıyor, ilk bakışta hiç kimsenin bir hayvan olarak tanımlamak istemeyeceği yaratıklar resmediyordu. Fakat Martin'in kendisi de çalışmalarına kuşkuyla bakıyor, ne çizim kâğıdının üzerinde gördüklerine ne de hayal dünyasını giderek doldurmaya başlayan figürlere güveniyordu.

Doktor Matzke'yi çok fazla ciddiye almadığımızı kabul ediyorum, muhtemelen aynı onun da bizi ciddiye almadığı gibi. Ağır, geniş adımları, dizlerinin etrafında sallanan önü açık, biçimini çoktan yitirmiş hırkası... Sonra günün birinde birdenbire Matzke ortadan kayboldu; bizi küçük kuşların teşrihinde denetleyen, "Burada prensipler söz konusu" diye gümbürdeyince kendisi de korkan ve bunun üzerine her seferinde havayı yumuşatıcı bir tavırla "Ayrıca bu egzersiz sırasında kuşların içini tanımış oluyorsunuz, kuşlar size daha önce hiç görmediğiniz bir yüzünü gösteriyor" diye fısıldayan adam artık yoktu.

Matzke Leipzig'e sırtını döndü. Etrafta Doktor Matzke'nin Berlin'den reddedemeyeceği bir teklif aldığı ve bu teklif kapsamında Profesörlük unvanının da imkân dâhilinde olduğu konuşulmaya başlayınca, aklıma bir Kaltenburg lafı geldi: "Hem de madalyayı kendi elimle takmak zorunda kalsam bile." Matzke sonunda nihayet "meslektaş Matzke" olacaktı, üstelik de meşhur Reinhold'un meslektaşı. Hatta Reinhold'un kendisinin Loschwitz'e yaptığı bir ziyaret sırasında bu havadisi bi-

zimle paylaştığını hatırlar gibiyim. Kaltenburg Matzke'nin gidişiyle ilgili yorum yapmak istemiyor ve Doktor Matzke'nin sonu geldiği sanılan kariyerini hareketlendirmek için mutlaka kendisinin de bağlantılarını kullandığı söylenirse konuyu değiştiriyordu. Ona bir seferinde bu adamın her zaman biraz da bir engel teşkil edip etmediğini sorduğumda, bana bakıp gülümsemekle yetinmişti.

3

Eberhard Matzke hırkasını çıkardı. Saçlarını yandan ayırmaya başladı. Kaltenburg'un eski doktora öğrencisi Bayan Holsterbach'ı devraldı. Saksonya şivesine veda etti, bir süre sonra net, hatta neredeyse biraz sert bir yüksek Almanca konuşmaya başladı ve yazdığı bir makale basılmadan önce dikte etme sırasında araya yerel bir ifadenin gözden kaçıp kaçmadığını elemanlarına kontrol ettiriyordu. Eberhard Matzke yeni çevresinde zamanla, Leipzig'te gün doğarken bisikletinden inip enstitü girişine doğru koştururken uzaktan bakınca bile gözden kaçmayan hantallığını üstünden atmaya başlamıştı. Etki alanı genişledikçe, sanki attığı her adımla bir engelden

-engel görünmez bile olsa- sakınmayı öğreniyormuşçasına inceliyor ve çevikleşiyor gibiydi.

Misafirler Berlin'deki yeni adam hakkında sorular sorunca Kaltenburg "İyi iş çıkartıyor. Doğa Bilimleri Müzesi ve Üniversite ona yaradı" diye Matzke'yi övüyordu. "Meslektaş Matzke'nin yerini bulmuş olmasına çok seviniyorum."

Profesör gözlerinin önünde olan biteni en ufak bir şekilde görmüyordu. Belki de cidden Matzke'nin kendisine hayatı boyunca minnettar olacağını düşünmekteydi. Bugün, gelecekte gerçekleşecek olayları bilerek, Matzke'nin ellili yılların ikinci yarısındaki yayınları okunduğu taktirde, Matzke'nin Kaltenburg'a ait bütün bilimsel tezleri birbiri ardına sorgulamak ve bunlar hakkında kuşku uyandırmak suretiyle Kaltenburg'u demonte etmek amacında olduğu izlenimi doğuyor. Profesöre cepheden saldırdığını söylemek istemiyorum; hayır, bunu hiçbir zaman yapmadı. Fakat bana Matzke'nin bilimsel bir makaleyle, ornitolojik bir alan gözlemiyle, hatta bir gazete makalesiyle tatmin olabilmesi için aradığı tek kriterin, yalnızca en azından bir yan cümlede Ludwig Kaltenburg'un görüşlerine karşı küçük, gizli bir kinaye bulunmasıydı gibi geliyor.

Matzke'nin fikir beyanlarından birisi daha ilk okuduğumda beni öylesine öfkelendirmişti ki, Profesörün dikkatini metindeki o yere çekmeye bile cesaret edememiştim. Kaltenburg bunu muhtemelen yalnızca kötü niyetli bir incitme, "Esaret Koşullarında Uyuşmazlık Görüntüleri" konulu genelde somut bir incelemenin olağan kapsamının dışına taşan bir kendini bilmezlik olarak değerlendirirdi. Makaleyi özel baskı olarak Kaltenburg'un yazı masasının üzerinde bulmuş ve Eberhard Matzke'nin, yıllar geçtikçe büyüyen el yazısıyla yazdığı ithafı -"Meslektaşça Selamlarımla"- okumuştum; otomatikman Kaltenburg'un gözünden kaçıracağını umduğum küçük iğnelemenin hafızamda kalması kesinlikle tesadüfen değildi; bunun nedeni bir yandan makalenin yazarının makalede kurtlar

arasında ısırma tutukluğu konusuna eğilmesi, diğer yandan da söz konusu kendini bilmezliğin, Kaltenburg'un bana karşı da sürekli dile getirdiği "Hayat gözlemlemek demek" şeklindeki değişmez temel ilkelerinden birisiyle ilişkili olmasıydı.

Matzke en yakın zamana kadar iddia edildiği üzere kurtlar arasında meydana gelen çatışmalarda güçsüzün daha güçlü olana kendi gırtlağını sunduğu ve bu jest sayesinde güçlünün saldırısını önlediği şeklindeki hikâyenin tam bir saçmalıktan ibaret olduğunu ve bu arada neredeyse bir öğreti öğesi haline gelen bu saptamanın ne gibi bir gözleme dayandığını bilmediğini belirttikten sonra garip bir ifadeyle kendi deneyimlerinden hareketle köpek benzeri hayvanlarda ısırma tutukluğu safsatasının saf ve barışçıl zoologların yalnızca bir illüzyonu olduğunu yazıyor. Sonrasında Matzke konuyu ve Kaltenburg'un en sevdiği tezlerinden birisini gülünçlüğe terk ediyor ve kendini beğenmiş bir dille bu illüzyonun en azından şimdilik söz konusu hayvanlara kadar yayılmadığını açıklıyor. Bunları okuyunca şakaklarımın nasıl zonkladığını hatırlıyorum. Profesörün makaleyi yalnızca üstünkörü gözden geçirdiğini, ördeklerin onun dikkatini dağıttığını ve böylece "meslektaş Matzke"nin bu utanmazlıklarının Profesörün gözünden kaçacağını umuyordum.

Bir kurulun bileşiminde değişiklik yapıldı ve Kaltenburg daha önceden bu bağlamda sayısız hazırlık görüşmesi yapmış olmasına rağmen, Matzke kurulun başkanlığına getirildi. Kurulun bir üyesi Matzke'nin önerdiği adayla değiştirildi. Sovyetler Birliği'nde düzenlenecek bir kongreye katılanların hepsi Matzke'nin yakın çevresinden oluşuyordu. Kaltenburg başını iki yana sallıyor ve Matzke'nin Leipzig'te seneler boyunca doğru dürüst bir gelişme gösteremedikten sonra şimdi doğal olarak ihtiraslarını frenleyemediğini belirtiyordu. Havadisi sabah toplantısında hayal kırıklığıyla öğrenen bizler ise Profesöre bakıyorduk. Bu vesileyle Leningrad anıları tekrar uyandı.

Bir seferinde birisi Ludwig Kaltenburg'un, kapısı kilitli çalışma odasında bir ileri bir geri yürüyüp sürekli "Parti, parti"

diye seslendiğini duyduğunu anlattı. Bugün hâlâ bunun bir hayal ürünü olduğunu düşünüyorum; mesai arkadaşlarımızdan birisi muhtemelen kendisini öne çıkarmak istemişti, ayrıca herkes Eberhard Matzke'nin parti üyesi olmadığını biliyordu. Tam tersine, Kaltenburg her fırsatta düşüncesizce yapılan ithamlardan kaçınılması gerektiği konusunda uyarıyor ve soğukkanlı aracı rolünü üstleniyordu. İlk Alman Zooloji öğrencileri Sovyetler Birliği'ndeki eğitimlerini tamamlamak üzereydi, geri döndüklerinde bilim dalımıza parti görüşlerine sadık yoldaşların hâkim olacağı endişesi yaygındı. Kaltenburg cesur gençleri övüyor, Rus Zoolojisinin dünyadaki yerini vurguluyordu. "Beyler, nihayetinde hepimiz birer Ornitologuz."

Kaltenburg günün birinde Profesör Matzke'nin de sakinleşeceğine emindi. Yeni meslektaşı Berlin'de yakından izleyen Reinhold aynı görüşte değildi; fakat zoolojinin büyük yaşlı adamı yeni alanlara açılmak çabasında olan genç nesle karşı daha önceleri de asabi tepkiler göstermişti. Reinhold Dresden'e artık giderek daha sık geliyordu, doğduğu şehirde hâlâ akrabaları vardı; fakat akrabalarını ziyaret etmesinin asıl nedeni, Loschwitz'e bir kaçamak yapabilmek içinmiş gibi bir izlenim doğuyordu. Telefon çaldı, "Ah, Sayın Profesör" Kaltenburg bana baktı, "Kapımız size elbette her zaman açık" Kaltenburg, Reinhold'un Matzke hakkında düşündüğü gibi, saygıda kusur etmek istemiyordu, "Şoförümü gönderiyorum". Kaltenburg yarı karanlıkta gardırobun yanında başını salladı, evet, Krause adresi biliyordu.

Ludwig Kaltenburg Reinhold'u cesaretlendirmeye, kuşkularını gidermeye çabalıyordu. Bir gün, limuzin tam villanın önünde durduğunda, Kaltenburg Krause'ye motoru durdurmamasını işaret etti, Reinhold'u aşağıya indirilmiş yan camdan selamladı, beni arka koltuğa bindirdi ve arabaya en son kendisi bindi. "Strehlen'e gidiyoruz."

Profesör arabayı Tiergartenstrasse'de durdurdu ve bizi Großer Garten parkında gezintiye davet etti; bir yandan yü-

rürken daha iyi düşünülebilirdi, diğer yandan da Profesörün Reinhold ile konuşulanları kimsenin duymasını istemediğini biliyordum. Profesöre göre "genç adam" için -Matzke Profesörden yedi yaş küçüktü- ek bir faaliyet alanı bulunmalıydı. Hayır, gözlenemeyeceği yurt dışında değil, tam tersine hayatında en az bir kez birinci olabilme isteğini yerine getirerek yeni yaratılacak bir çerçevede, yeni bir alanda, elbette özenle kontrol altında tutulabileceği bir kapsamda. Bu büyük görev Sayın Profesör Doktor Matzke için aynı zamanda büyük ve yeni bir unvanla bağlantılı olmalı ve dünya çapında deneyimli bir otoritenin, kuş biliminin sembol bir figürünün, yani Reinhold'un kendisinin denetiminde sürdürülmeliydi.

Carolasee'nin çevresinde bir tur attık, yaklaşık yirmi dakika içerisinde planımız hazırdı, sokağa tekrar geri döndük. Şoför arabadan indi, kapıyı açtı; fakat Kaltenburg eliyle demiryolunu işaret etti, biraz daha yürüyecektik.

"Endişeye mahal yok. Meslektaşların nabzını yoklayıp Bilimler Akademisi'nde ne yapılabileceğini araştıracağım. Herkesin sizin tarafınızda olduğunu göreceksiniz."

Macaristan ayaklanmasının yılında olduğumuzu şimdi çok net hatırlıyorum, Wasaplatz'a varmıştık, siyah limuzin hâlâ gözlerimin önünde, biz August-Bebel-Straße'ye saparken, Krause yürüme hızında yanımızda gidiyordu. Reinhold bastonunu sallıyor, Kaltenburg havaya el kol hareketleri yapıyordu, daha arabayla vadiye inerken iki adam Ornitolojinin tarihi hakkında tartışmaya başlamıştı. Şimdi Georg Marcgraf ve Carl Illiger'den bahsediliyordu, Bernstein, Kuhl ve Boie isimleri de gündeme gelmişti, bunların hiçbiri ileri yaşlara ulaşamamıştı, kan tükürmesi, iklime bağlı yüksek ateş; sokağın üst tarafındaki kışla kapısına odaklandım. Attığımız her adım oradan izlenmekteydi, askeri güvenlik bölgesinin sınırındaydık; ne orada o günlerde duvarın arkasında nelerin olup bittiğini, ne de şayet Ludwig Kaltenburg aniden durup pek de dikkate şayan olmayan villalardan birisini göstererek "İşte burada büyü-

dü" demeseydi ne gibi önlemlerin alınabileceğini bilmek isterim.

Reinhold'un çocukluk ve gençliğinin geçtiği evin önünde duruyorduk. Pardösüsünün altında uçuşan keten elbisesinin içinde, Reinhold gerçekten de biraz duygulanmış görünüyordu; orada çatı aralığındaki odasında öğleden sonralarını kendisinin yakaladığı yarı sucul yılan ve kertenkelelerle geçirmiş, kümesin bir köşesinde saka kuşu ile kuzey keten kuşu arası kırmalar dünyaya gelmişti. Küçük bir çocukken o da Wasaplatz kargalarını seyretmişti, Ludwig Kaltenburg'un sürprizi tam bir başarı sayılırdı. Ben ise kendimi gezinti yaptığımız zamanlara geri dönmüş olarak buldum, "Görerek bağlanmak" meselesinin üzerinden ne kadar zaman geçmişti, birkaç sene belki, henüz küçük bir çocuktum, dünya barışı için imza toplamıştım, günün birinde Kaltenburg'un yanında enstitüde çalışacağımı bilmiyordum, Dresden'de kalıp kalmayacağımdan bile emin değildim, burasının en fazla beş yüz metre ilerisinde oturan Klara Hagemann'ı bile henüz tanımıyordum.

4

Haziran 1956'da, serbest bırakılmış toplama kampı mahkûmlarıyla dolu bir kamyon Dresden'in içinden geçiyor. İnsanlar kaldırımlara yığılıyor, emniyet güçleri yolları açık tutmakla meşgul. Mümkün olduğunca çok sayıda vatandaşa eski mahkûmları inceleme fırsatı tanınmak istendiği için, üstü açık kamyon, yükünü yürüme hızıyla şehrin içinden şu güzergâhta geçiriyor: Dr. Kurt-Fischer-Platz'tan Königsbrücker Straße boyunca Platz der Einheit'a, Bautzner Straße'den Hoyerswerdaer Straße'ye, Brücke der Einheit üzerinden geçerek Güntzplatz'a, sonra Güntzstraße'den Grunaer Straße'ye dönülüyor, kamyon Thälmannstraße'yi Postplatz'a kadar takip ediyor ve gösteri Theaterplatz'ta sona eriyor.

"Sizin de mutlaka dikkatinizi çekti, değil mi?" diye soruyor Klara.

"Evet, korkunç bir şey." Profesör Kaltenburg uzaklara bakıyor.

Yaz boyunca çok yağmur yağdı, bulutlu günler, tüm şehirde çamur delikleri. Mahkûmların teni gri ışıkta olduğundan daha solgun gözüküyor oysa hepsi çok genç, içlerinde yalnızca iki-üç yüz daha yaşlı bir izlenim bırakıyor. Fakat bu, kirli gökyüzünün altında yanlış bir izlenim de olabilir; göz yuvaları, zayıf yanaklar, belki de kötü dişlerden kaynaklanıyor bu izlenim. Ama hayır, mahkûmlar aşırı yorgun, hepsi bu.

Kaltenburg kamyonun üzerindeki mahkûmları bir kez daha tarif ettiriyor. Sıska bedenlerden aşağıya sarkan mahkûm gömlek ve pantolonları. Gri-beyaz şeritler. Hayır, ütü izi yok. Evet, kaba keten. Direksiyondaki adamın, önde giden gruba çok fazla yaklaştığı için frene bastığı an. Mahkûmların sarsılması ve birbirlerine tutunması, bir saniyeliğine herkes her şeyin dengeden çıktığını sanıyor.

"Ne kadar dehşet verici bir görüntü" diyor Kaltenburg.

Kamyondakilerin gözlerine oyuncuların ürküntüsü mü yoksa mahkûmların korkusu mu yerleşmiş? Seyirciler ellerini sallayıp sesleniyor. Bir aile şenliği. Bir baba, omzunda oturan kızına bir şey anlatmak üzere elindeki kapalı şemsiyeyle ileri-deki kavşakta bir noktayı gösteriyor.

El ve çocuk arabalı bir mülteci kafilesi yaklaşıyor. Başlangıçta Saksonya soylularına el sallandı, gölgeliğin altındaki Güçlü August. Utangaç genç nedimeler Frauen Kilise'sinin bir maketi etrafında grup halinde duruyor ve el sallayanları mendilleriyle yanıtlıyorlar; görkemli elbiseler, peruklar, yüzlerdeki pudra ve dudak makyajı. Savaş sonrasında enkazları temizleyen kadınlar, bayrak sallayanlar, bahçıvanlar, fanfar alayları, uçak tasarımcıları saatler boyunca ardı ardına geçip gidiyor. Bu arada buharlı lokomotif, atlı tramvay ve tarihi mandıra taşıtı, aynı üzerinde TÜM İKTİDAR SOVYETLERE yazılı olan

kamyon gibi unutuldu, kamyondaki oyuncular orada oturmuş çelik miğferlerinin altından etrafa bakıyordu. Şimdi ise bir biçerdöver, Wartburg filosu ve çizgi film stüdyosunun Pittiplatsch figürlü bir arabası bekleniyor. Dresden'in kuruluşunun yedi yüz ellinci yıldönümü anısına yapılan bu tören geçidinin son gösterilerinden birisi olarak yeni filtreli sigara markası JUBİLAR'ın bir modeli on iki çıplak kadın bacağında şehrin içinden geçecek.

"Böylesine rengârenk bir kalabalık içerisinde tabii fazla göze batmadılar" dedi Profesör.

Evet, kızıl bayraklar vardı. Hayır, elbiselere dikilmiş yıldızlar yoktu. Göründüğü kadarıyla buna rağmen tören geçidi komitesinde toplama kampı mahkûmlarının nasıl ele alınacağına ilişkin bir görüş birliği sağlanamamıştı. Özgürlüklerine kavuştukları için onlardan sevinç çığlıkları atmaları ve yumruklarını havaya kaldırmaları istenmiş olması mümkün. Fakat dal gibi genç adamlar gülümsemiyor, sanki bütün bakışların üzerlerinde olması son güçlerini çekip alıyormuşçasına gözü korkmuş gibi görünüyorlar. Yol kenarında bekleşen seyircilerin içerisinde hiç kimse sessizce geçip giden renksiz giyimli insanlara el sallamaya cesaret edemiyor. İnsan neredeyse buradan gerçek mahkûmların geçtiğini düşünecek.

"Hermann sizi aradı" diyor Klara. "Grunaer Straße'deki şeref tribününde oturmadınız herhalde, değil mi?"

Kaltenburg ilkönce bana, sonra tekrar Klara'ya bakıyor, başını önüne eğiyor. Klara'nın bu arada onu neredeyse benim kadar iyi tanıdığını belirtiyor. "İtiraf ediyorum ki, orada değildim. Bu tören geçidinden kaçtım."

Hava da oldukça iyi göründüğü için, özgür bir gün düşüncesi çok çekici gelmişti. Profesör gün doğarken motosikletini garajdan sessizce çıkardı, makineyi ittirerek sokağın köşesine kadar getirdi, bindi ve komşular perde aralığından dışarıya bakamadan önce çalıştırıp uzaklaştı. Kaltenburg temiz sabah havasında gözlüğüne sinekler çarparak Bautzen'e kadar gittiğini,

Weißenberg'in güneyinden saptığını ve hızını azaltarak küçük köyler boyunca -Maltitz, Mostitz, Lautitz, Mauschwitz, Meuselwitz, Krobnitz ve Dittmannsdorf- bir tur yaptığını, kimselere rastlamadığını anlatıyor.

Keten ekimindeki saka kuşları. Kaltenburg dosdoğru tarlaların içinden geçen bir yolda bir süre yürüme hızında bir serçe sürüsünü izledi, öğleden öncesinin ışığında buğday tarlalarını inceledi. Tepeleri etaplar halinde birbiri ardına geride bıraktı, kuşlar hep yanı başında görüş alanındaydı; Profesör motosikletinin üzerinde pedal çevirmemesine rağmen bir vadinin kumlu tabanına ulaştığında nefes nefese kaldı. Tarla serçeleri yıkanıyordu. Sonra kayboldular. Çayır kuşu ötüyordu. Ludwig Kaltenburg susamıştı.

Reichenbach'a geldi, sessiz bir öğle vaktiydi. Sonra sırasıyla Deutsch Paulsdorf, Kemnitz, Russenhäuser. Eigen-Bernstadt'ta nihayet ZUR ERDACHSE gibi garip isimli bir lokanta buldu. Burada bira içerek uzun süre oturdu, köy sakinleriyle konuştu, tavsiyeler verdi, bilgiler aldı. Yaşlı bir köylü kadın ona kazlarını gösterdi. Kaltenburg'u burada kimse tanımıyordu. Kaltenburg gurbetteydi. Bernstadt'ta geceyi geçirmeyi kafasından geçirdi. Akşamın geç saatlerinde dönüş yoluna koyuldu, lambasızdı, farın ampulü bozulmuştu. Krause'den şüpheleniyordu; fakat gününün önemsiz bir kişi tarafından berbat edilmesini istemedi. Tam zamanında sabah beslemesi saatinde Loschwitz'e vardı.

5

Bütün bu süre içinde açık yeşil parlak karınlı, kabarık bir ekin kargası yakınımızda bir yerde yaprakları kopartılmış bir sebze koçanını didikledi. Karga ganimetini serbest gezinen bir terriere karşı emniyete almak üzere hareketlenince, gagasında bir parça bitki kökü görüyorum. Köpek onu fark edene kadar, karga suyun üstünde uçmaya başladı bile, karın tüyleri Elbe üzerinde güneşin son ışıklarında biraz daha açık bir renkte, neredeyse petrol tonunda parlıyor.

Tercüman kadın aynı benim gibi ekin kargasının arkasından bakıyor, kuş şimdi Pillnitz tarafında gözden kayboldu.

"O kamyondan hiç fotoğraf var mı?"

Ben görmedim. Şayet gözümüzün tam önünde durmuş olmasaydı, belki de çok fazla dikkatimizi çekmezdi. Klara, ben, Ulli, Martin, Bay ve Bayan Hagemann, hepimiz izdihamın içinde elverişsiz bir yerde duruyorduk, alay birdenbire durakladı, ön tarafta bir grup yürüyüş ritmini kaybetmişti; buna dikkat etmeyen şoför aniden fren yapmak zorunda kaldı, mahkûm rolünü oynayanlar korktu, sendeledi, bir yere tutunmaya çalıştı, bu ani hareket bizi de korkutmuştu. Hiç kimse bir şey söylemedi; fakat Bay Hagemann küçük kızının gözlerine bakıp, sanki paltosunun ıslak yakası boynuna batıyormuşçasına yavaşça başını sallamakla, kendisinin ve karısının da bu görüntüden rahatsızlık duyduğunu ima etmiş oldu.

Pazar gününün geri kalan kısmının nasıl geçtiğini artık hatırlamıyorum. Yani akşam olunca muhtemelen, o günlerde hiç durmaksızın birdenbire itibarını yitiren Stalin hakkında tartıştığımız gibi Hagemannlarda oturup Moskova ifşaları üzerine konuşmuş ve Batı Almanya gazetelerinden makaleler okumuşuzdur. Klara tören geçidini tekrar gündeme getirene kadar aradan birkaç ay geçti, Dresden kutlamaları çoktan tarih olmuş, belki de Budapeşte olayları başlamıştı. Stalin'in kor gibi yakıcı bakışı artık kesin bir şekilde söndükten sonra, Klara Profesöre geçen yaz önlerinden geçen mahkûm kamyonunu sordu.

Klara'ya göre toplama kampı mahkûmları gibi giyinmiş gençler aslında bir tokat anlamına geliyordu, yalnızca üç buçuk yıl önce ülkeden kovulan herkes için bir tokat.

"O zamanlar ortadan kaybolan insanlardan bazılarının nerede olduğunu hâlâ bilmiyoruz. Acaba hâlâ hücrelerinde mi oturuyorlar? İfadeleri mi alınıyor? Propaganda amaçlı büyük bir dava için mi kullanılacaklar?"

"Korku" diye mırıldandı Kaltenburg.

"Korku mu?"

"Evet, bunun arkasında korku olduğunu tahmin ediyorum, korkunun kestirilmesi mümkün olmayan, çok tehlikeli bir türü."

"Fakat bize özgürlüğüne kavuşanlar, evlerine dönenler takdim ediliyor; hayatta kalanlar, ölüm korkularını yendikleri anda gösteriliyor. Coşku içerisindeler. Sonra da Kochlar aklıma geliyor."

"Bu korku değil, Klara, bunu kastetmiyorum" dedi Kaltenburg. "Burada, karşıdakilerde uyandırılan bir korku türü söz konusu."

Kaltenburg o günlerde hayvanlarla olan ilişkileri üzerine çok fazla düşünüyordu; evet, hatta bir akşam onu yüksek sesle insan ile hayvan arasındaki ilişkiyi tekrar temelden gözden geçirmenin zamanının geldiğini söylerken duydum. Martin'in Leipzig'te uygulama salonunda, Matzke'nin sanatçıyı çizim bloknotu ve katlanır taburesiyle birlikte yutacakmışçasına üzerine kapandığı derslerde çizdiği çalışmaları inceliyordu. Aslında Profesör çizimlerde ilk bakışta ne sansarı ne de tavşanı seçebiliyordu; fakat Martin'in hayvanlara bakışını anlamaya kesinlikle kararlıydı; bir kişinin, hayvanların duygularını bilim adamının bakışıyla analiz etmeksizin onlara nasıl yaklaşabildiğini anlamak istiyordu.

Sanırım Kaltenburg'a duyduğu güven sağlamlaştıkça, Martin Loschwitz'e, sırtlan gruplarının temelinde gelişen çizimlerini bile getirmeye başladı; bunlar hayvanat bahçesinde bir model bazında yapılan son çizimlerdi, portre denilemezdi bu çizimlere, en fazla sırt, yan bölge ve bacakların seçilebildiği siyah ve kızıl-kahverengi lekelerden oluşan kaba bir desen. Ancak hangi uzuvların hangi hayvana ait olduğu belli değil. Bir yerde maskeye benzeyen bir yüz, başka bir yerde bir çift yuvarlak kulak beliriyor; bunlar lekeli, salınan bir kürkün oluşturduğu yoğun bir kümelenmeden başka bir şey değil.

Profesörün Martin'in yaklaşımını izleyebilmesi ve onun bakış açısını benimseyebilmesi biraz zaman aldı. "Yani sırtlana yaklaşıyorsunuz."

"Yaklaşmak? Ben öyle demezdim. Sırtlanı ne kadar uzun bir süre incelediysem, herhangi bir kişinin sırtlana yaklaşabi-

lecek yeteneğe sahip olup olamayacağına ilişkin kuşkularım o ölçüde güçlendi."

"Sırtlanla ilgili izleniminizi anlatıyorsunuz. Hayır, bir dakika" Ludwig Kaltenburg kendisini düzeltti, "Sırtlanda bir özellik keşfettiniz: Bir sırtlan sürüdeki her türdeşi kadar görünmez olabilme yeteneğine sahipmiş gibi görünüyor."

Kaltenburg ile Martin renkleri görmek konusunda görüşlerini birbirlerine aktardı, eski ustaların eserleri başında saatlerce zaman geçirip büyük natürmortların ötücü kuş malzemesinin nereden geldiğine kafa yordu; Kaltenburg bunun mutfak için öngörülen günlük taze mal olduğu görüşündeydi, buna karşın Martin ise ressamların bir tahnit koleksiyonunun özel nitelikteki hep aynı parçalarının kullanıldığını düşünüyordu. Bağlantıda oldukları kişinin düzenli bir teması gözetmediği durumlarda, genç kargaların bir gecede yakalanabilecekleri tuhaf bir ürkeklik üzerinde de ayrıntılı bir şekilde durdular.

"Üç günlük bir seyahate çıkarsınız ve geri döndüğünüzde bir bakarsınız tüm genç kuşlar gözlemleme faaliyeti açısından onarılması mümkün olmayan bir şekilde kullanılamaz hale gelmiş."

Martin'in sorularını formüle etme ve tezlerini ortaya koyma tarzı Kaltenburg'u o denli etkilemişti ki, kargalarda görülen ürkeklik üzerine yaptıkları konuşma sırasında gerçekten bir şeyler öğrendiğini saygıyla belirtme gereği duydu, böylesi insanlarla son derece nadiren karşılaşıyordu.

Loschwitz enstitüsünün en parlak dönemi yaşanmaktaydı. O dönemin tüm araştırma projelerini saymak zorunda kalsam, oldukça zorlanırdım; hayvan mutfağında sürekli hummalı bir faaliyet vardı. Martin desteğini esirgemiyor ve baştankaragiller incelememin çizimlerine yardım ediyordu, Etzel von İsisdorf kendisini Hint şebeklerine adamıştı, Knut ise bir yıl boyunca kamerasıyla Kongo'da dolaştıktan sonra şimdi garajında oturmuş film yorumları üzerine çalışıyordu.

Reinhold düzenli bir şekilde Profesör ile bahçede vakit geçiriyor, arka planda Bilimler Akademisi'yle görüşmeler devam ediyordu, yeni araştırma kadrosu ile ilgili iyi gelişmeler vardı. Kaltenburg yalnızca sayısız yükümlülüğünü yerine getirmekle kalmayıp yaşlılığında çağdaş sanatta hayvanların yeri konulu bir kitap yazmanın hayalini kuruyordu. Sınırsız bir enerji ve coşkuya sahipti, derhal malzeme toplamaya başlamak istemişti, Martin ile yaptığı sohbetlerden notlar almayı neden akıl edememişti?

Sonra Ludwig Kaltenburg sinirlerini kontrol altında tutamadı. Günün birinde her şey bitmişti. Profesör Martin Spengler'e enstitü alanını men etti. Kesin bir giriş yasağı veya kovma olup olmadığını bilmiyorum çünkü o belirli anda yanlarında değildim.

"Bunda ciddi olamazsınız."

"Hermann, öfkeli olduğumu görüyorsun, beni daha fazla sinirlendirme."

"Martin de çok öfkeliydi."

"O adam çok iyi bir insan olabilir fakat hayvanların başına bırakılamaz."

"Onunla konuşmak zorundasınız."

"Yeter."

6

Yalnızca Martin'in kendisi değil, Martin Spengler ismi de bu andan itibaren Loschwitz'te yasaklanmıştı. İnsan maalesef bir ismin söylenmesi, bir meseleye dokunulması yasaklanmışsa, bunu kolayca görmezden gelemeyecek kadar fazla etkileniyor bu nedenle bu tabuyu kırabilmek cesaretini gösteremedim. Profesör Kaltenburg, onun yanında yalnızca Martin'i düşünürsem, bunu yüzümden hemen anlıyordu, bunu fark edebiliyordum. O zaman huysuzluk belirtileri gösteriyor, bir hayvan bakıcısı, temizlikçi kadın veya şoförü Krause'nin bile halledebileceği bir iş için beni odadan dışarıya gönderiyor veya ortaya aniden, beni esir alacağını bildiği bir tez atıyordu.

Ludwig Kaltenburg daha sonraları yazdığı ve zaman zaman Martin'in çalışmalarının keskin analizlerini de yaptığı mektuplarında veya verdiği röportajlarda, bu arada tanınan bir kişi olan Martin Spengler ile ilgili görüşleri sorulunca hiç itiraz etmeden Loschwitz'te birlikte geçirdikleri zaman üzerine konuştu ve bu arada ona çok öfkelendiğini de -şimdi tüm bunlara gülüp geçiyordu- gizlemedi.

Günün birinde Martin enstitüye üzerinde kalın keçeden bir paltoyla gelmek gibi tuhaf bir düşünceyi gerçekleştirince, Kaltenburg'un sabrı taşmıştı. Martin bunu yaparken ne düşünmüş olursa olsun, yalnızca bir çoban gocuğuyla boy göstermek istediği, avcı giysileri içerisinde gözükmeyi aklından bile geçirmediği sözlerinin dürüstlüğünden bugüne değin hiçbir kuşku duymasam bile, bir avcı izlenimi uyandırması için yalnızca diz altından bağlanan bir pantolonu ve tüylü bir şapkası eksikti.

Daha sonraları Martin'den enstitüye neden hiç kimsenin, hayvan severler arasında keçe dostlarının da oldukça bol sayıda olmasına rağmen, ceket, palto veya yalnızca bir şapka gibi yeşil keçeden bir giysiyle gelmediğini kendi kendine sorup sormadığını öğrenmek istedim. Hayır, buna hiç dikkat etmemişti. Şimdi evet, şimdi bunu anlıyordu; o zamanlar bu muhtemelen bir moda konusuydu ve belki de tam anlamıyla bir tesadüftü. Hayır, kesinlikle değildi. Kaltenburg'un enstitü için geçerli olan koşul, davranış kuralları ve –evet, dile getirmekte bir sakınca yok– yasalar kataloguna, sesli dile getirilmemekle birlikte keçe yasağı da dâhildi. Martin bu yasağın gerekçesini şimdi kendi üzerinde öğrenmişti.

Saman almaya gitmiştim, cüce yaban domuzları üzerinde gözlemler yapmak için Loschwitz'e gelen bir Rumen misafire bir iyilik yapmak istiyordum; limuzinin yanında saman demetlerinin ve yedek camların durduğu garajın kapısını tam açmıştım ki, Kaltenburg'un en eski hayvanlarından olan bayağı kuzgunun sesini duydum. O gün Martin'in enstitüde olabi-

leceğini tahmin etmiyor ve çalılıkların arasından köşeye doğru dikkatle ilerlerken hayvanlar arası bir çatışmanın şahidi olacağımı bekliyordum, kuzgunun beni fark etmesini istemediğim için çok sessiz hareket ediyordum. Köşede kuzgunun kavgaya tutuşabileceği bir sansar, tavuk veya herhangi başka bir hayvan yerine, sırtı bana dönük duran Martin'i ve çok yakınımda büyük siyah kuşu görüyorum; her şeyden habersiz bir vaziyette elinde bir süpürge bulunan ve herhalde yararlı olmak arzusuyla villanın arka tarafındaki dar yolu süpüren yeşil paltolu Martin kuzgun tarafından hedefe alınmış.

Geyik boynuzundan yapılmış düğmeleri bulunan şık bir keçe palto, doğrudan Kaltenburg'un olmasa bile evcil bayağı kuzgunun ve dolayısıyla kuzgunun uzun yıllardır arkadaşı olan Profesörün tepesini attırmaya fazlasıyla yetmişti. "Üzgünüm, olan oldu, artık bir şey yapmam mümkün değil " dedi Ludwig Kaltenburg; insan enstitüde uygulanan yasaların hayvanlar tarafından yapıldığını ve Ludwig Kaltenburg'un ellerinin bağlı olduğunu, evet, hayvanların ona yalnızca kuralların uygulanması için gerekli önlemleri alma görevini verdiğini düşünebilirdi.

Bayağı kuzgunun saldırı sesini didişme sesinden veya başka zararsız ifadelerinden elbette ayırabiliyordum; fakat Martin bunu yapamazdı. Kurbanının sırtına sıçramayı bir zafer veya en azından zaferin en gerekli önkoşulu olarak görmesi nedeniyle, kuzgunun saldırmak üzere her zaman arkadan yaklaştığını da tabii ki biliyordum. Geç mi kalmıştım yoksa ne olacağını görmeyi merak mı ediyordum, bilmiyorum; ama her halükârda ne Martin'i uyarabildim ne de kuşun dikkatini dağıtabildim. Kuzgun yandan, iyice büzülmüş vaziyette keçe paltolu adama doğru hareketlendi, kanatları rakibinin dönme ihtimaline karşı her an uçup gidebilmek üzere hafifçe açılmıştı. Fakat Martin dönmeyi düşünmüyordu, ne durumda olduğundan haberi bile yoktu. İnsan burada her yerden hayvan sesleri, kuş çığlıkları duyuyordu, hayvan seslerinin hiç bitmek

bilmediği bir dünyanın içinde kaybolmak Martin'i Loschwitz'e çeken en önemli unsurlardan biriydi hiç şüphesiz.

Bayağı kuzgunun, yalnızca uzaktan da olsa bir avcıyı anımsatan her insana alerjik bir tepki göstereceğini elbette biliyordum. Koyu yeşil kalın bir kumaş ve yetmezmiş gibi bir de süpürge: İki unsurun vahim bir kombinasyonu. Martin irkildi, ensesindeki pençeleri hissetti, dizlerinin üstüne çöktü, döndü, saldırganı silkeledi ve hâlâ hafif açık kanatlarıyla yerde duran hayvana baktı.

Süpürgeyi gayri ihtiyari başının hizasına kaldırmıştı ve korkudan büyüyen gözleriyle kuşa odaklanmıştı, hatta belki de boynu kanıyordu. Şoka girmişti; fakat kuzgun Martin'in soluklanmasına fırsat bırakmadan, tüfekli bir avcı olarak algıladığı figüre tekrar saldırdı. Martin neye uğradığını anlamıyordu, hızla döndü, paltosunun etekleri havada uçuştu. Yeniden aklımı toparlayıp Martin'i tehlikenin henüz atlatılmadığına dair uyarmıştım ki, kuzgun üçüncü saldırısına geçti.

"Süpürgeyi at elinden" ve "Paltoyu çıkar" diye seslendim; ama yararı olmadı. Ne kadar yalvarıp yakardıysam da, Martin kendine hâkim olamıyor, süpürgenin sapını havada sallayıp duruyordu. Kâh kuzgun kanadından, kâh Martin şakağından darbeler alıyordu; kuzgun Martin'in saçlarını yoluyor ve elinin sırtını gagalıyordu.

"Elinle gözlerini kapat" diye bağırdım; fakat Martin tam tersini yaptı, arkasına götürdüğü elleriyle süpürgenin sapını savurdu ve kuzgunu garaja doğru fırlatıp attı. Hayvan tam toparlanıp tekrar saldırıya geçmek üzereydi ki, rakiplerin arasında aniden Kaltenburg belirdi. O kadar çabuk nereden geldiğini bilmiyorum. Muhtemelen benim bağırışlarım ve kuzgunun kısık gaklaması onu alarma geçirmişti.

Süpürge sapının Kaltenburg'un dizinde parçalanırken çıkardığı sesi duydum, sonra bir kez daha çatırdayan ahşap ve bir kez daha, Kaltenburg'un ağzından tek kelime çıkmadı, ilkin süpürgeyi parçalayarak rahatlamak istiyordu, süpürgenin

kırık parçalarını çalıların arasına attı, şaşkın Martin'i kolundan tutarak evin arka tarafına götürdü. Sonra "Palto" ve "İş önlüğü" diye bağırdığını duydum, sanki bu iki kelime yaşanan dramı kendiliğinden açıklıyormuş ve "Palto" ile "İş önlüğü" dilimizin en önemli kelimeleriymişçesine haykırıyordu.

Bayağı kuzgun meşeye doğru uçtu, tekrar sakinleşmek için uzun bir süreye ihtiyacı oldu. Temizlendi, tüylerini düzeltti, aşağıya çalılıklara baktı, süpürge sapının orada gerçekten parçalarına ayrılmış vaziyette durduğuna hâlâ inanamıyor gibiydi. Bir süre sonra gaklamayı bıraktı, sessizce orada duruyor ve muharebe meydanından, tek bir piyadeden oluşsa da yenilmez bir ordunun lideri olarak zaferle ayrılmışçasına aşağıdaki çimenliğe bakıyordu.

Kaltenburg ile yaklaşık yarım saat sonra tekrar karşılaştım, bu arada cüce domuzlara ot götürmüştüm, Profesör hâlâ sinirliydi.

"Büyük bir dikkatsizlik" dedi öfkeyle, "gözünü kaybedebilirdi."

Martin'i kastettiğini düşünüyordum.

"Martin mi?" diye sordu aksi bir tavırla. "Kuşun kanadını kırabilirdi."

Martin'in nerede olduğunu sordum fakat bu isim artık yok hükmündeydi.

"Kuzgun kanat tüylerini yitirdi. Arkadaşına gelince, onu bundan böyle burada görmek istemiyorum."

7

"Demek ki Ludwig Kaltenburg da bir insanla ilgili olarak yanılabiliyormuş."

Profesör giriş yasağının kaldırılması konusunda hiç kimsenin karışmasına izin vermedi. Geniş sabah toplantılarında bu konuyu dile getirmeye cesaret edemezdik; fakat çok sayıda enstitü çalışanının karşılıklı görüşmelerde Kaltenburg'u yumuşatmaya çalıştıklarını biliyorum. Martin'in gözlemleme konumuna başkalarını ite kaka yoğunlaştığı veya bazı günler kendi gözlem yeteneğine güvenmek yerine gözlerinin önünde olup biten her şeyi ısrarla sorduğu zamanlar biraz bıktırıcı olduğunu kabul etmek gerekir. Ama Profesör her zaman her taciz edilenin tacizciden kendi gayretleriyle kurtulması gerektiği görüşünü

savunmamış mıydı? Şimdi de dışlanan kişi Loschwitz enstitüsü için bir kazanç olarak görülüyor ve Martin'in hayvanlarla ilişkilerinde incelikten yoksun olduğu, Kaltenburg'un bir seferinde sert bir şekilde formüle ettiği üzere onlara kötü davrandığı anların abartılarak yorumlanması arzu edilmiyordu. Kaltenburg ile Martin arasındaki arkadaşlığa değinmekten özenle kaçınmalarına rağmen, bilim adamları, hayvan bakıcıları, ustalar ve hatta yem sorumlusu bile Martin Spengler'in lehine tavır aldı. Arkadaşlık konusuna değinmek Knut ile benim görevimdi. Elbette pes etmek istemiyor, hep yeni argümanlar buluyorduk, evet, Kaltenburg'a karşı bir mücadele içerisinde bulunduğum bile söylenebilir. Martin'in hayvanlar için gösterdiği derin anlayıştan bahsediyordum. Bu anlayış tabii ki Profesörün anlayışıyla bir değildi; fakat Kaltenburg tam da bu farklılığın Martin'e gösterdiği ilgiyi uyandırdığını kabul etmeliydi.

"Hayvanları dikkatle gözlemlemiyorsa, senin dediğin gibi derin bir anlayışa nasıl sahip olacak? Bu, tam bir saçmalık."

Martin eğitimli bir zoologun araştırmacı özelliklerine elbette sahip olamazdı, gözlem sırasında fonksiyon bağlantılarını sorgulamak yerine izlenimlerinin içine işlemesini hedefliyordu.

"Biliyor musun? Çoktandır arkadaşının hayvanları, nasıl denir, eğlendirici bulduğundan şüpheleniyorum. Derin bir anlayışın zerresi bile söz konusu değil."

Bu da belli bir temiz kalplilik olarak görülemez miydi, hayvanlara bir nevi önyargısız yaklaşma çabası?

"Temiz kalplilik, önyargısızlık -bu kelimeleri duyduğum anda sinirden tepem atıyor. Arkadaşın BREHMS TİERLEBEN ansiklopedisini biraz fazla karıştırmış, hepsi bu."

Knut Profesörü sakinleştirmeye çalıştı, Martin'in insan ile hayvan arasındaki sınıra ilişkin netlikten uzak görüşlere sahip olduğu elbette yadsınamazdı ve Martin "çatışma" ve "hayvan ile duygu alışverişi" üzerine felsefe yapmaya başladığı zaman, Knut da onu aynı Ludwig Kaltenburg gibi kuşkuyla dinliyordu.

"Orman horozunun sesini taklit edince, kendisini onun derisine, tüylerine bürünmüş sanıyor. Bir sansarla aynı kafeste

oturunca, sansar olmak istiyor. Ama sizden başka kim hayallerini kontrol etme gücüne sahip olabilir ki, sevgili Profesör?"

Kaltenburg şaşırdı, düşündü; fakat hayır, nihai kararını vermişti.

"Buna şahsi bir dar görüşlülük veya takıntı diyebilirsiniz, bununla yaşayabilirim. Her türlü yapmacık tavır beni deli ediyor, daha çocukken birisinin benimle yapmacık bir sesle konuşmasına dayanamazdım."

Şayet hayvanları eğlenceli bulsaydı, sevimli bir çocuğun yapacağı gibi onları akraba olarak görür ve hiçbir zaman bir bilim adamı olamazdı. Hayvanlar eğlenceli yaratıklar değildi ve bir çocuk sevimliliklere ilgi göstermezdi, tam tersine, çocuğun ilgisini esas çeken şey, hayvanın vakur ciddiyeti, oyun içerisinde bile dünyaya doğal ve ciddiyetle yaklaşmasıydı.

"Hayvanlarda beni çeken özellik hep bu oldu; henüz yürümesini, konuşmasını, hatta doğru dürüst yemek yemesini bilmeyen ve kundakta emekleyen bir bebe olsan bile, bir hayvan seni ciddiye almaktan başka türlü davranamaz."

Umutsuz bir vaziyette, Martin'in bizi beklediği garaja döndük. Hayır, başarılı olamamıştık. Profesör özel duruma girmeyip ilkesel konulara değinmekle yetinmiş ve Martin adını anmamaya özen göstermişti. Birlikte büyüttüğümüz bayağı ispinozlardan birini Martin'e getirdim. Daha fazla bir şey yapmak elimden gelmezdi.

"Dresden'i kısa bir süre sonra terk mi etti?" diye soruyor Katharina Fischer. Bu arada kargalar Vogelinsel'in üst tarafında toplandı; kışa kıyasla çok daha az kuş olmasına rağmen, uyku yeri için giriştikleri kavgaların gürültüsü tüm bölgeye hâkim.

İki olay arasında ne kadar zaman geçtiğini hatırlamıyorum. Knut leylek filmini galiba 1959 yılında çekmişti. Film çalışmaları sırasında, bugüne değin sık sık çeşitli yayınlarda yer bulan bir fotoğraf çekildi, yanlış hatırlamıyorsam fotoğrafı ben çektim, Loschwitz'ten ve Kaltenburg'un enstitüsünden çok uzak-

larda Mecklenburg'ta. Ancak fotoğrafı kendi makinemle çekmedim bu nedenle görebildiğim kadarıyla resim hep isimsiz yayınlanıyor. Knut'un fotoğraf makinesi olsa gerek veya Martin'in, her ne kadar Martin'in elinde hiçbir zaman bir fotoğraf makinesi görmesem de. Üç adam bir çitin önünde yan yana duruyor. Bir çayırlık. Araya dikenli tel gerili kaba ahşap kazıklar. Arkada buğday tarlaları gözüküyor, hasattan kısa bir süre öncesi. Resimde soldan sağa doğru Martin, Knut ve sırtı dönük, dizleri bükük vaziyette, çok meşgul Bay Sikorski var. Kameraman, arkada bir köy evinin çatısındaki yuvayı resmin içine almaya çabalıyor, bu arada Martin sigara içiyor ve bir şeyler anlatıyor. Knut ellerini umursamaz bir tavırla pantolonunun ceplerine sokmasına rağmen çok heyecanlı, kulağı Martin'de ama yüzü ve bakışı objektife dönük, sanki Knut'u hafif bir sabırsızlık gösterdiği nadir anlardan birinde yakalamış gibiyim.

Martin'in Batıya gitmeden önce çekilen son resimlerinden birisi. Anlattıklarını hâlâ duyar gibiyim. Knut çalışmalara tekrar geri dönülmesini bekliyor, yuvadaki leylek sakin gözüküyor fakat aynı zamanda bir an içerisinde tekrar havalanması da olası. Knut arkadaşına yoğunlaşamıyor ancak ben her kelimeyi hatırlıyorum. Martin Ludwig Kaltenburg'tan bahsediyor.

Akla mantığa sığmayan o çatışmadan sonra, böylesi sert bir reddedilmeyi izleyebilecek tüm süreçleri yaşamıştı Martin; Profesörü görmezden gelmiş, alaya almış ve ona kafa tutmuştu. Belki de Kaltenburg'un kendisi üzerindeki etkisini hiçbir zaman atlatamayacağını hissetti. Sonra Martin ortadan kayboldu. Seneler boyunca hiçbir şey duymadık ondan. Altmışlı yılların ortalarında bir gün amaçsız bir şekilde albüm ve katalogları karıştırırken tanımadığım bir adamın fotoğrafına takılıp kalmamı, kendime daha sonraları adamın hafifçe şaşı bakmasıyla açıkladım. Adam kameranın yanından arkada bir yere bakıyor ve insan sanki adamın dikkatini kendi üstüne çekebilecekmiş gibi elinde olmadan bu yüze odaklanıyor. Siyah

bir şapka, kısa kollu beyaz bir gömlek, arka planda bir gölge, koyu lekeler, siluetler, muhtemelen başka insanlar. Adam Martin Spengler değildi.

Bugün resmin Martin'i sahnede, açık bir kuyruklu piyanonun içine bir paket çamaşır tozu döktükten kısa bir süre sonra gösterdiğini biliyorum. Resim yirmi Temmuz 1964'te çekilmiş, yani başarısızlıkla sonuçlanmış Wolfschanze suikastından günü gününe yirmi yıl sonra; gerçekten de Martin, sağ kolunu da havaya kaldırmış olması nedeniyle biraz führervari gözüküyor. Yüz ifadesi trans hali ile vahşi bir kararlılık arasında gidip geliyor, bir bıyık bırakmış gibi ama sonra bunun bıyık olmadığı anlaşılıyor. Kuruyan kan. Martin kanıyor. Kan dudaklarına ve çenesine akmakta. Birkaç dakika önce bir öğrenci Martin'in burnunu kırdı.

Martin değil bu. Ama sonra onu yine de tanıyorum. Kendisini büyük sanat eylemleri kapsamında şaşırtıcı bir biçimde sergileyen ve tüm seyircilerin hiddetini uyandıran bir adam. Neden olduğu tepkiler kendisini bile korkutuyor. Diğer insanların kontrollerini kaybedip etrafa gelişigüzel yumruklar savurduğu noktada, Martin katı bir otokontrol ile içsel gaiplik arasında garip bir ruhsal konum alıyor. Martin'i kanayan burnuyla sahnede dururken görüyorum, dışarıya karşı son derece uyanık ve dikkatli, kendi iç dünyasına ise kulak kabartıyor: Bu portre tam da yapmacıklığı içerisinde -vücudun duruşu, kalkık kol, bir objeyi sunan el- beni daha sonraları çekilmiş olan ve Martin'in kamerayı dikkate almaksızın fotoğrafı çekilen adam rolünü oynadığı resimlere kıyasla çok daha doğrudan etkiliyor.

Acaba Batıda birbirleriyle hiç karşılaşmışlar mıdır? Hiç duymadım. Pek olası da görmüyorum. Bununla birlikte her ikisinin de hayatları boyunca paralel kulvarlarda dolaştıklarını düşünüyorum ve her ikisiyle de mektuplaşmam vesilesiyle sürekli bir şekilde ne Martin'in ne de Ludwig Kaltenburg'un fark ettiğini sandığım gizemli rastlantılara tanık oldum. Örneğin

yetmişli yılların başında Profesör, doğayı koruma eylemlerine yoğun bir şekilde katılmaya başladığı zamanlar bana yazdığı bir mektupta Münih Hofbräuhaus'da bir bildirge okuduğunu ve salonda gürültü patırtı olduğu için sesini duyurabilmek üzere masanın üzerine çıktığını anlatıyordu. Sonra söz konusu toplantının tarihini okudum, bir Temmuz günüydü, Temmuzun yirmisi, Martin'in burnunun kırıldığı sahne olayından sekiz yıl sonra.

8

Elbe nehri burada kıyı ile Vogelinsel arasında çok az suya sahip, ötede beride küçücük akarsular var, kuru yerlerde taşlar görülüyor, topraktan toprağa atlayarak kolayca karşıya geçilebilir; fakat biz geri dönüyoruz. Yarasalar kum kırlangıçlarının yerini aldı. Adanın kıyısındaki çıplak, ölü bir ağacın üzerinde bir gece balıkçılı oturmuş sessizce altındaki su yüzeyine bakıyor.

Katharina Fischer, benden duyduklarından sonra Martin Spengler'in davranışlarına başka bir açıdan bakmaya başladığını belirtiyor. Şimdiye değin sanatçıyı hep biraz itici, yanında hiçbir şeyi ve kimseyi kabul etmeyen, sahneye çıktığı veya bir tartışmaya katıldığı anda kendisini düşüncesizce odak nokta-

sına yerleştiren bir kişi olarak görüyordu. Tercüman kadın Martin'in dünyasına adım atmak, kendisini tuhaf atmosfere kaptırmak şöyle dursun, kendi kendine mırıldanan, el kol hareketleri yapan, saatlerce hiç kıpırdamadan bekleyen adama sinirleniyordu.

"Seyircilere insanları görmezden gelmenin ne kadar kolay olduğunu kanıtlamak ister gibi davrandı. Fakat şimdi kendi kendime insanların Martin Spengler'in oyunlarında gerçekten bir rol oynayıp oynamadıklarını soruyorum."

Fakat sanat üzerine yaptığı sayısız konuşmasında ön planda hep insan duruyor. Martin yakaladığı her fırsatı, hiçbir zaman tam anlamıyla anlayamadığım insan tanımının tanıtımını yapmak için kullanıyordu."

"Tabii. Buna rağmen Martin'in her şeyden önce, ortada hiçbir hayvan olmasa bile sanki hayvanlarla sürekli ilişki halindeymişçesine bir hayvan gözlemleyicisinin sabrıyla hareket etmeyi ön planda tuttuğunu düşünüyorum."

Bu durumda Martin'in dolaylı yoldan olsa bile, Profesörün itirazlarını anlayabildiğini, bunları kabul ettiğini, ona kızmadığını belli etmesi gerekirdi. Tam tersi oldu. Sessiz bir yankı. Bir kandırma hareketi.

"Ludwig Kaltenburg'a yönelik mesajlar."

Hayır, Martin Spengler hayvanlara "eğlenceli" veya "sevimli" olarak bakmıyordu. Kaltenburg'un bu değerlendirmesi büyük bir hataydı. Kategorik giriş yasağından bu yana kendi kendime Profesörün Berlin'deki araştırma görevine acaba çok mu kafa yorduğunu, Eberhard Matzke'yi baş düşmanı olarak mı belirlediğini, o zamanlar daha berrak bir görüşe sahip olsaydı hayatının geri kalanını Dresden'de geçirir miydi diye düşünmediğim tek bir yıl bile geçmedi. Martin'in şahsında yanında, Kaltenburg'un kendi tabiriyle "zoolojik siyaset"e yapılan gezintilere karşı denge oluşturabilecek birisi duruyordu. Sanatta hayvanların yeri üzerine bir kitap yazmayı düşünüyordu; belki bir zayıflık anında böylesi bir alan dışı eserin, saygın-

lığını olumsuz etkileyeceğinden ve meslektaşlarının "Profesör Ludwig Kaltenburg, insanların kendilerine bir hobi seçtiği yaşlara geliyor" veya "Büyük araştırmalar zamanı geride kaldı, Kaltenburg disiplin dışı alanlarda ruhsatsız avcılık yapıyor" diye fısıldanacaklarından korktu. Fakat daha sonraları yine de bu adımı attı ve sosyoloji, antropoloji ve tarih yazımında el yordamıyla ilerlediği ölçüde saygınlığına zarar verdi.

Çocuk yaşlarda babamın bir günden diğerine Kaltenburg'a sırt çevirdiğini ve yirmili yaşlarımın ortalarında Profesörün Martin'i aforoz ettiğini yaşadım; her iki olay da beni sarstı ve her iki olay da bana önlenemez gibi gelmedi. Meselenin dışında kalanların çaresizce seyretmekten başka bir seçeneği yoktu. Bu deneyimlerden hareketle Ludwig Kaltenburg'tan kopmayı hiçbir zaman göze alamadım, onun adını bile duymak istemediğim zamanlar olmasına rağmen, hem de seneler boyunca.

Gece balıkçılı yerini terk etmiş. Kıyıdaki sazlığın arasında onu tekrar görüyorum, suyun yüzeyinde yansıması gözüküyor. Gece balıkçılı başını eğip balıkların yolunu bekliyor, gagasını su geçirmez gibi gözüken dümdüz yüzeyde öteye beriye kaydırıyor. Biz yanından geçerken başını kaldırıyor. İnsanda neredeyse bir anlığına kuşun Katharina Fischer'in sesine yoğunlaştığı izlenimi uyanıyor.

"Fakat Profesör hiç olmazsa Martin Spengler'i baş düşmanı olarak görmedi."

Hayvanlardan ne kadar iyi anlarsa anlasın, Kaltenburg kendi kendisini ikincil bir objeye kenetlediğini algılayamadı. Fakat ben, Matzke'den Ludwig Kaltenburg'un büyük rakibi olarak bahsedilmesine hep şüpheyle baktım. Belki de maalesef Knut Profesöre Matzke'nin onu hedef tahtasına oturttuğu fikrini aşıladı. Kasten değil elbette, onu suçlamak istemem, aynı durum benim de başıma gelebilirdi.

Günün birinde Knut büyük bir öfkeyle Eberhard Matzke'nin bir makalesinden bahsedince Kaltenburg "Bir taş atma mı?" diye sordu. "Böyle olduğunu sanmıyorum."

"Sevgili Profesör, böyle bir yazıyı ilk kez okumuyoruz. Bu adamın köpekgillerdeki ısırma tutukluğu üzerine ettiği utanmazca lafları getirin aklınıza. O zamandan beri kinciliğinin ardı arkası kesilmiyor."

Aramızdaki tek realist Knut Sieverding. Somut gözlemleriyle ne gibi muhtemel kuruntulara yol açacağı, tahayyül yeteneğini aşıyordu.

"Kincilik mi? Meslektaş Matzke mi? Bana karşı mı? Ama biz hep çok iyi anlaştık."

Knut hep sağgörülü davranmak ve Profesörün Zooloji Koleksiyonu'ndaki eksik parçalar ile ilgili başarısız girişimlerinden sonra, onu bir hezimetten, daha doğrusu yeni bir "küçük yenilgi"den korumak istiyordu. Berlin'de Reinhold'un başkanlığını yaptığı bir Zoolojik Araştırma Dairesi kurulmuştu; şimdi Reinhold'tan kendisini tamamıyla otuz yıldır önünde bekleyen araştırma konularına adaması beklenirken, Matzke ise dairedeki günlük işleri koordine etmesi için başkan yardımcılığına atanmıştı. Hepimiz Reinhold'un çoktandır beklenen kuş tüyü hakkındaki monografisinin artık yazılacağına emindik; ya Reinhold'un yeni kazandığı serbestlik sayesinde mümkün olan en kısa zamanda ya da onu hayatının son gününe kadar rahat yüzü göstermeksizin meşgul ederek.

Kaltenburg'un planı tutmuştu. Eberhard Matzke göründüğü kadarıyla başka planlar peşindeydi. Başkan yardımcısı olmak istemiyordu. Meslektaşların tanımıyla bir Matzke isyanı gerçekleşti, bu tanım belli bir kinaye içeriyordu çünkü herkes Profesör Doktor Eberhard Matzke'nin bir devrim için gerekli cesarete sahip olmadığını biliyordu. Belki Matzke Saksonya zoologlarının bir bütün halinde Reinhold'un arkasında olacağını hesaba katmadı, belki kendisine katılacaklarını ve Reinhold'u yerinden etmeye destek vereceklerini tahmin etti. Bir Leipzigli ve bir Dresdenli -Ludwig Kaltenburg meseleye dâhil olmasaydı, Matzke isyanı, büyük Berlin sahnesinde meydana gelen bir Saksonya iç sorunu olarak görülebilirdi.

"Birisinin onun aklını başına getirmesi lazım" diye görüşünü belirtti Profesör. "İçinde bulunduğumuz durumda bunu benden başka kim deneyebilir?"

"Bunun iyi bir fikir olduğundan emin misiniz?"

"Yanlış anlamaları ortadan kaldırmanın her zaman en iyi yolu karşı karşıya gelip konuşmaktır."

"Yanlış anlamalar, sevgili Profesör, başka bir şeydir. Yanlış anlamalar geride kaldı. Matzke ve Reinhold, arka plandaki devlet aygıtı -burada kesin çizgilerle ayrılmış cepheler söz konusu."

"Tam da bunun için, zaman zaman yolunu şaşıran meslektaş Matzke'nin itibarını kaybetmeden kabul edebileceği becerikli bir diplomata ihtiyaç var."

"İçinde bulunduğumuz durumda Matzke'ye doğru bir adım atmanızı tavsiye etmiyorum. Ve bunu söylememe izin verirseniz, sizin böylesi bir eylem için doğru kişi olduğunuz konusunda kuşkularım var."

Kaltenburg'a bu sözleri söylemek Knut için hiç de kolay değildi, bunu yüzünden anlayabiliyordum. Kendisini geçmişteki ihmalleri dile getirmeye zorluyordu; Leipzig'te Matzke'nin enstitü koridorunda herkesin bakışı altında düşük omuzlarla yürürken, Profesör Kaltenburg kapıda göründüğünde öğrencilerin çalışmalarını yarıda bıraktığı uygulama dersleri yapılırken ve Matzke'nin tebeşiri yeterince çabuk yetiştiremediği zaman salonda gergin bir sessizlik yayılırken yaşanan ihmalleri.

"Ama ona yardım edebildiğim her yerde yardım ettim."

"Kuşkusuz. Fakat Eberhard Matzke'nin hiç buraya enstitüye gelmediği dikkatinizi çekti mi? Hiç onu Loschwitz'e davet ettiniz mi? Oysa bütün dünya buraya girip çıkıyor, bütün ülkelerin zoologları buraya misafir olarak geliyor ve genç bir bilim adamı, hatta doğaya ilgi gösteren bir çocuk için -şayet birazcık yeteneği varsa- enstitünün tüm kapıları her zaman açık tutuluyor."

Kaltenburg kendi kendine homurdandı.

"Hiç Eberhard Matzke'nin tüm bunları uzaktan nasıl seyrettiğini düşündünüz mü?"

"Kabul etmem gerekir ki, hayır."

Her ikisi de gücünün sonuna dayanmıştı. Knut odanın içinde ileri geri yürüyor, Profesör Kaltenburg aşağıya sallandırdığı kollarıyla koltuğunda oturuyordu.

"Hermann, bize bir çay yapar mısın?"

Ben mutfağa yürürken, Kaltenburg bir kez daha diklendi.

"Birisinin bir şeyler yapması lazım."

"Ama sizin değil."

9

Hayvanların yaptığını yapıyor ve gölgede duruyorduk. Bundan böyle Alman Ornitologlar Birliği'nin üyesi olamayacağımı bildiren yazıyı aldığımda, sanırım sıcak bir Ağustos günüydü. Yazıyı alan tek kişi ben değildim, herkesten değişen koşullarda bir açıklama yapması ve bir Batı örgütündeki üyelikten feragat etmesi talep ediliyordu. Hayvanlar uyukluyordu. Biz heyecanlıydık, gergindik.

Belki de başlangıçta, enstitü içerisinde dolaşan çiğ bir şaka söz konusuydu oysa ağaçların altına serilsek de, akvaryum bölümüne kaçsak da veya gereksiz bir hareket yapmamaya çabalayarak kapalı pencereler ardında otursak da insanı felç eden

sıcaktan kurtuluş olmadığı için şaka kaldırabilecek gibi hissetmiyorduk.

"Ne diyorsunuz, sonunda Alman Ornitologlar Birliği'nden çıkmak zorunda kalacak mıyız?"

Kısa pantolonlu Profesör Kaltenburg bir anlığına şaşırdı: "Neler diyorsunuz siz? Reinhold izole edilmiş bir halde Batı Berlin'de oturuyor ve siz böyle saçmalıklarla uğraşıyorsunuz, öyle mi?"

Müstahdemlerden bir tanesi tüm gün boyunca ailesine ulaşmaya çalışmış, bunu başaramamıştı, karısı çocuklarla birlikte önden tatile çıkmıştı. Meslektaşlar planladıkları Batı seyahatlerini ajandalarından silmekle meşguldü. Knut Sieverding'in ters yönde bir ziyareti şimdilik pek mümkün değildi. Bayağı serçe üzerine uzun zamandır planladığı filmi hiçbir zaman tamamlayamadı. Krause huzursuzluğu içerisinde arabayı yıkıyordu. Yoksa akşam Berlin'den geri dönmüş ve sokaklarda olup bitenleri ilk ağızdan mı anlatmıştı? Hayır. Ayrıca anlattıklarına zaten inanmazdık.

Reinhold ile Matzke arasında sürüp giden çatışma aniden sona ermişti. Profesör Doktor Eberhard Matzke korkutucu bir mevki ihtirası ortaya koymuş ve Reinhold'un direncine karşı araştırma dairesinin başkanlığına getirilmişti, bununla bile hâlâ yetinmedi. Diğer meslektaşlarına karşı Reinhold'un yeteneklerine kaba sözlerle dil uzatmaktan çekinmiyor, onu en yüksek makamların nezdinde karalıyor, şehrin batısında yaşayan bir ornitologun doğuda işi olmadığını ilan ediyordu. Meslektaş Matzke'nin suçlama ve şikâyetleri günün birinde etkisini gösterdi; Matzke artık, nefret ettiği uzman tarafından rahatsız edilmeksizin onun kuş koleksiyonunu ve kütüphanesini arzu ettiği gibi kullanabiliyordu.

Ludwig Kaltenburg'u öne eğilmiş bir vaziyette mutfağının ahşap bankında otururken görüyorum, ayakkabısının açık bağcıkları bir anlığına havada asılı kalıyor, Kaltenburg deri tabanlı ağır ayakkabıyı topuğundan tutup ayağını zorlanarak çe-

kiyor. Tekrar doğruluyor, ağzından sanki nefesini tutmuşçasına hafif bir inleme çıkıyor. Sonra nihayet "Ah, sen miydin" diyor.

Kaltenburg serbest eliyle ayakkabısını gösterip özür diler gibi bir sesle "Süt aldım" diyor.

Sakalı, saçları, ahşap bank, fayans zemin, her şey berrak bir ışığa bandırılmış gibi, yumuşak bir gün. İşte orada içinde süt şişelerinin bulunduğu poşet duruyor, Kaltenburg'un çoraplarının rengi dikkatimi çekiyor, çorapları uzun süre açık havada kalmış kıyma gibi görünüyor.

Kendimi başka bir yere bakmaya zorluyorum, mutfak duvarındaki baskı tablo, masanın üzerindeki keten örtü, mahcup yaşlı adamın gitmesine göz yumuyorum.

Beni 1961 yılının sonunda veya 1962 ilkbaharında bir barış teklifiyle Matzke'ye gönderdiğini hayal meyal hatırlıyorum. "Düzgün bir şekilde sakal tıraşı olmayı unutma, meslektaş Matzke'nin sabahları sakal tıraşı gelmiş bir adamla karşılaşınca küplere bindiğini biliyorsun."

Eberhard Matzke beni hatırlamadı. Barış teklifine bir yanıt gelmedi. Profesör bu sıralar muhtemelen ilk defa Matzke'yi kastetmediğini söylemiş olmalı. Kaltenburg'a göre tam tersine kendisi hep Matzke'nin hedefinde oldu. Profesör kimseye güvenmiyordu. O andan itibaren yokuş aşağı inişe geçti.

İçleri doldurulmuş küçük kargalar masanın üzerinde yan yana duruyor, güneş batınca çalışma yüzeyini siyah-gri bir toz kaplıyor. Evet, Taschotschek'in içini doldurdum ve arkadaşlarıyla birlikte hep çok iyi göz kulak oldum; Kaltenburg'un küçük kargaları Klotzsche'de de güvenli bir yerde muhafaza ediliyor.

10

Kaltenburg ilk hayvan elkitabında "Bayağı alakargalar gitti" diye yazdı, "kazlar göç etti, kim bilir, nereye. Özgürce uçan tüm kuşlarımdan geriye yalnızca küçük kargalar kaldı." Şimdi artık onlar bile kalmamıştı.

Bir gün Klara kahvaltıda "Profesörü kurtarmak artık mümkün değil" diyecekti.

Kahvemi olduğu gibi bırakıp ceketimi üstüme geçiriyorum. Klara bana bakıyor, nereye gittiğimi biliyor. Sanki Kaltenburg hepimize belli canlıların durumundaki en küçük değişikliğin kokusunu kilometrelerce uzaklıktan almayı öğretmiş gibi hissediyorum.

Yarım saat sonra tanıdık sokağa giriyorum, nefes nefese kaldım oysa koşmadım. Villanın önünde duruyorum. Evin kapısına giden taşların üzerinde damlalar görüyorum, yağmur veya hayvan pisliği değil, bir iz. Bahçenin kapısına kadar ve arkamda kaldırım boyunca giden bir iz, damlaları algılamaksızın uzun bir süre izin peşinden gitmişim. Attığım her adımda bu küçük ve kenarları saçaklı daireleri inceliyorum, koyu bir sıvı, birazdan buharlaşıp yok olacaklar. Kapı açık, kapı her zaman açık, zil yok. Kaltenburg bir seferinde henüz başlangıçta bana "Burada bütün gün ne kadar çok hareket olduğunu biliyorsun, sürekli birisi uğrayıp benden bir şey istiyor; şayet bir zil olsaydı, geceleri aktif olan hayvanlarım hiç huzur bulamazdı" demişti.

Birinci kata çıkan merdivenlerin muşamba kaplamasında lekelerin rengi değişiyor. Kırmızı zemin üzerine beyaz damlalar, tutkal değil, ince karılmış alçı da değil. Basamak basamak süt izinin peşinden çalışma odasına giriyorum. Erkek çorapları. Mahcup bir gülümseme.

"Ah, sen miydin?"

Kaltenburg divanın kenarında oturuyor. Eskiden burada uzanmış vaziyette yemek yerdi, geceleri, Martin ile ikimiz de burada sayısız kereler oturduk. Kaltenburg bağcıklarıyla uğraşıyor. Sanki tek bir cümleyle tüm dünyayı kavrayabilecekmiş ve her şeyi açıklayabilecekmiş gibi "Süt aldım" diyor.

Eliyle ayakkabısının süetini okşuyor, diğer ayakkabı parkenin üstünde küçük parlak bir süt gölünün içinde duruyor. Sonra Ludwig Kaltenburg'un çoraplarında delikler olduğunu fark ediyorum. Başını hafifçe kaldırıyor, ürkekçe gülümsüyor. "Süt aldım ve hiçbir şey fark etmedim."

Sütle ne yapmak istediğini unutmuş gibi görünüyor. Ürkek bir çocuk, hayır, dürüst olmak gerekirse, yeteneklerini giderek kaybetmeye başladığını anlayan yaşlı bir adam gibi bana bakıyor.

"Süt ayakkabımın üzerine damladı ve ben bunu fark etmedim."

Poşet bir süt gölüyle çevrili, şişeleri dikkatle poşetten çıkartıyorum, hayır, şişe kırılmamış, yalnızca kapağı delinmiş. Kaltenburg dükkândan gelirken sütün neredeyse bir litresini yollara dökmüş.

"Hemen silerim" diyor ve sesi şimdi yine, bir hatasını düzeltmek isteyen bir çocuğunkine benziyor.

Dolabın içinde bir kova, fırça, bez arıyor, kovaya su dolduruyorum. Merdivenlerin en altından silmeye başlıyorum.

Ölü küçük kargaları topladığımız akşamki sessizliğin aynısı hâkim. Kaltenburg başka kimse olmadığı için beni çağırmış ve ben gelene kadar bir saat belirsizlik içerisinde beklemek zorunda kalmıştı. Aynı gece Klara bana ilk kez "Ludwig Kaltenburg'u kurtaramayacaksın" dedi.

Uçurumlardan bahsederken gözlerindeki berrak bakış, "Orada, orada ve orada" saçlarındaki hafif ilkbahar rüzgârı, her zaman bronz yüzünde yılın ilk güneş ışınları... Etrafının canavarlarca çevrildiğini, Ludwig Kaltenburg her şeye rağmen tam olarak anlamadı. Sonradan Kaltenburg'un yavaş yavaş kendi kendisini izole ettiği, iyi zamanlarının çoktan geride kaldığı ama bunu kendisinden ve dünyadan uzun süre gizleyebildiği söylenecek.

Parkenin üzerindeki sütü siliyorum, şişeden akan süt çalışma masasının altına kadar gelmiş, halıların temizlenmeye gitmesi gerek -ama hayır, Kaltenburg'un evinde halıların temizliğine özel bir önem verilmez. Fakat süt -yeni halıların tedarik edilmesi gerekecek.

"Giderken sana bir anahtar vermemi unutturma, Hermann."

Onu gözlemlemek için zaman ayırdılar. Zaten Kaltenburg'un kendisi hep sabırlı bir gözlem konusunda ısrar etmez miydi? Onu ilkönce bir bütün olarak kavramak istediler, nasıl olsa günün birinde zayıf noktaları ortaya çıkar, Ludwig Kaltenburg'un dengeden nasıl çıkarılabileceği belli olurdu. Acele etmek yersizdi, Kaltenburg gibi bir adam dayanıklı olur, tuttuğunu koparır, yenilgiyi kolay kolay kabul etmezdi. Kaltenburg'un

kürsüsünü elinden alabilir, ona araştırma ve yayın yasağı koyabilirlerdi; ama o, bunlara yalnızca gülerdi. "Bana araştırma yapmayı mı yasaklayacaklar? Benim araştırma yapmam için görmem yeterli. İnsanın yalnızca gözlerini açması gerekiyor, bunu bana kim ve nasıl yasaklayabilir?"

Yerleri sildiğim beze mi yoksa önüne mi bakıyor? Hiç kıpırdamadan öylece oturuyor, yalnızca ayak parmakları hareket ediyor. Çoraplarında delikler olabileceği aklıma gelmezdi. Bezi sıkıp ellerimi yıkayınca, Kaltenburg'u gizlice izlediğimi fark ediyorum. Bugün saçlarını taramış mı? Yakasında bir leke mi var?

"Anahtar, tamam, unutmam."

Kaltenburg "Aslında ben hep bir kara insanı oldum" diyor.

Son haftalarda, bir seminer kapsamında Oslo veya Helsinki'de okumak istediği bir konuşma hazırladığını biliyorum. Şayet bana villanın bir anahtarını vermek istiyorsa, seyahatinden geri dönmeyeceğini de biliyorum.

Şu anda en ufak bir kuşkum yok artık. Kaltenburg, belki de yalnızca benim anlayabileceğim pek çok imada bulundu. Kaltenburg'un korkusu. Hayvanlar terk edileceklerini hissediyorlar; evin içinde, odalarda farklı bir hava, farklı bir koku var. Bu, Kaltenburg'un hayatında, hayvanlarını yanına almadığı tek taşınma.

Profesör Ludwig Kaltenburg divanın kenarında oturuyor, hiç bakmadan yazı masasına uzanıp birkaç dosya kâğıdı alıyor, buruşturuyor ve sağ ayakkabısının içine tıkıştırıyor. Neredeyse Profesörün "Da, da, durak" diye mırıldadığını duyar gibi oluyorum.

Ölçüp biçiyor ve pamuğa doğru uzanıyorum. Parmaklarımın ucuyla küçük kargaların sıcak, koyu tüylerini okşuyorum. Kuşların içini doldururken elim çok hafif.

11

Gökyüzü şehrin üstünde hâlâ soluk turuncu ve mavi renklerde parlıyor, bir turna çifti çığlık atarak Elbe'nin üzerinden geçiyor ve çoktan paydos etmiş ELBİDYLL büfesinin önündeki boş masalardan birisine otururken, Bayan Fischer Ludwig Kaltenburg'un diğer hayvanlarına ne olduğunu soruyor.

Bayağı kuzgun, yaşlı dostundan kısa bir süre sonra bir daha geri dönmemek üzere ortadan kayboldu. Egzotik hayvanları kısmen yetiştiricilere devrettik, kısmen, nadir ördek türlerinin de yeni bir yuva bulduğu hayvanat bahçesine verdik. Uzun süredir burada olan kuşlar beni tramvay durağına kadar izlemekten katiyen vazgeçmedikleri için, yıllarca su kuşları göletlerinin yakınından bile geçemedim. Kaltenburg'un yatak

odasında yakaladığım kükürt tepeli kakadu bir gün elimden kaçtı; göründüğü kadarıyla bana o kadar gücenmişti ki, beni hayatından silip kendisine yeni bir kapı aramaya başladı. Sonraları defalarca Großer Garten parkında görüldü, ayrıca düzenli bir şekilde hayvanat bahçesinin öğleden sonrası beslemesine gidiyor, orada bir dalın üstüne veya gri balıkçıla da seyir noktası olarak hizmet eden büyük kök sapının üzerine tünüyordu; buraya gelmesinin nedeni muhtemelen açlık çekmesi değil, daha ziyade tanıdık Mandarin ve elmabaş patka ördeklerinin, Sibirya ve Hint kazlarının, evet hatta büyük karabatak, kutsal aynak veya flamingo gibi yabancı kuş türlerinin arkadaşlığına sığınmaktı.

Kükürt tepeli kakadu büyük bir ihtimalle pek çok başka kuş gibi, kuğuların Elbe nehrinde buzların içinde kaldığı ve her geçen gün güçsüzleşen baştankaragillerin keten yağının kokusuna kanarak pencerelerin macununu gagaladığı 1962-1963 yılının ağır ve uzun kışını atlatamamış olsa gerek. Birkaç yıl boyunca Großer Garten'in haritalaştırılmasıyla uğraşan bir grup genç alan ornitologu günün birinde karın içinde kopuk bir el uçma teleği buldu ve şu notu düştü: "Esaretten kaçan bir kuştan geriye kalanlar, muhtemelen parkta gezenler tarafından sahaya taşındı"; kış güneşinin ışığında sarımsı parlayan beyaz tüyler göz önünde bulundurularak buna ek olarak "Kükürt tepeli kakadu" yazılmış ve arkasına bir soru işareti iliştirilmişti. Köklü don hasarları nedeniyle daha kesin bir tanımlama mümkün değildi.

Enstitünün bazı eski elemanları köpekleri sahiplendi. Evin erkek kedisi bölgesini terk etmek istemiyordu, komşular içinde bulunulan on yılın sonuna kadar kediyi besledi. Kaltenburg'un dikence balıklarını serbest bıraktık, tropik balıkları şehrin çeşitli akvaryumları, işletmeler, okullar ve Wachwitz sanatoryumu arasında dağıttık.

Hamsterler mi? Onların kaderini tüm ayrıntılarıyla hatırlamıyorum. Zaten Kaltenburg'un hayatında birbirinden temel-

den farklı iki hamster çeşidini ayırt etmek gerektiği kanısındayım. Kaltenburg bunlardan çoğul, yani "hamsterler" olarak bahsederse, herkes uyurken ona arkadaşlık eden gerçek gece hayvanlarını kastediyordu. Fakat sözcüğü tekil haliyle, yani "hamster" olarak kullanırsa, bir takım kâğıtları sürekli kemiren, önemli evrak ve özel mektupları yuva inşaatı için harcayan bir yaratık söz konusuydu ve bunu kelimesi kelimesine algılamamak gerekiyordu. Bir toplantı protokolü veya bir arkadaştan gelen henüz yanıtlanmamış bir mektup ortadan kaybolunca, konu dönüp dolaşıp adı kötüye çıkmış hamstere odaklanıyordu. Böylece zaman içerisinde tekil HAMSTER'in hiçbir yerde bulunamayan evraklar için bir sinonim olduğunu anlamış oldum.

Villanın etrafındaki enstitü binalarının büyük bir bölümü yeni bir kullanıma açıldı, ayrıca bildiğim kadarıyla villanın bir misafirhaneye dönüştürülmesi düşünülüyordu. Fakat villa sonraları bölüm bölüm harabeye döndü, arsa tümüyle bakımsız kaldı; belki de hayvanların bir kısmı yeni oluşan ıssızlığa yerleşmek üzere geri dönmüştür. Kaltenburg'un eski enstitüsüne olan ilgisi, tasfiyeden sonra hiçbir şekilde kesilmedi, kendisine rapor vermem için beni sürekli oraya yolluyordu. Viyana'ya hüzünlü raporlar veriyordum; ama Kaltenburg coşkuyla havalara uçuyordu, "Çok iyi, mükemmel" kendisi tarafından kurulan araştırma merkezinin Matzke'nin eline geçmediği için mutluydu.

Ben "Bu arada çatı sizin çalışma odanıza da akmaya başladı" diye haber verince, "Çok iyi, raporlara devam et" diye yanıtlıyordu.

Villanın onarılması doksanlı yılların ortalarını buldu, daha doğrusu onarım değil sıfırdan inşa etmek söz konusuydu -çürümüş zemin döşemeler, akvaryum bölümünün duvarlarının ıslaklığı... Villada bugün yaşayanlar nereye yerleştiklerini, onarım sırasında nelerin gün ışığına çıktığını muhtemelen bilmiyor. Gün ışığına çıkan eşyalar arasında belki kâğıt parçala-

rından, Kant paragraflarından oluşan ve içinde küçük hamster mumyalarının yattığı bir yuva da vardır. O zamanlar, ortalığı toparlama çalışmalarım sırasında birkaç yetişkin hamsterin şahine kurban düştüğünü hatırlıyorum şimdi; fakat yuvayı bulamadığım için son doğan yavrular telef olmuş olmalı.

Kaltenburg zafer havasındaydı, en azından mektuplarında. Kuşku uyandıran bir zaferdi bu. Doğru olan şudur ki, Eberhard Matzke etkinliğini Loschwitz'i içine alacak şekilde genişletmeyi başaramadı, diğer yandan bunun gerçekleşmesi muhtemelen daha iyi olurdu çünkü bu durumda enstitü Ludwig Kaltenburg'un amaçladığı yönde sürdürülmemekle birlikte, en azından varlığını korurdu. Ornitolojik Koleksiyon'da iş bulana kadar geçen ve hayvanların beslenmesinde sorunların yaşandığı, personel sayısının giderek azaldığı süre benim açımdan güzel bir zaman değildi. Kaltenburg'un vedasının üzerinden henüz uzun bir zaman geçmemişti ve benim de Loschwitz günlerim sayılıydı, tanıdık canlıların birbiri ardına veda etmesini izlemek zorunda kaldım. Ölü odalar, ölü bir bahçe, gözüme tüm Elbe yamacı öksüz kalmış gibi görünüyordu.

Profesör bu arada Viyana yakınlarında etrafında çoktan yeni hayvanlar toplamaya başlamıştı, sonraki yıllarda boyutları Loschwitz sürülerini kat kat aşan yeni koloniler kurdu.

Ludwig Kaltenburg etrafına batıda ne kadar çok sayıda tür ve örnek toplamış olursa olsun, korkarım ki, Dresden tecrübesini hiçbir zaman kafasından çıkaramadı. Yüzünü giderek insanlara dönmesini, aynı zamanda üzücü bir kayba gösterilen bir tepki olarak kabul ediyorum. Evet, belki de Kaltenburg hayvanlarını yüzüstü bıraktıktan sonra, hangi türden olursa olsun kendisini bir hayvana kayıtsız şartsız bir içtenlikle adayamayacağını hissettiği için, insanlara daha ziyade zorunlu olarak yüzünü dönmüş olabilir. İlk Batı kitabını, ilk kapsamlı insan incelemesini bu hislerle okuyorum, KORKUNUN İLK BİÇİMLERİ'ni bu hislerle okudum.

Katharina Fischer, özellikle Kaltenburg'un DIE FÜNF APOKALYPTISCHEN REITER* başlıklı polemiğini okurken yazarın, üzerinde durduğu zemini kaybetmeye başladığı izlenimine kapıldığını belirtiyor. Kaltenburg giderek kontrolsüz bir öfkeye sürüklenirken, birisinin gelip kendisine dur demesini bekler gibi. Bu kontrolsüz öfke tam da insana yönelik bir öfke olduğu için, itaatkâr bir eleman, sadık bir öğrenci, hatta aslında hiçbir insanın Kaltenburg'u bundan arındırması mümkün değil. Yalnızca Profesöre kendi dünyasından bakan ve önüne çıkan her şeyi fırlatıp atan bu adama ve gelecekle ilgili karanlık tahayyüllerine anlayış göstermesi beklenmeyen bir hayvan böylesi bir güce sahip olabilir.

Ve sonra yazar, hicvinin o andan itibaren artık DIE FÜNF APOKALYPTISCHEN REITER başlığı altında bilinmeyip yalnızca KALTENBURG'UN GAZ ODASI KİTABI olarak anılmasına yol açan ağır bir hata yapıyor. Bayan Fischer kendi suretinde söz konusu pasajın altını birkaç kez çizmiş ve ben de bu pasajı herhalde bugün bile ezberimden söyleyebilirim. Oysa burada yalnızca biraz abartılı bir ifade, bugünden geriye bakınca küçük bir aptallık, insanın geçmişindeki bir noktayı kimseye göstermeksizin silmeyi umduğu ve tam da bu vesileyle okurun dikkatini çektiği o garip deyimlerden birisi söz konusu. Şayet Kaltenburg kızgın bir tonda, yeni gaz odaları tesis edilmek istenildiği suçlamasına maruz kalmaksızın farklı insanların farklı değerlerinden bahsedilmesinin bugün imkânsız olduğunu öne sürmese ve bunun akabinde beyanını inatla tekrarlamasaydı, belki daha batıya dönüşünden, evet hatta Stalin'in ölümünden de uzun bir süre önce yüzünü insana dönmüş olduğu gün ışığına hiç çıkmayacaktı.

Son mektuplarından birisinde bana o meşhur gaz odası cümlesinin kendi kaleminden çıkmadığını, bu cümleyi fazla gayretli bir öğrencinin redaksiyon sırasında gizlice taslağa soktuğunu belirtti. Aynı daha önce tam yirmi beş yıl boyunca

* MAHŞERİN BEŞ ATLISI. (ç.n.)

yabancı el yazısını söylemeyerek hiçbir imada bulunmadığı, bununla bağlantılı tüm olumsuzlukları göze aldığı ve elemanını kendi bedeniyle koruduğu gibi, bana bu öğrencinin adını vermek istemedi. Henüz 1986 Ocak ayının sonunda Martin öldükten sonra şöyle yazmıştı: "Her ikimizin de aynı kadere maruz kalması acı bir ironi. Düşünüyorum da arkadaşının bana duyduğu hayranlığı savuşturmak ne kadar zordu; şimdi ise anlıyorum ki, hem o hem de ben yaşamımız boyunca etrafımıza giderek daha çok sayıda mürit topladık; fakat maalesef çok fazla sayıda bağımsız düşünebilen öğrencimiz olmadı."

Unutulmuş araştırmalarına yeniden başlamaya can atıyordu. O çalışmalara geri dönmekten kesinlikle kaçınmak istiyordu. Kendi geçmişine bakışını hiçbir hayvan kapatmıyordu. Zemin Kaltenburg'un ayaklarının altından kayıyordu. Aynı benim de ayaklarımın altından kaydığı gibi. İnsanlarla çatışması Posen dönemine denk geldi. Buna ilişkin makaleleri babama okuması için verdiğini sanmıyorum. Annemin tramvayla eve dönerken Kaltenburg hakkındaki sorularıma kaçamak, hatta neredeyse asabi bir tepki vermesinin nedeni, kendisinin de Profesörün Posen'deki hastanede bugüne değin tam anlamıyla aydınlatılamayan faaliyeti hakkında ayrıntılı bir şey söyleyebilecek bilgiye sahip olmamasıydı.

12

"Matzke." Kasım 1973'te Londra ile Dresden arasında yapılan adeta tuhaf derecede uzun telefon görüşmesi, belki de ahizeyi elime aldıktan sonra geçen ve bana çok uzun gelen o bir-iki dakika boyunca duyduğum sesi söz konusu isimle bağdaştıramadığım için bu kadar iyi aklımda kalmıştır.

"Matzke. Beni duyuyor musun? Hatta üçüncü bir kişi mi var?" Konuşan kişi Ludwig Kaltenburg'du.

Yetmişinci yaş günü münasebetiyle Londra'da bir konferans düzenlenmişti, tüm dünyadan zoologlar tanınmış yaşlı adamın eserlerini ve yaşamını takdir etmek üzere bir araya gelecekti. Artık yalnızca Stockholm'den gelebilecek en büyük nişan bekleniyordu. Fakat Londra konferansını, APOKALYPSE

kitabından hareketle Ludwig Kaltenburg'un kişiliği etrafında hızla yayılan skandala bir tepki olarak görmek de kesinlikle yanlış olmaz. Hatta bu arada bunun da ötesinde Profesörün, o zamanlar Avusturya'nın Alman İmparatorluğu'na bağlanmasından sonra derhal, o güne değin Avusturya'da yasaklanmış olan partiye üyelik başvurusunda bulunduğu söylentisi ortalıkta dolaşmaktaydı. Konferansa özel hazırlanan özgeçmişte bundan bahsedilmiyordu.

"Profesör Doktor Eberhard Matzke denilen o iftiracı. Üstelik Doğu Berlin'den yaydığı o saçmalıkları bütün gazeteler, hatta en güvenilir olanlar bile yayımlıyor. Fakat bugün ne yaptığımı biliyor musun?"

"Big Ben'in kuzgunlarını mı ziyaret ettiniz?"

"Onu öğleden önce yaptım. Hemen kahvaltının ardından bir televizyon mülakatı verdim ve bana parti üyeliğini yakıştırmaya çabalayan bu iftiracılar hakkında ne düşündüğümü kesin bir şekilde belirttim. Sanki bunun arkasında kimin olduğunu, bu söylentiyi kimin çıkardığını bilmiyorum. Yalnızca Profesör Doktor Matzke bu kadar çirkef olabilir. Çalışan kameraların önünde, kamuoyunun talep etmesi durumunda hiçbir zaman Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'ne üye olmadığımı yazılı olarak garanti edebilirim dedim."

Gece yarısına az kalmıştı, telefon çaldığında yatakta kitap okuyordum. Ludwig Kaltenburg'a kızgın olduğumu itiraf ediyorum. Arayacağını biliyordum; fakat Knut son aylarda yoğun bir şekilde beynimi yıkamasaydı, belki de yataktan kalkmazdım. "Profesöre seni aramasını defalarca söyledim, kendisinin senin için ne kadar önemli olduğunu biliyor, cesaret edemiyor, saldırılar onu çok ürkekleştirdi." Çekingen duygularla geri yazmıştım. Knut'un bir sonraki mektubuna Kaltenburg'un yaşam öyküsü eklenmişti. "En yakın arkadaşlarının bile kendisine sırtını döneceğinden korkuyor; böyle bir durumla karşı karşıya kalmayacağını ona anlatmaya çalıştım, hele hele seninle ilgili olarak, tam tersine." Knut hassas olduğum noktalara

hitap etmeyi biliyordu, kendimi sorumlu hissediyordum, belki de Kaltenburg'tan daha çok ona, Knut Sieverding'e karşı.

"Beni dinliyor musun?"

"Efendim?"

"Onlara kanıtlayacağım, Matzke ve suç ortaklarına, hem de yazılı olarak."

Kaltenburg yalan söylüyordu. Özgeçmişinde, henüz 1942 yazında Rus esaretine düştüğünü belirtmek suretiyle Posen'de geçirdiği süreyi birkaç ayla sınırlamıştı. Oysa aynı yılın sonbaharı veya kış başlangıcında annemle ikimiz ona şehirde eldiven alırken rastlamıştık. "Bunu size yazılı olarak garanti edebilirim" -bu ifade bana birdenbire tanıdık geldi, hafif aralık duran bir kapıdan duyulan ve neyin kastedildiği tam olarak anlaşılmayan yarım yamalak bir çocukluk cümlesi gibi. Bir anlığına dikkatsiz davranıp yanlışlıkla bir gürültü yaptım -evcil bayağı sığırcık lastik ağacında hışırdıyor- soruyu anlamadım, babam çok alçak bir sesle konuşuyor. Kaltenburg arka planda konuştukça hiddetleniyordu, "Parti, parti, hiçbir zaman parti taraftarı olmadım" profesörün yalan söylediğini bilmek için Matzke'ye ihtiyacım yoktu. Kaltenburg'un "Partinin dünya görüşünü hiçbir zaman savunmadım" diye bağırdığını duydum; babam Kaltenburg'a, bu arada herkesin yanıt beklediği aynı soruyu sormuştu. "Çirkin bir kampanya" kelimelerini duydum ve Kaltenburg'un daha o zamanlar aynı sözlerle parti üyeliğini yadsıdığını anladım; bugün de yaşam öyküsünde, sanki ben yalan söylüyor ve çocukluğumla ilgili hatırladıklarım bir takım fantezilerden ibaretmişçesine Posen'de birlikte geçirdiğimiz zamanı yok sayıyordu.

Ona bunları söyleyemezdim. Matzke'nin kendisini kamuoyu önünde kısa vadeli korkunç önlemler almaya zorladığı, her şey sakinleşinceye kadar beklemek gerektiği ve daha önce birlikte geçirdiğimiz zamanların ve saygıdeğer anne ve babamla tanışmasının elbette unutulmadığı şeklinde dolambaçlı bir açıklama yapardı. Kaltenburg'a soru sormak istemiyordum.

Ancak bir şeyler fark etmiş olması gerekir çünkü telefondaki verip veriştirmeleri boşluğa söyleniyor gibiydi, aniden pişman olmuşa benziyordu.

"Üstelik tam bir mankafa gibi bu adama bir de yardım ettim."

"Yani Matzke'nin yükselişini siz de desteklediniz."

"Berlin mi? Onunla bir alakam yoktu. Daha öncelerini kastediyorum, çok daha öncelerini. Matzke'nin en ağır koşullar altında kuş topladığı zamanları."

"Eberhard Matzke'yi Leipzig'e gelmeden önce de tanıyor muydunuz?"

"Tabii. Yani hiç karşı karşıya gelmemiş olabiliriz. Ona yardımcı oldum. Birbirimizi ismen tanıyorduk. 1942 yılı olması lazım."

"O halde Matzke askerdi ve siz onun ornitolojik araştırmalar yapabilmesini sağladınız, öyle mi?"

"Aşağı yukarı. Hayır. Daha kötüsü. Çok daha kötüsü. Matzke toplama kampındaydı. Korkunç günler. Sırtında çok ağır bir yük vardı. Tahmin edileceği gibi, sızlanıyordu."

"Size mi başvurdu?"

"Henüz değil. Başlangıçta kendi meselelerini kendi başına halledebileceğini, evet, ciddi olarak kamp komutanıyla görüşebileceğini sanıyordu. İnsanların çaresiz durumlarda bir takım hayallere kapılması ne kadar garip. Komutana ulaşması elbette mümkün olmadı. Fakat Matzke inatçıydı. Belki yeni bir taktik benimsedi, belki doğru anda doğru kişiye rüşvet verdi, belki dizlerinin üzerine çöküp yalvardı veya belki de zamanla herkes onu tuhaf bir insan olarak görmeye başladı, her halükârda günün birinde özel bir izin almayı başardı; isim, tarih, kaşe, her şey tuhaf bir şekilde kurallara uygundu ve izinde Eberhard Matzke'nin kuşları gözlemleyebileceği onaylanıyordu."

"Fakat kuşların kamplara uzak durduğu, kamplarda bir avifaunanın olmadığı söylenir."

"Çok doğru. Duman, kuşlar dumandan kaçar. Bu nedenle Matzke'nin kamptan dışarıya çıkması gerekiyordu. Gerçekten de hep birer saatliğine kamptan çıkış izni aldı. Bir süre sonra kapıdaki bekçiler onunla tanıştı, selamlaşıyor ve Matzke'nin gün içerisinde vurduğu kuşlar kontrol edilirken birkaç kelime sohbet ediyorlardı."

"Bir av tüfeğiyle mi dışarıya çıkıyordu?"

"Nasıl yani? Kuşları elleriyle mi yakalayacaktı?"

"Onları mutfağa teslim etmesi mi gerekiyordu?"

"Bilmiyorum. Ama en azından en ilginç örneklerin içini doldurdu."

"Bunlara ne oldu?"

"Hatırladığım kadarıyla Matzke bana bir seferinde 1942 sonbaharına kadar topladığı tüm kuşların hâlâ muhafaza edildiğini söylemişti. Belki onları savaş sonrasında beraberinde Leipzig'e götürmüştür."

"1942 sonbaharında kuş toplamayı bıraktı mı?"

"Bırakmak mı? Matzke mi? Matzke bir kuş bilimci. Hayır, bırakmadı, başka bir yere atandı."

"Başka bir yere mi atandı?"

"Ne büyük bir mücadele verdik. Biz dışarıdaki ornitologlar dilekçeler yazdık, ricada bulunduk, düşündük taşındık, denemediğimiz hiçbir şey kalmadı, uykusuz gecelerimde gözlerimin önüne hep bu genç adam gelirdi ve onun aklını kaybedeceğinden korkardım. Fakat sonunda çabalarımız boşa gitmedi. Matzke Baltık Denizi'nde küçük bir yere atandı."

"Küçük bir yere mi? Orada da mı bir toplama kampı vardı?"

"Hayır, elbette yoktu. Esas mesele zaten toplama kampıydı. Matzke kamptan ayrılırken, ruhsal olarak çoktan çökmüştü. Şimdi araya mesafe koyması gerekiyordu. Savaşın geri kalanında sahilde gizli bir tesisin güvenliğinde görev yaptı. Şöyle de denilebilir: Sahilde yaptığı gezintiler sırasında çok sevdiği çamur canlılarını gözlemlemek için bol bol fırsat buldu. Hatta mısın?"

"Evet."

"Doldurulmuş kuşların akıbetinin ne olduğunu sormuştun ya -düşünüyorum da, belki savaşın sonundaki kargaşalar esnasında Matzke hepsini kaybetmiştir. Yoksa onları Viyana'ya mı bağışlamıştı? Hayır, özür dilerim, karıştırdım, Matzke gece balıkçılı ve küçük yeşil ağaçkakanlarını Viyana Doğa Bilimleri Müzesi'nin bülteninde tarif etmişti. Baksana, kuşların sizin orada olmadığına emin misin? Matzke'nin, kuşlarını asil bir jest olarak Dresden koleksiyonuna verdiğini hatırlar gibiyim, koleksiyon mevcudunun savaş sırasında çok hasara uğradığını belirtmişti galiba. Bir bakman lazım, özellikle gece balıkçılları ve küçük yeşil ağaçkakanlar, anladın mı, etiketlerine bir zahmet bakıver."

Ne söyleyeceğimi bilmiyordum Kaltenburg düşünüyordu.

"Günün birinde Matzke'nin ipliği de pazara çıkacak."

Kısa bir ara verdikten sonra ekledi: "Sanırım hava yavaş yavaş aydınlanıyor. Ufukta kırmızı bir şerit var."

"Sabah saat dörtte mi? Londra'da olmaz."

"Ama öyle hissediyorum. Biraz beklersen pencereye gidip bakarım."

"Biraz uzanmanız iyi olur. Uyumaya çalışın. Önünüzde uzun bir gün var."

Sesimin yankısı gibi tekrarladı: "Uzun bir gün."

Sonra ekledi: "Martılar burada."

"Themse martıları gece boyunca daireler mi çiziyor."

"Dışarıda pencere eşiğinde uyuyorlar."

Bu sözlerden kısa bir süre sonra telefonu kapattık. Pencereye vuran ilk ışık parıltısını algılamak üzere, uzun süre oturdum. Bir saat içinde Londra'nın gökyüzü de yavaşça aydınlanacak, Ludwig Kaltenburg kalkacak, günün randevularını aklından geçirecek ve öğleden önce görüşeceği isim ve yüzleri gözlerinin önüne getirecek diye düşündüm. Yanımdaki masanın üstünde karanlığın içinden yavaş yavaş telefon cihazının konturları belirdi, dağınık bir gri içerisinde gri bir kutu.

Sanki hayatımda son kez ahizeden bir ses duymuşum gibi hissediyordum.

Fakat Matzke'nin kuşlarını hiç aramadım, koleksiyon Klotzsche'ye taşınırken de gece balıkçılı ve küçük yeşil ağaçkakanları daha ayrıntılı incelemekten kaçındım. Bir kaz sürüsü sahil çakıllarının üstünden uçup gidiyor. Uzaklardan bir tren sesi geliyor, Elbe'nin karşı yakasında bir köpek havlıyor, Maria am Wasser'in çanı Hosterwitz'ten bize doğru çalıyor, saat on, ELBIDYLL büfesinin arkasında tarifeli bir otobüs koyu yeşil bulvarda yok oluyor, otobüsün içinde hiç yolcu yok. Hava şimdi serinliyor ve nemleniyor, etraf çimen kokmaya başlıyor.

Altıncı Bölüm

1

Yaşlandıkça, birer yetişkin olduğumuz zamanlara denk geldiği için sözü daha çok edilen ellili yılları hep birlikte anarken, Klara, aslında hiç tarzı olmadığı halde, çoğu zaman sessizce yanımızda otururdu. Anılar ortaya yayılıp birisi diğerine isim, yıl ve yerlerin yardımıyla belli bir olayı hatırlatmaya çalışırken, Klara sessizliğe bürünürdü. Herkes güler, tartışır, birbirinin sözünü keserdi; hiç kimse fark etmezdi; fakat ben Klara'nın keyifsiz olduğunu anlardım. Klara söylenenleri pek dinlemezmiş ve aramızda değilmiş gibi görünürdü; herkes birbirine kulak kabartır, birisi diğerini gölgede bırakmak istercesine daha cüretkâr bir hikâye anlatmaya girişirken, Klara,

sanki nahoş bir meseleye karışmaktan kaçınırcasına iyice kabuğuna çekilirdi.

Oysa bizim çevrelerde tüm akşamı böcek ilacı LEOPEK, FLEISCHFROST ürünleri veya MAZURKA DER LIEBE filmi hakkında sohbet ederek geçirme tehlikesi yoktu. Hiç kimse tasarruf haftalarından bahsetmezdi ve enkazları kaldırma çalışmaları vesilesiyle çalışkanlığın veya yulaf motorunun kutsanması da söz konusu değildi. Klara Dresden'in yeniden kuruluşu hakkında tumturaklı sözler dinlemek zorunda kalmaz, kimse ona "düşman aramızda" gibi sinir bozucu laflar etmezdi. Ama yine de... Böylesi akşamlara katlanamıyordu.

Klara bir seferinde uzak bir tanıdığın evinde yarım saatliğine odadan çıkarak on yedi Haziran 1953 üzerine yapılan bir sohbetin sona ermesini koridorda bekledi, bu tavır onun açısından kabalığın daniskasıydı. Daha sonra, son misafirin de içindeki her şeyi boşalttığına emin olmadan önce odaya geri dönecek durumda olmadığını belirtti. Kapının birkaç adım ötesinde, hafif sersemlemiş bir vaziyette, sırtını bir kitap rafına dayayarak işitme uzaklığında durmuş ve içinde anılara doymuş salonun havasını teneffüs etmeye karşı yoğun bir isteksizlik hissetmişti.

Birisi Wasaplatz'ta fırından çıktığında Niedersedlitz yönünden gelen göstericileri görüp elindeki ekmeklerle onların arasına karıştığını ve şehir merkezine kadar yürüdüğünü anlattı, bir diğeri grev lideri Grothaus'un yanında olduğunu iddia etti, bir başkası ise bir grev konuşmasının bazı bölümlerini ezberinden okudu. Tüm olan biten herkesin gözlerinin önüne geliyor, herkes Postplatz'taki kalabalığın içerisinde birbirleriyle nasıl karşılaştıklarını hatırlıyordu. Olaylar bir film şeridi gibi herkesin gözünün önünden geçerken, bir anlığına bir sessizlik oluştu, Klara kapının eşiğinde tekrar gözüktü. Hiç kimse onun dışarıya çıktığını fark etmemiş, hiç kimse onun yokluğunu hissetmemişti.

Bunu takiben kısa bir süre içerisinde herkes dağıldıktan sonra eve dönerken, Klara'nın ağzından bu hikâyelere katlana-

madığının haricinde pek bir şey alamadım; herkes anıların güç vereceğini sanıyordu oysa Klara'ya göre geçmişe bakış tam tersine bizi sarsmak, şu andaki yaşantımızı çığırından çıkarmaktan başka bir işe yaramazdı.

Konuyu kapatmak istercesine "Hepimizin kendimize özgü kâbusları var, kimse tersini iddia etmeye kalkışmasın" dedi ve ekledi: "Hepimiz hatalar yaptık, her birimiz, kendimi kesinlikle bunun dışında tutmuyorum."

Bir akşamın geri kalan bölümünde geçmişe dönüleceği aşağı yukarı kestirilebiliyorsa, Klara genelde ev sahiplerini gücendirmeksizin oradan ayrılmak üzere hep bir neden bulurdu: Uzun bir günün sonunda insanın üstüne çöken bitkinlik, uzun dönüş yolu, yavaş yavaş ortaya çıkan bir soğuk algınlığı gibi. Uygun bir özür öne sürmek için kendisini güçsüz hissettiği durumlarda bana kalkmamızı ima eden bir işaret yapar, ben de bir araştırma için sabah güneş doğmadan yataktan çıkmak zorunda olduğum gibi bir bahane uydururdum, bu sayede hiç göze batmaksızın her zaman oradan uzaklaşmayı başarabiliyorduk.

Kaçıp kurtulmanın hiçbir imkânı olmaz ve üstelik Klara aniden ellili yıllarla hangi olayları birleştirdiği sorusuyla karşı karşıya kalırsa, kategorik olarak o zamanlara ilişkin hatırladığı tek şeyin PROUST'un Almanca çevirisinin yayımlandığını öne sürmek oluyordu. Bunu söylerken yorgun görünüyordu ve sesinde hiçbir küstahlık, saldırganlık olmuyordu, "PROUST'un haricinde hiçbir şey" Klara anlatılan hikâyelerden bıkmıştı.

Bunu ilk kez söylediğinde, diğerlerini şaşırttığı gibi beni de şaşırttı; gözlerinde bir parıltı görmememe rağmen, bunun bir şaka olup olmadığını bilemiyordum. Tatsız, kötü, karanlık bir şaka; ne de olsa ellili yılların Klara için, Klara ve benim için ne gibi anılarla dolu olduğunu biliyordum.

Klara bu konuşmalardan hoşlanmadığını anlamayanlara, kum grisi bir kapağa sahip olan ciltlerin eline nasıl geçtiğini tek tek açıklıyordu. Şunu bir Batı Berlin ziyareti sırasında satın

almış, şunu ise doğum günü sabahında masasının üzerinde bulmuş, diğer ikisi de içinde sosis konservelerinin bulunduğunu sandığı bir paketin içinden çıkmıştı. Ellili yılları PROUST ile hatırlıyor ve hep yalnızca "PROUST"tan söz ediyordu Klara, onun için MAHPUS, KAYIP, YAKALANAN ZAMAN yoktu.

Söyledikleri orada bulunanları tatmin etmiyorsa, Klara PROUST'u elinden bırakamamasına neden olan pasajın, anlatıcının ellerini yıkadığı o meşhur sahne olduğunu iddia ediyordu; evet, romanın daha ilk el yıkama anlatımı, yüzyılın bu büyük eserinin kapılarını Klara için sonuna kadar açmıştı. Anlatıcının narin, solgun parmaklarını içine sokmasına izin verilmeden önce barındırdığı suyun sıcaklığı büyük annesi tarafından –yoksa hizmetçi miydi?– son bir kez daha kontrol edilen emaye kap, sabun kokusu, köpükler, sol elin sağ elin içerisinde tutulması ve bu arada anlatıcı oğlanın yemeğe çağrılmadan önce pencereden dışarıya uzun, şaşkın bakışı...

Sohbetlerin birisinde Stalin'in ölümü sonrası zamana gelindi, gizli konuşma gündeme geldi, doktorların komplosuna geçildi, Slansky'ye kadar geri gidildi; Klara irkildi, ondan da konuya ilişkin bir yorum istenmesine az kalmıştı. Bakışları şimdiden üzerinde hissediyor, dikkatleri başka bir yöne çekmek için fırsat kolluyordu, sonra anahtar sözcüğü yakaladı; Klara'nın konuyu bu kadar şık bir şekilde nasıl değiştirebildiğini daha sonra hiç kimse açıklayamazdı.

Klara ilk uzun el yıkama pasajından sonra, bu gündelik eylemin dile getirildiği en küçük imayı, yan cümleyi, romanın önemsiz bir figürünün yaptıklarını, birisinin bir davet sırasında ellerini yıkamak üzere kısa bir süreliğine salondan çıkmasını heyecanla beklemişti ve Klara'ya göre PROUST'un tüm sırrı, okurun -şayet sahip olmak istiyorsa- kendi kendine tasavvur etmesi gereken bu gelip geçici anlarda saklıydı. Örneğin atölyesinde anlatıcı tarafından beklenmedik bir şekilde ziyaret edilen ressam, ziyaretçisini selamlamadan önce ellerini

neden terebentinli bezle silmeyip de tükürükle ovuşturuyor diye soruyordu Klara.

Ve Odette'in Swann ile geçirdiği bir akşamdan sonra Paris'te bir gece gezintisi yapmak üzere Swann tarafından faytona götürüldüğü sahnenin arkasında neler saklıydı? Faytonun sürücüsü, Swann ve Odette sokakta görünür görünmez kapıyı açmak üzere görev bilinciyle derhal arabanın üstünden neden aşağıya atlamamış, atların arkasından ortaya çıkmıştı? Utanmış görünüyor, ağzının içinde bir şeyler mırıldanıyordu, efendisi onun yüzüne bile bakmamıştı, sürücü buna rağmen hizmetlerini canla başla sunmaya çalışıyordu. Odette ve Swann'ın gözleri yalnızca birbirini görüyor, fayton sürücüsü ise ellerini arkasında gizliyor, Odette ile Swann faytona bindikten sonra kapının kulpuna dokunmak istemiyormuş gibi davranıyordu; yalnızca biz okurlar Swann'ın fayton sürücüsünün bu sahnede faytonun kapısını dışarıdan kapatırken -her nedense- eldivensiz olduğunu fark ettik. Ne demişti özür niyetine? Bir "yıkama fırsatı"ndan mı söz etmişti, "derhal" ve "maalesef" ve "nafile" sözcüklerini mi kullanmıştı?

Klara'nın dikkatini çeken "Küçük bir kirlilik" gibi bir ifade bu bağlamda mı geçmişti, fayton sürücüsü tüm okurları şaşkınlığa sürükleyen "yalnızca küçük bir kirlilik" sözlerini mırıldanmamış mıydı? Proust burada hizmetkârlara özgü bir ifade mi kullanıyordu yoksa argoya mı savruluyordu? Hayır, ifade çok abartılıydı ve belki de yalnızca bir çeviri noksanlığı söz konusuydu. Kimse Klara'nın sorularını yanıtlayamadı.

Radyo başında geçirilen korkulu geceler, Budapeşte sokaklarında gezen tanklar ve kaldırım taşlarında uzuvları garip kıvrımlara uğramış vaziyette yatan cesetler hatırlandı; Klara anahtar kelime sayesinde kendisinin de o zamanlar radyo başında uykusuz geceler geçirip geçirmediği -evet, geçirmiştik- sorusundan kaçınmayı başardı. Birkaç cümleyle Budapeşte -yoksa Prag mıydı?- kaldırım taşlarından kolayca Proust'un anlatıcısının bir seferinde bir davete giderken ayağı dolanıp tö-

kezlediği kaldırım taşlarına geçiverdi. Anlatıcı o anda en son ne zaman ellerini yıkadığını ve ev sahibesinin karşısına çıkmadan önce bir tuvalete gitmenin daha iyi olup olmayacağını düşünmüyor muydu? Kahramanımızın aniden bir taşa ayağını çarpınca olayların akışı içerisinde donar gibi kaldığı ve içinde yavaşça ayrıntılı yansımalara yol açan kararsızlık anlarından birisi... Dikkati yoğunlaşıyor, yanılsamalar birbirinin içine geçiyor ve elimizde olmadan hep birlikte yeni bir anının içine tökezliyoruz.

Sohbet yakın çevrenin olayları etrafında dönüyordu, 1956 yılında Rampische Straße'deki harabelerin kaldırılması, Profesör Manfred von Ardenne ve 1957 ilkbaharında kurduğu DRESDEN KULÜBÜ, kulübün daha sonra AKIL KULÜBÜ olarak isim değiştirmesi gibi... Klara bunu kısa bir cümle eklentisinde gizlenen ve kitapta sözü edilen genç kız grubunun Balbec plajında yalnızca iki-üç saniyeliğine ellerini hayatlarında bir kez olsun deniz suyuna sokmak için sırtlarını yürüyüş yoluna dönerek eğildikleri -toplum içerisinde yakışık almayan bir davranış- sahneyle yanıtlıyordu. Bütün bunlar uzaklarda meydana geliyor gibiydi; yumuşak dalga ve köpükler, tuz kokusu ve tadı, deniz yıldızları ve balıklar arasında. İnsan sahneyi hafızasına kazımak istiyor, gözlerini yavaşça eriyip yok olan dalgalara çeviriyordu; fakat kızlar hiçbir şey olmamışçasına gezintilerine çoktan geri dönmüşlerdi. Anlatıcının bu sahneyi gerçekten görüp görmediği bile tam anlamıyla açık değildi ve insan böylesine zarif dört genç kızın ellerinin nasıl olup da kirlendiği sorusuyla baş başa kalıyordu; belki kumdu bunun sorumlusu veya yapışkan bir şeker, belki de kızlar kız veya oğlan tenine dokunmuştu.

Klara bu anlatıdan sonra herkesin kendisini severek izleyeceğine emindi ve sözü PROUST'un, anlatıcının tanımadığı birisini ellerini yıkarken gizlice gözetlediği bölümüne getirdi. Sahne Birinci Dünya Savaşı'nda geçiyordu ve o zamanın Paris'te geçen az sayıdaki sahnelerinden birisiydi; her an yeni

bombalar düşebilirdi; fakat anlatıcı sabırla pusuya yatmış bir vaziyette yarı aralık bir pencereden avlunun karşı tarafındaki ışıksız bir mekânı gözlüyordu. Hol gibi bir yerde, fanilalı genç bir adam kapıyı arkasından kapatıp ellerini musluğun altına tuttu, bunu büyük bir arzuyla yapıyor gibiydi. Genelde yalnızca yerleri silmek için kullanılan kovaların koyulduğu bir evyesi olan ve havlu ve sabunun bulunmadığı bir yer; fakat fanilalı adam herhalde doğru dürüst bir tuvalet buluncaya kadar bekleyememişti.

Klara bana bir seferinde, yine Proust ile ilgili bir sözünden sonra tüm akşam boyunca rahat bırakılmasının ve herkesin kendi gençliklerine ait başka anekdotlara yönelmesinin ardından "Tüm bunlar bana çok yakışıksız geliyor" demişti. "Buna katlanamıyorum. Sohbet havasına büründürülen ve sanki eskilerden bahsedince masumiyet kazanılıyormuşçasına savunulan bu bağnazlık hem çok yakışıksız, hem de aynı zamanda çok umutsuz."

Klara hikâyelerin ağırlığını kaldıramıyordu, bunu kendime yalnızca böyle açıklayabiliyordum. Her yönüyle uzun uzun anlatılan ve ayrıntılar gün ışığına çıktıkça sığlaşıp sonunda her trajik olayın komik bir tesadüfler yumağına dönüştüğü hikâyelerin ağırlığına katlanamıyordu. Fakat Klara'nın günler boyunca mutfak masasında somurtarak nasıl oturduğunu bildiğim için, bana hiçbir zaman bu hikâyelerden neden hep Proust'un yardımıyla kaçıp kurtulduğunu açıklamak zorunda kalmadı.

2

"Haberleri dinlediniz mi?" Vogelinsel'deki tesadüfî karşılaşmamızın üzerinden dört ay geçmişti ve bu öğlen tercüman kadının yakından gelen ama tanıdık hissetmediğim sesini telefonda duyduğumda, bu arada hiç konuşmadığımızı hatırladım. Kendisini tam ismiyle tanıtır tanıtmaz hemen, o anda hava raporuyla sona eren radyo haberlerine geçti: "Duydunuz mu? Arkadaşınız Knut Sieverding ölmüş. Cuma günü. Ailesi vefatını bugün açıklamış."

Son yıllarda Knut ile yalnızca zaman zaman haberleşmiş olmama daha o anda üzüldüm; seksenli yılların sonuna değin karşılıklı yoğun bir mektuplaşma sürdürdükten ve sınırın açılmasıyla birlikte birbirimizi defalarca ziyaret ettikten sonra,

son yıllardaki bağlantımız birbirimizin Noel'ini kutlamakla sınırlıydı. Aniden mi yoksa uzun ve ağır bir hastalığın sonunda mı öldüğünü bile bilmiyordum ve Katharina Fischer de bana bu konuda herhangi bir bilgi veremedi.

Klara ile birlikte Güney Almanya'ya Sieverdinglere gitmiştik, Viyana'dan dönüş yolundaydık; Viyana'da Profesörün, ölümünden iki yıl sonra bacasına yine küçük kargaların yuvalandığı evini görmüştüm. Kuşlar bana, sanki Dresden'deki küçük karga sürüsünün uzak akrabalarıymışçasına cana yakın davrandı. Oradan kaçtım. Münih'e giden bir sonraki trene bindik. Knut bizi istasyondan aldı. Bunu takip eden yumuşak bir ilkbahar akşamında gecenin geç saatlerine kadar hep birlikte terasta otururken gördüğüm ve Knut ile Profesörü bir ödül töreninde gösteren fotoğraf beni garip bir şekilde duygulandırdı. Fotoğrafın koyu arka planında, katlanma yerinden açılmış olan ve havada süzülüyormuş gibi gözüken ödül belgesi öne fırlamış ve iki adam gülerek birbirlerine bakıyor. Fakat fotoğrafa izleyenleri başka bir bakış esir alıyor, iki adamın arasından öne çıkmaya çalışıyormuş gibi görünen bir gorilin donuk bakışı. İçi doldurulmuş bir maymun, cam gözlü, ağzı ardına kadar açık, koyu bir kürkü var, burun delikleri parlıyor; fotoğraf banyo edilirken negatifte Knut Sieverding'in uzun yıllar öncesine dayanan Kongo anıları maddeleşmiş gibi.

Knut ve ben Lausitz linyit kömür madeninde, Knut ve ben eski sınır şeridindeyken -fakat tercüman kadına son gezilerimizden bahsederken, birdenbire kafama dank ediyor: "Yaşlı Knut Sieverding hakkında hiçbir şey bilmiyorsun, yaklaşık on beş yıl eksiğin var." Bayan Fischer'e öğleden sonra bir işi olup olmadığını ve bana bir kahveye uğrayıp uğrayamayacağını sordum. Sonra haberi vermek üzere, bu hafta sonunu arkadaşlarının yanında Berlin'de geçiren Klara'yı aradım.

Bunu takip eden iki saat boyunca mutfakta volta attım, serçe ve baştankaralara yem verdim, pencereden her geçen gün biraz daha yaprak kaybeden meşeye baktım, çalışma odamda-

ki masanın üzerini topladım, huzur bulamadım, gözlerimi dalgınca kitaplar üzerinde gezdirdim. PROUST benim tarafımdan hiç dokunulmaksızın neredeyse yarım yüzyıldır rafta duruyor. Daha doğrusu bazen, Klara evde değilken ciltlerin birini dikkatle elime alıp gelişigüzel bir yeri açtığım ve birkaç sayfa okuduğum olmuştur, üstünkörü, kendimi yasak bir eğlenceye vermişçesine etrafa kulak kabartarak, yalnızca Proust ciltlerinin etrafına çekilmiş olan bir koruma çemberini ihlal etmişçesine çekinerek. İşaretli bir sayfaya denk gelince kendimi davetsiz bir misafir, Klara'yı gözetleyen bir polis gibi hissediyordum, Klara'nın altını çizdiği veya yanına bir ünlem işareti koyduğu bir pasajı okurken ise beni ilgilendirmeyen bir şeyi okuyor gibi oluyordum.

Belki Klara, Proust'u benim de okumamı istiyordu, böylece onun daha tanıştığımızda sahip olduğu Proust coşkusunu paylaşabilirdim. Fakat roman bana en baştan beri dokunulmaz görünüyordu ve Klara ile paylaşmak üzere onu okumayı hiç düşünmedim. Belki bu bir hataydı. Ama belki de Klara'nın Proust'un belli pasajlarını okurken kısmen kendi kendisine, kısmen de bana söylediği sözlerden o anda kimi düşündüğünü, evlerinin salonunda kimi otururken gördüğünü, vestiyerin yanında kiminle birkaç kelime İngilizce konuştuğunu tahmin etmem onun için yeterliydi. Söz konusu insanların hepsi Hagemannlarda tanıştığım ve ayrıntılarıyla da Klara'nın anlattıklarından bildiğim kişilerdi.

Klara'nın, örneğin tatillerde veya yılların arasında kalan kısa günlerde PROUST'un bir cildini raftan alıp öteye beriye bakmaksızın kendisini cümlelerin içinde yitirmesini seyrederken, zamanla ortak hayatımızın hangi olaylarının kaçınılmaz bir şekilde, evet, hatta istememesine rağmen bir daha ve bir daha gözlerinin önünden geçtiğini yüzünün ifadesinden anlıyordum. Böylesi anlarda Klara başını düzenli bir şekilde önünden akıp geçen satırlardan, sanki tehlikeli bir böcek dikkatini dağıtmışçasına sinirle kaldırırsa, ben de yok olur, mutfak ma-

sasında tam karşısında oturmaz, plajda yanında yatmaz, yalnızca birkaç cümleden fazla PROUST okumamama karşın, kendimi her ikimizin de çoktan unutmuş olmayı tercih ettiği sahnelerin içine dönmüş bulurdum.

Kendimi bir kez daha bir birahane masasında Knut ile Klara'nın arasına sıkışmış bir vaziyette buluyorum, oldukça gürültülü ve sigara dumanından göz gözü görmeyen bir yer, karşımızda Martin ve bir süredir kendisine Ulli diye hitap edilmesini istemeyen Ulrike oturuyor. Knut'un, Kongo yorumları üzerine haftalarca süren hummalı çalışmalarına son noktayı koyduğu ve metni bize öğlen yemeğinden sonra enstitüde okuduğu gün müydü acaba? Profesörü bizimle birlikte şehre gelmesi için ikna etmeye çalıştık; fakat Profesör karşı koydu, "Beni götürmek istediğiniz yer bir birahane, lokanta falan değil, tam bir batakhane" hiçbirimizi dinlemedi, "Siz gençler gidin" ve güldü, "Benim yaşlı bir adam olduğumu biliyorsunuz." Ludwig Kaltenburg ile Martin'in dostça bir havada son kez vedalaştıkları gün olabilir mi? Mümkün olabilir; hafızam, arada aylar ve hatta yıllar bulunabilecek sahneleri aralıksız bir şekilde ardı ardına ekliyor; belki de hatırlamanın içinde soluklanma yoktur ve hafıza yalnızca, tedirginlik ve acizlik sahnelerinden kaçışın mümkün olmadığı gerçekliğe dayanır.

Klara, kütüphanedeki yerinden her gün arka tarafta gördüğü genç Sovyet askerlerinden bahsetti. İçlerinden bazıları avluyu süpürürken, bir makineyi tamir ederken veya ceza verilen soluk yüzlü bir çocuk gibi arkadaşlarından koparılıp garnizonun en dip köşesine gönderilmişçesine garajların önünde ağırlığını bir bacağından diğerine vererek dikilip dururken el sallıyordu. Fakat Knut ve Martin bu düşüncelere kulak vermek için çok neşeliler, Ulrike de aynı görüşte: "Lütfen bugün işten bahsetmeyelim, bugün değil."

"Haklısın." Klara başını sallıyor ve kız kardeşine gülümsüyor. Sonra Knut'a dönüyor: "Filminde yer domuzunun sizi nasıl atlattığını da anlatacak mısın?"

Masanın altında elimi arıyor. Sanki bu akşamın güzel bitmeyeceğini şimdiden görüyormuş gibi bir hali var Klara'nın.

Bir ara yabancı bir çift neredeyse özür diler gibi hareketlerle masamıza oturuyor, başka hiçbir masada oturacak yer yok. Bizim yaşlarımızdalar, kadının üzerinde kesimi çok güzel olmayan açık renkli bir tayyör var, adam ise üstüne geçirdiği çok yıkanmaktan aşınmış gömleğin boynuna savaş öncesini anımsatan bir kravat bağlamış. Gecenin karanlığında yollarını şaşırmış ve bir yere gelişigüzel girmiş, en azından sık sık gezmeye çıkmayan bir çift gibi duruyorlar. Önlerine bira gelince irkiliyorlar. Barda gürültü çıkınca ürkekçe arkalarını dönüp bakıyor ve dışarıya çıkıp "meseleyi kapının önünde halletmek" yani buranın tabiriyle yumruklara başvurmak üzere biraz önce görüş birliğine varan iki iri yarı herifi kocaman gözlerle izliyorlar.

Biz beyaz karınlı pullular ve boynuz gagalardan bahsederken şaşkınlıkları daha az değil, muhtemelen bunların uydurulmuş yaratıklar olduğunu düşünüyorlar ve Knut'un tropik yağmur ormanlarında haftalarca dolaştıktan sonra tıraşlı ve pis bir vaziyette lüks bir otelin lobisine adım attığı yer onlar için haritalara henüz işlenmemiş bir bölge olmalı.

Klara yanımda "Bu adamı tanıyorum" diye mırıldanıyor, şimdi de Knut yabancı çifte doğrudan hitap ediyor -hayır, genelde hayvan filmleri seyretmek için sinemaya gitmiyorlar; hayır, okapinin ne olduğunu da bilmiyorlar- adam kibarca bir şey içmek isteyip istemediğimizi soruyor ve Klara "Bu adamı bir yerden tanıyorum" diyor.

Benden başka hiç kimsenin Klara'yı duyması mümkün değil, ne Martin'in, ne Ulrike'nin, ne de yabancı çiftin ancak tam Knut Kongo ile ilgili yeni bir anekdot anlatmaya başlamak üzereyken, Klara araya giriyor.

"Özür dilerim, siz mahkûmlardan bir tanesini oynamamış mıydınız?"

"Mahkûm mu?"

"Tabii, geçit töreninde arabanın üzerindeydiniz, çok iyi hatırlıyorum. Toplama kampı mahkûmu olarak."

"Toplama kampı mahkûmu rolünü oynamadım."

"Şimdi yalan söylüyorsunuz."

Klara sesini hiç yükseltmiyor, suçlar gibi konuşmuyor, daha çok hayal kırıklığına uğramış gibi, adam Klara'yı dudaklarından okuyor, şimdi ben de hatırlıyorum, o gün diğer tüm oyuncuların giysileri üstlerinden dökülürken, ceketi omuzlarına çok dar geldiği için kolunu kaldırmaya cesaret edemeyen biraz şişmanca genç bir adam dikkatimizi çekmişti. Evet, besili mahkûmu hatırlıyorum, mazeretler sıralıyor, sanki "zorlama" sözcüğünden kaçınmak istercesine "tahsis edilmek"ten ve "yükümlü olmak"tan bahsediyor.

"Hermann, gitmek istiyorum."

Klara aniden bitkin halde, yakışık almayan durumlar olduğunu, cesarete gerek olmadığını, insanın yalnızca biraz dik durması gerektiğini, ayrıca o gün birçok geçit töreni oyuncusunun yükümlü tutuldukları halde toplanma yerine gelmediğini belirtiyor. Adamın "gerçekten cesur değilim" dediğini duyuyorum, dışarıya çıkıyoruz. Knut arkamızdan geliyor, "Klara, beklesene" sonra yaz gecesinde sokaktayız, yabancı çift de yanımızda, Knut havayı yumuşatmaya çalışıyor. Adam ne olduğunu anlamıyor, "Hayır, ben hiçbir zaman cesur değildim" diyor, birisinin böyle bir şey dediğini ilk kez duyuyorum. Klara dalgınca başını sallıyor, adama elini uzatıyor, özür diliyor. Fakat ne için, kendisi de bilmiyor.

Klara eve dönerken akşamı herkese mahvettiği için bir kez daha özür diliyor, Knut onu teselli ediyor, "Önemi yok" Martin omuzlarını silkiyor, "Herkesin başına gelebilir" Martin ile Knut gelecek hafta sonu kırlara çıkmayı ve piknik yapmayı teklif ediyor.

Bu pikniği yaptığımızı sanmıyorum, en azından hafızamda beş kişi olarak sırt çantalarımızla Saksonya İsviçresi'nde yürüdüğümüze dair bir resim yok. Belki Klara veya Ulrike bu fikri

pek tutmamıştı, hatta belki de o akşam Ulrike'nin uzun bir sessizliğin ardından Klara'ya dönüp epeydir kafasında dolaşan bir şeyi söylemek için doğru an gelmişçesine "Seni artık anlayamıyorum" dediği akşamdı; o anda kapının zili çalarken bunları düşünüyordum.

Zil bir kez daha çalınca, tercüman kadının dışarıda beklediğini anladım. Zihnimde iç içe geçmiş resimlerden sıyrılmak için derin bir nefes aldım; Martin'i ve düşünceli bir ifadeyle iki kız kardeşe bakan Knut'u yolun kenarında öylece bıraktım, sonra Ulrike'yi de gözden kaybettim. Ulrike günün birinde gerçekten de gözden kayboldu ve ailesine sırtını dönüp anne ve babasına veya Klara'ya ayrıntılı bir açıklama yapmadan kuzeyde kocasıyla birlikte yeni bir hayata başladı. Belki Klara'nın gölgesinde olmaktan kurtulmak istiyordu, belki de geceliklerriyle döner kapıda oyun oynadıkları zamanların çok geride kaldığını anlaması, gitmesi için yeterli olmuştu.

3

Katharina Fischer'in paltosunu aldım, ona oturma odasını, mutfağı, sokak manzarasını, bahçe manzarasını gösterdim ve kitap raflarıyla dolu koridordan çalışma odama götürdüm. Yazı masamın üzerinde küçük, aşınmış bir kitap vardı; kapak resminde kum rengi, gri, kahverengi ve mavi çizgili beyaz tüyler görülüyor, üst kenarda başlayan bir leke kitabın başlığına kadar yayılmış -bir kakao lekesi mi bu? Bilmiyorum. Yerli ötücü kuşların ve yuvalarının renk tablosu, kapağı çeviriyor ve Bayan Fischer'e ilk sayfaya yazılan ithafı gösteriyorum: "Küçük arkadaşların hakkında bir kitap, Annen ile Babandan, Noel 1937."

Bayan Fischer, ışık ve gölge etkileri ustaca göz önünde bulundurularak çizilen ve neredeyse elle tutulabilir hissi uyandıran folluk, çalı çırpı, yapağı, hasır örgü ve yosunlara uzun uzun baktı. Almanca el yazısıyla verilen isimleri okumasına yardımcı oldum: BAYAĞI ŞAKRAK KUŞU, SAKA KUŞU, KARA BAŞLI İSKETE, SARI KİRAZ KUŞU, BAYAĞI İSPİNOZ. Hepsi yuvasının yanında, sanki tüylerini itinayla temizlemiş, evet, gövdesindeki her tüyü bu çizim seansı için tek tek incelemiş düzeltmişçesine oturuyordu. Çizimin amacı mı yoksa eşit kalitmış kâğıdın bir etkisi miydi bilmiyorum; ama tercüman kadın kuşlardan hem uyanık hem de biraz çekingen bir izlenim edindi; sanki izleyiciyi o anda keşfetmişçesine hafif açık kanatları ve yelpaze gibi ayırdığı kuyruğuyla yuvanın üstüne eğilen karatavuktan özellikle etkilenmişti.

Karatavukların her yerde gözlemlenebilip duyulabildikleri dönemler ile gizli bir hayat sürdürdükleri dönemler arasındaki ilişkiden, gündüz ve gece hayvanlarından, sokulganlık ve ürkeklikten söz ettik. Ağustos başında bir öğlen vakti aniden ortaya çıkan ve bir ayçiçeği çekirdeğini almak üzere hiçbir çekince göstermeksizin elime konan genç büyük baştankaralardan bir tanesinin balkonun kenarından beni yabancı olarak algıladıktan sonra birkaç günden bu yana sanki hem kendi korkusundan hem de benden korkarcasına yemi reddetmesinden de bahsettik. Büyük baştankaraların önümüzdeki soğuk dönemlerde tekrar ele geldiğini bilmeseydim, bu tanıdık genç kuş belki bana da tuhaf gelebilirdi.

"Ludwig Kaltenburg'un küçük kargalarının nasıl öldüğünü gerçekten hiç açıklığa kavuşturamadınız mı?" Aslında bu soru bugünkü sohbetimizin daha ilk cümleleriyle kendisini haber vermiş, tercüman kadın daha selamlaşma faslında beni veya daha doğrusu her ikimizi bir araştırmanın içine çekmeye başlamıştı. Oysa ilkin küçük kargaların sözü hiç edilmemişti. Bayan Fischer'in, eskiden Loschwitz enstitü villasının demirbaşlarına dâhil olan divana oturduğu çalışma odasına

kahve servisi yaptığımda, bana Knut, Martin ve Kaltenburg ile aramızdaki suskunluk dönemi hakkında sorular sordu.

Profesöre tek bir satır bile yazmadığım, onunla tek bir kez bile telefonlaşmadığım ve kesinlikle buluşmak istemediğim -ki bu, zaten mümkün olmazdı- altı veya sekiz yıl boyunca bana düzenli bir şekilde Ludwig Kaltenburg hakkında bilgi veren kişi Knut Sieverding oldu. Knut'un verdiği bilgilere göre yeni hayvan merkezindeki ördek kolonisi yaklaşık dört yüz başa ulaşmıştı ve araştırma projeleri devam ediyordu. Profesörün faaliyetlerinin merkezine, giderek doğanın korunması yerleşiyor, tüm gazetelerde Kaltenburg'un büyük resimleri çıkıyordu; evet, daha dün televizyon haberlerinde Profesörü oturma eylemi yaparken göstermişlerdi; yaşlı Ludwig Kaltenburg genç çevre aktivistlerinin arasında her zaman olduğu gibi devlet gücüne karşı ışıl ışıl bir gülümsemeyle direnirken. Kamuoyunun önünde boy göstermeler, konuşmalar, röportajlar. Profesör özel bir sohbet sırasında Avusturya Şansölyesi'nden Donau-Auen ulusal parkının korunması için elinden geleni yapacağı sözünü alarak müzakere becerisini bir kez daha kanıtlamıştı. Bir seferinde Knut Madagaskar'dan bir kartpostal gönderdi: "İkiniz, yani sen ve Profesör hayvanlar dünyasının inanılmaz çeşitliliğini benimle birlikte gözlemlemek için burada olabilseydiniz ne güzel olurdu."

Sonra günün birinde aniden Martin Spengler kapıda belirdi. Daha doğrusu birdenbire birisi masanın üzerine doğru eğilip "Bu yaptığın, bana Venedik için aklımda olan bir işi anımsatıyor" dediğinde, gri kafalı saka kuşlarımızın incelenmesine yoğunlaşmıştım.

1980 civarında olması gerekiyor. Daha o zamanlar dünyaca meşhur olan Martin eğildi ve kendisini kulağa garip, Hollandaca gelen bir isimle tanıttı. Bir seyahat grubunun tek erkek üyesi olarak Amsterdam'dan geliyordu; grubun diğer üyeleri yoğun bir programın ardından kahveye oturmuş ve Martin Elbe kıyısında bir gezinti yapma bahanesiyle beni Ornitolojik

Koleksiyon'da ziyaret etme fırsatını bulmuştu. Her şeyi görmek istiyordu, içinde tahnitler bulunan her çekmeceyi, yuvaları, dal üstündeki tahnitleri; meslektaşlarımla tanışmak istiyor, tuvaletin arkasındaki güvercin yuvasına ilişkin şaşkınlığını belirtiyor, koridordaki akvaryumlarında yüzen ortak yapışma kaplumbağalarına duyduğu hayranlığı dile getiriyordu. Evet, her şey dikkate değerdi; konserve sütü, çatlak Meissen fincanları, bir masa yüzünün kaplaması, avluya bakan küçük bir pencerenin perdesi, merdiven boşluğunun kokusu, kısacası hiçbir ayrıntıyı kaçırmıyordu. Martin tüm izlenimleri, sanki sanat hakkındaki görüşlerini gözden geçirmenin zamanı gelmişçesine depoluyordu.

Kendisinden beklenmeyen bir çevrede görülen bir kuş türünün belirlenmesinde nasıl zorluklar meydana geliyorsa, giyinme tarzı, dış görünüşü ve duruşu normal halinden hiç de farklı olmamasına rağmen, ne meslektaşlarım, ne Martin'in seyahat refakatçileri, ne turist rehberleri, ne de sınır memurları, bana habersiz bir ziyarette bulunan eski arkadaşımın meşhur sanatçı Martin Spengler olduğunu fark edebildi. Martin tanınmamak için bir sakal bile bırakmamış veya bir gözlük bile takmamıştı, sanatsever bayan turistler arasında sanatsever bir erkek turist olarak dolaşmasının tamamıyla yeterli olacağını biliyordu.

Buna karşın sanat tarihçileri bugüne değin, Martin Spengler'in geç dönem eserlerinin neden bu kadar belirgin bir şekilde buranın yaşam tarzının izleriyle süslü olduğunu sormadan edemiyor. Geç dönem çalışmalarının soluk toprak ve endüstri tonlamaları, doğaya ilişkin göndermeleri, aşınmış ama sevecenlikle resmedilmiş kullanım eşyaları, ellili yılların algılarının günümüze yansıyan hayali bir uzantısı olarak açıklanırken, hiç kimse bugüne değin Dresden NEWA otelinin defterine sahte bir isimle kaydolan sözde bir Hollanda vatandaşının gerçek kimliğini araştırmak gereğini hissetmedi.

Bana uzun bir gün gibi gelen iki saat geçirdik; karmaşık seyahat koşulları, sinir bozucu sınır kontrolleri, binanın endişe

uyandıran durumu, etrafımızı kaplayan enkazlar veya şehrin genelde perişan görüntüsü üzerine tek kelime bile konuşulmadı. Tümüyle koleksiyon parçalarının dünyasına gömülmüştük, her çekmece doğanın yeni mucizelerini meydana çıkarıyordu; mavi alakargalar, kulaklı toygarlar, kırmızı avadavatların kan kırmızısı ve beyaz noktalı bölgeleri ve hatta canlı türdeşleri pencere eşiğinden bizi seyreden diziler halindeki bayağı serçeler bile, Martin'in her bir gri ve kahverengi gölgelemeyi dikkatle algılayan gözlerinde, herhalde çok az insanın fark edebileceği bir parıltıya yol açıyordu.

"Şu yüzlere bakın, burada her serçenin kendine özgü bir yüzü var" diye seslendi Martin. "Elimde olsa dolabı bir bütün olarak alıp bir galeride sergilerdim."

Martin sayesinde Ludwig Kaltenburg'a yine bir mektup da yazdım. Martin'e kısa bir süre önce Sovyetler Birliği'nden geri gelen parçalar arasında bulunan dev alkı gösterdiğimde, hiç konuşmadan kuşun önünde durdu, saygılı, olağanüstü duygulu, şaşkın ve sarsılmış görünüyordu, sonunda donakalmış halinden sıyrıldı, dev kuşa yaklaştı, her yanından baktı, neredeyse dili dolaşarak "Çok sevinmiştir herhalde" dedi ve fısıltı halinde saygıyla "Bunu duymak onu inanılmaz derecede memnun etmiştir" diye ekledi. Martin'in kimi kastettiğini biliyordum; fakat sesindeki saygının objesinin dev alk mi yoksa Profesör Kaltenburg mu olduğuna emin değildim.

Daha aynı akşam önüme bir mektup zarfı aldım, zarfın üstüne PROFESÖR LUDWİG KALTENBURG, VİYANA, AVUSTURYA yazdım ve içine üstünde yalnızca "Dev alkler geri geldi" yazılı bir dosya kâğıdı yerleştirdim.

O zamanlar attığım bu adımdan dolayı çok mutluydum, bugün daha da mutluyum. Şayet bu adımı atmasaydım, Profesörün, hayatının son yıllarında mücadele etmek zorunda kaldığı kuşkulardan ve muhtemelen yakın çevresinden hiç kimseye açamadığı sıkıntılardan haberim olmazdı. Bazı konular mektuplar için saklı tutulmuştu, uzak bir ülkeye, büyük

Ludwig Kaltenburg'un öğrencisi olmamış birisine yazılan mektuplar için.

"Önümüzdeki günlerde kuşkusuz ayrıntılı bir tarif göndererirsin" diye yanıtladı Kaltenburg. "Savaşı hasarsız atlatan ve barışın ilk günlerinde hayal kırıklığına uğramış yağmacılar tarafından gelişigüzel heba edilmekten kurtulan tüm parçaların görüldüğü kadarıyla tekrar bir araya geldiğini duymak çok rahatlatıcı."

Ayrıca şöyle diyordu: "Bana nasıl olduğumu sorma. Sana karşı her zaman neşeli görünmek çabasında olduğumu biliyorsun."

İsteğine saygı gösterdim ve böylece mektuplaşmamız sırasında yalnızca öylesine belirtilmiş notlar vasıtasıyla Profesörün sağlık durumu ile ilgili bazı bilgiler edinebildim. Örneğin günleri hâlâ eskisi gibi temiz havada geçirmeyi yeğleyip yeğlemediğini sorduğumda, bana doğada hayvanlarıyla birlikte yaptığı uzun gezintilerin artık kesinlikle mazide kaldığını, yaklaşık iki yıldır tekerlekli sandalyeye bağlı olduğunu, zamanının çoğunu evin içinde geçirdiğini, yalnızca güzel havalarda bahçeye çıktığını yazdı. İnsan hareket kabiliyetini yitirdikçe, ısı farklılıklarına karşı duyarlılığı artıyordu. Fırtına ve yağmur ile kar tipilerini artık yalnızca teras penceresinin manzarasından tanıyordu.

"Eski evraklardan kurtulmaya başladım" diye yazdı, "fakat endişelenme, belki bana karşı kullanılabilecek suçlayıcı malzemeleri ortadan kaldırdığımı düşünebilirsin, öyle bir şey değil, üstünde yükseldikleri çılgınlığı algılamaksızın seneler boyunca taraftarı olduğum bazı fikirlere artık görüntü açısından da veda etmek niyetindeyim."

Kaltenburg ayrıca şöyle yazdı: "Herkes beni korumak istiyor. Fakat koruyucularımı dinleyince, bazen sanki ısrarla evrim için inandırıcı kanıtların bulunmadığını öne süren insanlar tarafından sarılmışçasına dehşete kapılıyorum. Yalnızca bu gürültü, anlıyor musun, hiç durmadan çıkardıkları bu gürültü onları ele veriyor."

Kaltenburg bir mektubunda, benim bu konuya ilişkin hiçbir şey sormamama rağmen, babamla harikulade tartışabildiğini dile getirdi. "Baban da -aynı benim gibi- hiçbir zaman Nasyonal Sosyalist olmadı, bu insanlarla hiçbir ortak yanı yoktu ve onlarla her türlü ilişkiyi reddediyordu. Aramızdaki yanlış anlamanın -veya istersen ihtilaf diyelim- nedeni benim, görüşlerini paylaşmaksızın partiye girmem oldu. Hayır, yakamda parti rozetiyle sizin eve hiçbir zaman gelmedim, annenle baban beni çok daha erken bir aşamada hayatlarından silerlerdi. Babanın bunu nasıl öğrendiği, benim için hep bir muamma olarak kaldı. Birisi ona bu konuyu taşımış olmalı, babanla benim aramdaki arkadaşlıktan hoşlanmayan fesat bir kişi. Baban üniversitede meslektaşları arasında zor bir konumdaydı; evet, hatta bir seferinde bana açıldı ve kendisinden kurtulmak için her şeyi yapacaklarından korktuğunu belirtti."

Kaltenburg bunun üzerine dikkatle sorduğum soruya şu yanıtı verdi: "Annenle baban izole ediliyordu. O zamanlar hiçbir şeye aldırmaksızın size gidip geldiğim için ağır suçlamalara maruz kaldım. Sizde hâkim olan kasvetli havayı sen küçük bir çocuk olarak herhalde fark etmemişsindir. Eviniz adeta terk edilmiş gibiydi ve sanırım annenle babanın ilk kuşları tedarik etmesinin nedeni buydu. Evet, senin hep tahmin ettiğin nedenle olmasa da, kuşları senin için tedarik ettiler. Hayır, bu durumu bugün ölüm atmosferi olarak tanımlamazdım."

Kaltenburg 1988 Noel'inde yazdığı mektupta, benim de aynı kendisi gibi günün birinde mutlaka hayatımın artık tam olarak belirleyemediğim erken bir noktasında insanlarla karşılaşmalar ile hayvanlarla karşılaşmaları birbirinden ayırt etmeye başladığımı tespit edeceğimi öne sürdü. "Örneğin evinizin salonunda bir kuşla küçük yaşlarda bir öğleden sonrası yaşadığın karşılaşma hafızanda, bunu takip eden olaylardan, yani bakıcının ve annenle babanın ortaya çıkmasından kesin çizgilerle ayrılmış bir yer tutacak." Kaltenburg her zoologun benzer şeyler anlatabileceğinden emindi. Bu bağlamda elbette akıl

hocalarının, yani hayvanların gözlemlenmesinde yol gösterici ve gözlemi inceleştirici bir işlevleri olan figürlerin de bir yeri vardı; fakat bir akıl hocası ikinci aşamada, yani zaten hayvanların dünyasına yoğunlaşmış bir çocuğu keşfettiği anda devreye girerdi.

Hatta belki her çocuğun ilkin insanlar ile hayvanlar arasında "burada hayvanlar, diğer yanda insanlar" şeklinde keskin bir ayrım yaptığı söylenebilirdi, bir anlamda sanki bir yerlerde birisinden diğerine geçişi sağlayan küçük delikler varmışçasına gizli ve neredeyse gözle görülmez bir şekilde birbirine bağlı iki farklı dünya. Ancak çoğu insan, özellikle de geçmişe yönelik bir içe bakışı kendi gençliklerini güzellemekle karıştıranlar, insanlara, sanki günün birinde hangi tarafta yer alacaklarına henüz karar verilmemişçesine aynı hayvanlar gibi yarı meraklı ve yarı korku dolu gözlerle baktığı için, o ilk zamanları hatırlamazdı.

Ludwig Kaltenburg bu fenomenin hayvanlarda bile gözlemlenebileceğini keşfetmişti: "Öğlen yemeğinde insan arkadaşını beslemeye ve kulaklarına un larvası doldurmaya çalışıp daha sonra leş kargalarıyla birlikte uçup giden küçük karga örneğin."

Kaltenburg'un Dresden'deki küçük karga kolonisi konusuna bir kez daha geri dönmesini beklemiştim, çevresinden bu konuya giderek daha sık değindiğini duyuyordum; fakat mektuplarında bu konu hakkında tek kelime bile etmedi. En sevdiği küçük karga Taschotschek'in o özel davranışını tarif etmesini bir işaret olarak algıladım: Profesörün artık fazla zamanı kalmamıştı.

4

"Profesörün küçük kargalarının nasıl ve kim tarafından zehirlendiği ortaya çıktı mı?" diye sordu Bayan Fischer tam bu anda.

Hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak bir kesinlikte mi? Hayır. Elbette yıllar boyunca çeşitli tahminler yapıldı, şüpheler dile getirildi; Profesör Kaltenburg batıya geçtikten sonra, o zamanlar hedefinin yalnızca Reinhold'u değil kendisini de ortadan kaldırmak olan bir komployla karşı karşıya kaldığı ve küçük kargaların öldürülmesinin bizzat Eberhard Matzke tarafından tertiplendiği görüşündeydi. Daha kedersiz anlarında yalnızca bir yanlışlığın söz konusu olduğunu ve küçük kargalarının ta-

rım kooperatiflerinin illegal bir zehirleme aksiyonuna kurban düştüğünü öne sürüyordu.

"Bir küçük kargayı zehirlemek zor mudur?"

Kesinlikle değildir ve çok sık rastlanır. Daha önceki yıllarda da şu veya bu kuş, başına ne geldiği bilinmeksizin ortadan kayboldu. On dokuzuncu yüzyılda köylüler karga istilasıyla baş edebilmek için her yere zehirli tarla fareleri koyuyordu; istisnasız bütün kargagiller zararlı olarak kabul ediliyordu ve büyük karga sürülerinin içinde bulunan küçük kargalar da bundan nasibini alıyordu. Kuş zehirlemelerinin giderek sıklaştığı Kaltenburg'un zamanlarında zehirli buğday gibi bitki koruma ilaçlarıyla deneyler yapılmaya mutlaka çoktan başlanmıştı.

"Zehirli buğday mı?"

HORA isimli bir madde katılan buğday. 1964 Ekim sonunda Fürstenwalde'de kış buğdayı ile birlikte açık alanda denendi ve bu bölgede Mart ayına kadar ölü kuşlara rastlandı ancak bunların çok azı karga ve küçük kargaydı. Ölü kuşların arasındaki en büyük pay yüzden fazla ölüyle, muhtemelen karların erimeye başlamasıyla birlikte tarlalarda yem aramaya başlamış olan tarla kuşlarına aitti.

"Kargalara karşı geniş kapsamlı önlemler alınmış gibi görünüyor." Katharina Fischer başını iki yana salladı. "Peki, bu önlemler yasak değil miydi?"

Şayet ornitologlar rutin gezileri sırasında olağanüstü yüksek sayıda ölü kuşa rastlamasaydı, belki de bu önlemler hiç duyulmazdı. 1984 Şubat ayının sonunda Ichtershausen çakıl ocağının yakınlarında kırk beş küçük karga ve seksen beş ekin kargası bulundu. Bunu takip eden incelemeler sonucunda Rudisleben tarım kooperatifinin yasalara aykırı bir şekilde bitki koruma ilacı DIMETHOAT emdirilmiş buğday ve mısır tanelerini yeni sürülmüş tarlalara serpiştirdiği ve binden fazla kuşun ölümüne yol açtığı ortaya çıktı.

"Yani zehirleme aksiyonları özellikle kışın yapılıyordu?"

Evet

"Fakat anlattığınız kadarıyla Kaltenburg'un küçük kargaları yaz sonu ölmüş, öyle değil mi?"

Doğru. Bu mevsimde yığınsal karga ölümleri pek gözlenmez. Her zaman kış hasadının korunması söz konusudur.

"O halde ne bitki koruma ilaçları, ne de herhangi bir şekilde hazırlanmış buğday kullanılmış, öyle değil mi? Belki de meseleye başka bir açıdan yaklaşmak ve ilkönce kimlerin Kaltenburg'un küçük kargalarıyla yakın ilişki içerisinde olduğunu araştırmak gerekiyor."

Sayıyı aşağıya doğru sınırlamak için çok fazla insan var. Hatta sayısız. Enstitü elemanları, ziyaretçiler, komşular ve küçük kargalardan başka hiç kimsenin görmediği yabancılar.

"Kuşların yabancı birisi tarafından zehirlendiğini tahayyül edebiliyor musunuz?"

Mümkün olabilir. Ne de olsa küçük kargalar meraklıdır, dışarıya karşı açık görünürler ve yeni insan ve durumlara olumlu yaklaşırlar; buna rağmen yabancı birisinin söz konusu olduğunu sanmıyorum. Ludwig Kaltenburg'un küçük kargalarının, her gün onlarla birlikte olan birisi tarafından yanıltıldığı kanısındayım.

"Bu durumda Profesör Eberhard Matzke'yi listeden çıkartıyoruz."

Bu adamın önayak olduğu tertipleri gördükten sonra, onu kurumak isteyecek en son kişi benim. Fakat burada söz konusu olan tarihlerde hedeflerine çoktan ulaşmış, Reinhold'u devre dışında bırakmış ve bunun da ötesinde Dresden barış teklifini kabaca geri çevirerek, daha doğrusu sanki bu teklif hiç yapılmamış gibi davranarak Kaltenburg'u derinden aşağılamayı başarmıştı. Ludwig Kaltenburg'un, barış görüşmelerinin planlamasında ne kadar dikkatli davrandığını ve Matzke'nin göstermesi olası tüm tepkilerinin göz önünde bulundurulmasına verdiği önemi hâlâ hatırlıyorum. Evet, Kaltenburg teklifinin tam olarak ne olduğunu bile açığa vurmak istemiyor, hiç kimse-

nin konuşmaların içeriğinden önceden haberdar olmamasını elzem görüyordu; bu, her şeyden önce kendisiyle Eberhard Matzke arasında bir meseleydi. Görüşmeler için Berlin'e şahsen gitmeme kararında, Knut'un itirazları muhtemelen bir rol oynamıştı; fakat tüm güvenlik tedbirleri sonuçta bir fayda sağlamadı.

Kaltenburg bana bir deste evrak verdi. "Krause seni götürüp hayvanat bahçesinde indirecek, anladın mı? Hayvanat bahçesinde. Bazı evrakları getireceğime dair söz vermiştim, bunlar bu büyük zarfın içinde, sakın bunu öğleden sonra Matzke'ye vereceğin küçük zarfla karıştırma. Hayvanat bahçesinde zaten herkesi gayet iyi tanıyorsun, doğrudan şefe git, senin geleceğini haber verdim, selamlarımı söyle ve işini kaba görünmeden mümkün olduğunca çabuk halletmeye bak. Sonra kendi başına Invalidenstraße'ye gideceksin. Korkma, Krause seni gözetlemek için pusuya yatmaz; Berlin'de hep kız kardeşini ziyarete gidiyor, orada güzel bir yemek yerken Dresden'de kendisine ne kadar kötü davrandığımızı anlatıp duruyor. Krause saat tam beşte seni hayvanat bahçesinden alacak."

Eberhard Matzke ile randevum hakkında anlatacak başka bir şey yok. Bana oturacak bir yer bile göstermedi ve zarfı hiç teşekkür etmeden kenara koydu. Yalnızca hiçbir şey hatırlamıyormuşçasına "Funk... Funk -mikroskop dersinde sizi ben mi denetliyordum?" Aptallığıma doymayayım ki, ona bisikletinden, hırkasından, sınıfta bulunan Martin Spengler'den bahsettim; hatırlaması için bir köprü kurmak istiyordum; fakat bu esnada bir Nazi ile yüz yüze geldiğimi bilmiyordum.

Matzke'nin odasında en fazla on dakika kaldım, daha sonra ne koridorda ne de merdivenlerde bir müze görevlisine rastlamadığıma ne kadar şaşırdığımı hâlâ hatırlıyorum. Kaltenburg'un limuzini hayvanat bahçesinin önünde belirdiğinde, kaldırımda en az bir saatten beri bir ileri bir geri yürümekteydim. Krause arabanın kaloriferini çalıştırdı.

Tercüman kadın "Ağzınızdan laf almaya çalıştı mı?" diye sordu.

Bu, Krause'nin muhtemelen ayrılmaz bir parçasıydı. Ancak insanın ilkin alışması gereken bir soru sorma tarzı vardı. Soru işaretlerini gereksiz görüyordu. Hava üzerine konuştuk, "Evet, güneş battıktan sonra epey serin olacak"; başını salladı, bana bir sigara tuttu, dışarıda yanımızdan tramvay geçti, limuzinin arka koltuğunda oturmuş Dresden'e gidiyordum. Kaltenburg'un votkaya ilişkin görüşü üzerine tartıştık. Hep votkanın soğuğa karşı dayanıklılığı artırdığı söylenirdi; fakat Profesör hayvanat bahçesi hayvanlarının içme suyuna kışın alkol katılarak yapılan alışageldik uygulamanın kararlı bir karşıtıydı. Krause dikiz aynasına bir bakış atarak "Haklıdır herhalde" dedi, "geçen sene meydana gelen vahim olayı hatırlayın." Moskova hayvanat bahçesinin bir fili birkaç şişe votka tükettikten sonra duvardan kalorifer tesisatını söküp çıkarmış ve bakıcılarına saldırmıştı.

Ludwig Kaltenburg'un ayrıntılı planlaması sayesinde böyle yemlere hazırlıklıydım. Krause'nin şoförlüğünü övdüm, arabanın kaloriferinin ne kadar iyi çalıştığını belirttim ve kendisinin votkayı mı yoksa sıcak şarabı mı tercih ettiğini sordum. Hiç düşünmeden "Karımın yaptığı sıcak şarabı" dedi; böylece birkaç saat boyunca hayvanat bahçesinde ne yaptığımı öğrenmeyi hedefleyen usta deneme başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Otobanın karanlık sol şeridinde hızla yol alıyorduk. "Toparla kendini" dedim kendime, "ona Kaltenburg hakkında veya bugün Matzke'ye yaptığın ziyaret hakkında hiçbir şey anlatma." Sonra sessizlik hâkim oldu. Krause yola yoğunlaştı, dışarıda geceden başka hiçbir şey yoktu, uyuklamaya başladım.

"Uyudunuz mu?" diye sordu Bayan Fischer. "Şoförün sorularından kurtulmak için hiç de kötü bir yol değil."

Belki de gerçekten uyuyakaldım. Sürekli bir motor gürültüsü ve yolu oluşturan plakaların dikiş yerlerinin üstünden geçerken duyulan tangırtı yoktu artık. Ludwig Kaltenburg'un küçük kargalarının seslerini duyuyordum. Arka koltuğa uzanmıştım, ellerim döşemenin üzerindeydi, arabanın hafif eğik

üst kısmına doğru gözlerimi kırpıştırdım ve ardı ardına küçük kargaların gezintiye çıkarken ve eve dönerken çıkardıkları o iki farklı sesi algıladım. Gözlerimi tekrar açıp dışarıya, tabiata baktım. Hiçbir şey göremedim. Küçük kargalar seslenmeye devam ediyorlardı. Gözlerimi arabanın içinde gezdirdim, şapkalık, altımdaki ayak bölgesi, kolluklar, o anda birisi "Sesleri taklit etmek hiç de zor değil" dedi.

Krause'ydi küçük kargaların seslerini çıkaran. Yoksa Profesörün mü sesini duyuyordum? Evet, şoför küçük kargalardan ziyade Profesörün küçük kargaları taklidini taklit ediyordu. Dikiz aynasından Krause'nin başını salladığını gördüm, göründüğü kadarıyla yolun son elli kilometresinde benimle yine sohbet edeceğine seviniyordu. Elbette Profesörün endişeli olduğu, birileri tarafından rahatsız edildiği bazen belli oluyordu; Krause bunu Profesörün yüz ifadesinden veya aksi ses tonundan değil, balıklarının yanında normalden daha fazla zaman geçirmesinden anlıyordu. Bu arada birçok saygın zoolog ile tanışmış olmasına karşın, Profesör Kaltenburg gibi birisiyle hayatında hiç karşılaşmamıştı. Krause tanıdığı zoologların isimlerini sıralamaya başladı, tahmin ettiğim gibi yalnızca Profesör Doktor Eberhard Matzke'yi Loschwitz'te şimdiye değin hiç görmediğini belirtti. Kendi kendime "Kaltenburg'u örnek al ve kayıtsız görün, toparla kendini, konuyu değiştirmeli ve hayvanlardan bahsetmelisin" dedim.

Krause'ye küçük kargaları anlattım. Fakat belki tam da bunu yapmamalıydım.

Bu düşünce kafamda belirdiği anda Katharina Fischer de "Ve şimdi kendi kendinize bunun bir hata olup olmadığını soruyorsunuz" dedi.

Küçük kargalardan bahsederek Krause'nin aklına bir fikir getirmiş olmam mümkündür.

Tercüman kadın "Diyelim ki, küçük kargaların zehirlenmesi gerçekten de bu adamın işi -bunun gibi insanlar böylesi fikirlere başka birisinin yardımı olmaksızın da eninde sonunda

gelirler, onun için kendi kendinizi suçlamanız yersiz" diye itiraz etti. "İster Kaltenburg tarafından hor görüldüğü duygusuyla intikam düşünceleri beslemiş olsun, ister Profesörün ağzından Devlet Başkanı veya sınırın kapatılması hakkında saygısızca bir laf alamadığı için, raporları vasıtasıyla üst makamlara yaranamamasının hayal kırıklığını yaşıyor olsun, soğukkanlılıkla bakılırsa, tüm bunların sizinle hiçbir alakası yok."

Krause'ye küçük kargalardan bahsetmemin nedeni, onu kendimden uzak tutmaktı. "Evet, kirazı seviyorlar, biliyorum" dedi.

Kırmızı Frenk üzümünü daha çok severler.

"Öyle mi?"

Krause villanın yanındaki küçük barakada oynanan, Kaltenburg'u neşelendirdiği kadar küçük kargaları da keyiflendiren ve sahip olduğu cazibeyi herhalde hiç kimsenin bütünüyle algılayamadığı oyunu hiç seyretmiş miydi? "Oraya çok sık gitmediğimi itiraf etmeliyim, ayrıca bayağı kuzgun hep oralarda dolaşıyor." Fakat bayağı kuzgun barakaya dalmaya pek meraklı değildi. Buna karşın küçük kargalar her nedense bu barakada saklı olabilecek her şeye her zaman büyük bir merak gösteriyordu. Ludwig Kaltenburg'un gönlü ise, keşfedecek yeni şeylerin olmaması nedeniyle küçük kargaların barakadan her seferinde hayal kırıklığı içerisinde çıkmasına razı olmadığı için, ıvır zıvır eşyanın arasına hasat zamanı günde birkaç kere kırmızı Frenk üzümü saklıyordu.

Krause'nin yüz ifadesinin şaşkınlık mı yoksa insan ile kuş arasındaki dostluk ilişkisinin bu garip biçimini bir seferinde kendisinin de gözlemlemiş olabileceği düşüncesini mi taşıdığını bugün artık hatırlamıyorum. Başka noktalar üzerine de ayrıntılı bir şekilde konuşmuş olmalıyız, örneğin hatırladığım kadarıyla Krause'yi saksağanın üçüncü göz kapağının üzerindeki sarı noktanın işlevi, kırmızı ve siyah Frenk üzümlerinden çok daha fazla ilgilendiriyordu. Profesörün hayvanların davranışını incelemek için yaptıkları, şoföre zaten temelden şüpheli

gelmekteydi; bu nedenle baraka konusunu, bu görüşünü onaylayan bir durum olarak kabul etmiş olmalı. Buna rağmen şu anda Katharina Fischer ile sohbet ederken küçük kargaların özellikle bu hikâyesi aklıma geldi.

Krause beni nihayet kapının önünde bıraktığında yorgun ve -kabul etmeliyim ki- biraz da gururluydum çünkü Matzke ve barış teklifi hakkında tek bir kelime bile etmemiştim. Kaltenburg konuştuğumuz gibi Klara ile birlikte mutfakta bekliyordu, insanlar Loschwitz'te belki benim Berlin'e gidip gelmemden sonra gece yarısına kadar konuşulacak ne olduğunu merak ederdi. Maalesef Kaltenburg'a anlatacak çok fazla bir şeyim yoktu. Belki o zamanlar ben de konunun olumlu sonuçlanacağına emindim; fakat Klara yüz ifademden Eberhard Matzke ile yaptığım gizli görüşmenin pek de ümit verici geçmediğini anlamıştı. Profesör akşam yemeğinin tadını çıkardı, ortaya "Zor işler, zor" ve "Göreceğiz" gibi laflar söyledi ve masanın üzerinden bana bir müttefikine bakıyormuşçasına baktı. O akşam küçük kargalar, kırmızı Frenk üzümü veya Kaltenburg'un şoförü hakkında tek kelime bile konuşulmadı.

5

Sonunda vestiyere giderken PROUST'un önünden bir kez daha geçtik ve Katharina Fischer ciltlere son bir kez daha bakarak, Klara'nın ellili yılları, ikimizin birlikte geçirdiği yılları düşündüğünde yalnızca KAYIP ZAMANIN İZİNDE'nin çevirisini hatırladığını iddia etmesinin beni biraz yaralayıp yaralamadığını sordu.

Hayır, Klara'nın ilk yıllarımızı unutmak, anıların içerisinde değersizmiş gibi göstermek niyeti kesinlikle yoktu. Klara gibi benim de yıllar içinde tanıdığım ve muhtemelen hep var olan şey, öngörülmesi mümkün olmayan hüzün ile karışık kıskançlık esintileriydi; başka bir insanı değil, diğerinin yalnızca kendisine ait olan dünyasını kıskanmaktı burada söz konusu olan;

insanın içinde yeşeren ve yalnızca bir başına hareket edebilip, karşısındakinin de muhtemelen özlediği bir sabırla kendisini adadığı bir dünya. Bir yanda tahnit, diğer yanda PROUST bu nedenle bu dünyaya dokunmaya hiç yeltenmedim.

Birbirimize diğerinin dünyasına refakat edemeyeceğimizi bildiğimiz için hüzünlüydük. Birbirimize refakat edemezdik çünkü bir refakatçi o dünyanın koşulları altında doğal sayılması gereken görüntüler karşısında şaşırır, sessiz olması gereken yerde sorular sorar ve yalnızca seyretmesi gereken durumlarda diğerini bir sohbete çekmeye çalışırdı. Sevdiği bir insana o dünyada rehberlik etme görevini üstlenenler ise bakışlarını olgulardan ziyade refakatçiye çevirir, ona yabancı bir yardım olmaksızın keşfedilmesi gereken ayrıntıları gösterir, her yerde daha ağzından çıkar çıkmaz kendisi için bile belirsizleşen bağlamlar üretirdi.

Hafif sarsıntılar. İlk yanlış anlamalar. Her şey açıklanmaya muhtaç. Gizemli şeylerin günün birinde iç dünyadan adım adım geri çekilmesiyle birlikte, bu dünyayı inceleme ihtiyacı da zayıflıyor ve insan bir süre sonra o dünyaya yalnızca eski bir alışkanlık gereği adımını atıyor. Ancak böylesi bir boşluğa, böylesi bir kayba ne birlikte ne de yalnız başımıza dayanabilirdik. Böylece diğerimizin günlerce, hatta haftalarca kendi dünyasına dalmasına ve sanki tekrar su yüzüne çıkmak mümkün değilmişçesine tüm iletişimi kesmesine katlanmak zorunda kaldık. Aramızdaki anlaşma bunu gerektiriyordu. Birbirimizi ve bağlarımızı böyle koruduk.

Mutfak masamızda saatler boyunca sessizce oturuyorduk; Klara PROUST'a, ben ise ornitolojik yazılara derinleşmiş oluyordum; çevremizde yalnızca Paris sosyetesinin değişen üyeleri ve yerküreye dağılmış tüm kuş familyalarının temsilcileri vardı. Bu farklı iç alanlarda yaşayan varlıkların farklı köken ve doğalarına rağmen birbirini izleyen yıllar içerisinde dünyalarımızın gözlerden uzak dış bölgelerinde karşılaşmış olmaları mümkün. En azından Klara, Schottlaenders'in çevirisinden

tanıdığı bir "küçük sarışın"ın yeni çeviride bir "altın serçe"ye dönüşmesine şaşkınlığını ifade edince, ben gizliden gizliye cereyan eden böylesi olaylara inanıyordum. Kafa kafaya vererek metnin Fransızca orijinalinde gerçekten de bir kuşun, örneğin bir sarı kiraz kuşu, bir Alp isketesi veya kanaryanın kastedilip kastedilmediğini düşünüyorduk ve benim aklıma belki de tam ben kanaryanın kökeni olan vahşi kanarya ve görüldüğü bölgeyle meşgulken, Klara'nın da aynı anda "altın serçe"ye rastlamış olabileceği geliyordu. Klara büyük bir ihtimalle işimi bölmek istememişti; kuşlar birbirlerini en fazla uzaktan algılıadı ve Klara kısa bir süre sonra genç bir kadının keten kuşlarıyla birlikte seyahate çıkmasına bakarken, altın serçeyle vahşi kanarya birbirini artık tanımıyordu.

Klara'nın durumu, ben ona bayağı alakarganın çok ince özelliklerle birbirinden ayrılan ne kadar çok alt türünün olduğunu açıklarken farklı değildi ve aklına hemen anlatıcının kafasını süsleyen karga tüyleri geliyordu. Ve sonra Albertine'in kâh hafif çığlıklara, kâh güvercin kuğurmasına benzeyen gülüşü; *Columbo junoniae* ve *Columbo bollii* türlerinin birbirlerinden bağımsız bir şekilde Kanarya Adaları'nı yaşam alanı olarak nasıl zapt ettiğini algılamaya çabalarken, o hafif yakışıksız kadın gülüşü muhtemelen bana da refakat ediyordu.

Evet, mutfağımızda bazen hem birbirleri, hem de aynı aileye aidiyetleri hakkında hiçbir şey bilmeyen insan ve figürlerin yolları kesişiyor gibiydi. Gölgelerden başka hiçbir şeyin hareket etmediği ve mutfağın giderek karanlığa gömüldüğü zamanlarda masa başında okur vaziyette otururken ortaya çıkan ve romanda tek bir kısacık sahneyle yetinmek zorunda kalmasına rağmen Klara'nın aşırı bir gizem yüklediği şu Moreau örneğin, aynı isimli ornitologun uzak bir kuzeni veya bu arada aramızdan ayrılmış bir amcası olabilirdi. İşte şurada kapı ile evye arasında Mösyö A. J. Moreau romanın opera tutkunu anlatıcısına gala akşamı için bir bilet sunarken, öbür yanda Reginald E. Moreau, garip bir vaziyette donup kalmış o iki figürü

hiç fark etmeksizin, Asya'nın derinliklerinden Sibirya, Kuzey Rusya ve Finlandiya üzerinden, artık hiçbir şeyin çıkış bölgeleri Hindistan ve Malezya'yı anımsatmadığı İsveç'e kadar uçup gelen küçük sinekkapan, yeşil çıvgın ve kuzey çıvgınlarının peşinde odayı arşınladı.

Viyana seyahatimiz sırasında Doğa Tarihi Müzesi'ni ziyaret edip nihayet Ludwig Kaltenburg'un bana hep göstermek istediği kartalların karşısında dururken, çevremdeki her şeyin dengesinden mi çıktığı yoksa uzun zamandan beri ilk kez mi temiz havayı ciğerlerimin en ücra köşelerine kadar çekebildiğimi bilemediğim tarifi imkânsız bir an yaşadım; Klara da, daha sonra bana itiraf ettiği üzere aynı duyguları yaşamıştı. Her ikimiz de sarkık kanat ve bükük boyunlarıyla hüzünle bakan tahnit edilmiş bu deniz kartallarının içinde büyülü bir şeylerin saklı tutulduğunu hissettik. Bir tehdit, karanlık bir sezgi, çok eski zamanlara ait yerine getirilmesi mümkün olmayan bir umut -edindiğimiz izlenimi daha somut kelimelere dökmeyi beceremedik.

Romen rakamlarıyla numaralandırılmış teşhir salonu XXX'ten merdiven boşluğuna çıktık; bu esnada Klara, şimdiye değin aralarında hiçbir bağlantı kurmadığı ve yaklaşık kırk yıldır kitaplardan tanıdığı Arşidük Rudolf ile Profesör Kaltenburg'un sıkça bahsettiği Veliaht Rudolf'un aynı kişi olduğunu idrak etti; arkamızda bıraktıklarımıza bir isim vermemiz gerekli görünmüyordu. Otuz Ocak 1899'da açığa kavuşturulamayan koşullarda hayatını kaybeden kuşlar âlemine tutkun ve melankolik Veliaht'ın, arkadaşı Alfred Edmund Brehm ile Tuna bataklık ormanlarındaki av seferleri sırasında kaya kartallarının farklı alt türlerinin olup olmadığı üzerine tartıştığı, Klara'nın Viyana Doğa Tarihi Müzesi'nin kubbeli salonunda hatırladığı gibi PROUST'un zaman olarak birbirinden çok uzak iki ayrı yerinde de dile getiriliyordu.

6

Tercüman kadın, birkaç başarısız girişim sonucunda benim kadar bilgisiz kaldığı Proust'u şimdi artık kesinlikle okumaya karar verdiğini belirttiğinde paltosunu giymişti. Romanı okurken son altı aydır yaptığımız sohbetleri hatırlayacağına şimdiden emindi. Ona el yıkama pasajlarına ilişkin büyük beklentilere kapılmaması tavsiyesinde bulundum, bunlar romanın içerisinde yer almıyordu. Katharina Fischer şayet PROUST'u, elinden bırakmaksızın son cümlesine kadar okursa, romanın hiçbir yerinde birisinin bir pencereyi kapattığını, "İyi günler" dediğini veya ellerini yıkadığını görmeyecekti. Bunu bana Klara o zamanlar Großer Garten parkındaki ilk sandal gezintimizde açıklamıştı.

"Tek bir sefer bile mi?"

Tek bir sefer bile.

Tercüman kadın güldü. El sıkıştık, arabasına bindi, arka lambaların ışığı sokağın köşesinde kaybolana kadar arkasından baktım. Ortalığı toparladım. Tam Klara'nın Berlin'de trene binmiş olması gerektiği anda saate baktım.

Kendimi yine Kasım ortalarında sabahın erken saatlerinde Dresden Merkez Garı'nın açık havada bulunan üst reyonlarının birisinde ısıtılmamış, soğuk sigara dumanı kokan bir tren kompartımanında tek başıma otururken görüyorum; derin bir uykudan koparıldığım ve kendime gelemeden evden çıktığım için, trenin nihayet Berlin'e hareket etmesini beklerken paltomun içinde üşüyorum; güneş şehrin üstünde doğarken hiçbir şey yapmadan oturmaya lanetlenmiş birisi gibi hissediyorum ve aklımda yetişmeye çalıştığım randevuya ilişkin yarı uyku sersemi, yarı sabırsız bekleyişin haricinde hiçbir şey kalmadı.

Ostragehege Doğa Parkı'nın üzerindeki alacakaranlığın içinden koyu lekeler yola çıkıyor, kargalar uyku yerlerini terk etti ve kolunun gar binasının çok üstüne ulaştığı bir inşaat vincine konup buradan şehir merkezine günün ilk bakışını atıyorlar. Sürekli yeni kuşlar ortaya çıkıp ızgara şeklindeki demir tertibatın üzerinde türdeşlerine eşlik ediyor ve inşaattaki çalışmalar başlamadan önce Wiener Platz, Petersburger Straße, Fritz-Löffler-Straße, Budapester, Strehlener ve Prager Straße'yi teftiş ediyorlar. Kuleye tırmanıp komando kabinine girdikten sonra arkasından kapıyı çarparak kapayan vinç operatörü kargaların sükûnetini bozamıyor. Taşıyıcı halatta bir daire testere sallanıyor.

Vincin kolu yavaşça yana kaymaya başlayınca, kargalar havalanıyor; garın çatısı, rayların üstü ve kasım matı yeşil alan üzerinden geçen güzergâhlarını izliyorum. Sürekli gruptan ayrılan kuşlar var, birbirlerini kovalayıp havada düşer gibi yapıyor, sonra yuvarlanıyor ve sanki dün güneş batıncaya kadar sınadıkları uçuş yeteneklerinin tekrar zevkine varmak ve üzer-

lerindeki sabah mahmurluğunu bu oyunlar vasıtasıyla def etmek istercesine gruba yine ekleniyorlar.

Bir karga şimdi demiryolu imlasının öte tarafındaki gösterişli binaya doğru hareketleniyor, kanatlarını çırparak büyük pencereli ön cepheyi gökyüzüne karşı sınırlayan koyu şeride yaklaşıyor. Tam çatının kenarına yerleşmek isterken, siyah çizgide bir gedik açılıyor, neredeyse bitişik oturan hemcinsler huzursuzlaşıyor ve birisinin seslendiğini duyuyorum: "Burada Dresden'de değiliz" Ludwig Kaltenburg'un sesi bu, gülüyor: "Moskova'dayız, görüyor musun?"

İşte, Profesör orada Ulaşım Bilimleri Yüksekokulu'nun çatısında duruyor, dizlerinin üstüne çöküyor, sırtını kamburlaştırıyor, kollarını iki yana açıyor, yürümeye başlıyor, yavaşça doğruluyor ve doğrulurken gaklıyor. Kargaların çoğu hiç kımıldamadan bu oyunu izliyor, yalnızca ötede beride içlerinden bazıları gerçekten de Kaltenburg'un uçma hareketlerinden esinlenip sanki ona bir iyilik yapmak istercesine peşinden gidiyor. Kargalar binayı, tamamlanmasından kısa bir süre sonra esir aldı, belediyenin yetkili avcıları ne yapacaklarını bilmiyorlardı; Spor ve Teknik Birliği de çaresiz kalmıştı, Kaltenburg'a danışıldı, Kaltenburg kuşları binadan uzaklaştırmaya çalışacağına söz verdi.

Bunu başaramayacak. Çatının üstünde bir tur daha atıyor; fakat kuşları kaçırmayı beceremiyor, ilk kargalar gar binasından merakla geri döndü bile, Kaltenburg kuşları adeta çekiyor. Bunu bir yenilgi olarak algılayabilirdi; fakat küçük bir zafer olarak görüyor; bu, onun şehirde geçirdiği son tasasız kış. "Kuşlar bu mimariye çok alışkın" konuşurken ağzından buğular yükseliyor, "hem zaten Sovyetler Birliği'nden geliyorlar, neden kovulmak isteniyorlar ki? Bu kardeş kuşlara her sene hoş geldin demeli ve onlara her meydanı seve seve teslim etmeliyiz."

Pencereyi açtım. Biraz sonra evin önünde bir taksi duracak, Klara elinde küçük valiziyle taksiden inip yukarıya doğru bakacak ve beni görecek. Hava kar kokmaya başladı bile.

Bir karga kanatlarını ağır ağır çarparak ince kar tanelerinin içinde yol alıyor.

Sibirya'dan, Urallardan, Baltık bölgesinden geliyorlar ve yaklaşan soğukla birlikte bu yıl da Elbe vadisinde toplanacaklar. Yüzlerce ekin kargası, kuzgunlar, leş kargaları ve küçük kargalarla birlikte, üstümüzde titreşen, kenarları saçaklaşan ve tekrar siyah lekeler halinde bir araya gelen devasa kuş bulutları oluşturacak.

Bu romanı yazarken bana verdikleri destek için Alman Edebiyat Fonu'na, Saksonya Bilim ve Sanat Bakanlığı'na, Schloß Leuk Vakfı'na ve Leuk / Wallis Belediyesi'ne teşekkür ederim.
Geride kalan yıllarda bilgi, gözlem ve anılarını benimle paylaşan çok sayıda insan arasından özellikle ikisine son derece minnettarım: Renate Glück'e Dresden hakkında 1996 yılından beri süren sohbetlerimiz için, bu sohbetler olmaksızın Dresden'i keşfedemezdim ve Eylül 2005'teki vefatına kadar Dresden Zooloji Müzesi Ornitoloji Koleksiyonu Sorumlusu görevini sürdüren Dr. Siegfried Eck'e, Dr. Eck bende Ornitoloji sevgisini uyandırdı.